భిక్ష

చదవండి – ఆలోచించి చెప్పండి.

కం. తన కోపమె తన శత్రువు
తన శాంతమె తనకు రక్ష దయచుట్టంబౌ
దన సంతోషమె స్వర్గము
తన దుఃఖమె నరకమండ్రు తథ్యము సుమతీ.

ప్రశ్నలు :

1. ఈ పద్యంలో శత్రువుగా దేనిని పేర్కొన్నాడు? ఎందుకు?

జ. ఈ పద్యంలో కోపాన్ని శత్రువుగా పేర్కొన్నాడు. శత్రువు ఎలా మనకు నష్టం కల్గిస్తాడో, కష్టం కల్గిస్తాడో, అలాగే కోపం కూడా మనకు కష్ట నష్టాలను కల్గిస్తుంది.

2. శాంతి రక్షగా ఉంటుందనడంలో కవి ఉద్దేశమేమిటి?

జ. 'శాంతి' అంటే కోపం వంటివి లేకపోవడం. శాంతగునం ఉంటే, అదే మనలను రక్షిస్తుంది. శాంతం ఉంటే ఎవరితోనూ మనకు తగవు రాదు. శాంతి మనకు రక్షణను కల్పిస్తుంది.

3. సంతోషాన్ని స్వర్గంగా కవి ఎందుకు భావిస్తున్నాడు?

జ. 'స్వర్గం' అంటే దేవతల లోకం. స్వర్గ లోకంలో ఉండే వారికి దుఃఖాలు ఉండవు. సంతోషమే ఉంటుంది. కాబట్టి మన సంతోషమే మనకు స్వర్గం వంటిదని కవి చెప్పాడు.

4. కోపం వల్ల కలిగే అనర్థాలను గురించిన సంఘటనలు మీకేమైనా తెలుసా? చెప్పండి.

జ. 1) కోపం వస్తే అనర్థాలు కలుగుతాయి. ఒకరోజున మా పక్క ఇంటివారు తమ వీధిని అంతా తుడిచి, ఆ తుక్కును మా ఇంటి ముందు పోశారు. నేను వారిపై కోపపడి తిట్టాను. వాళ్ళు నన్ను కొట్టబోయారు. మా అమ్మగారు ఎలాగో సర్దిచెప్పారు.

2) నేను సైకిలు మీద వెడుతూ ఒకరోజు కాలు జారి, పక్కవారి బండి కింద పడ్డాను. నాకు దెబ్బలు తగిలాయి. పక్కవారు నన్ను పట్టించుకోలేదు. నేను కోపంతో తగవుకు వెళ్ళాను. చివరకు ఒకరిపై ఒకరు పోలీసు కేసు పెట్టుకొన్నాం. మాకు వైద్యానికి, కేసులకు చాలా ఖర్చు అయ్యింది. కాబట్టి కోపం వల్ల అనర్థాలు కలుగుతాయి.

పాఠ్యాంశ నేపథ్యం

వేదవ్యాసుడు నాలుగు వేదాలను విభజించాడు. ఆయన పంచమవేదం అని పేరు పొందిన మహాభారతాన్ని రచించాడు. అష్టాదశ పురాణాలనూ, ఉప పురాణాలనూ రచించాడు. బ్రహ్మజ్ఞాని అయిన వేదవ్యాసుడు, పరమ శివభక్తుడు. బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నుడు. పరమ పవిత్రమయినదీ, పరమేశ్వరునికి ప్రీతిపాత్రము అయినదీ అయిన కాశీ నగరంలో వేదవ్యాసుడు తన పదివేలమంది శిష్యులతో నివసిస్తున్నాడు. ఈయన శివధర్మాన్ని పాటిస్తూ బ్రాహ్మీ ముహూర్తంలోనే నిద్రలేచి, ఉదయం చేయవలసిన సంధ్యాది విధులు పూర్తిచేసి, మధ్యాహ్నం దాకా శివపురాణం చదివి, మధ్యాహ్నకాలంలో శిష్యులతో కలిసి కాశీనగరంలో భిక్షాటన చేసేవాడు. శిష్యులూ, తానూ వేర్వేరుగా భిక్షకు వెళ్ళి, తెచ్చిన ఆహారాన్ని రాశిగా పోసి, తెచ్చిన దానిలో సగం అతిథులకూ, అభ్యాగతులకూ సమర్పించి, మిగిలిన దానిని వారు తినేవారు.

ఒకసారి వ్యాసుడి మనస్సు నిబ్బరాన్ని ఈశ్వరుడు పరీక్షించాలని అనుకున్నాడు. "వ్యాసుని భక్తి ఏమాత్రముందో చూద్దాం. అతడు శిష్యులతో భిక్షకు వెళ్ళినప్పుడు ఏ ఇంటిలోనూ భిక్ష దొరకకుండా చెయ్యి" అని పార్వతికి చెప్పాడు. పార్వతీదేవి భర్త ఆజ్ఞ ప్రకారంగా కాశీ నగరంలోని స్త్రీల మనస్సులలో ప్రవేశించి, వ్యాసుడికి వారు భిక్ష పెట్టకుండా చేసింది. వ్యాసుడూ, శిష్యులూ భిక్ష కోసం వెళ్ళడంతో పాఠం మొదలవుతుంది.

కవి పరిచయం

పాఠ్యభాగం పేరు	:	భిక్ష
ఏ గ్రంథం నుండి గ్రహింపబడింది	:	"కాశీఖండం" కావ్యంలోని సప్తమాశ్వాసం నుండి
రచయిత	:	శ్రీనాథుడు
కాలం	:	1380–1470 (15వ శతాబ్దము)
ఎవరి ఆస్థాన కవి	:	రాజమహేంద్రవరం రెడ్డిరాజుల కొలువులో ఆస్థాన కవి
తల్లిదండ్రులు	:	శ్రీనాథుడు 'మారయ – భీమాంబ'ల ముద్దుబిడ్డడు.
బిరుదం	:	'కవి సార్వభౌమ'
ప్రతిభా పాండిత్యం	:	ఆంధ్ర కవులలో కవిత్రయం తరువాత, అంతటి ప్రతిభావంతుడైన కవి. ఈయన

www.sakshieducation.com

		పెదకోమటి వేమారెడ్డి కొలువులో "విద్యాధికారి"గా ఉండేవాడు.
డిండిముని కంచుఢక్క పగులగొట్టడం	:	ప్రౌఢదేవరాయల ఆస్థానంలో 'డిండిముడు' అనే గొప్ప పండితునితో వాదించి, ఆయనను ఓడించి, అతడి కంచుఢక్కను పగులగొట్టించాడు.
శ్రీనాథుని రచనలు	:	1) మరుత్తరాట్చరిత్ర 2) శాలివాహన సప్తశతి 3) పండితారాధ్య చరిత్ర 4)కాశీఖండం 5) శృంగార నైషధం 6) హరవిలాసం 7) ధనంజయ విజయం 8)క్రీడాభిరామం 9) శివరాత్రి మహాత్మ్యం 10) పల్నాటి వీరచరిత్ర 11) నందనందన చరిత్ర అనేవి శ్రీనాథుడి రచనలు.
శ్రీనాథుని చాటువులు	:	శ్రీనాథుడి చమత్కారానికీ, లోకానుశీలతకూ, రసికతకూ, ఆయన జీవన విధానానికీ అద్దం పట్టే చాటువులు చాలా ఉన్నాయి.
కవితా లక్షణాలు	:	ఉద్దండలీల, ఉభయవాక్ప్రౌఢి, రసాభ్యుచితబంధం, సూక్తి వైచిత్రి
శ్రీనాథుని సీస పద్యాలు	:	శ్రీనాథుని సీస పద్యరచనా వైభవం, ఈయన కవితా వైశిష్ట్యానికి నిదర్శనం. ఈయన సీసపద్యాలు, మార్గదర్శకాలై గొప్ప అనుభూతిని కల్గిస్తాయి.
మహాప్రస్థానం	:	శ్రీనాథుడు అవసాన దశలో రాజాశ్రయం లేక వ్యవసాయం చేశాడు. పన్నులు చెల్లింపలేక, శిక్షలు అనుభవించాడు. అయినా ఆయనలో బేలతనం లేదు. "దివిజ కవివరు గుండియల్ దిగ్గురనగ నరుగుచున్నాడు శ్రీనాథుడమరపురికి" అని చెప్పాడు. దేవతల మహాకవికి గుండె ఝల్లుమనేటట్లు శ్రీనాథుడు స్వర్గానికి వెడుతున్నాడని పై పద్యం భావం.
శివభక్తుడు	:	శివభక్తుడు ఆత్మస్థైర్యం కలవాడు, లోకజ్ఞుడు. తెలుగు మహాకవులలో ఉన్నత పీఠం అలంకరించాడు.

ప్రవేశిక

ఈ రోజుల్లో 'భిక్ష' అనే మాట 'అడుక్కుతినడం' అనే అల్పార్థానికి పరిమితమైంది. నిజానికి ఒకప్పుడు 'భిక్ష' అనేది పరమపవిత్రమైన వ్రతం. శివుడు భిక్షేశ్వరుడుగా ప్రసిద్ధి చెందాడు. గురువులు శిష్యులకు 'జ్ఞానభిక్ష' పెట్టేవాళ్ళు. గౌతమ బుద్ధుడు భిక్షావృత్తితోనే జీవనం సాగించాడు. గురుకులంలో చదువుకునే రాజకుమారులు సైతం భిక్షాటనతోనే విద్యార్థిజీవనం గడిపేవారు. భిక్షపెట్టడం అన్నది. ఒక మహాపుణ్యకార్యంగా భావించేవారు. తమ ఇంటికి వచ్చిన అతిథికి 'అతిథిదేవోభవ!' అని నమస్కరించి, పూజించి, వారికి భిక్ష సమర్పించేవాళ్ళు. ఇటువంటి భిక్షా వ్రతంతో జీవించిన వేదవ్యాసమహర్షి కాశీనగరంలో శివుని పరీక్ష వల్ల పొందిన ఒక అనుభవం ఏమిటో ఈ పాఠం చదివి తెలుసుకోండి.

పాఠ్యభాగ సారాంశం

వేదవ్యాసుడు ఒకరోజు శిష్యులతో మధ్యాహ్న సమయంలో భిక్ష కోసం బ్రాహ్మణ వీధులలో ఇంటింటికీ తిరిగాడు. ఎవరూ ఆయనకు భిక్ష పెట్టలేదు. కాశీ నగరంలోని బ్రాహ్మణ స్త్రీలు రోజూ అతిథులకు మాధుకర భిక్ష పెడుతూ ఉంటారు. కాని ఆనాడు వ్యాసుడికి ఎవరూ భిక్ష పెట్టలేదు.

ఆ రోజుకు ఉపవాసం ఉందామని, మరునాడు పారణకు భిక్ష దొరకకపోదని వ్యాసుడు నిశ్చయించాడు. మరుసటి రోజున వ్యాసుడు తిరిగి శిష్యులతో భిక్షాటనకు వెళ్ళాడు. ఈశ్వరుడి మాయవల్ల ఆ రోజు కూడా ఆయనకు ఎవ్వరూ భిక్ష పెట్టలేదు. వ్యాసుడు కోపంతో తన భిక్షాపాత్రను వీధి మధ్యలో పగులగొట్టి, కాశీ వాసులకు మూడు తరాల దాకా ధనం, మోక్షం, విద్య లేకుండా పోవాలి అని శపించడానికి సిద్ధమయ్యాడు.

అప్పుడు పార్వతీదేవి ఒక బ్రాహ్మణ భవనం వాకిట్లో సామాన్య స్త్రీ వలె కనబడి, వ్యాసుని రమ్మని పిలిచి ఇలా మందలించింది. ఓ మహర్షీ! "నీవు గొంతు దాకా తినడానికి మాధుకర భిక్ష దొరకలేదని గంతులు వేస్తున్నావు. నివ్వరి బియ్యం తినేవారూ, శాకాహారులూ, కందభోజులూ, ఉంఛవృత్తితో జీవించేవారూ అయిన మునీశ్వరులు నీ కంటె తెలివి తక్కువ వాళ్ళా? ఉన్న ఊరు, కన్న తల్లి సమానం అంటారు. అదీకాక కాశి, ఈశ్వరుడి భార్య, భిక్ష దొరకలేదని నీవు కాశీ నగరాన్ని శపించడం తగదు.

నీవు ఆకలితో ఉన్నావు. మా వంటి గృహిణులు నిన్ను ఇలా నిందించడం మంచిది కాదు. మా ఇంటికి భోజనానికి రా, భోజనం చేసిన తరువాత నీతో మాట్లాడవలసిన మాటలు ఉన్నాయి.

పార్వతీదేవి మాటలు విని, వ్యాసుడు ఆమెతో "అమ్మా! సూర్యుడు అస్తమిస్తున్నాడు. నాకు పదివేలమంది శిష్యులు ఉ

న్నారు. వారు తినకుండా నేను తిననని నాకు వ్రతం ఉంది. నిన్నటిలాగే ఈ రోజు కూడా పస్తు ఉంటాం” అన్నాడు.

అప్పుడు పార్వతీదేవి చిరునవ్వు నవ్వి “మునీశ్వరా! నీవు శిష్యులను కూడా వెంట బెట్టుకొని తొందరగా రా. ఈశ్వరుడి దయవల్ల ఎంతమంది అతిథులు వచ్చినా, అందరికీ కోరిన అన్నం పెడతాను” అంది.

వ్యాసుడు సరేనని గంగలో స్నానం చేసి, శిష్యులతో వచ్చాడు. పార్వతీదేవి వారికి స్వాగతం చెప్పి, వారందరికీ భోజనశాలలో బంతివేసి వడ్డించింది.

ప్రతిపదార్థాలు-భావాలు

1వ పద్యం :

తే॥గీ॥ నెట్టుకొని కాయ బీఱెండ పట్టపగలు
తాను శిష్యులు నిల్లిల్లు దప్పకుండఁ
గాశికా విప్రగృహ వాటికల నొనర్చు
నఖిల విద్యాగురుండు భిక్షాటనంబు.

ప్రతిపదార్థం :

అఖిల విద్యాగురుండు

అఖిల	=	సమస్తములయిన
విద్యా	=	విద్యలకునూ
గురుండు	=	గురువు అయిన వేదవ్యాస మునీంద్రుడు
తానున్	=	తానునూ
శిష్యులున్	=	శిష్యులునూ

పట్టపగలు :

(పగలు + పగలు =పట్టపగలు)	=	పట్టపగటి యందు
బీఱెండ (బీఱు + ఎండ)	=	తీక్షణమయిన ఎండ
నెట్టుకొని	=	అతిశయించి
కాయన్	=	కాయుచుండగా

కాశికా విప్రగృహవాటికలన్ :

కాశికా	=	కాశికా నగరము నందలి
విప్రగృహ	=	బ్రాహ్మణ గృహాలకు సంబంధించిన
వాటికలన్	=	వాడలయందు (వీథుల యందు)
ఇల్లిల్లు	=	ప్రతి గృహాన్నీ
తప్పకుండన్	=	విడువకుండా (ఏ ఇల్లునూ విడిచిపెట్టకుండా)
భిక్షాటనంబు (భిక్షా + అటనంబు)	=	భిక్ష కొఱకైన సంచారాన్ని
ఒనర్చున్	=	చేయును (చేస్తూ ఉంటాడు)

భావం : చతుర్దశ విద్యలకును గురువయిన వేదవ్యాస మునీంద్రుడు, శిష్యులతో కలిసి, పట్టపగలు పెరిగిన తీక్షణమైన ఎండలో, కాశీనగరంలోని బ్రాహ్మణవీథులలో భిక్ష కోసం ఏ ఇల్లూ విడిచిపెట్టకుండా, ప్రతి గృహానికీ తిరుగుతున్నాడు.

2వ పద్యం :

తే॥గీ॥ వండుచున్నారమను నొక్క వనజనేత్ర
తిరిగి రమ్మను నొక్క లేఁదీఁగె బోఁడి
దేవకార్యంబు నేఁడనుఁ దెఱవ యొర్తు
ద్వాః కవాటంబుఁ దెఱవదు వనిత యొకతె

ప్రతిపదార్థం :

ఒక్క వనజనేత్ర	=	ఒక పద్మాక్షి; (వనజనేత్ర (వ్యు) పద్మముల వంటి కన్నులు కలది)
వండుచున్నారము	=	వంట చేస్తున్నాము

అనున్	=	అన్నది

ఒక్క లేఁదీఁగె బోఁడి;

ఒక్క	=	ఒక
లేదీగె బోడి	=	లేత తీగ వంటి శరీరము గల స్త్రీ
తిరిగి	=	మరల
రమ్మనున్;		
(రమ్ము+అనున్)	=	రమ్మని అన్నది

తెఱవయోర్తు;

తెఱువ	=	స్త్రీ
ఓర్తు	=	ఒకామె
నేడు	=	ఆనాడు
దేవకార్యంబు	=	దేవతల పూజాకార్యం
అనున్	=	అన్నది (పితృదేవతల కార్యము నాడు పితృదేవతలకు పెట్టకుండా భిక్ష వేయరాదు)
వనిత యొకతె	=	ఒక ఇల్లాలు

ద్వాః కవాటంబున్;

ద్వాః	=	ద్వారము యొక్క
కవాటంబున్	=	తలుపును
తెఱవదు	=	తెరవనే తెరవలేదు

భావం : ఒక ఇల్లాలు "వందుతున్నాము" అన్నది. మరొక స్త్రీ "మరల రండి" అన్నది. ఇంకొక ఇల్లాలు ఈ రోజు దేవవ్రతం (దేవకార్యము) అని చెప్పింది. మరియొక ఇల్లాలు అసలు ద్వారబంధం యొక్క తలుపులు తెరవనేలేదు.

3వ పద్యం :

సీ॥ ముంగిట గోమయంబున గోముఖము దీర్చి
కడలు నాల్గుగ ముగ్గుకఱ్ఱ వెట్టి,
యతిథి నచ్చోనిల్పి యర్ఘ్య పాద్యము లిచ్చి
పుష్పగంధంబులఁ బూజసేసి,
ప్రక్షాళితంబైన పసిఁడి చట్టువమున
నన్నంబుమీఁద నెయ్యభిఘరించి,
ఫలపాయసాపూప బహుపదార్థములతో
భక్తివిశ్వాస తాత్పర్యగరిమఁ

తే॥గీ॥ బెట్టుదురు మాధుకరభిక్ష భిక్షుకులకుఁ
గంకణంబులతో నూడిగములు రాయఁ
గమ్రకరముల బ్రాహ్మణాంగనలు కాశి
నన్నపూర్ణ భవాని కట్టనుఁగుఁ జెలులు.

ప్రతిపదార్థం :

ముంగిటన్ (ముంగల + ఇల్లు) = ముంగిలి)

	=	ఇంటి ముందు భాగంలో
గోమయంబునన్	=	ఆవు పేడతో
గోముఖము తీర్చి	=	అలికి
కడలు	=	అంచులు
నాల్గుగన్	=	నాలుగు అయ్యేటట్లుగా (చతురస్రముగా)
ముగ్గు కఱ్ఱ వెట్టి;		
(ముగ్గు కఱ్ఱ + పెట్టి)	=	ముగ్గు పెట్టి
అతిథిన్	=	వచ్చిన అతిథిని
అచ్చోన్	=	ఆ రంగవల్లి మధ్యంలో (ఆ చతురస్రంగా వేసిన ముగ్గు మధ్యలో)

నిల్పి = నిలిపి

అర్ఘ్యపాద్యములు = కాళ్ళు, చేతులు కడుగుకోడానికి నీళ్ళు (హస్తముల యందు ఆర్ఘ్యమును, పాదముల యందు పాద్యమును

ఇచ్చి = ఇచ్చి

పుష్పగంధంబులన్ = పువ్వులతో, గంధముతో

పూజచేసి (పూజ + చేసి) = పూజించి

ప్రక్షాళితంబైన (ప్రక్షాళితంబు+ఐన) = బాగుగా కడుగబడిన

పసిడి, చట్టువమునన్ = బంగారు గరిటెతో

అన్నంబు మీదన్ = అన్నము పైన

నెయ్యి = నేతిని

అభిఘరించి = కొంచెం వేసి (అభిఘారము చేసి అనగా కొద్దిగా చల్లి)

ఫలపాయసాపూప బహుపదార్థములతోన్;

ఫల = పండ్లు

పాయస = పరమాన్నం

అపూప = పిండి వంటకాలు మొదలయిన

బహు = అనేకములైన

పదార్థములతోన్ = పదార్థాలతో

భక్తి విశ్వాస తాత్పర్యగరియన్;

భక్తి = పూజ్య భావము యొక్క

విశ్వాస = నమ్మకము యొక్క

తాత్పర్య = తత్పర భావము యొక్క (మక్కువ యొక్క)

గరిమన్ = పెంపుతో

క్రమకరములన్ = ఇంపైన చేతలయందు

కంకణంబులతోన్ = ముత్యాలు, పగడాలు మొదలయిన వానిని గుచ్చి చేతికి కట్టుకొనే తోరాలతో

సూడిగములు = గాజులు

రాయన్ = ఒరసి కొనుచుండగా

కాశిన్ = కాశీ నగరమందు

అన్నపూర్ణ భవాని కట్టనుగు చెలులు;

అన్నపూర్ణ = అన్నపూర్ణ అనే పేరుగల

భవాని = భవుని భార్యయైన పార్వతీదేవి యొక్క

కట్టనుగు (కడు + అనుగు) = మిక్కిలి ప్రియురాండ్రైన

చెలులు = చెలికత్తెలయిన (స్నేహితురాండ్రైన)

బ్రాహ్మణాంగనలు (బ్రాహ్మణ + అంగనలు) = బ్రాహ్మణ స్త్రీలు

భిక్షుకులకున్ = యతులకు; (భిక్ష అడిగేవారికి)

మాధుకర, భిక్షన్ = తేనెటీగను పోలిన, భిక్షను; (మాధుకరము అనే భిక్షను)

పెట్టుదురు = పెడతారు (వడ్డిస్తారు)

భావం : వాకిట్లో ఆవుపేడతో చక్కగా అలికి, నాలుగు అంచులూ కలిసే విధంగా దానిపై ముగ్గుపెట్టి, ఆ ముగ్గు మధ్యలో, వచ్చిన అతిథిని నిలబెట్టి, వారికి కాళ్ళూ చేతులూ కడుగుకోడానికి నీళ్ళు ఇచ్చి, (అర్ఘ్య పాద్యములు ఇచ్చి), వారిని పూవులతో, గంధముతో పూజచేసి, కడిగిన బంగారు గరిటెతో అన్నం పై ఆవునేతిని అభిఘరించి (చల్లి), పండ్లతో, పరమాన్నముతో, పలు రకాల పిండివంటలతో, భక్తి విశ్వాసాలు ఉట్టిపడే రీతిగా, చేతి తోరాలతో గాజులు ఒరసికొని ధ్వని చేస్తుండగా, తమ ఇంపయిన చేతులతో, కాశీ నగరంలోని బ్రాహ్మన స్త్రీలు, యతీశ్వరులకు మాధుకర భిక్ష పెడుతూ ఉంటారు. ఆ ఇల్లాండ్రు అన్నపూర్ణా భవానికి ప్రియమైన స్నేహితురాండ్రుగా పేరు పొందారు.

www.sakshieducation.com

విశేషాంశాలు :

1. అతిథి : (వ్యుత్పత్తి) = తిథి నియమాలు లేకుండా భోజన సమయానికి వచ్చేవాడు.
2. అర్ఘ్యం : (వ్యుత్పత్తి) = పూజకు తగినది
   అష్టార్ఘ్యములు : అర్ఘ్యములు ఎనిమిది రకములు.
   1) పెరుగు 2) తేనె 3) నెయ్యి 4) అక్షతలు 5) గఱిక 6) నువ్వులు 7) దర్భ 8) పుష్పము
3. పాద్యము : (వ్యుత్పత్తి) = పాదములకు అర్హమైనది (కాళ్ళు కడుగుకొనుటకు అర్హమైన నీరు)
4. మాధుకర భిక్ష : (వ్యుత్పత్తి) = మధుకరం అంటే తుమ్మెద. తుమ్మెద వివిధ పుష్పాలపై వ్రాలి, తేనెను గ్రహించినట్లు, సన్న్యాసులు వివిధ గృహాలకు వెళ్ళి, ఆ ఇంటి గృహిణుల నుండి భిక్షాన్నములను స్వీకరిస్తారు. అందువల్ల సన్న్యాసులు స్వీకరించే భిక్షను 'మాధుకర భిక్ష' అంటారు.

ఆలోచించండి - చెప్పండి

1. 'అతిథిదేవోభవ' అంటే ఏమిటి?

జ. 'అతిథిదేవోభవ అంటే అతిథి దేవుడుగా గలవాడవు అగుము అని భావం. అంటే అతిథిని దేవునిగా భావించి పూజించుము అని సారాంశం.

2. ప్రాచీన కాలంలో భిక్షాటనాన్ని పవిత్రకార్యంగా ఎందుకు భావించేవారు?

జ. సన్న్యాసులు, బ్రహ్మచారులు, మహర్షులు 'భిక్షా' వృత్తితో జీవించాలని, ధర్మశాస్త్రాలు చెపుతున్నాయి. వ్యాసమహర్షి వంటివారు పంచ భిక్ష స్వీకరించేవారు. అంటే కేవలం ఐదు గృహాలకు వెళ్ళి, ఐదుమంది నుండి మాత్రమే భిక్ష స్వీకరించేవారు. ఉపనయనం చేసినప్పుడు బ్రహ్మచారులు ముందుగా తల్లి నుండి, తరువాత తండ్రి నుండి భిక్షలు స్వీకరించాలి. సన్న్యాసులు వంటి వారు జీవనం కోసం వస్తువులు, ధనం, వగైరా దాచరాదని, వారు భిక్ష ద్వారా లభించిన దానినే తిని జీవించాలనీ, శాస్త్రాలు చెపుతున్నాయి. భిక్ష పెట్టినవారికి పుణ్యం వస్తుందని శాస్త్రాలు చెప్పాయి. అందుకే ప్రాచీన కాలంలో భిక్షాటనాన్ని పవిత్రకార్యంగా భావించేవారు.

3. భిక్ష సమర్పించేటప్పుడు నాటికీ నేటికీ ఉన్న తేడాలేమిటి?

జ. భిక్ష సమర్పించేటప్పుడు పూర్వం గృహిణులు, తమ ఇంటి వాకిలిని ఆవు పేడతో శుద్ధిచేసి, అక్కడ ముగ్గుపెట్టి, అతిథికి అర్ఘ్యపాద్యాలిచ్చి, పుష్ప గంధాలతో పూజచేసి, అన్నం మీద నెయ్యి అభిఘారం చేసి, పిండి వంటలతో భక్తి విశ్వాసాలతో అతిథులకు పెట్టేవారు.

ఇప్పుడు భిక్ష పెట్టడం తక్కువ అయ్యింది. కేవలం కొంతమంది మాత్రం, ముష్టి పెడుతున్నారు. అది కూడా విసుగుకుంటూ, తప్పనిసరి పరిస్థితుల్లోనే బిచ్చగాండ్రకు ముష్టి వేస్తున్నారు. ముష్టి ఎత్తుకోవడం, కొన్ని ప్రాంతాల్లో నేరంగా పరిగణింపబడుతోంది. నేడు దానధర్మాలు తగ్గిపోయాయి.

4వ పద్యం :

కం॥ ఆ పరమ పురంధ్రులయం
దే పుణ్యాంగనయు భిక్ష యిడదయ్యెఁ గటాఁ
రేపాడి మేలుకని యే
నే పాపాత్ముని ముఖంబు నీక్షించితినో?

ప్రతిపదార్థం :

ఆ. పరమ. పురంధ్రుల యందున్;

ఆ	=	అటువంటి
పరమ	=	ముఖ్యమైన
పురంధ్రుల యందున్	=	కుటుంబినులలో (మగడునూ, బిడ్డలునూ కల స్త్రీని) 'పురంధ్రి' అంటారు

ఏ పుణ్యాంగనయున్;

(ఏ, పుణ్య+అంగనయున్) = ఏ పుణ్యవతియును

భిక్ష	=	భిక్షాన్నమును
ఇడదయ్యెన్	=	పెట్టదాయెను (పెట్టలేదు)
కటా	=	అక్కటా!
ఏను	=	నేను
రేపాడి	=	తెల్లవారు జాముననే మేలుకొని
ఏ పాపాత్ముని	=	ఎటువంటి పాపి యొక్క
మోమును	=	ముఖాన్ని
ఈక్షించితినో;		
(ఈక్షించితిని+ఓ)	=	చూశానో

భావం : అటువంటి పరమ పురంధ్రులలో ఏ యొక్క పుణ్య స్త్రీ కూడా నాకు భిక్ష పెట్టడానికి రాలేదు. నేను ఈనాడు ఉదయం నిద్రలేచి, ఎటువంటి పాపాత్ముని ముఖాన్ని చూశానో కదా!

విశేషాంశాలు :

1. పాపత్ముని ముఖం చూడడం : దుర్మార్గుల ముఖం చూస్తే, చెడ్డ పరిణామాలు కలుగుతాయని నమ్మకం. అందుకే ఉదయం లేవగానే కాని, పాడ్యమి తిథినాడు చంద్రోదయాన్ని గమనించినప్పుడు కాని, ఇష్టమైన వాళ్ళ ముఖాలను చూస్తారు. అలాగే ఏదయినా పని పై వెళ్ళేటప్పుడు, కులస్త్రీలు శకునంగా ఎదురువస్తే మంచిది అనే సంప్రదాయాలు ఏర్పడ్డాయి. ప్రస్తుతం ఇటువంటి వాటిపై, నమ్మకం పోతూ ఉండడం గమనింపదగిన విషయం.

5వ పద్యం :

తే॥గీ॥ ఉపవసింతుముగాక నేఁడుడిగి మడిఁగి
యస్తమించుచు నున్నవాఁ డహిమ భానుఁ
డెల్లి పారణకైన లేదెట్లు మనకు?
మాధుకరభిక్ష బ్రాహ్మణ మందిరముల

ప్రతిపదార్థం :

ఉడిగి	=	(భిక్ష కోసం తిరగడం) మాని
మడిగి	=	అణగి యుండి
నేడు	=	ఈ రోజు
ఉపవసింతుముగాక;		
(ఉపవసింతుము+కాక)	=	ఉపవాసం ఉందుము గాక!
అహిమభానుడు	=	వేడి కిరణములు గలవాడైన సూర్యుడు
అస్తమించుచున్నవాడు;		
(అస్తమించుచున్+ఉన్నవాడు)	=	అస్తమిస్తున్నాడు
ఎల్లి	=	రేపు
మనకున్	=	మనకు
బ్రాహ్మణమందిరములన్	=	బ్రాహ్మణ గృహాలలో
మాధుకర భిక్ష	=	మాధుకర రూపమైన భిక్ష
పారణకైనన్	=	ఉపవాసం ఉండి మరునాడు చేయు భోజనానికి అయినా
లేదెట్లు (లేదు+ఎట్లు)	=	లేకుండా ఎలా ఉంటుంది? (తప్పక లభిస్తుంది)

భావం : ఇంక భిక్ష కోసం తిరగడం కట్టిపెట్టి, కడుపులో కాళ్ళు పెట్టుకొని మడిగి ఉండి, ఉపవాసం చేద్దాము. సూర్యుడు అస్తమిస్తున్నాడు. రేపైనా మనకు ఈ బ్రాహ్మణ మందిరాలలో ఉపవాసం తర్వాత చేసే పారణ భోజనానికి సరిపడ భిక్ష దొరకకపోదు.

6వ వచనం:

అని యా రాత్రి గడపి, మఱునాడు మధ్యాహ్నకాలంబున శిష్యులుందాను,
వేఱువేఱ విప్రభవన వాటికల భిక్షాటనంబొనర్పంబోయి,
తొలునాఁటియట్ల ముక్కంటిమాయ నే మచ్చెకంటియు వంటకంబు

పెట్టకున్నఁ గటకటంబడి భిక్షాపాత్రంబు నట్టనడువీథిం బగులవైచి కోపావేశంబున

ప్రతిపదార్థం :

అని	=	అట్లు చెప్పి
ఆ రాత్రి, గడపి	=	ఆ రాత్రి ఎలాగో వెళ్ళదీసి
మఱునాడు	=	తరువాతి రోజు
మధ్యాహ్నకాలంబునన్	=	మధ్యాహ్న వేళయందు
శిష్యులున్	=	శిష్యులునూ
తానున్	=	తానునూ (వేద వ్యాసుడునూ)
వేఱువేఱన్	=	విడివిడిగా
వేదవ్యాసుండు	=	వేద వ్యాసమహర్షి

విప్రభవన వాటికలన్;

విప్ర భవన	=	బ్రాహ్మణ మందిరములు ఉన్న
వాటికలన్	=	వాడలలో (వీధులలో)

భిక్షాటనంబు;

(భిక్షా+అటనంబు)	=	భిక్ష కోసం సంచారం
ఒనర్పంబోయి		
(ఒనర్పన్+పోయి)	=	చేయబోయి
తొలునాటియట్ల		
(తొలునాటి+అట్ల)	=	ముందురోజులాగే
ముక్కంటి మాయన్	=	శివుని మాయచేత
ఏ మచ్చెకంటియున్	=	ఏ మీన నేత్రయును,
(మచ్చె కంటి : (వ్య)	=	చేపల వంటి కన్నులు కలది (స్త్రీ)
వంటకము	=	అన్నం
పెట్టకున్నన్		
(పెట్టక+ఉన్నన్)	=	పెట్టకపోగా
కటకటంబడి	=	బాధపడి
భిక్షాపాత్రంబు	=	భిక్షా పాత్రను
నట్టనడు వీథిన్	=	వీధి నట్టనడుమ (మధ్యలో)
పగులవైచి	=	పగులకొట్టి
కోపావేశంబునన్		
(కోప+ఆవేశంబునన్)	=	కోపము యొక్క ఆవేశంతో

భావం : అని వేదవ్యాసుడు, శిష్యులతో ఆ రాత్రి మఠంలో గడిపి, మరుసటి రోజు యథావిధిగా మధ్యాహ్న సమయానికి శిష్యులునూ, తానూ వేర్వేరుగా బ్రాహ్మణ వాడలలో భిక్షాటనం చేయసాగారు. కాని అంతకు ముందు రోజులాగే, విశ్వనాథుడి మాయవల్ల, ఏ ఇల్లాలూ వారికి భిక్ష పెట్టలేదు. దానితో వ్యాసుడు బాధపడి, కోపంతో భిక్షాపాత్రను నట్టనడి వీధిలో ముక్కలు ముక్కలయ్యేటట్లు పగులకొట్టాడు. అంతటితో కోపావేశం దిగక.

7వ పద్యం :

తే॥గీ॥ ధనములేకుండెదరు మూఁడు తరములందు
మూఁడు తరములఁ జెడుఁగాక మోక్షలక్ష్మి
విద్యయును మూఁడు తరముల వెడలవలయుఁ
బంచ జనులకుఁ గాశికాపట్టణమున

ప్రతిపదార్థం :

కాశికాపట్టణమునన్	=	కాశీ పట్టణము నందు
పంచ జనులకున్	=	మనుష్యులకు (పంచభూతములచే పుట్టువారు మనుష్యులు)

మూడు తరములన్= మూడు తరముల పాటు
మోక్షలక్ష్మి = కైవల్య లక్ష్మి
చెడుఁగాక = చెడిపోవుగాక
మూడు తరములన్ = మూడు తరముల పాటు
విద్యయును = విద్య కూడా
వెడలవలయున్ = పోవాలి (నిష్క్రమించాలి)
మూడు తరముల యందున్ = మూడు తరముల పాటు
ధనము లేకుండెదరు = ధనము లేకుండా ఉంటారు (పేదవారై ఉంటారు)

భావం : కాశీ నివాసులకు ముదిరిన ఈ ధన మదం దిగిపోయే వరకు, "వీరు మూడు తరాల వఱకూ నిరుపేదలై ఉండాలి. మూడు తరాల వఱకూ వీరికి ముక్తి లక్ష్మి చెడిపోవాలి. మూడు తరాల వఱకూ వీరు చదువులేనివారు కావాలి". అని వ్యాసుడు కాశీ నగరాన్ని శపించడానికి సిద్ధమయ్యాడు.

8వ వచనం :

అని పారాశర్యుండు క్షుత్పిపాసా పరవశుండై శపియింపం దలంచు
నవసరంబున నొక్క విప్రభవనంబు వాఁకిటం
బార్వతి ప్రాకృత వేషంబున

ప్రతిపదార్థం :

అని = ఈ విధంగా
పారాశర్యుండు = వ్యాసుడు (వ్య) పరాశర మహర్షి కుమారుడు (వేదవ్యాసుడు)
క్షుత్పిపాసాపరవశుండై;
క్షుత్ = ఆకలితోనూ
పిపాసా = దప్పికతోనూ (నీరు త్రాగాలనే కోరికతోనూ)
పరవశుండై
(పరవశండు+ఐ) = పరాధీనుడై (లొంగినవాడై)
శపియింపన్ = శపించడానికి
అవసరంబునన్ = సమయంలో
ఒక్క విప్రభవనంబు వాకిటన్;
ఒక్క = ఒక
విప్రభవనంబు = బ్రాహ్మణ మందిరము యొక్క
వాకిటన్ = వాకిలి యందు (గృహ ద్వారమునందు)
పార్వతి = పార్వతీదేవి
ప్రాకృత వేషంబునన్ = సామాన్య స్త్రీ వేషంలో

భావం : అని ఆకలి దప్పులతో బాధపడుతున్న వ్యాసుడు శపించాలని ఆలోచిస్తున్న సమయంలో, ఒక బ్రాహ్మణ భవనం ద్వారము దగ్గర పార్వతీ దేవి సామాన్య స్త్రీ వేషంలో మందలించింది.

విశేషాంశాలు :

1. పారాశర్యుడు (వ్య) : పరాశర మహర్షి కుమారుడు (వ్యాసుడు)

9వ పద్యం : (కంఠస్థ పద్యం)

ఉ॥ వేదపురాణశాస్త్ర పదవీ నదవీయసియైన పెద్దము
త్తైదువ కాశికానగర హాటకపీఠ శిఖాధిరూఢ య
య్యాదిమ శక్తి, సంయమివరా! యిటు రమ్మనిపిల్చె హస్తసం
జ్ఞాదరవీల రత్నఖచితాభరణంబులు ఘల్లు ఘల్లనన్'

ప్రతిపదార్థం :

వేదపురాణ శాస్త్ర పదవీ నదవీయసి యైన;

వేద = వేదముల యందు
పురాణ = పురాణముల యందు
శాస్త్ర = శాస్త్రముల యందు ప్రతిపాదింపబడిన
పదవీ = జ్ఞానమునకు
నదవీయస్యైన
(న+దవీయసి+ఐన) = మిక్కిలి దూరము నందు లేని
పెద్ద ముత్తైదువ = పెద్దదైన పురంధ్రి

కాశికా నగర హాటిక పీఠ శికాధిరూఢ:
కాశికా నగర = కాశికా నగరము అనెడి
హాటక పీఠ = స్వర్ణ పీఠము యొక్క
శిఖా = శిఖరమందు
అధిరూఢ = అధిరోహించియున్న
అయ్యాదిమ శక్తి
(ఆ+ఆదిమ శక్తి) = ఆ మొదటి శక్తి స్వరూపిణి
హస్త సంజ్ఞాదర వీలన్;
హస్త సంజ్ఞా = చేతి సంజ్ఞ యందు వెల్లడి యవుతున్న
ఆదర = ఆదరముతో కూడిన
విలాస = లాసముతో

రత్న ఖచితా భరణంబులు;
రత్న = రత్నములతో
ఖచిత = పొదుగబడిన (కూడిన)
ఆభరణంబులు = నగలు
ఘల్లుఘల్లనన్ = గల్లు గల్లుమని శబ్దము చేయుచుండగా
సంయమివరా = ఓ మునీశ్వరా!
ఇటురమ్ము+అని = ఇటు రమ్మని
పిల్చెన్ = పిలిచింది

భావం : సకల వేదాలు, సకల పురాణాలు, సకల శాస్త్రములు నిర్దేశిస్తున్న మార్గానికి దగ్గరగా ఉన్న పెద్ద ముత్తైదువ, కాశీనగరం అనే బంగారు పీఠంపై అధిరోహించిన ఆ ఆదిమశక్తి. తన చేతితో సంజ్ఞ చేసింది. ఆ సంజ్ఞలో ఆదరం కనబడింది. అప్పుడు ఆమె రత్నఖచితమైన ఆభరణాలు ఘల్లు ఘల్లుమని చప్పుడయ్యాయి. అలా ఘల్లుమంటుండగా, ఆమె 'ఓ మునీశ్వరా! ఇటు రమ్ము' అని వ్యాసుని పిలిచింది.

10వ పద్యం : (కంఠస్థ పద్యం)

శా॥ ఆకంఠంబుగ నిప్డు మాధుకర భిక్షాన్నంబు భక్షింపఁగా
లేకున్నం గడు నంగలార్చెవు మేలే? లెస్స! శాంతుండవే!
నీ కంటెన్ మతిహీనులే కటకటా! నీవార ముష్టింపచుల్
శాకాహారులుఁ గందభోజులు, శిలోంఛప్రక్రముల్ తాపసుల్!

ప్రతిపదార్థం :
ఇప్డు = ఇప్పుడు
ఆకంఠంబుగన్ = కంఠము దాకా (గొంతు దాకా)
మాధుకర భిక్షాన్నంబు = మాధుకర రూపమైన భిక్షాన్నమును
భక్షింపగాన్ = తినడానికి
లేకున్నన్ (లేక+ఉన్నన్) = లేకపోయేసరికి
కదున్ = మిక్కిలి
అంగలార్చెదవు = అంగలు వేస్తున్నావు (తొట్రు పడుతున్నావు) (దుఃఖిస్తున్నావు)

మేలే (మేలు+ఏ) = నీవు చేసే పని మంచిదా?
లెస్స = బాగున్నదా?
శాంతుండవే
(శాంతుండవు+ఏ) = నీవు శాంత గుణం కలవాడవేనా!
కటకటా = అక్కట కటా!
నీవార ముష్టింపచుల్ = ఏ పూటకు ఆ పూట పిడికెడు నివ్వరి వడ్లు దంచుకొని వంది తనేవారునూ
శాకాహారులు = కాయ కూరలు మాత్రమే తినేవారునూ
కందభోజులు = దుంపలు మాత్రమే తినేవారునూ
శిలోంఛ ప్రక్రముల్;
శిల = కోతకోసిన వరిమళ్ళలో జారి పడిన కంకులు ఏరుకొని వాటితో బ్రతికేవారునూ
ఉంఛ ప్రక్రముల్ = రచ్చరోళ్ళ వద్ద వడ్లు దంచేటప్పుడు చుట్టూ జారిపడిన బియ్యపు గింజలు ఏరుకొనడమే జీవనంగా కలవారునూ అయిన
తాపసుల్ = తపస్సు చేసుకొనేవారు; (మునులు)
నీకంటెన్ = నీ కన్న
మతిహీనులే
(మతిహీనులు+ఏ) = బుద్ధితక్కువ వారా? (తెలివి తక్కువ వారా?)

భావం : "ఇప్పుడు గొంతు దాకా తినడానికి మాధుకర భిక్షాన్నం దొరకలేదని నీవు ఇంతగా చిందులు వేస్తున్నావు కదా! ఇది మంచి పనియేనా? బాగున్నది. నిజంగా నీవు శాంత స్వభావుడవేనా? పిడికెడు వరిగింజలతో కాలం వెళ్ళబుచ్చేవారూ. శాకాహారంతో, దుంపలతో సరిపెట్టుకొనే వాళ్ళూ, వరి మళ్ళలో కంకులు ఏరుకొని బ్రతికేవాళ్ళూ, రోళ్ళ వద్ద జారిపడిన బియ్యం ఏరుకొని జీవించే వాళ్ళూ అయిన మునులు. నీ కంటె తెలివి తక్కువ వారా?

11వ పద్యం : (కంఠస్థ పద్యం)

తే॥గీ॥ ఓ మునీశ్వర! వినవయ్య యున్న యూరుఁ
గన్నతల్లియు నొక్క రూపన్న నీతి?
యటు విశేషించి శివుని యర్ధాంగలక్ష్మి
కాశి; యివ్వీటి మీఁద నాగ్రహము దగునె?

ప్రతిపదార్థం :

ఓ మునీశ్వర
(ముని + ఈశ్వరా)= ఓ మునీశ్వరుఁడా! (వేదవ్యాస మహర్షీ!)
ఉన్నయూరున్
(ఉన్న+ఊరున్) = తాను ఉన్న ఊరును
కన్న తల్లియున్ = తనను కనిని తల్లియును
ఒక్క రూపు = ఒకే మాదిరి
అన్న నీతి = అనే నీతిని
వినవయ్య = నీవు వినలేదా?
అటు విశేషించి = అంతకంటెను విశేషించి
కాశి = కాశీ పట్టణం
శివుని = ఈశ్వరుని యొక్క
అర్థాంగ లక్ష్మి = భార్య
ఇవ్వీటిమీదన్
(ఈ+వీటిమీదన్) = ఈ కాశీనగరం మీద
ఆగ్రహము = కోపం
తగునె (తగును+ఎ) = తగునా?

భావం : పెద్ద ముత్తైదువు రూపంలో ఉన్న పార్వతీదేవి, వ్యాసుని "ఉన్న ఊరు కన్నతల్లితో సమానం" అనే నీతిని నీవు వినలేదా?

అంతకంటెను విశేషించి శివుని అర్ధాంగ లక్ష్మియైన ఈ కాశీనగరి మీద నీవు ఇంత కోపం చూపించడం తగునా?” అని మందలించింది.

12వ వచనం :

ఇట్టి కాశికానగరంబు మీద భిక్షలేకుండుట
కారణంబుగా నీయంత వాడు కటకటంబడి
శపియింపందలంచునే? విశేషించి యాఁకొన్న వాఁడవు
గావున నీ యవసరంబున నిన్ను హెచ్చు గుందాడుట

మము బోఁటి గృహిణులకు మెచ్చుగాదు. మా
యింటికిం గుడు వరమ్ము! కుడిచి కూర్చున్న
పిమ్మటం గొన్నిమాటలు నీతో నాడఁగలననిన
నమ్మహాసాధ్వింగని, పారాశర్యుండిట్టులనియె –

ప్రతిపదార్థం :

ఇటి కాశికానగరంబు మీదన్ = ఇటువంటి కాశీ పట్టణం పైన;
భిక్ష లేకుండుట కారణంబుగానఽ = భిక్ష దొరకలేదన్న కారణంగా
నీయంతవాడు = నీ యంతటివాడు
కటకటంబడి = కోపగించుకొని
శపియింపన్ = శపించాలని
తలంచునె = అనుకుంటాడా?
బ్రాహ్మణుండవు గదా! = నీవు బ్రాహ్మణుడవు గదా!
నీవేమన్ననున్
(నీవు + ఏమి + అన్నన్) = నీవు ఏమన్నా
చెల్లున్ = చెల్లుబడి అవుతున్నది
అటు విశేషించి = అంతకంటెను విశేషంగా
ఆకొన్నవాడవు = ఆకలితో ఉన్నావు
కావునన్ = కాబట్టి
ఈ యవసరంబునన్ = ఈ సందర్భంలో
నిన్నున్ = నిన్ను
హెచ్చుకుందాడుట = నిందించడం; (నీతో వాదులాడటం)
మముబోటి = మా వంటి
గృహిణులకున్ = ఇల్లాండ్రకు
మెచ్చుగాదు = మెప్పు కలిగించదు
మా యింటికిన్
(మా + ఇంటికిన్)= మా ఇంటికి
కుడువన్ = తినడానికి
రమ్ము = రావయ్యా!
కొన్ని మాటలు = కొన్ని మాటలు
నీతోన్ = నీతో
ఆడన్ = పలుకవలసినవి
కలవు = ఉన్నాయి
అనినన్ = అనగా
అమ్మహాసాధ్విన్
(ఆ + మహాసాధ్విన్) = ఆ గొప్ప పతివ్రతను
కని = చూచి

పారాశర్యుండు = వేదవ్యాసుడు (పరాశరుని కుమారుడు)
ఇట్టులనియె
(ఇట్టులు + అనియె) = ఈ విధంగా అన్నాడు

భావం : 'ఇటువంటి కాశీ నగరం మీద, కేవలం భిక్ష దొరకలేదని నీలాంటి ఉత్తముడు, బాధపడి శపించాలని అనుకోవచ్చా; నీవు బ్రాహ్మణుడవు కాబట్టి, నీవు ఏమన్నా నీకు చెల్లుతుంది. పైగా నీవు ఆకలితో ఉన్నావు. కాబట్టి ఈ సమయంలో నిన్ను ఎక్కువగా నిందించడం, మాలాంటి గృహిణులకు మర్యాద కాదు. మా ఇంటి భోజనానికి రా, భోజనమైన తరువాత నీతో కొన్ని మాటలు మాట్లాడవలసి ఉన్నది" అని పార్వతీ దేవి వ్యాసునితో చెప్పగా, ఆ మహాసాధ్విని చూచి, వ్యాసుడు ఈ విధంగా అన్నాడు.

ఆలోచించండి - చెప్పండి.

1. భిక్ష దొరకని వ్యాసుడు కోపగించాడు కదా! దీనిపైన మీ అభిప్రాయమేమిటి?

జ. వ్యాసుడు వేదవేదాంగవేత్త. అష్టాదశ పురాణాలు రచించినవాడు. భారతం రచించినవాడు. అటువంటి వాడు కేవలం రెండు రోజులు భిక్ష దొరకలేదని కాశీ నగరంపై కోపించి శపించడానికి సిద్ధమయ్యాడు.

వ్యాసుడు కోపించడం, ధర్మం కాదు. లోకంలో ఎందరో మహర్షులు, తాపసులు నివ్వరి బియ్యం తిని జీవిస్తున్నారు. కొందరు శాకాహారంతో, కంద భోజనంతో కడుపు నింపుకుంటున్నారు. కొందరు ఉంఛ వృత్తితో జీవిస్తున్నారు. కాబట్టి వ్యాసుని వంటి మహర్షి రెండు రోజులు పస్తు ఉండలేక, శివుని భార్యయైన కాశీ నగరాన్ని శపించబోవడం నేరం అని నా అభిప్రాయం.

2. 'కోపం మనిషిని విచక్షణ కోల్పోయేలా చేస్తుంది' దీన్ని గురించి మాట్లాడండి.

జ. కోపం వస్తే మనిషికి ఏది మంచిదో, ఏది చెడ్డదో గ్రహించే విచక్షణ శక్తి పోతుంది. ఈ మాటలో సత్యం ఉంది. విశ్వామిత్రుడు, దుర్వాసుడు వంటి మహర్షులు ఈ విధంగానే కోపంతో విచక్షణ కోల్పోయి, ఎన్నో చిక్కులకు లోనయ్యారని పురాణాలు చెపుతున్నాయి.

దుర్యోధనుడు పాండవులపై కోపంతోనే విచక్షణ కోల్పోయి, నిండు సభలో ద్రౌపదిని అవమానించాడు. దుర్వాసుడు కోపంతోనే అంబరీషుని, ధర్మరాజును పరీక్షించబోయి, తానే కష్టపడ్డాడు. విశ్వామిత్రుడు వశిష్ఠునిపై కోపంతో తానే భంగపడ్డాడు.

3. ఉన్న ఊరును కన్న తల్లితో సమానమని ఎందుకు అంటారు?

జ. కన్నతల్లి మనకు కావలసిన దానిని, తాను గుర్తించి మన కడుపు నింపుతుంది. కన్నతల్లి తన బిడ్డలపై ఎప్పుడూ కోపగించుకోదు. పిల్లలను కన్నతల్లి బాగా ప్రేమగా చూసి, వారికి కావలసిన వాటిని ఇస్తుంది.

అలాగే మనం ఉన్న ఊరు కూడా, మనకు కావలసిన వాటిని సమకూరుస్తుంది. మనం ఉన్న ఊరిలో మనకు ప్రజలు అందరూ తెలిసిన వారు ఉంటారు. వారు తన తోడి వ్యక్తిని ప్రేమగా కన్నతల్లి వలె చూస్తారు. అందుకే జననీ, జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసీ" అన్నారు.

కన్నతల్లిని విడిచి వెళ్ళకూడదు. అలాగే మనం ఉన్న ఊరును విడిచి పొరుగూరు పోకూడదు. పొరుగూరిలో మనం ఎన్నటికీ ఉన్న ఊరులో వలె సుకంగా ఉండలేము. కన్నతల్లి, ఉన్న ఊరు సమానం.

13వ పద్యం :

తే॥గీ॥ అస్తమింపగఁ జేసినాఁ డహిమకరుడు
శిష్యులేఁగాక యయుతంబు చిగురుబోఁడి
వ్రతము తప్పి భుజింపంగ వలనుగాదు
నేఁడు నిన్నటి మఱునాఁడు నిక్కువంబు

ప్రతిపదార్థం :

అహిమకరుడు = సూర్యుడు (చల్లనివి కాని కిరణములు కలవాడు)
అస్తమింపగన్ = అస్తమించడానికి
చేరినాడు = సమీపించాడు
ఏఁగాక (ఏన్ + కాక) = నేను కాకుండ
శిష్యులు = శిష్యులు
అయుతంబు = పదివేలమంది ఉన్నారు
వ్రతము తప్పి = వ్రతం విడిచిపెట్టి

భుజియింపన్	=	భుజించడానికి
వలను కాదు	=	యుక్తం కాదు; (ఒప్పిదం కాదు)
చిగురుబోడి	=	చిగురు వంటి శరీరం గల దానా!
నేడున్	=	నేడు కూడా
నిన్నటి	=	నిన్నటి రోజునకు
మఱునాడు	=	మరుసటి రోజే (అనగా నిన్నలాగే నేడూ పస్తు ఉండటమే)
నిక్కువంబు	=	నిజం

భావం : తల్లీ! పల్లవగాత్రీ! సూర్యుడు అస్తమించడానికి సమీపించాడు. (సూర్యాస్తమయం కాబోతుంది). నేను కాక ఇంకా పదివేలమంది శిష్యులు ఉన్నారు. అందరితో కలిసి భుజించే వ్రతం ఉన్న నేను, నా వ్రతాన్ని విడిచిపెట్టి మీ ఇంట్లో ఒక్కడినీ భుజించలేను. ఈ రోజు కూడా నిన్నటి రోజుకు మరుసటి రోజే. (అంటే నిన్నటి లాగే ఈ రోజు కూడా ఉపవాసం నాకు తప్పదు. అని ధ్వని)

14వ పద్యం : (కంఠస్థ పద్యం)

చం॥ అనవుడు నల్లనవ్వి కమలానన యిట్లను, లెస్సగాక, యో
మునివర! నీవు శిష్యగణముంగొని చయ్యన రమ్ము విశ్వనా
థునికృప పేర్మి నెందఱతిథుల్ చనుదెంచినఁ గామధేనువుం
బని గొనునట్లు పెట్టుదు నపారములైన యభీప్సితాన్నముల్

ప్రతిపదార్థం :

అనవుడున్	=	వేదవ్యాసుడు ఇట్లు చెప్పగా
కమలాసన (కమల + ఆసన)	=	పద్మం వంటి ముకం గల ఆ ముత్తైదువ
అల్ల	=	కొంచెం
నవ్వి	=	నవ్వి
ఇట్లనున్ (ఇట్లు + అనున్	=	ఇలా చెప్పింది
లెస్సగాక	=	మేలు అగునుగాక!
ఓ మునివర	=	ఓ మునీశ్వరుడా!
నీవు	=	నీవు
శిష్యగణమున్	=	శిష్యులందరినీ
కొని	=	తీసుకొని
చయ్యనన్	=	శీఘ్రంగా
రమ్ము	=	రమ్ము (మా ఇంటికి భోజనానికి రా)
విశ్వనాథుని	=	విశ్వనాథుడైన పరమేశ్వరుని యొక్క)
కృపపేర్మిన్	=	దయాతిశయం చేత (అధికమైన దయచేత)
ఎందరతిథుల్ (ఎందరు + అతిథుల్)	=	ఎంతమంది అతిథులు వచ్చినప్పటికీ
కామధేనువున్	=	దేవతల కామధేనువును
పనిగొనునట్లు	=	స్వాధీనం చేసికొన్న విధంగా
అపారములైన (అపారములు + ఐన)	=	అంతులేని;
అభీప్సితాన్నముల్ (అభీప్సిత + అన్నముల్)	=	కోరిన పదార్థాలను
పెట్టుదున్	=	పెడతాను

భావం : వేదవ్యాసుడు ఇలా చెప్పగా, పద్మం వంటి ముకం గల ఆ ముత్తైదువ చిఱునవ్వు నవ్వి “మంచిది. సరేలే. విశ్వనాథుని దయవల్ల

ఎంతమంది అతిథులు వచ్చినా, కామధేనువును కలిగియున్న యజమానురాలు రీతిగా, కోరిన పదార్థాలన్నీ నేను అనంతంగా పెట్టగలను. కాబట్టి నీ శిష్యులను తీసుకొని వెంటనే భోజనానికి రా" అన్నది.

15వ వచనం :

అనిన నట్లకాక మహాప్రసాదంబని వేదవ్యాసుండు
శిష్యులం గూర్చుకొని భాగీరథికిం జని యుపస్పర్శం
బాచరించి యేతెంచిన –

ప్రతిపదార్థం :

అనినన్	=	అట్లు ముత్తైదువ చెప్పగా
అట్లకాక	=	అట్లే అగుకాక (అలాగే చేస్తాను)
మహాప్రసాదంబు + అని	=	మహానుగ్రహమని
వేదవ్యాసుండు	=	వేదవ్యాసుడు
శిష్యులన్	=	శిష్యులను
కూర్చుకొని	=	కలుపుకొని (తన వెంటబెట్టుకొని)
చని	=	వెళ్ళి (గంగకు వెళ్ళి)
ఉపస్పర్శంబు	=	స్నానమును, ఆచమనమును
ఆచరించి	=	చేసి
ఏతెంచినన్	=	రాగా

భావం : ఆ ముత్తైదువ అట్లు చెప్పగా "సరే మహాప్రసాదం" అని వేదవ్యాసుడు శిష్యులను తీసుకొని గంగానదికి వెళ్ళి స్నానం, ఆచమనం, పూర్తిచేసుకొని రాగా

16వ పద్యం :

తే॥గీ॥ గొడుగు పాగల గిలకలు గులకరింప
నిందుబింబాస్య యెదురుగా నేగు దెంచి
ఛాత్ర సహితంబుగాఁ బరాశరతనూజు
బంతి సాగించె భుక్తిశాలాంతరమున

ప్రతిపదార్థం :

గొడుగు పాగల గిలకలు	=	గొడుగు పావకోళ్ల యొక్క గిలకలు (గొడుగుల వలెనుండు గుబ్బలు గల పావకోళ్ళు)
గులకరింపన్	=	మ్రోగుతుండగా
ఇందు బింబాస్య (ఇందు బింబ + ఆస్య)	=	చంద్రబింబము వంటి ముఖం కల ఆ ఇల్లాలు
ఎదురుగాన్	=	వ్యాసునకు ఎదురుగా
ఏగుదెంచి	=	వచ్చి (మునీశ్వరునకు ఎదురేగి)
ఛాత్ర సహితంబుగాన్	=	శిష్య సమేతంగా
పరాశరతనూజు బంతి	=	పరాశరుని కుమారుడైన వ్యాసుడు మొదట కూర్చున్న బంతిని; (పంక్తిని)
భుక్తి శాలాంతరబునన్; (భుక్తిశాలా + అంతరమునన్)	=	భోజనశాల లోపల
సాగించెన్	=	వడ్డన సాగించింది

భావం : తాను ధరించిన గొడుగు పావుకోళ్ళ గిలకలు మ్రోగుతుండగా, చంద్రముఖియైన ఆ ముత్తైదువ, వారికి ఎదురుగా వచ్చి స్వాగతం చెప్పింది. శిష్య సమేతంగా వేదవ్యాస మునీంద్రుడు భోజనశాలలో కూర్చున్నాడు. అప్పుడు ఆమె ఆ పంక్తికి వడ్డన సాగించింది.

ఆలోచించండి – చెప్పండి.

1. భోజనానికి ఆహ్వానించిన గృహిణితో వ్యాసుడు పలికిన మాటలను బట్టి మీకేమి అర్థమయింది?

జ. వ్యాసుడు తన శిష్యులతో కూడా భిక్షాటనం చేసి, వాళ్ళతో కలసి భుజించేవాడి అర్థమయ్యింది. ఒకవేళ పగటి సమయంలో భిక్ష దొరక్కపోతే ఉపవాసం ఉండేవాళ్ళని అర్థమయింది.

వ్యాసుడు తన శిష్యులతో కలసి భుజించాలనే వ్రతం కలవాడని అర్థమయింది. శిష్యులను విడిచిపెట్టి తానొక్కడే భుజించాలనే స్వార్థపు ఆలోచన లేనివాడని అర్థమయింది. తనను ఆశ్రయించిన శిష్యుల బాగోగులను పట్టించుకొనేవాడని అర్థమయింది.

2. ఈ పాఠం ఆధారంగా నాటి గురుశిష్య సంబంధం గురించి వివరించండి.

జ. ఈ పాఠం ఆధారంగా చూస్తే నాటి గురుశిష్య సంబంధం విడదీయరానిదని తెలుస్తోంది. శిష్యులు ఎల్లప్పుడూ గురువుని ఆశ్రయించి ఉండేవారు. గురువులతో పాటు శిష్యులు కూడా భిక్షాటనం చేసి లభించిన ఆహారాన్ని అందరూ కలసి భుజించేవారు. ఒకవేళ సూర్యాస్తమయం లోపల భిక్ష లభించకపోతే ఆ రోజు ఉపవాసం ఉండేవాళ్ళు. గురువు మాటను శిష్యులు అతిక్రమించేవారు కాదు. గురువు తనకంటె ముందుగా శిష్యుల బాగోగులను గురించి పట్టించుకొనేవాడు.

ఇవి చేయండి

అవగాహన - ప్రతిస్పందన

1. కింది పద్యం చదవండి. శ్రీనాథుడు తన గురించి తాను ఏమని చెప్పుకున్నాడో తెల్పండి.

సీ॥ వచియింతు వేములవాడ భీమన భంగి
నుద్దండ వీల నొక్కొక్క మాటు
భాషింతు నన్నయభట్టు మార్గంబున
నుభయ వాక్ప్రౌఢి నొక్కొక్క మాటు
వాకృత్తు తిక్కయజ్వ ప్రకారము రసా
భ్యుచిత బంధమున నొక్కొక్క మాటు
పరిఢవింతు ప్రబంధ పరమేశ్వరుని దేవ
సూక్తి వైచిత్ర నొక్కొక్కమాటు
తే॥గీ॥ నైషధాది మహాప్రబంధములు పెక్కు
చెప్పినాడవు మాకు నాశ్రితుడ వనఘ
ఇపుడు చెప్పదొడంగిన యీ ప్రబంధ
మంకితము సేయు వీరభద్రయ్య పేర. (కాశీ॥ 1-18)

జ. ఈ పద్యం శ్రీనాథుడి కవిత్వ రచనా విధానాన్ని గూర్చి చెపుతోంది.

1) శ్రీనాథుడు వేములవాడ భీమన అనే కవి వలె ఒక్కొక్కసారి ఉద్దండ లీలగా కవిత్వం చెపుతాడు.
2) ఒక్కొక్కసారి నన్నయభట్టు కవి వలె 'ఉభయ వాక్ప్రౌఢి'తో కవిత్వం రాస్తాడు.
3) ఒకసారి తిక్కన గారి వలె రసాభ్యుచిత బంధముగా రాస్తాడు.
4) ఒక్కొక్కసారి ప్రబంధ పరమేశ్వరుడైన ఎఱ్ఱన గారి వలె 'సూక్తి వైచిత్రి'ని చూపిస్తాడు.
5) నైషధము వంటి అనేక ప్రబంధాలు రాశాడు.
6) రెడ్డిరాజులను ఆశ్రయించాడు.

2. 'అన్ని దానాల్లోకి అన్నదానం మిన్న' అనే అంశంపై తరగతిలో చర్చించండి.

జ. 'దానం' అంటే ఇతరుడికి ఇవ్వడం. దానం చేస్తే పుణ్యం వస్తుందని చెపుతారు. ఈ జన్మలో దానం చేసుకుంటే తరువాతి జన్మలో భగవంతుడు మనకు తిరిగి ఇస్తాడని మన గ్రంథాలు చెపుతున్నాయి.

దశదానాలు, షోడశ మహాదానాలు చేయాలని చెపుతారు. అయితే దానాలు అన్నింటిలోకి 'అన్నదానం' గొప్పది అని పెద్దలు చెపుతారు. ఈ మాట సత్యమైనది. ఎదుటి వ్యక్తికి తృప్తి కలిగేటట్లు అన్నదానం చేయవచ్చు. అన్నదానం చేస్తే తిన్నవాడికి కడుపు నిండుతుంది. మరింతగా పెడతానన్నా అతడు తినలేడు. ఇతర దానాలు ఎన్ని చేసినా ఎంత విరివిగా చేసినా దానం పుచ్చుకున్న వాడికి తృప్తి కలుగదు. మరింతగా ఇస్తే బాగుండు ననిపిస్తుంది.

అన్నదానం చేస్తే తిన్నవాడి ప్రాణం నిలుస్తుంది. కాబట్టి అన్ని దానాల్లోకి అన్నదానం మిన్న అన్నమట నిజం.

3. శ్రీనాథ కవి గురించి వివరించండి.

జ. శ్రీనాథుడు తెలుగు సాహిత్యంలో పేరు పొందిన పెద్దకవి. ఈయన తల్లిదండ్రులు భీమాంబ, మారయ్యలు, ఈయన కొండవీడును పాలించిన పెద్దకోమటి వేమారెడ్డి ఆస్థానంలో విద్యాధికారిగా ఉండేవాడు.

విజయనగరం చక్రవర్తి ప్రౌఢదేవరాయల ఆస్థానంలో 'గౌడ డిండిమ భట్టు'ను ఓడించి రాయలచే కనకాభిషేకమును, 'కవి సార్వభౌమ' అరు బిరుదును అందుకున్నాడు.

ఈయన శృంగార నైషధం, భీమఖండం, కాశీఖండం, హరవిలాసం, శివరాత్రి మహాత్మ్యం వంటి కావ్యాలు రచించాడు. ఈయన జీవిత విధానాన్ని, చమత్కారాన్నీ తెలిపే పెక్కు చాటు పద్యాలు రచించాడు.

శ్రీనాథుడు సీస పద్య రచనకు ప్రసిద్ధి పొందాడు. ఈయన రాజమహేంద్రవరం రెడ్డిరాజుల కొలువులో ఆస్థానకవిగా ఉన్నప్పుడు కాశీఖండ, భీమఖండములు రచించాడు. ఉద్దండ లీల, ఉభయ వాక్ప్రౌఢి, రసాభ్యుచిత బంధం, సూక్తి వైచిత్రి అనేవి శ్రీనాథుని కవితా లక్షణాలు :

ఈయన 15వ శతాబ్దివాడు. శ్రీనాథుడు చివరి రోజులలో రాజుల ఆశ్రయం లేక బాధలు పడ్డాడు. శ్రీనాథుడు ఆ బాల్య కవి.

4. 'ఆకంఠంబుగ..........శిలోంఛప్రక్రముల్ తాపసుల్!' పద్యానికి ప్రతిపదార్థం రాయండి.

జ.

ఇప్డు	=	ఇప్పుడు
ఆకంఠంబుగన్	=	కంఠము దాకా (గొంతు దాకా)
మాధుకర భిక్షాన్నంబు	=	మాధుకర రూపమైన భిక్షాన్నాన్ని
భక్షింపగాన్	=	తినడానికి
లేకున్నన్	=	లేకపోయేసరికి
కడున్	=	మిక్కిలి
అంగలార్చెదవు	=	అంగలు వేస్తున్నావు (గంతులు వేస్తున్నావు)
మేలే	=	మంచిపని యేనా?
లెస్స	=	బాగున్నదా?
శాంతుండవే	=	నీవు శాంత గుణం కలవాడవేనా!
కటకటా	=	అక్కట కటా!
నీవార ముష్టింపచుల్	=	ఏ పూటకు ఆ పూట పిడికెడు నివ్వరి వడ్లు దంచుకొని తినేవారూ
శాకాహారులు	=	కాయ కూరలు మాత్రమే తినేవరూ
కందభోజులు	=	దుంపలు మాత్రమే తినేవారూ

శిలోంఛ ప్రక్రముల్;

శిల	=	కోత కోసిన వరిమళ్ళలో జారిపడిన కంకులు ఏరుకొని వాటితో బ్రతికేవారూ
ఉంఛ ప్రక్రముల్	=	రచ్చరోళ్ళ వద్ద వడ్లు దంచేటప్పుడు చుట్టూ జారిపడిన బియ్యపు గింజలు ఏరుకొనడమే జీవనంగా కలవారూ అయిన
తాపసుల్	=	తపస్సు చేసుకొనేవారూ (అయిన మునులు)
నీకంటెన్	=	నీ కన్న
మతిహీనులే	=	తెలివి తక్కువ వారా? (చెప్పు)

వ్యక్తీకరణ - సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు పదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

అ) పాఠంలోని కథను సంక్షిప్తంగా రాయండి.

జ. వ్యాసుడు సకల విద్యలకూ గురువు. ఒకరోజు మధ్యాహ్న వేళలో ఆయన శిష్యులతో కలిసి కాశీ నగరంలో బ్రాహ్మణ వాడలలో భిక్షాటనం కోసం వెళ్ళాడు. ఏవో కారణాలు చెప్పి, ఎవరూ ఆయనకు భిక్ష పెట్టలేదు. ఆ రోజుకు ఉపవాసం ఉండామనీ, మరుసటి రోజు భిక్ష తప్పక దొరుకుతుందనీ, వ్యాసుడు నిశ్చయించాడు.

ఈశ్వరుడి మాయవల్ల మరుసటిరోజున కూడా ఎవరూ ఆయనకు భిక్ష పెట్టలేదు. వ్యాసుడు కోపంతో భిక్షా పాత్రను

నడివీధిలో పగులకొట్టి, కాశీ వాసులకు మూడు తరాల పాటు ధనం, మోక్షం, విద్య లేకపోవుగాక అని శపించబోయాడు.

ఇంతలో పార్వతీదేవి ఒక సామాన్య స్త్రీ రూపంలో ఒక బ్రాహ్మణ గృహం వాకిట్లో ప్రత్యక్షమయి, వ్యాసుని మందలించి తన ఇంటికి భోజనానికి రమ్మని ఆహ్వానించింది.

అప్పుడు వ్యాసుడు "సూర్యుడు అస్తమిస్తున్నాడు. నాకు పదివేలమంది శిష్యులున్నారు. వారు తినకుండా నేను తినను. ఈ రోజు కూడా నిన్నటి లాగే పస్తుంటాను" అన్నాడు.

అప్పుడు పార్వతీదేవి నవ్వి "నీవు శిష్యులందరినీ వెంట తీసుకొని రా! ఈశ్వరుడి దయతో ఎంతమంది వచ్చినా, కావలసిన పదార్థాలు పెడతాను" అని చెప్పింది.

వ్యాసుడు సరే అని, 'శిష్యులతో గంగలో స్నానం చేసి వచ్చాడు. పార్వతీదేవి వారికి ఎదురేగి స్వాగతం చెప్పి భోజనశాలలో వారందరికి భోజనం పెట్టింది.

ఆ) కోపం కారణంగా వ్యాసుడు కాశీ నగరాన్నే శపించాలనుకున్నాడు కదా! "కోపం–మనిషి విచక్షణను నశింపజేస్తుంది". అనే అంశం గురించి రాయండి.

జ. "కోపం వస్తే నేను మనిషిని కాను" అని అంటూ ఉంటారు. అది నిజమే. కోపం వస్తే తనను తాను మరచి, మనిషి రాక్షసుడు అవుతాడు. ఆ కోపంతో తాను ఏమి చేస్తున్నాడో, తెలిసికోలేడు. కోపంలోనే అన్నదమ్ములనూ, అక్క చెల్లెండ్రనూ, చివరకు కట్టుకొన్న భార్యనూ, కన్నపిల్లల్నీ కూడా చంపుతూ ఉంటారు. కాబట్టి కోపం మంచిది కాదు.

ఈ కథలో వ్యాసుడి అంతటి బ్రహ్మజ్ఞాని, రెండు రోజులు భిక్ష దొరకలేదని కాశీ నగరాన్ని శపించబోయాడు. భర్తృహరి నీతి శతకంలో "క్షమ కవచంబు క్రోధమది శత్రువు" అంటాడు. అంటే ఓర్పు కవచం లాంటిది. కోపం శత్రువు లాంటిది అని అర్థం. శత్రువులాంటి కోపాన్ని విడిచిపెట్టాలి.

దుర్యోధనుడికి పాండవులపైన, భీముడి మీద కోపం. అందుకే వారితో తగవు పెట్టుకొని యుద్ధంలో తాను మరణించాడు. దేవతలపై కోపంతోనే, రాక్షసులు అందరూ మరణించారు. "కోపమునను ఘనత కొంచెమైపోవును" అని వేమన కవి చెప్పాడు.

కాబట్టి మనిషి కోపాన్ని అణచుకోవాలి.

కోపము మనిషికి శత్రువు వంటిది. "తన కోపమె తన శత్రువు" అంటాడు సుమతీ శతక కర్త. కాబట్టి కోపం విడిచిపెట్టాలి.

2. కింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాలలో సమాధానాలు రాయండి.

అ) వ్యాసుని పాత్ర స్వభావాన్ని వివరించండి.

జ. వ్యాసుడు అఖిల విద్యలకూ గురువు. ఈయనకు పదివేలమంది శిష్యులు ఉండేవారు. ఈయన కాశీ నగరంలో శిష్యులకు విద్య నేర్పుతూ, భిక్షాటన చేసుకొంటూ జీవించేవాడు.

ఉదయమే లేచి పాపాత్ముడి ముఖం చూడడం వల్లనే తనకు భిక్ష దొరకలేదని వ్యాసుడు అనుకున్నాడు. సూర్యాస్తమయం అయిన తర్వాత, ఆయన ఆ రోజుకు తినేవాడు కాదు. బ్రాహ్మణ గృహాల వద్ద మాధుకర భిక్షతో జీవించేవాడు.

వ్యాసుడు సులభ కోపి. తనకు రెండురోజులు భిక్ష దొరకలేదని కాశీ నగరాన్ని శపించబోయాడు. ఈయన శిష్యులు లేకుండా తాను ఒక్కరూ భుజించననే వ్రతం పట్టిన శిష్య ప్రేమికుడు. నిత్యం పవిత్ర గంగాస్నానం చేసేవాడు.

పార్వతీదేవిచేత మందలింపబడి, తన తప్పును గ్రహించిన ఉత్తముడు వ్యాసుడు.

ఆ) "నేడు నిన్నటికి మరునాఁడు నిక్కువంబు" ఈ మాటలు ఎవరు ఎవరితో ఏ సందర్భంలో అన్నారు? వీటి అంతరార్థమేమిటి?

జ. 'నేడు నిన్నటి మఱునాడు నిక్కువంబు' అన్న మాటలు. వేదవ్యాసుడు సామాన్య స్త్రీ రూపంలో కనబడిన పార్వతీదేవితో అన్నాడు. పార్వతీదేవి సామాన్య స్త్రీ రూపంలో కనబడి వేదవ్యాసుని మందలించి, తన ఇంటికి భోజనానికి రమ్మని పిలిచింది. అప్పుడు వ్యాసుడు ఆమెతో పై మాటలను అన్నాడు.

అంతరార్థం : "ఈ రోజు నిన్నటి రోజుకు తరువాతి రోజు అన్నది నిజము" అని ఈ మాటకు అర్థం. అంటే నిన్న ఎలాగైతే భోజనం లేక పస్తు ఉన్నామో అలాగే ఈ రోజు కూడా. నిన్నటిలాగే పస్తు ఉంటామని దీని అంతరార్థం.

3. కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా/ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

అ) "కోపం తగ్గించుకోవడం మంచిది" అనే అంశాన్ని బోధిస్తూ మిత్రునికి లేఖ రాయండి.

జ. విజయవాడ

దివి. 20.3.2015

మిత్రుడు రఘునందన్‌కు,

నీ లేఖ అందింది. నేనూ మా తల్లిదండ్రులూ క్షేమంగా ఉన్నాము. నీ లేఖలో, నీకు ప్రియ మిత్రుడైన సీతారామ్‌తో నీకు తగవు వచ్చిందనీ, మీరిద్దరూ దెబ్బలాడుకున్నారనీ రాశావు. మీ ఇద్దరికీ దెబ్బలు తగిలాయని కూడా రాశావు.

నీ ఉత్తరం చూసి నేను చాలా బాధపడ్డాను. సహజంగా నీవు శాంత స్వభావుడవు. నీకు కోపం ఎందుకు వచ్చిందో రాశావు. అయినా దెబ్బలు తగిలే వరకూ మీరు తగవులాడడం బాగోలేదు. 'తన కోపమె, తన శత్రువు' అని సుమతీ శతక కర్త రాశాడు. క్రోధం మనకు శత్రువని భర్తృహరి కూడా చెప్పాడు. అయినా నీకు అన్ని విషయాలు తెలుసు.

కోపం వల్ల చాలా అనర్థాలు వస్తాయి. కోపంతో మనకు వివేకం నశిస్తుంది. సీతారామ్‌తో సీకు వచ్చిన తగవు విషయం, మీ పెద్దలతో చెప్పు. వారు మీ తగవు పరిష్కరిస్తారు. కోపం తగ్గించుకొని శాంతంగా ఉండమని నిన్ను కోరుతున్నాను. త్వరలో నీవూ, సీతారామూ మిత్రులుగా మారుతారని ఆశిస్తున్నా.

ఇట్లు,
నీ ప్రియమిత్రుడు,
అవసరాల వెంకట్రావు,
10వ తరగతి,
మునిసిపల్ హైస్కూలు,
విజయవాడ.

చిరునామా :
కె. రఘునందన్,
S/O కె.రాజారావు గారు,
ఇంటి నెం. 4.1.104,
మహారాణీ పేట,
విశాఖపట్టణం,
ఆంధ్రప్రదేశ్.

ఆ) భిక్ష, రక్ష, పరీక్ష, సమీక్ష, వివక్ష – వంటి పదాలతో ఒక చక్కని భావాన్ని ప్రకటించే కవిత రాయండి.

జ. వచన కవిత :

<u>ఉపదేశం</u>

నేనిస్తా మిత్రమా సలహాలు నీకు లక్ష
తోడివారిపై పెంచుకోకు నీవు కక్ష
ఉండాలి మరి మనకు సదా తితిక్ష
మంచిచెడ్డలు మనం చెయ్యాలి సమీక్ష
చెడ్డపనులు చేస్తే తప్పదు శిక్ష
ఉంటుంది మనపై దైవం పరీక్ష
ఉండాలి యోగ్యుడు కావాలనే దీక్ష
మనందరికీ దేవుడే శ్రీరామరక్ష
ఎందుకు మనలో మనకు ఈ వివక్ష
పుట్టించిన దేవుడే వేస్తాడింత భిక్ష

భాషాంశాలు :

పదజాలం

1) కింది వాక్యాల్లో గీత గీసిన పదాలకు పర్యాయపదాలు రాయండి.

అ) <u>ద్వాఃకవాటంబు</u> దెఱవదు <u>వనిత</u> యొకతె.

జ. 1) ద్వాఃకవాటంబు : 1) ద్వారబంధము 2) ద్వారం తలుపు
2) వనిత : 1) స్త్రీ 2) పురంధ్రి 3) అంగన 4) పడతి 5) నారి

ఆ) ప్రక్షాళితంబైన <u>పసిండి</u> చట్టువము.

జ. పసిడి : 1) బంగారము 2) సువర్ణము 3) కనకము 4) హిరణ్యము 5) పైడి

ఇ) <u>పారాశర్యుండు</u> క్షుత్పిపాసా పరవశుండై శపియింపదలంచెను.

జ. పారాశర్యుండు : 1) వ్యాసుడు 2) బాదరాయణుడు 3) సాత్యవతేయుడు

ఈ) ఇవ్వీటి మీద <u>నాగ్రహము</u> తగునె?

జ. ఆగ్రహము : 1) కోపము 2) క్రోధము 3) రోషము 4) కినుక

ఉ) అస్తమింపగ జేసినాడు అహిమకరుడు.

జ. అహిమకరుడు : 1) సూర్యుడు 2) రవి 3) ఆదిత్యుడు 4) భాస్కరుడు

2. కింది పదాలను సొంతవాక్యాల్లో ఉపయోగించి రాయండి.

అ) ద్వాఃకవాటము : (ద్వారము తలుపు)

జ. ద్వాఃకవాటము : దొంగలకు భయపడి, మా ఊళ్ళో అందరూ, రాత్రి తొందరగానే ద్వాఃకవాటములు బిగిస్తున్నారు.

ఆ) వీక్షించు : చూచు

జ. వీక్షించు : నేటి కాలంలో బాలురు సినిమాలను ఎక్కువగా వీక్షిస్తున్నారు.

ఇ) అంగన : స్త్రీ

జ. అంగన : ప్రతి పురుషుడి విజయము వెనుక, ఒక అంగన తప్పక ఉంటుంది.

ఈ) మచ్చెకంటి : (చక్కని ఆడది)

జ. మచ్చెకంటి : తెలుగు సినీ నటీమణులలో శ్రీదేవి చక్కని మచ్చెకంటి.

ఉ) కుందాడుట : నిందించుట

జ. కుందాడుట : గురువులు, శిష్యుల తప్పులను ఎత్తిచూపి, కుందాడుట మంచిది కాదు.

ఊ) భుక్తిశాల : (భోజనశాల)

జ. భుక్తిశాల : పెళ్ళివారు భుక్తిశాలలో ఫలహారాలు తింటున్నారు.

3. కింది వాక్యాలలోని నానార్థాలను గుర్తించి రాయండి.

అ) వీడు ఏ వీడు వాడో గాని దుష్కార్యములను వీడు చున్నాడు.

జ. ఈ వాక్యంలో 'వీడు' అనే పదం మూడు అర్థాలలో వాడబడింది.

1) వీడు (నానార్థాలు) : 1) ఈ మనుష్యుడు 2) పట్టనము 3) వదలుట

ఆ) దేశ భాషలందు తెలుగు లెస్సయని రాయలు లెస్సగా బలికెను.

జ. ఈ వాక్యంలో 'లెస్స' అనే పదం రెండు అర్థాల్లో వాడబడింది.

2) లెస్స (నానార్థాలు) : 1) మేలు 2) చక్కన 3) మంచిది

ఇ) గురుని మాటలు విన్న ఇంద్రుడు కర్ణుని గురుడైన సూర్యుని కలిసి గురు యోజన చేయసాగినాడు.

జ. పై వాక్యంలో 'గురుడు' అనే మాట మూడు అర్థాలలో వాడబడింది.

3) గురుడు (నానార్థాలు) : 1) ఉపాధ్యాయుడు 2) తండ్రి 3) బలీయం

4. కింది ప్రకృతి పదాలకు సరైన వికృతి పదాలను ఎంపిక చేయండి.

అ) విద్య (ట)

క) విదియ చ) విజ్జ ట) విద్దె త) విధ్య

ఆ) భిక్షము (త)

క) బత్తెము చ) బచ్చు ట) బిచ్చు త) బిచ్చము

ఇ) యాత్ర (చ)

క) యతర చ) జాతర ట) జైత్ర త) యతనము

ఈ) యత్నము (ట)

క) మచ్చీ చ) మత్తియము ట) మచ్చెము త) మత్తము

ఉ) రత్నము (క)

క) రతనము చ) రచ్చ ట) రచ్చము త) రత్తము

ఊ) పంక్తి (ట)

క) పంతులు చ) పత్తి ట) బంతి త) పంకు

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది పాదాల్లోని సంధులను గుర్తించి, సంధి సూత్రాలను రాయండి.

అ) పుణ్యాంగనయు భిక్ష యిడదయ్యోఁగటా!

జ.	1. పుణ్యాంగన	=	పుణ్య	+	అంగన	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
	2. భిక్షయిడదయ్యో	=	భిక్ష	+	ఇడదయ్యో	=	యడాగమసంధి
	3. ఇడదయ్యో	=	ఇడదు	+	అయ్యో	=	ఉత్వసంధి
	4. ఇడదయ్యోఁగటా	=	ఇడదయ్యోన్	+	కటా	=	సరళాదేశసంధి (లేక) ద్రుతప్రకృతిక సంధి

ఆ) కాశి; యివ్వీటి మీద నాగ్రహము దగునే.

1. కాశి; యివ్వీటి మీద	=	కాశి	+	ఇవ్వీటి మీద	=	యడాగమ సంధి
2. ఇవ్వీటి మీద	=	ఈ	+	వీటి మీద	=	త్రికసంధి
3. ఆగ్రహము దగునె	=	ఆగ్రహము	+	తగునె	=	గసడదవాదేశసంధి
4. అగునె	=	అగును	+	ఏ	=	ఉత్వసంధి

ఇ) ఓ మునీశ్వర! వినవయ్య యున్నయూరు.

1. మునీశ్వర	=	ముని	+	ఈశ్వర	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
2. వినవయ్య యున్నయూరు	=	వినవయ్య	+	ఉన్న	=	యడాగమసంధి
3. ఉన్నయూరు	=	ఉన్న	+	ఊరు	=	యడాగమసంధి

2. కింది పద్యపాదాల్లోని ఏయే ఛందాలున్నాయో గుర్తించి సమన్వయం చేయండి.

అ) మునివర! నీవు శిష్యగణముంగొని చయ్యన రమ్ము విశ్వనా

జ.

I I I	I U I	U I I	I U I	I U I	I U I	U I U
ము న వ	ర నీ వు	శి ష్య గ	ణ ముం గొ	ని చ య్య	న ర మ్ము	వి శ్వ నా
న	జ	భ	జ	జ	జ	ర

1. పై పద్యపాదంలో "న జ భ జ జ జ ర" అనే గణాలు వరుసగా వచ్చాయి. కాబట్టి ఇది "చంపకమాల" పద్యపాదం.
2. మొదటి అక్షరానికి, 11వ అక్షరానికి యతిస్థానం. "ము - ముం".

ఆ) య్యాదిమ శక్తి: సంయమివరా! యిటురమ్మని పిల్చె హస్త సం

జ.

I I I	I U I	U I I	I U I	I U I	I U I	U I U
ము న వ	ర నీ వు	శి ష్య గ	ణ ముం గొ	ని చ య్య	న ర మ్ము	వి శ్వ నా
న	జ	భ	జ	జ	జ	ర

1. పై పద్యపాదంలో "భ ర న భ భ ర వ" అనే గణాలు వరుసగా వచ్చాయి. కాబట్టి ఇది "ఉత్పలమాల" పద్యపాదం.
2. మొదటి అక్షరానికి 'య్యా'కు, 10వ అక్షరం 'రా'కు, యతిస్థానం. (రా = ర్ + ఆ)

3. వేదోక్త శివధర్మ విధి బసవనికి

జ.

తగణం	సలము	సలము	నగణం
U U I	I I U I	I I I I	I I I
వే దో క్త	శి వ ధ ర్మ	వి ధి బ స	వ ని కి
ఇంద్ర	ఇంద్ర	ఇంద్ర	సూర్య

1. ఇది 'ద్విపద' పద్యపాదం. దీనిలో వరుసగా మూడు ఇంద్రగణాలు, తరువాత ఒక సూర్యగణం ఉంది. కాబట్టి ఇది "ద్విపద" పద్యపాదం.
2. మొదటి గణంలో మొదటి అక్షరానికి మూడవ గణంలో మొదటి అక్షరానికి యతి మైత్రి. (వే - వి)

3. కింది వాక్యాలను చదవండి.

అ) శివాజీ కళ్యాని దుర్గాన్ని సాధించాడు.
వీరులకు సాధ్యము కానిది లేదు కదా!

ఆ) గొప్పవారితో ఉన్న సామాన్యులనూ గౌరవిస్తారు.

పూవులతో పాటు దారాన్ని గూడా సిగనెక్కిస్తారు.

గమనిక : ఈ రెండు వాక్యాల్లో ఒక విషయాన్ని మరో విషయంతో సమర్థిస్తున్నాం కదూ!

మొదటి వాక్యంలో :

శివాజీ కళ్యాణి దుర్గాన్ని సాధించడం – (విశేష విషయం)

వీరులకు సాధ్యంకానిది లేదు కదా! – (సామాన్య విషయం)

అంటే ఇక్కడ విశేష విషయాన్ని, సామాన్య విషయంతో సమర్థన చేయటం జరిగింది.

ఇంక రెండవ వాక్యంలో

గొప్పవారితో పాటు సామాన్యులను గౌరవించడం – (సామాన్య విషయం)

పూవులతో పాటు దారం సిగనెక్కటం – (విశేష విషయం)

అంటే ఈ ఉదాహరణలో, సామాన్య విషయాన్ని విశేష విషయంతో సమర్థించడం జరిగింది. ఇలా విశేష సామాన్య విషయాలను పరస్పరం సమర్థించి చెప్పినట్లయితే, అటువంటి అలంకారాన్ని "అర్థాంతరన్యాసాలంకారం" అంటారు.

1. కింది లక్ష్యాలకు సమన్వయం రాయండి.

అ) హనుమంతుడు సముద్రాన్ని లంఘించాడు.

మహాత్ములకు సాధ్యం కానిది లేదు కదా!

జ. సమన్వయం : పై వాక్యాలలో "అర్థాంతరన్యాసాలంకారం" ఉంది. ఇందులో "హనుమంతుడు సముద్రాన్ని లంఘించాడు" అన్నది విశేష విషయం. మహాత్ములకు సాధ్యం కానిది లేదు కదా" అన్న వాక్యం. ఇక్కడ సామాన్య వాక్యంచే, విశేష వాక్యం సమర్థింపబడింది. కాబట్టి ఈ వాక్యాలలో "అర్థాంతరన్యాసాలంకారము" ఉంది.

ఆ) మేఘుంబుధికి పోయి జలంబు తెచ్చి ఇస్తాడు.

లోకోపకర్తలకిది సహజగుణము

జ. సమన్వయం : పై వాక్యాలలో 'అర్థాంతరన్యాసాలంకారం' ఉంది. ఇందులో "మేఘుడంబుధికి పోయి జలంబు తెచ్చి ఇస్తాడు" అన్నది విశేష వాక్యం. "లోకోపకర్తలకిది సహజ గునము" అనేది సామాన్య వాక్యం. ఇక్కడ సామాన్యముచే విశేష విషయం సమర్థింపబడింది. కాబట్టి ఇక్కడ "అర్థాంతరన్యాసాలంకారం" ఉంది.

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రజెక్టు పని

శ్రీనాథుడు సీస పద్య రచనకు ప్రసిద్ధి, శ్రీనాథుడు రచించిన ఏవైనా 5 పద్యాలు (వేర్వేరు గ్రంథాల నుండి) సేకరించండి. వాటిని రాయండి. తరగతిలో పాడి వినిపించండి. గోడ పత్రికలో ప్రదర్శించండి.

<u>శ్రీనాథుని సీస పద్యాలు</u>

జ. **1. గుణనిధికి తల్లి చెప్పిన హిత వచనాలు శ్రీనాథుని "కాశీఖండము" నుండి.**

సీ॥ సచ్ఛ్రోత్రియులు ననూచానులు సీమసీ థులునైన కులము పెద్దలఁ దలంచి
రాజమాన్యుడు సత్యరతుడు వినిర్మలా చారవంతుండు నైన జనకు దలచి
భాగ్యసంపదఁ బుణ్యపతి దేవతల లోన నెన్నంగఁ దగియెడు నన్నుదలచి
వేదశాస్త్ర పురాణ విద్యానిరూఢులై వాసికెక్కిన తోడివారిఁ దలచి
తే॥ చెడ్డయింటి చెదారమై శివుని కరుణ నివ్వటిలు నిర్వదేనేండ్ల నిన్ను దలచి
పదియు నార్వత్సరంబుల భార్యఁదలచి గోరతనములు మానురా! గొడుకుఁగుఱ!

(కాశీ॥ 4. ఆ. 91 ప)

2. పార్వతీదేవి చిరుతొండనంబి భార్య తిరువేంగనాంబి

వద్దకు, పచ్చిబాలెంతరాలు వేషంలో వచ్చుట

సీ॥ ఫాల పట్టిక యందు భస్మత్రిపుండ్రంబుఁ గర్ణంబులను రాగి కమ్మదోయి
కంఠమందిత్తడి కంబంపుఁ గంటియ ఘన కుచంబుల మీదఁ గావిగంత
కటి మండలంబునఁ గరకంచఁ బుట్టంబు కుడి సంది గిరి పెండ్లికొడుకుఁ గుఱ్ఱ
కేలు దామరయందుఁ గేదారవలయంబు జడకుచ్చుమీదఁ బచ్చడపుఁ గండ
తే॥ సంతరించి పదాఱు వర్షముల వయసుఁ బచ్చి బాలెంతరాలు తాపసపురంధ్రి
నంబి బామినిఁ దిరువెంగనాంబిఁ జేరి పాలు వోయింపు దమ్మ పాపనికి వనియె.

(హర విలాసం – 2 ఆ. 94 ప)

3. **భీమేశ్వర పురాణములోని పద్యం.**

సీ॥ **శ్రీ భీమనాయక శివనామధేయంబు చింతింపనేర్చిన జిహ్వ జిహ్వ**
దక్షవాటీ పురాధ్యక్షమోహన మూర్తి చూడంగ నేర్చిన చూపు చూపు
దక్షిణాంబుధి తటస్థాయి పావన కీర్తి చే నింపనేర్చిన చెవులు చెవులు
తారక బ్రహ్మ విద్యాదాత యౌదల విరులు పూన్పగ నేర్చుకరము కరము
గీ॥ ధవళకర శేఖరునకు ప్రదక్షిణంబు నర్థిఁదిరుగంగనేర్చిన యడుగులడుగు
లంబికానాయక ధ్యాన హర్షజలధి మధ్యమునఁ దేలియాడెడి మనసు మనసు.

(భీమఖండం – 2 ఆ. 198 ప)

4. **శృంగార నైషధం 2వ ఆశ్వాసం–49 పద్యం.**
(హంస, నల మహారాజుకు తన వృత్తాంతం చెప్పడం)

సీ॥ నవిన సంభవు సాహిణము వారువంబులు కులము సాములు మాకుఁ గువలయాక్షి
చదలేటి బంగారు జలరుహంబుల తూండ్లు భోజనంబులు మాకుఁ బువ్వు బోణి
సత్యలోకము దాక సకల లోకంబులు నాటపట్టులు మాకు నబ్జవదన
మధురాక్షరములైన మామాటలు వినంగ నమృతాంధసులె యోగ్యులనుంపమాంగి
తే॥ భారతీదేవి ముంజేతి పలుకు జిలుక సమదగజయాన సబ్రహ్మచారిమాకు
వేదశాస్త్ర పురాణాది విద్యలెల్ల దరుణి! నీయాన ఘంటాపథంబు మాకు.

(శృంగార నైషధం – 2 ఆ. 49 ప)

5. **శ్రీనాథుడు మరణించే సమయంలో చెప్పిన చాటు పద్యం**

సీ॥ కవిరాజు కంఠంబు కౌగిలించెను కదా పురవీధి నెదురెండఁ బొగడదండ
సార్వభౌముని భుజాస్తంభ మెక్కెను గదా నగరి వాకిట నుండు నల్లగుండు
ఆంధ్ర నైషధకర్త యంఘ్రి యుగ్మంబునఁ దగిలి యుండెను గదా నిగళయుగము
వీరాభద్రారెడ్డి విద్వాంసు ముంజేత వియ్యమందెను గదా వెదురు గొడియ
తే॥ కృష్ణవేణమ్మ కొనిపోయె నింత ఫలము బిలబలాక్షులు తినిపోయెఁదిలలు పెసలు
బొడ్డు పల్లెను గొడ్డేటి మోసపోతి నెట్లు చెల్లింతు దంకంబు లేదు నూర్లు. (చాటువు)

అదనపు సమాచారం

1. **సంధులు**

1.	బీఱెండ	=	బీఱు	+	ఎండ	=	ఉత్వసంధి
2.	రమ్మని	=	రమ్ము	+	అని	=	ఉత్వసంధి
3.	పట్టపగలు	=	పగలు	+	పగలు	=	ద్విరుక్తటకారసంధి
4.	నట్టనడుము	=	నడుము	+	నడుము	=	ద్విరుక్తటకారసంధి
5.	కట్టనుగు	=	కడు	+	అనుగు	=	ద్విరుక్తటకారసంధి
6.	భిక్షాటనంబు	=	భిక్షా	+	అటనంబు	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి

7.	పాయసాపూపములు	=	పాయస	+	అపూపములు	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
8.	బ్రాహ్మణాంగనలు	=	బ్రాహ్మణ	+	అంగలు	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
9.	పుణాంగన	=	పుణ్య	+	అంగన	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
10.	పాపాత్ముని	=	పాప	+	ఆత్ముని	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
11.	కోపావేశము	=	కోప	+	ఆవేశము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
12.	శాకాహారులు	=	శాక	+	ఆహారులు	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
13.	మునీశ్వర	=	ముని	+	ఈశ్వర	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
14.	కమలానన	=	కమల	+	ఆనన	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
15.	అభీప్సితాన్నము	=	అభీప్సిత	+	అన్నము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
16.	బింబాస్య	=	బింబ	+	ఆస్య	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
17.	శాలాంతరము	=	శాలా	+	అంతరము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
18.	సంజ్ఞాదరలీల	=	సంజ్ఞా	+	ఆదరలీల	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
19.	శిఖాధిరూఢ	=	శిఖా	+	అధిరూఢ	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
20.	కటకాభరణంబులు	=	కటకం	+	ఆభరణంబులు	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
21.	శిలోంఛప్రక్రముల్	=	శిల	+	ఉంఛప్రక్రముల్	=	గుణసంధి
22.	కట్టువెట్టి	=	కట్టు	+	పెట్టి	=	గసడదవాదేశ సంధి
23.	పూజచేసి	=	పూజ	+	చేసి	=	గసడదవాదేశ సంధి
24.	అమ్మహాసాధ్వి	=	ఆ	+	మహాసాధ్వి	=	త్రికసంధి
25.	అయ్యాదిమశక్తి	=	ఆ	+	ఆదిమశక్తి	=	యడాగమ త్రికసంధులు
26.	ముత్తైదువ	=	ముత్త	+	ఐదువ	=	అత్వసంధి

2. ఈ పాఠములోని కింది సమాసాలకు విగ్రహవాక్యములు రాసి, సమాసనామములు రాయండి.

	సమాసపదం	విగ్రహవాక్యం	సమాసం పేరు
1.	మతిహీనులు	– మతి చేత హీనులు	– తృతీయ తత్పురుష
2.	భిక్షాపాత్రంబు	– భిక్ష కొరకైన పాత్రము	– చతుర్థీ తత్పురుష
3.	భిక్షాటనము	– భిక్ష కొరకు అటనము	– చతుర్థీ తత్పురుష
4.	భోజనశాల	– భోజనము కొరకు శాల	– చతుర్థీ తత్పురుష
5.	విప్రగృహవాటికలు	– విప్రగృహముల యొక్క వాటికలు	– షష్ఠీ తత్పురుష
6.	విద్యాగురుడు	– విద్యలకు గురువు	– షష్ఠీ తత్పురుష
7.	ద్వారకవాటము	–ద్వారము యొక్క కవాటము	– షష్ఠీ తత్పురుష
8.	బ్రాహ్మణాంగనలు	– బ్రాహ్మణుల యొక్క అంగనలు	– షష్ఠీ తత్పురుష
10)	బ్రాహ్మణమందిరములు	– బ్రాహ్మణుల యొక్క మందిరములు	– షష్ఠీ తత్పురుష
10)	కోపావేశము	– కోపము యొక్క ఆవేశము	– షష్ఠీ తత్పురుష
11)	శాలాంతరాళము	– శాల యొక్క అంతరాలము	– షష్ఠీ తత్పురుష
12)	బీఱెండ	– బీఱు అయిన ఎండ	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
13)	అనుగుజెలులు	– ప్రియమైన చెలులు	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
14)	పుణ్యాంగన	– పుణ్యమైన అంగన	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
15)	అభీప్సితాన్నములు	– అభీప్సితమైన అన్నములు	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
16)	వనజనేత్ర	– వనజముల వంటి నేత్రములు గలది	– బహువ్రీహి సమాసం
17)	లేదీగె బోడి	– లేదీగ వంటి శరీరము గలది	– బహువ్రీహి సమాసం
18)	అహిమభానుడు	– వేడి కిరణములు గలవాడు	– బహువ్రీహి సమాసం
19)	ముక్కంటి	– మూడు కన్నులు గలవాడు	– బహువ్రీహి సమాసం
20)	మచ్చకంటె	– మత్స్యము వంటి కన్నులు గలది	– బహువ్రీహి సమాసం
21)	శాకాహారులు	– శాకములు ఆహారముగా గలవారు	– బహువ్రీహి సమాసం

22) కందభోజులు	– కందములు భోజనంగా కలవారు	– బహువ్రీహి సమాసం
23) చిగురుబోడి	– చిగురువంటి శరీరము గలది	– బహువ్రీహి సమాసం
24) కమలాసన	– కమలము వంటి ఆసనము గలది	– బహువ్రీహి సమాసం
25) కాశికానగరము	– కాశి అనే పేరు గల నగరము	– సంభావనా పూర్వపద కర్మధారయం
26) వేదపురాణ శాస్త్రములు	– వేదములును, పురాణములును, శాస్త్రములును	– బహు ద్వంద్వము
27) ఇందు బింబాస్య	– ఇందు బింబము వంటి ఆస్యము కలది	– బహువ్రీహి సమాసం
28) అర్ఘ్యపాద్యములు	– అర్ఘ్యమును, పాద్యమును	– ద్వంద్వ సమాసం
29) పుష్ప గంధంబులు	– పుష్పమును, గంధమును	– ద్వంద్వ సమాసం
30) క్షుత్పిపాసలు	– క్షుత్తు, పిపాస	– ద్వంద్వ సమాసం
31) మధ్యాహ్నము	– అహ్నము యొక్క మధ్యము	– ప్రథమా తత్పురుషం
32) మోక్షలక్ష్మి	– మోక్షము అనెడు లక్ష్మి	– రూపక సమాసం
33) మూడుతరములు	– మూడైన తరములు	– ద్విగు సమాసం
34) కాశికా పట్టణము	– కాశి అనే పేరు గల పట్టణం	– సంభావనా పూర్వపద కర్మధారయం

3. ప్రకృతి – వికృతులు

ప్రకృతి	–	వికృతి	ప్రకృతి	–	వికృతి
శిష్యుడు	–	చట్టు, సిసువుడు	ముఖము	–	మొగము
గృహము	–	గీము	బ్రాహ్మణుడు	–	బాపడు
విద్య	–	విద్దె	రాత్రి	–	రాతిరి
కార్యము	–	కర్జము	లక్ష్మి	–	లచ్చి
పుష్పము	–	పూవు, పువ్వు	పట్టణము	–	పట్నము
గంధము	–	గందము	వేషము	–	వేసము
స్వర్ణము	–	సొన్నము	ఆహారము	–	ఓగిరము
పాయసము	–	పాసెము	తపస్వి	–	తపసి, తబిసి
బహు	–	పెక్కు	రూపము	–	రూపు
భక్తి	–	బత్తి	పంక్తి	–	బంతి
విశ్వాసము	–	విసువాసము	శాల	–	సాల

నానార్థాలు

1.	కాయ	:	1) చెట్టు కాయ	2) బిడ్డ	3) అరచేతిలో రాపిడివల్ల ఏర్పడిన పొక్కు
2.	ఇల్లు	:	1) గృహము	2) కుటుంబము	3) స్థానము
3.	గృహము	:	1) ఇల్లు	2) భార్య	3) రాశి
4.	గురుడు	:	1) తండ్రి	2) ఉపాధ్యాయుడు	3) బృహస్పతి
5.	ముఖము	:	1) మోము	2) ఉపాయము	3) ముఖ్యమైనది
6.	బంతి	:	1) కందుకము	2) ఒక జాతి పువ్వులచెట్టు	3) పంక్తి
7.	రూపు	:	1) ఆకారము	2) దేహము	3) కన్నె మెడలో బంగారు నాణెము
8.	గంధము	:	1) చందనము	2) గంధకము	3) సువాసన
9.	కరము	:	1) చేయి	2) తొండము	3) కిరణము
10.	ఫలము	:	1) పండు	2) ప్రయోజనం	3) లాభం
11.	వీధి	:	1) త్రోవ	2) వాడ	3) నాటక భేదము
12.	లక్ష్మి	:	1) రమ	2) సిరి	3) మెట్టదామర

పర్యాయపదాలు:

1.	అంగన	:	1) వనిత	2) స్త్రీ	3) మహిళ

2.	ఇల్లు :	1) గృహము	2) భవనము	3) మందిరము
3.	పుష్పము :	1) పువ్వు	2) కుసుమము	3) ప్రసూనము
4.	గంధము :	1) చందనము	2)మలయజము	3) గంధసారము
5.	నెయ్యి :	1) ఆజ్యము	2) ఘృతము	3) నేయి
6.	ముఖము :	1) వదనము	2) ఆననము	3) మొగము
7.	గొడుగు :	1) ఛత్రము	2) ఆతపత్రము	3) ఖర్పరము
8.	బ్రాహ్మణుడు :	1) భూసురుడు	2) విప్రుడు	3) ద్విజుడు

<u>వ్యుత్పత్త్యర్థాలు:</u>

1. వనజనేత్ర (వ్యు) : పద్మముల వంటి కన్నులు కలది. (స్త్రీ)
2. లేఁదీగ బోడి (వ్యు) : లేత తీగ వంటి శరీరం కలది. (స్త్రీ)
3. అతిథి (వ్యు) : తిథి సమయములు లేకుండా వచ్చేవాడు. (అతిథి)
4. పురంధ్రి (వ్యు) : గృహమును ధరించునది. (గృహిణి)
5. అహిమభానుడు (వ్యు) : చల్లనివి కాని కిరణములు గలవాడు. (సూర్యుడు)
6. ముక్కంటి (వ్యు) : మూడు కన్నులు కలవాడు.(శివుడు)
7. పంచజనుడు (వ్యు) : ఐదు భూతములచే పుట్టబడేవాడు. (మనిషి)
8. పార్వతి (వ్యు) : పర్వతము యొక్క పుత్రిక. (గౌరి)
9. పారాశర్యుడు (వ్యు) : పరాశర మహర్షి యొక్క కుమారుడు. (వ్యాసుడు)
10. వ్యాసుడు (వ్యు) : వేదములను విభజించి ఇచ్చినవాడు. (వ్యాసమహర్షి)

* * *

www.sakshieducation.com

చిత్రగ్రీవం

చదవండి - ఆలోచించి చెప్పండి.

రక్తాలు ఓడుతోన్న మా రాస్సెల్‌దార్ గబగబా ఏదో రాసి ఆ కాగితాన్ని నా కాలికి కట్టారు. కట్టి నన్ను పంజరం లోంచి వదలిపెట్టారు. అతని కళ్లల్లో కనిపించిన ఆందోళనను బట్టి వాళ్ళంతా తీవ్రమైన ఆపదలో ఉన్నారనీ, ముఖ్యస్థావరం నుంచి సత్వరసహాయం ఆశిస్తున్నారనీ అర్థమయింది. వెంటనే కాలికి కట్టిన సమాచార పత్రంతో సహా గాలిలోకి ఎగిరాను. ఎలాగైనాసరే ఘోండ్ వేచిఉండే ప్రధాన స్థావరం దగ్గరకు చేరుకొని తీరాలన్న తపన. 'చేరాలి', 'చేరి తీరాలి'. అని మనసులో పదేపదే అనుకొన్నాను. పలికిన ప్రతీసారీ ఆ మాటలు దివ్యమంత్రాల్లా నామనసులో బాగా నాటుకొనిపోయి నాకు నూతన జవసత్త్వాలను అందించసాగాయి. అప్పటికే బాగా పైకి చేరుకొన్నాను కాబట్టి ఒక్కసారి నాలుగుదిక్కులా కలయజూసి పడమటదిశను గుర్తుపట్టి ఆ దిశగా ఎగర నారంభించాను. వంకర టింకర మార్గాల్లో పిచ్చిగా ఎగిరి చిట్టచివరకు గమ్యం చేరి ఘోండ్ చేతిమీద వాలాను. రస్సెల్‌దార్ అందించిన ఆ సమాచారాన్ని ఘోండ్ గబగబా చదివి సంతోసంతో దుక్కిటెద్దులా రంకె పెట్టారు. ప్రేమగా నా తల నిమిరారు.

ప్రశ్నలు

1. ఈ పేరాలోని మాటలు ఎవరు చెబుతున్నారు?
2. సమాచారాన్ని ఎవరి దగ్గరి నుంచి ఎవరికి చేర్చారు?
3. సమాచారాన్ని చేరవేయడానికి ఏ పక్షిని ఉపయోగించి ఉంటారు? ఎందుకు?
4. సమాచారాన్ని చేరవేసిన పక్షిలోని గొప్ప లక్షణాలు ఏవి?

పాఠ్యాంశ ఉద్దేశం / నేపథ్యం

మన దేశంలో వృక్షసంపద, పక్షిసంపద అపారం. ఐతే వీటిని గురించి తెలియజేసే మంచి పుస్తకాలు అరుదుగా ఉన్నాయి. పూర్వకాలంలో సమాచారాన్ని చేరవేయడానికి పావురాలను ఉపయోగించేవారు. పావురాల పుట్టుక, వాటి జీవనవివరాలకు సంబంధించిన కథనాలతో కూడిన పుస్తకం చిత్రగ్రీవం. కలకత్తాలో ఓ పెంపుడు పావురం, దాన్ని పెంచే ఓ బాలుడూ, వాళ్ల కథను మనసుకు హత్తుకుపోయేలా చెప్పిన పుస్తకం చిత్రగ్రీవం. చిత్రగ్రీవం పిల్లలకోసం రాసిన పుస్తకమే ఐనా దీనికి ప్రకృతి పరిశీలకులను కూడా అలరించే శక్తి ఉంది. పావురాల జీవనానికి సంబంధించిన అతిసూక్ష్మవివరాలు తెలియజెప్పడమే ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

ఈ పాఠం కథా ప్రక్రియకు సంబంధించింది. ఇది అనువాద కథ. ప్రస్తుత పాఠ్యభాగాన్ని ధనగోపాల్ ముఖర్జీ రాసిన "చిత్రగ్రీవం - ఓ పావురం కథ" అనే పుస్తకంలో నుంచి స్వీకరించారు. దీన్ని తెలుగులోకి అనువదించినవారు దాసరి అమరేంద్ర. దీన్ని నేషనల్ బుక్‌ట్రస్ట్, ఇండియా సంస్థ ప్రచురించింది. 'చిత్రగ్రీవం' అనేది ఒక పెంపుడు పావురం పేరు. ఈ పాఠం పక్షులకు సంబంధించిన శాస్త్రీయ విజ్ఞానాన్ని అందిస్తుంది.

ప్రవేశిక

పక్షి ప్రపంచంలో రెండు దృశ్యాలు అతిమనోహరమైనవి. గుడ్డుబద్దలు కొట్టి తల్లిపక్షి పిల్లపక్షిని ఈ ప్రపంచపు వెలుగు వెల్లువలోకి తీసుకొనిరావడం అందులో మొదటిది. అలా వచ్చిన పిల్లపక్షి నోటికి ఆహారం అందిస్తూ తల్లి పక్షి పెంపకం కొనసాగించడం రెండవది. చిత్రగ్రీవం పెంపకం ఎంతో అనురాగంతో సాగింది. ఇంతకూ 'చిత్రగ్రీవం' ఎవరు? దాని పెంపకం ఎలా సాగింది? అది ఎలా ఎగరడం నేర్చుకొంది? పాఠం చదివి తెలుసుకోండి.

ఇవి చేయండి

I. అవగాహన - ప్రతిస్పందన

1. "మనుషుల్లాగే పక్షులకు, జంతువులకు కూడా తమ పిల్లలను పెంచడం ఎలాగో తెలుసు" దీనిమీద మీ అభిప్రాయాన్ని తెలుపండి. కారణాలను వివరిస్తూ మాట్లాడండి.
2. పాఠం ఆధారంగా కింది పట్టికను పూరించండి.

పేరా సంఖ్య	పేరాలో వివరించిన ముఖ్యమైన విషయాలు	పేరాకు తగిన శీర్షిక
1వ పేరా		
2వ పేరా		
10వ పేరా		
15వ పేరా		
16వ పేరా		

3. పాఠం ఆధారంగా కింది ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.

అ) చిత్రగ్రీవం ఏ వయస్సులో ఏమేం చేయగల్గిందో రాయండి.

ఆ) చిత్రగ్రీవానికి దాని తల్లిపక్షి, తండ్రిపక్షి నుండి ఏమేమి సంక్రమించాయి?
ఇ) చిత్రగ్రీవం గురించి వివరిస్తూ అది సుందరమైనదని, మందకొడిదని, ఏపుగా ఎదిగిందని రచయిత ఎందుకన్నాడు?
ఈ) చిత్రగ్రీవం గురించి మనకు వివరిస్తున్నది ఎవరు? తాను చేసిన పనికిమాలిన పని అని దేన్ని గురించి చెప్పాడు?
ఉ) పిల్లపక్షి నిస్సహాయంగా ఉన్నప్పుడు, గాభరాపడినప్పుడు తల్లిపక్షి ఏం చేసింది?
ఊ) ధనగోపాల్ ముఖర్జీ చేసిన సాహితీసేవ ఏమిటి?

4. కింది పేరా చదవండి. సరైన వివరణతో ఖాళీలు పూరించండి.

చాతకపక్షులు ముక్కులు చాలా చిన్నవి. తాము ఎగురుతూనే గాలిలోని కీటకాలను పట్టుకోగలవు. నోరు బార్లా తెరచి తమవైపుకు వచ్చే చాతకపక్షుల బారి నుండి కీటకాలు తప్పించుకోవడం దాదాపు అసాధ్యం. చాతకపక్షులు పరిమాణంలో చాలా చిన్నవి. వాటికి బరువులెత్తే సామర్థ్యం కూడా తక్కువే! అందుకే అవి వాటి గూళ్ళ నిర్మాణంలో గడ్డిగాదం, పీచూపత్తి, సన్నపాటి చెట్టురెమ్మలు.... వంటి తేలికపాటి వస్తువులనే వాడతాయి. వాటి కాళ్ళు పొట్టిగా ఉంటాయి. పొడవాటి కాళ్ళున్న పక్షుల్లో ఉండే చురుకుదనం వీటి కాళ్ళల్లో కనిపించదు. అందుకని ఇవి గెంతడం, దభీమని దూకడం వంటి పనులు చెయ్యలేవు. ఐతే వాటి కొక్కేల్లాంటి కాలివేళ్ళ పుణ్యమా అని అవి తమ గోళ్ళతో ఎలాంటి జారుడు ప్రదేశాల్లోనైనా అతుక్కుపోయి ఉండిపోగలవు. కాబట్టి అవి అనితరసాధ్యమైన నైపుణ్యంతో, కుశలతతో పాలరాతి వంటి నున్నటి గోడల్ని, ప్రదేశాలను పట్టుకొని వెళ్ళగలవు. తమ గూళ్ళను నిర్మించుకోవడానికి ఇళ్ళ చూరుల దిగువన గోడల్లోని తొర్రలను ఎన్నుకొంటాయి. రాలిన ఆకుల్నీ, గాలిలో ఎగరాడే గడ్డిపోచల్ని ముక్కున కరచుకొని గూట్లోకి చేరుస్తాయి. వాటిని తమ లాలాజలాన్ని జిగురులా వాడి గూటి ఉపరితలం మీద అతికిస్తాయి. వాటి లాలాజలం ఓ అద్భుత పదార్థం. అది ఎండి గట్టిపడిందంటూ మామూలుగా వాడే ఏ జిగురూ దానికి సాటిరాదు ఇదీ చాతకపక్షుల వాస్తు కళానైపుణ్యం.

అ) చాతకపక్షులు తేలికపాటి వస్తువులతో గూళ్ళను నిర్మించుకుంటాయి. ఎందుకంటే ....
ఆ) చాతకపక్షులు దభీమని దూకడం, గెంతడం చెయ్యలేవు. ఎందుకంటే ....
ఇ) నున్నటి గోడలు, ప్రదేశాల్లో కూడా చాతకపక్షులు జారకుండా ఉండడానికి కారణం ....
ఈ) చాతకపక్షుల లాలాజలం వాటి గూటి నిర్మాణంలో ఎంతో ముఖ్యమైంది. ఎందుకంటే ....
ఉ) వాస్తుకళా నైపుణ్యం అంటే ....

II. వ్యక్తీకరణ – సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి ఐదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.
అ) చిత్రగ్రీవాన్ని గురించి మీకు ఆశ్చర్యం కలిగించిన విషయాలు ఏవి?
ఆ) మానవులను పావురాలకు మిత్రులూ, సహచరులని రచయిత ఎందుకు అన్నాడు?
ఇ) చిత్రగ్రీవం తండ్రిపక్షి గురించి రాయండి.

2. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి పదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.
అ) చిత్రగ్రీవాన్ని గురించి మీ సొంత మాటల్లో వర్ణించండి.
ఆ) శిశువుల పెంపకంలో పక్షులకు, మానవులకు మధ్య ఉన్న సామ్యాలను రాయండి.

3. కింది ప్రశ్నలకు సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.
అ) 'చిత్రగ్రీవం' అనే పావురంపిల్ల ఎలా పుట్టిందీ ఎలా ఎగరడం నేర్చుకొన్నదీ తెలుసుకొన్నారు కదా! అట్లాగే మీకు తెలిసిన లేదా మీ పరిసరాల్లోని ఏదైనా పక్షి / జంతువు గురించి మీరు కూడా ఒక కథనాన్ని రాయండి. (ఈ పాఠంలాగా)
ఆ) ఈ మధ్యకాలంలో సెల్‌ఫోన్ టవర్ల నుండి వచ్చే వేడిమికి కొన్ని పక్షిజాతులు అంతరించి పోతున్నాయి. అలాగే ఎండాకాలంలో తీవ్రమైన వేడికి తాళలేక, తాగడానికి నీరు అందక మృత్యువాతపడుతున్నాయి. పక్షులు ఇందుకోసం కాపాడడానికి తగిన చర్యలు చేపట్టమని తమ తోటకు వచ్చిన పిల్లలతో సంభాషించాయి అనుకోండి. ఆ పిల్లలకూ, పక్షులకూ మధ్య జరిగే సంభాషణను ఊహించి రాయండి.

III. భాషాంశాలు

పదజాలం

1. కింది పదబంధాలను ఉపయోగించి సొంతవాక్యాలు రాయండి.
అ) శ్రద్ధాసక్తులు ఆ) ప్రేమ ఆప్యాయతలు ఇ) వన్నెచిన్నెలు
ఈ) సమయసందర్భాలు ఉ) హాయిసౌఖ్యాలు

2. కింది పదాలను వివరించి రాయండి.
అ) విజయవంతం కావడం అంటే
....
ఆ) ఉలుకూ పలుకూ లేకపోవడం అంటే
....

3. కింద తెలిపిన వాటిని గురించి పాఠంలో ఏ ఏ పదాలతో వర్ణించారు?
   అ) గద్దింపులు : ....
   ఆ) పావురాలు : ....
   ఇ) గువ్వలు : ....
   ఈ) పావురాల గుంపు : ....
   ఉ) పావురం మెడ : ....
   ఊ) పుట్టిన పిల్లపక్షి : ....
   ఋ) చిత్రగ్రీవం ముక్కు : ....
   ఎ) చిత్రగ్రీవం ఒళ్ళు : ....
   ఏ) చిత్రగ్రీవం మెడ ప్రాంతం : ....

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది అలంకారాల లక్షణాలు రాయండి.
   అ) శ్లేష ఆ) అర్థాంతరన్యాసం

2. కింది ఛందోరీతుల లక్షణాలు రాయండి.
   అ) సీసం ఆ) ఆటవెలది ఇ) తేటగీతి
3. కింది వాక్యాల్లోని అలంకారాలను గుర్తించండి.
   అ) శ్రీమంత్ చొక్కా మల్లెపూవులా తెల్లగా ఉంది.

4. కింది పద్యపాదాలు పరిశీలించండి.

భ	స	స
U I I	I I U	I I U
ఆ పర	మ పురం	ధ్రుల యం

గగ	భ	జ	స	స
U U	U I I	I U I	I I U	I I U
దే పు	మ పురం	ధ్రుల యం	ఆ పర	మ పురం

గగ	జ	స
UU	I U I	I I U
రేపా	డి మేలు	కని యే

గగ	భ	జ	గగ	స
I I I I	U I U	U I I	I I I I	U I U
నే పా	పాత్ముని	ముఖంబు	నీక్షిం	చితినో?

దీంట్లో గగ, భ, జ, స అనే గణాలు వాడారు కదూ!
ఒకటవ పాదం, మూడవ పాదంలో గణాల సంఖ్య రెండవ, నాల్గవ పాదాల్లోని గణాల సంఖ్య ఒకే రకంగా ఉంది కదూ!
ఆరవ గణం 'జ'గణం మాత్రమే ఉంది కదూ!
రెండు నాలుగు పాదాల్లోని చివరి అక్షరం గురువే కదా!
ఇలాంటి లక్షణాలు కలిగి ఉండే పద్యం ఏంటో తెలుసా? అదే కంద పద్యం.
1) గగ (గా), భ, జ, స, నల అనే గణాలుంటాయి.
2) మొదటి పాదం లఘువుతో మొదలైతే అన్నీ పాదాల్లో మొదటి అక్షరం లఘువుగాను, గురువుతో మొదలైతే అన్ని పాదాల్లో మొదటి అక్షరం గురువుగాను ఉంటుంది.
3) రెండవ, నాలుగవ పాదాల్లోని చివరి అక్షరం గురువుగానే ఉంటుంది.
4) 1,2 పాదాల్లో (3 + 5) 8 గణాలు, 3,4 పాదాల్లో (3 + 5) 8గణాలు ఉంటాయి. ఆరవ గణం "జ" గణం గాని, "నలం"గాని మాత్రమే ఉండాలి.
5) నాలుగవ గణం మొదటి అక్షరానికి ఏడవ గణం తొలి అక్షరానికి యతి చెల్లుతుంది.
6) ప్రాస నియమం ఉంటుంది.
7) 'జ' గణం బేసి గణం కారాదు.
'వినదగునెవ్వరుజెప్పిన.................' అనే పద్యానికి లక్షణ సమన్వయం చేయండి.

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

1. "ధనగోపాల్ ముఖర్జీ" రాసిన "చిత్రగ్రీవం ఓ పావురం కథ" అనే పుస్తకాన్ని లేదా పక్షుల గురించి తెలిపే ఏదైనా ఒక పుస్తకాన్ని గ్రంథాలయం నుండి చదవండి. మీరు తెలుసుకొన్న వివరాలు రాసి ప్రదర్శించండి (లేదా) అంతర్జాలం ద్వారా ఏవైనా రెండు పక్షుల వివరాలు, వాటి చిత్రాలు సేకరించి రాసి ప్రదర్శించండి.
2. "చిత్రగ్రీవం" అనే పక్షి పేరు పంచతంత్ర కథల్లో కూడా ఉంది. పంచతంత్రం కథల పుస్తకం చదవండి. మీరు చదివిన కథ గురించి రాసి ప్రదర్శించండి.

* * *

www.sakshieducation.com

ధన్యుడు

పాఠ్య సందర్భం

హిరణ్యకుడు అనే మూషికరాజు, చిత్రగ్రీవుడు అనే పావురాల రాజుకు స్నేహితుడు. హిరణ్యకుడు ఒకసారి వలలో చిక్కుకున్న చిత్రగ్రీవుడినీ, అతడి అనుచరులయిన పావురాలనూ వల కొరికి రక్షించాడు. అలా రక్షించడాన్ని "లఘుపతనకుడు" అనే కాకి చూచింది. ఎంతో నచ్చచెప్పి లఘుపతనకుడు హిరణ్యకుడితో స్నేహం చేశాడు. కొంత కాలానికి లఘుపతనకుడు తనకు ఆ అరణ్యంలో తిండి దొరకడం లేదనీ, దండకారణ్యంలో కర్పూరగౌరం అనే సరస్సులో తన స్నేహితుడు మంథరుడు అనే కూర్మరాజు (తాబేలు) ఉన్నాడనీ, అతడు తనకు చేపలు వగైరా ఆహారం ఇస్తాడనీ లఘుపతనకుడు హిరణ్యకుడు మంథరుడి దగ్గరకు వెళ్ళారు. మంథరుడు వారికి ఆతిథ్యమిచ్చాడు. లఘుపతనకుడు హిరణ్యకుని (ఎలుకను) గౌరవించుమని మంథరుడికి చెప్పాడు. అప్పుడు మంథరుడు, హిరణ్యకుడు నిర్జన వనంలో నివసించడానికి గల కారణాన్ని అడిగాడు. హిరణ్యకుడు మంథరునకు తన వనవాస వృత్తాంతాన్ని చెప్పడంతో మన పాఠం మొదలయ్యింది.

ఉద్దేశం

మంచి స్నేహితులను కలిస్తే, ఆ కలయిక మన జీవితాన్ని ఒక చక్కని దారివైపునకు తిప్పుతుంది. అందుకే ఎప్పుడూ మంచి స్నేహితులను కలిగియుండాలని మన పెద్దవాళ్లు మనకు చెపుతారు. మంచి స్నేహితులతో సాంగత్యం మనకు మేలు చేస్తుందనీ, సత్పురుషులతో కలయిక ఎప్పటికీ మంచిది అనీ చెప్పడమే ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

ఈ పాఠ్యాంశం కథా ప్రక్రియకు చెందింది. సంస్కృత భాషలో విష్ణుశర్మ రచించిన "పంచతంత్రం" ప్రపంచ ప్రసిద్ధి పొందింది. దాన్ని అనుసరించి అనేక గ్రంథాలు వచ్చాయి. వాటిలో లక్ష్మీనారాయణ పండితుడు రచించిన "హితోపదేశం" ఒకటి.

'హితోపదేశం' ఆధారంగా చిన్నయసూరి నీతిచంద్రికను తెలుగులో రచించాడు. నీతిచంద్రిక గ్రాంథిక వచనంలో రచింపబడింది.

ఈ నీతిచంద్రికలో పశువులు, పక్షులు మొదలయిన జంతువులే పాత్రలుగా ఉండి, నీతిని బోధించే కథలు ఉన్నాయి. ప్రస్తుత పాఠ్యాంశం 'నీతిచంద్రిక'లోని 'మిత్రలాభం' నుండి గ్రహింపబడింది.

పదాలు - అర్థాలు

పెక్కండ్రు	=	చాలామంది
వాసము	=	నివాసం
పరివ్రాజకుడు	=	సన్యాసి
చిలుక కొయ్య	=	బుట్టలు, సంచులు తగిలించుకోవడానికి గోడకు బిగించిన చిన్న కొయ్య ముక్క
సద్దు	=	శబ్దము
భక్షించు	=	తిను
గిలుకకఱ్ఱ	=	గిలక తగిలించి, కదిలించినప్పుడల్లా శబ్దం వచ్చే కఱ్ఱ
ఉపద్రవము	=	ప్రమాదం
పొడవు	=	ఎత్తు
నిమిత్తము	=	కారణము
తడవులబట్టి	=	చాలా కాలము నుండి
లాగ	=	కన్నము
తావు	=	స్థానము
చిరకాల + ఉప + ఆర్జితము	=	చాలా కాలము నుండి సంపాదించిన
సత్త్వ + ఉత్సాహములు	=	బలం, ఉత్సాహం
నానాడు	=	రోజురోజుకి
కృశించి	=	చిక్కిపోయి

నిధానము	=	పాతర
మూషికము	=	ఎలుక
తొంటి	=	పూర్వపు
జవసత్త్వములు	=	వేగం, బలం
ఉడిగి	=	నశించి
సామ్యమును	=	పోలికను
అర్థపరిశీనునకు	=	ధనం లేని వాడికి
ఖేదము	=	దుఃఖం
నిదాఘనదీ పూరములు	=	వేసవి కాలములో నదిలోని నీటిలాగా
మేధాసంపత్తి	=	తెలివితేటలనే సంపద
లాతివాడు	=	ఇతరుడు
విరహితుడు	=	లేనివాడు
శూన్యము	=	ఖాళీ
దారిద్ర్యము	=	పేదరికం
ఆపాతయాతనావహము	=	పడిపోయేదాకా కష్టపెట్టేది
యావత్ + జీవము	=	బ్రతికినంతకాలం
వేదనాకరము	=	బాధ కలిగించేది
వచోధోరణి	=	మాటతీరు
తొంటివాడు	=	ప్రథముడు
ధనమును + పాసిన	=	డబ్బు పోయిన
లాతివాడు	=	పరాయివాడు
ఖిన్నుడు	=	దుఃఖించేవాడు
చెప్పికోలు	=	చెప్పడం
అర్థనాశము	=	డబ్బుపోవడం
మనస్తాపము	=	మనస్సులో బాధ
దుశ్చరితము	=	చెడు శీలం
వంచనము	=	మోసం
పరాభవము	=	అవమానం
ప్రకాశింపజేయ దగదు	=	వెల్లడి చేయగూడదు
దైవానుకూల్యము	=	దేవుడి అనుకూలత
పౌరుషము	=	పురుష ప్రయత్నం
మానవంతుడు	=	పరువు గలవాడు
కుసుమస్తబకము	=	పూలగుత్తి
మూర్ధము	=	శిరస్సుపైన
సమసిపోవు	=	నశించిపోవు
యాచన	=	బిచ్చమెత్తడం
గర్హితము	=	నిందింపదగినది
ముక్కడి	=	నీచుడు
తొఅగుట	=	తొలగిపోవడం
అనృతము	=	అబద్ధం
తిరియుట	=	బిచ్చమెత్తుట
పెట్టుపోతలు	=	ఆహారం పెట్టడం, నీరు ఇవ్వడం
ఉనికి	=	స్థానం
నింద్యము	=	హీనమైనది

లోభము త్రిప్పులు	=	అధిక కాంక్షలు
అర్థసంగ్రహము	=	డబ్బు సంపాదించడం
మోహము	=	వలపు
ఉత్పాదించు	=	పుట్టించు
జ్వలనము	=	మంట
స్వాశ్రయము	=	తనపై తానే ఆధారపడటం
పాత కాపు	=	ఎంతో కాలం నుండి ఉన్నవాడు
చింతించు	=	ఆలోచించు
తత్‌వర్జనము	=	దాన్ని విడవడం
దిగనాడు	=	వదిలిపెట్టు
ఉదరము	=	పొట్ట
ప్రాప్తలాభము	=	లభించింది
సుఖి	=	సుఖపడేవాడు
తత్తత్ కర్మాను రూపము	=	వారి వారి కర్మలకు అనుగుణం
దేహి	=	శరీరం గల
ప్రయాసపాటు	=	ప్రయత్నం చేయి
నిరర్థకము	=	నిరుపయోగం
త్రావు	=	స్థానం
కాణాచి	=	నిలయము
చెడగరపు బోడకట్టమోదులు	=	క్రూరమైనగట్టి కర్ర దెబ్బలు
విజన	=	జనం లేని
శిలాంతరాళము	=	రాతిలోపల
నిర్జనవనము	=	జనం లేని అడవి
పడియనీరు	=	కుంటలో నీరు
సత్సంగతి	=	మంచి వారి స్నేహం
అమృతతుల్యము	=	అమృతంతో సమానం
కవ్యామృతరసపానము	=	కావ్యం అనే అమృతాన్ని తాగడం
సజ్జనసంగతి	=	మంచి వారి స్నేహం

ఆలోచించండి - చెప్పండి

1. ఎక్కడి ఎలుక? ఎక్కడి చిలుకకొయ్య? అనడంలో అంతరార్థం ఏమై ఉంటుంది?

జ. "ఎక్కడి ఎలుక?" అంటే, ఎలుక ఎక్కడో భూమిలో కన్నం లోపల దాగి ఉంటుంది. "ఎక్కడి చిలుక కొయ్య?" అంటే, చిలుక కొయ్య ఎంతో ఎత్తుగా గోడకు బిగించి ఉంటుంది.

భూమిలో ఎక్కడో ఉన్న ఎలుకకు, ఎత్తుగా గోడ మీద ఉన్న చిలుక కొయ్య మీదికి ఎగురగల బలం ఉండదు అని దాని అంతరార్థం.

2. "ధనము సర్వశ్రేయములకు నిదానము" మీ అభిప్రాయం చెప్పండి.

జ. ధనం అన్ని శుభాలకు మూలం. అనగా డబ్బులు ఉంటేనే, దానివల్ల అన్ని మేళ్లూ సంభవిస్తాయి. ధనం ఉంటే వ్యాపారం చేయవచ్చు. విద్య చదువుకోవచ్చు. ఉద్యోగం పొందవచ్చు. పెట్టుబడులు పెట్టి లాభాలు సంపాదించవచ్చు. పిల్లలను బాగా పెంచవచ్చు. వ్యవసాయం లాభసాటిగా చేయవచ్చు. అందుకే "ధనమూలం ఇదం జగత్" అంటారు.

2. "దారిద్ర్యము సర్వశూన్యము" అనే మాటను బట్టి మీకేమి అర్థమయ్యింది?

జ. దారిద్ర్యము అంటే బీదతనము. సర్వశూన్యము అంటే ఏమి లేనిది. అంటే ఇంటిలో పదార్థాలు లేకుండా పోతాయి. అందువల్ల సుఖసంతోషాలు పోతాయి. దుఃఖం కలుగుతుంది. భార్యాబిడ్డలకు, కడుపునిండా తిండి పెట్టలేం. కాబట్టి దారిద్ర్యం అన్నింటినీ లేకుండా చేస్తుందని భావం.

3. 'ఆశ దిగనాడినవాడే సత్పురుషుడు' – ఎట్లు?

జ. 'ఆశ' అంటే కోరిక. అత్యాశ అనగా ధనలోభం. ధనలోభం అన్ని ఆపదలకు మూలం. ఆశను విడిచిపెట్టడాన్ని మించిన సుఖం లోకంలో ఉండదు. దురాశ వల్ల దుఃఖం కలుగుతుంది.

1) దురాశ ఎట్టి దురాగతాలకయినా దారితీస్తుంది.
2) దురాశ దుఃఖానికి; నిరాశ సుఖానికి హేతువు. కాబట్టి ఆశను విడిచిన వాడే మంచివాడు.

4. 'ధనహీనుడై నలుగురిలో ఉండరాదు. ఎందుకు?

జ. ధనహీనుడు అంటే డబ్బులేనివాడు. అటువంటివాడికి సంఘంలో తగిన గౌరవం ఉండదు. అటువంటివాడు డబ్బు ఉన్న వారితో సమంగా తినలేడు. బట్టలు కట్టుకోలేడు. ఆడంబరంగా మెలగలేడు. అటువంటి బీదవాడిని సంఘం తక్కువగా చూస్తుంది. కాబట్టి వాడు నలుగురిలో ఉండరాదు.

3. 'మనస్సు గట్టిపరచుకోవటం' అంటే ఏమిటి?

జ. మనస్సు చంచలమైనది. అది ఇష్టం వచ్చినట్లు సంచరిస్తుంది. గట్టి పరచుకోవడం అంటే మనస్సును దృఢం చేసికోవడం, నిశ్చయం చేసుకోవడం అని అర్థం.

4. 'చచ్చిన తరి వెంట రాబోదు' అనడంలో మీకేమి అర్థమయ్యింది?

జ. మనిషి చచ్చిపోయే సమయంలో అతడు సంపాదించిన ధనం వగైరా అతడి వెంట వెళ్ళదు. కాబట్టి తాను ధనాన్ని హాయిగా వెచ్చించి, కడుపు నిండా తినాలి. ఇతరులకు ఇంత పెట్టాలి. ఇతరులకు ఇవ్వక, తాను తినక, దాచిన డబ్బు చచ్చిపోయేటప్పుడు ఆ వ్యక్తి వెంట వెళ్ళదు అని నాకు తెలిసింది.

ఇవి చేయండి

అవగాహన – ప్రతిస్పందన

1. చూడాకర్ణుని మాటలను బట్టి మీకు అర్థమైన విషయమేమి? దానిపై మీ అభిప్రాయమేమిటో చెప్పండి.

జ. చూడాకర్ణుడు ధనం ఉన్నవాడే బలవంతుడు, పండితులు అనీ, ధనం లేనివాడి జీవితం వ్యర్థమనీ చెప్పాడు. ధనం లేని వాడికి చెప్పుడూ దుఃఖం కలుగుతుందనీ, దుఃఖం వల్ల బుద్ధిహీనత కలుగుతుందనీ, దానివల్ల అన్ని కార్యాలు చెడిపోతాయనీ చెప్పాడు. దారిద్ర్యం కంటే మరణం మంచిదని, దరిద్రం వల్ల జీవితమంతా బాధాకరమనీ చెప్పాడు.

చూడాకర్ణుని మాటలను బట్టి మనిషికి ధనం ముఖ్యమని, ధనం లేక దారిద్ర్యం సంభవిస్తే అది చాలా బాధాకరమనీ నాకు అర్థమయ్యింది.

నేను కూడా ధనం ముఖ్యమనీ, దారిద్ర్యాన్ని అనుభవించడం కష్టమనీ అభిప్రాయపడుతున్నాను. కానీ, ధన సంపాదన కోసం తప్పుడు దారులు తొక్కరాదనీ, అవినీతిగా సంపాదించరాదనీ, ఉన్న ధనంతో తృప్తిపడడం ముఖ్యమనీ నా అభిప్రాయం.

2. "ఆహా! ధనలోభము సర్వయాపదలకు మూలము కదా!" ఈ విషయాన్ని సమర్థిస్తూ, వ్యతిరేకిస్తూ మీ అభిప్రాయాలు చెప్పండి.

జ. ధనలోభం అంటే డబ్బుపై అత్యాశ.ధనం ఎక్కువగా సంపాదించి పోగుచేయాలనే దురాశను 'లోభం' అంటారు. కుటుంబాన్ని పోషించుకోవడానికి డబ్బు కావాలి. ఈ లోకం అంతా ధనం మీదే ఆధారపడి ఉంది. ధనం సంపాదించి దానధర్మాలు చేసి పుణ్యం సంపాదించుకోవాలి. తమ పిల్లలకు చదువు చెప్పించి, వారిని పెద్ద వారిని చేసి పెళ్ళిళ్లు చేయాలి. కాబట్టి ధనసంపాదన అందరికీ ముఖ్యమైనదే. కానీ, ధన లోభం మాత్రం పనికి రాదు. సంపాదించిన ధనాన్ని ఖర్చుపెట్టి తినకుండా దాస్తే, దాన్ని దొంగలు ఎత్తుకెళతారు. ఎవరైతే ధనలోభంతో కటకటాలు లెక్కిస్తున్నారు. ధనాన్ని దాచడం కూడా కష్టం. ఆ ధనాన్ని ఎవరైనా దొంగిలిస్తారేమో అని వారికి భయంగా ఉంటుంది. అతాంమశకు పోతే సమూలంగా నాశనం అవుతుంది. కాబట్టి ధనలోభం వల్ల ఆపదలు వస్తాయి అన్న మాట సమర్థనీయమే.

3. ఈ పాఠానికి పెట్టిన శీర్షికను విశ్లేషిస్తూ చెప్పండి.

జ. ఈ పాఠానికి ఉన్న శీర్షిక పేరు 'ధన్యుడు'. "ఉదరముకయి పరుల గోజక, ప్రాప్తలాభమునకు సంతోషించువాడు ఒక్కడే లోకమందు ధన్యుడు" అని హిరణ్యకుడు నిశ్చయించుకొని, నిర్జనారణ్యంలో (జనులు లేని అడవిలో) నివాసం చేశాడు.

పొట్ట కోసం ఇతరులను పట్టి పీడించకుండా, తనకు లభించిన దానితో తృప్తిపడి, సంతోషపడేవాడు ధన్యుడని హిరణ్యకుడి అభిప్రాయం. ఇది చక్కని అభిప్రాయం. మనలను పుట్టించిన భగవంతుడే మనకు కావలసిన దానిని ఇస్తాడు. అందువల్ల మన పొట్టను పోషించుకోవడం కోసం ఇతరుల కాళ్ల మీద పడి వారిని యాచించనక్కరలేదు.

రాతిలోని కప్పను సైతం దయామయుడైన భగవంతుడు రక్షిస్తున్నాడు. మనం చేసుకున్న కర్మలను బట్టి మనకు దుఃఖాలు వచ్చినట్లే కోరకుండానే సుఖాలూ వస్తాయి.

హిరణ్యకుడు అనే ఎలుక మొదట ధన లోభంతో సంచరించింది. చివరకు సన్యాసి కర్రదెబ్బ తగిలి, తెలివి తెచ్చుకొని, మనుష్యులు లేని అడవిలో నివసించింది. చివరకు లఘుసంతకం సహాయంతో మంథరుడనే కూర్మరాజు మైత్రిని సంపాదించింది. తమకు దొరికిన దానితో ముగ్గురమూ కలిసి సుఖంగా ఉందామని మంథరుడు హిరణ్యకునితో నచ్చ చెప్పాడు.

మంథరుడి అమృతం వంటి మాటల వల్ల తన తాపం పోయిందనీ, తాను ధన్యుడిని అయ్యాననీ హిరణ్యకుడు అనుకున్నాడు. కాబట్టి 'ధన్యుడ' అనే శీర్షిక, ఈ పాఠానికి సరిపోతుంది.

4. ఈ క్రింది వాక్యాలు ఎవరు, ఎవరితో అన్నారో గుర్తించి వ్రాయండి.

అ) "అసృతమాడుట కంటె మౌనము మేలు"

జ. "అసృతమాడుట కంటె మౌనము మేలు" అనగా అబద్ధం చెప్పడం కంటె మాట్లాడకుండా ఉండడం మంచిది. చూడాకర్ణుడి మాటలను విని, హిరణ్యకుడు తనలో తాను ఈ మాటలు అనుకున్నాడు.

ఆ) 'దీనికేమైనను నిమిత్తము లేక మానదు'.

జ. 'దీనికేమైనను నిమిత్తము లేక మానదు' అనే వాక్యాన్ని వీణాకర్ణుడు అనే పరివ్రాజకుడు అతనికి మిత్రుడయిన చూడాకర్ణుడితో అన్నాడు.

చిన్న ఎలుక ఎత్తైన చిలుక కొయ్య మీదికి ఎగరడానికి ఏదో కారణం ఉండి ఉంటుందని వీణాకర్ణుడు చూడాకర్ణునికి చెప్పాడు.

ఇ) 'సత్సంగతి కంటె లోకమందు మేలేదియు లేదు".

జ. "సత్సంగతి కంటే లోకమందు మేలేదియే లేదు" అనే వాక్యాన్ని హిరణ్యకుడు అనే ఎలుక, మంథరుడు అనే తాబేలుతో అన్నాడు. మంచివారితో స్నేహం కంటె మంచిది లోకంలో మరేదీ ఉండదు అని దీని భావం.

5. ఈ క్రింది పద్యాన్ని చదివి సూచనల ఆధారంగా భావాన్ని వ్రాయండి.

"ఒక్కఁడె చాలు నిశ్చల బలోన్నతుఁడెంతటి కార్యమైన దాఁ
జక్కనొనర్చుఁగౌరవు లసంఖ్యులు పట్టిన ధేనుకోటులం
జిక్కగ నీక తత్ప్రబలసేన ననేక శిలీముఖంబులన్
మొక్కవడంగజేసి తుదముట్టఁడె యొక్క కిరీటి భాస్కరా!

భావం : ....ఎంతటి పని ఐనా..................ఆవుల మందను..................తన బాణాలతో ఆ బలమైన.................. అర్జునుడే కదా!

జ. పద్యభావం : స్థిరమైన భుజబలం గల ఒక్కడె ఎంతటి పని ఐనా సాధించగలడు. కౌరవులు చాలామంది కూడి ఆవుల మందను తోలుకొనిపోవుచుండగా, ఎదిరించి తన బాణాలతో ఆ బలమైన సైన్యాన్ని ఓడించినది ఒక్క అర్జునుడే కదా!

6. చూడాకర్ణునికి, వీణాకర్ణునికి మధ్య జరిగిన సంభాషణను వ్రాయండి.

జ. చూడాకర్ణుడు, వీణాకర్ణుడు అనే సన్యాసులు ఇద్దరూ, స్నేహితులు. ఒకసారి వీణాకర్ణుడు చూడాకర్ణుడి ఇంటికి వచ్చాడు. చూడాకర్ణుడు పైకి చూస్తూ గిలుక కఱ్ఱతో నేలమీద మాటిమాటికీ కొడుతున్నాడు. వీణాకర్ణుడు "ఏమిటి? పైకి చూస్తూ నేలమీద కొడుతున్నావు?" అని చూడాకర్ణుని అడిగాడు.

ఒక ఎలుక రోజూ చిలుక కొయ్యమీదికి ఎగిరి, అక్కడ పాత్రలో పెట్టుకున్న అన్నాన్ని తినిపోతోందని, దాని బాధ తనకు ఎక్కువగా ఉందనీ చూడాకర్ణుడు మిత్రుడితో అన్నాడు.

www.sakshieducation.com

ఆ మాటలు విని, "ఎలుక ఏమిటి? చిలుక కొయ్య మీదికి ఎగరడం ఏమిటి? ఇంత చిన్న జంతువు అంత ఎత్తు ఎగరడానికి దానికి బలం ఎక్కడి నుండి వచ్చింది? దీని వెనుక ఏదో కారణం తప్పక ఉండి ఉంటుంది" అని వీణాకర్ణుడు అన్నాడు.

అప్పుడు "ఆ ఎలుక చాలాకాలం నుండి ఈ కన్నంలో ఉంటోంది. దీనికి కారణం తెలియదు. ఈ కన్నం త్రవ్వి చూస్తాను" అని చూడాకర్ణుడు వీణాకర్ణునితో చెప్పాడు.

వ్యక్తీకరణ – సృజనాత్మకత

క్రింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాలలో సమాధానాలు వ్రాయండి.

1. "సంసార విషవృక్షమునకు రెండు ఫలము లమృతతుల్యములు". పాఠాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని దీని గురించి వివరించండి.

జ. "సంసార విషవృక్షమునకు రెండు ఫలములు అమృత తుల్యములు" అనగా సంసారం అనేది విషవృక్షం లాంటిది. దానికి అమృతంతో సమానాలయిన రెండు ఫలాలు ఉన్నాయి. విషవృక్షంలో విషం ఉంటుంది. అలాగే సంసారంలో ఎన్నో కష్టాలు, బాధలు, అసౌఖ్యములు ఉంటాయి. విషవృక్షం వంటి సంసారాన్ని అమృతంలా చేసే రెండు పండ్లు ఉన్నాయి.

అందులో మొదటిది కావ్యామృత రసపానము. రెండవది సజ్జన సాంగత్యము. భారత, భాగవతాల వంటి కావ్యాలలోని అమృతం వంటి రసాన్ని త్రాగడం అనగా వాటిని చదవడం, వినడం చేయాలి. రెండవది సజ్జన సంగతి. అనగా మంచివారితో సాంగత్యం చేయాలి. పైన చెప్పిన రెండింటివల్ల విషం వంటి సంసారంలో కష్టాలు పోయి, అమృత ఫలాల వంటి సుఖాలు సిద్ధిస్తాయి అని భావం.

హిరణ్యకుడికి మంథరుడి వంటి సజ్జన సాంగత్యం లభించింది. కాబట్టి మంథరుడి ఆశ్రయం హిరణ్యకుడికి స్వర్గంలా ఉందని భావం.

2. "అర్థనాశం, మనస్తాపం, గృహమందలి దుశ్చరితం, వంచన, పరాభవం" ఈ పదాల గురించి మీరు ఏ రకంగా అర్థం చేసుకున్నారో సోదాహరణంగా రాయండి.

జ. 1) 'అర్థనాశం' అంటే ధనం నశించడం. వ్యాపారం, వ్యవసాయం వంటి వాటిలో మనకు నష్టం రావడం. మనకు ఉన్న డబ్బు పోవడం వంటిది.

2) 'మనస్తాపం' అంటే మనస్సులో దుఃఖం కుటుంబంలోని వారి విషయంలోనో, స్నేహితుల, బంధువుల విషయంలోనో మనకు బాధ ఉండవచ్చు. కష్టం కలుగవచ్చు. భార్యాపుత్రులకు వ్యాధులు రావడం వంటిది.

3) 'గృహమందలి దుశ్చరితం' అనగా మన ఇంట్లోని వారు ఏదయినా తప్పు చేయవచ్చు. మన పిల్లలు తప్పులు చేయవచ్చు. వారు చెడు మార్గాలు పట్టవచ్చు. కుమార్తె పరపురుషునితో లేచిపోవడం వంటిది.

4) 'వంచన' అంటే మోసం. మనం చేసే పనులలో ఎవరైనా మనలను మోసం చేయవచ్చు. లేదా మనమే ఎవరినైనా మోసం చేయవచ్చు. అప్పు తీసుకువెళ్ళినవాడు బాకీ తీర్చానని మోసం చేయవచ్చు.

5) 'పరాభవం' అంటే అవమానం. మనకు మన శత్రువుల వల్ల అవమానం కలుగవచ్చు. మన శత్రువులు మనలను జయించి లొంగదీసుకోవచ్చు. ఆఫీసులో పై అధికారి మందలించడం వంటిది. పైన చెప్పిన ఐదింటినీ, ఎప్పుడూ మనం ఇతరులకు తెలియపరచకూడదు. వాటిని రహస్యంగా ఇతరులకు తెలియకుండా జాగ్రత్తపడాలి.

3. "వివేకహీనుడయిన ప్రభువును సేవించుటకంటె వనవాస ముత్తమం" దీని ఔచిత్యాన్ని గురించి చర్చించండి.

జ. 'వివేకహీనుడయిన ప్రభువు' అంటే ఏది మంచో, ఏది చెడ్డో గ్రహింపలేని రాజు అని అర్థం. మంచి చెడ్డలు గ్రహింపలేని రాజును సేవించి, అతని కొలువులో పనిచేయడం కంటె 'వనవాసం' అంటే అడవిలో ఉండడం మంచిది.

రాజును సేవించి ఆయన కొలువులో ఉద్యోగం చేయడం చాలా గొప్ప విషయం. అటువంటి వారికి రాజాస్థాన ఉద్యోగి అనే గౌరవం దొరుకుతుంది. అయితే రాజులు అందరూ వివేకం గలవారై ఉండరు.

ఒక ఉద్యోగి కష్టపడి కొంచెం ఆలస్యంగానైనా రాజు చెప్పిన పని చేసుకొని రావాలి. అలా కార్యం సాధించుకు వచ్చిన సేవకుడిని పని చేయడంలో ఆలస్యం అయ్యిందని రాజు శిక్షించాడంటే, అతడు వివేకహీనుడు అనే చెప్పాలి. అటువంటి వివేకం లేని రాజు వద్ద ఉద్యోగం చేసి, ధనం, గౌరవం సంపాదించడం కన్నా, హాయిగా అడవిలో దొరికే ఏ కాయో, పండో తింటూ, అడవిలోనే బ్రతకడం అనేది మంచిపని అని చెప్పడంలో ఔచిత్యం ఉంది.

4. ఈ పాఠంలోని కథన విధానాన్ని, రచయిత రచనా విధానాన్ని ప్రశంసిస్తూ వ్రాయండి.

జ. 'ధన్యుడు' అనే ఈ పాఠాన్ని పరవస్తు చిన్నయసూరి రచించాడు. ఈ పాఠం ఆయన రచించిన నీతిచంద్రికలోని 'మిత్రలాభం' లోనిది.

చిన్నయసూరి నీతిచంద్రిక వచన రచనలో 'కావ్య భాషా శైలిని' ఆదరించాడు. చిన్నయసూరి "బాలవ్యాకరణం" రాశాడు. ఆ వ్యాకరణం అందరికీ శిరోధార్యం అయ్యింది. అందువల్ల వచనశైలి గ్రాంథికానికి మారిపోయింది. ఈ పాఠంలోని వచన రచనాశైలి "కావ్యశైలి".

ఈ పాఠంలో సూరి కథను చెప్పడంలో సమత, వేగం ఉన్నాయి. వాక్యనిర్మాణ పద్ధతిలో "పద గుంఫన శైలి" కనబడుతుంది. నానార్థపదాలు, పర్యాయ పదాలు ఎక్కువగా వాడబడ్డాయి. పదాల ఎన్నికలో సైతం అర్థం, రసం మొదలయిన వాటికి చిన్నయసూరి ప్రాధాన్యం ఇచ్చాడు. అందుకే "పద్యానికి నన్నయ, గ్యానికి చిన్నయ" అనే పేరు వచ్చింది.

చిన్నయసూరి నీతిచంద్రిక రాసినప్పటి నుండి అది విద్యార్థులకు పాఠ్యగ్రంథంగా నిర్ణయింపబడింది. చిన్నయసూరి వచనం, ఆయన రాసిన బాలవ్యాకరణంలోని లక్షణాలకు లక్ష్యగ్రంథంగా పేరు తెచ్చుకుంది.

ఈ పాఠంలోని కథలోని పాత్రలు అన్నీ జంతువులు అయి ఉండడం ఒక ప్రత్యేకత. చిన్న పిల్లలకు ఇష్టమయిన జంతువుల కథల ద్వారా నీతులు చెప్పించడం మరో ప్రత్యేకత. సంభాషణల ద్వారా నాటకీయతగా కథను సూరి నడిపించాడు. <u>ఉదా:</u> "ఎక్కడి యెలుక? ఎక్కడ చిలుక కొయ్య". కథను చెప్పడంలో ఒక విధమైన సమత, వేగం ఉన్నాయి చూడండి. "ధనము గలవాడె బలవంతుడు. ధనము గలవాడె పండితుడు. ధనము లేనివాని జీవనమేల?" వంటివి. ఇందులో చక్కని నీతులు చెప్పబడ్డాయి. చూడండి.

1) దారిద్ర్యము కంటె మరణము మేలు.
2) ధనము గలవాడె పండితుడు
3) సత్సంగతి కంటె మేలేదియు లేదు.
4) అనృతమాడుట కంటె మౌనము మేలు.
5) ధనలోభము సర్వాపదలకు మూలము – మొ॥నవి.

ఈ కథారచనలో ప్రాతపదములు వాడబడ్డాయి.

1) పరివ్రాజకుడు (సన్యాసి) (2) చెడగరపుబోడ (చెడ్డసన్యాసి) (3) కాణాచి (చిరకాల వాసస్థానము) (4) పాతకాపు మొ॥నవి.

చిన్నయ వచన రచనా శైలి, ఆ రోజులలో పండితుల ప్రశంసలు అందుకుంది. చిన్నయసూరి తెలుగు, సంస్కృతములలో మహాపండితుడు.

5. ఈ కథను ఓ చిన్న నాటికగా మలచండి.

జ. నాటికలో పాత్రలు (1) హిరణ్యకుడు (ఎలుక) (2) చూడాకర్ణుడు (3) వీణాకర్ణుడు (4) మంథరుడు (తాబేలు)

1వ రంగం (మంథరుడి నివాసంలో)

హిరణ్యకుడు : మిత్రమా! మంథరా! నేను నిర్జనారణ్యంలో ఉండడానికి కారణం అడిగావు కదా! చెపుతా విను.

మంథరుడు : హిరణ్యకా! చెప్పు వింటా.

హిరణ్యకుడు : పూర్వం నేను చూడాకర్ణుడు అనే సన్యాసి ఇంట్లో ఉంటూ, అతడు చిలుక కొయ్యకు తగిలించిన భిక్షాపాత్రలోని అన్నాన్ని తినేవాడిని – ఒక రోజున ఏమయిందంటే!

వెనుకటి కథ – 2వ రంగం (చూడాకర్ణుడి ఇల్లు, చూడాకర్ణుడు, వీణాకర్ణుల సంభాషణ)

వీణాకర్ణుడు : చూడాకర్ణుడా! ఏమిటి? కట్టితో కొడుతూ, బెదిరిస్తున్నావు?

చూడాకర్ణుడు : ఇక్కడ నాకు హిరణ్యకుడు అనే ఎలుక బాధ ఎక్కువయ్యింది. చిలుక కట్టికు తగిలించిన అన్నాన్ని రోజూ అది తినేస్తోంది.

వీణాకర్ణుడు : ఎక్కడి ఎలుక? ఎక్కడి చిలుక కొయ్యి? ఎలుకకు ఇంత ఎత్తు ఎగిరే శక్తి రావడానికి ఏదో కారణం ఉండి ఉంటుంది.

చూడాకర్ణుడు : అవును. ఉండు దీని కన్నం తవ్వి చూస్తా. (కన్నం తవ్వి, హిరణ్యకుడి ధనాన్ని చూడాకర్ణుడు అపహరించాడు)

3వ రంగం (చూడాకర్ణుడి ఇంటిలో హిరణ్యకుడు నిస్సత్తువుగా తిరుగుతూ ఉంటాడు. దానిని చూచి)

చూడాకర్ణుడు : ఇప్పుడు ఈ ఎలుక మెల్లిగా తిరుగుతోంది. దీని పూర్వ శక్తి అంతా పోయింది. ధనం ఉన్నవాడే బలవంతుడు. ధనము లేని వాడి జీవితం వ్యర్థం.

హిరణ్యకుడు (చూడాకర్ణుడి మాటలు, విని, తనలో తాను)

: నేను ఇంక ఇక్కడ ఉండను. ధనలోభం సర్వాపదలకు మూలం. దైవానుకూల్యం లేనప్పుడు వనవాసమే మంచిది. (ఇంతలో చూడాకర్ణుడు ఎలుకపై కఱ్ఱ విసిరాడు)

హిరణ్యకుడు (కఱ్ఱదెబ్బ తప్పించుకొని తనలో తాను)

: ఈ ఇల్లు నా తాతముత్తాతలు సంపాదించిన కాణాచి కాదు. ఈ సన్న్యాసి కఱ్ఱదెబ్బలు తింటూ ఇక్కడ ఉండడం ఎందుకు? హాయిగా నిర్జనారణ్యంలో ఉంటాము. దేవుడే నన్ను కాపాడతాడు. (అడవిలోకి వెళ్ళిపోయాడు)

4వ రంగం (మంథరుని నివాస స్థానం)

హిరణ్యకుడు : నా కథ విన్నావు కదా మిత్రమా! మంథరా! నీ ఆశ్రయం నాకు స్వర్గంలా ఉంది. సత్సాంగత్యం కంటె లోకంలో మంచిది లేదు.

మంథరుడు : ధనం నిత్యం కాదు. నీవు అతిగా కూడబెట్టావు. అది మంచిది కాదు. సరే! మనందరం కలిసి ఉందాం!

హిరణ్యకుడు : నేను ధన్యుడిని నీ మాటలు నాకు అమృతంలా ఉన్నాయి.

6. మంథరుని మాటలను మీరు సమర్థిస్తారా? ఎందుకు?

జ. మంథరుడు "ధనము, యౌవనము, నిత్యములు కావనీ, జీవితం బుడగవంటిదనీ సత్యము చెప్పాడు. ధనము ఏదో రకంగా పోవచ్చు. వయస్సు తరిగిపోయి, మరణం వస్తుంది. ప్రాణం, నీటి మీద బుడగలా ఎప్పుడయినా పోవచ్చు. ఇవన్నీ కఠోర సత్యములు.

అందువల్ల బుద్ధిమంతుడు ధనము, యౌవనము, ప్రాణము ఉన్నప్పుడే ధర్మములు చేయాలి. లేకపోతే తరువాత బాధపడవలసి వస్తుంది. కాబట్టి మంథరుని మాటలను, నేను గట్టిగా సమర్థిస్తాను.

భాషాంశాలు

1. క్రింది వాక్యాలకు అర్థాన్ని మీ సొంత పదాల్లో వ్రాయండి.

అ) బుద్ధిహీనత వలన సమస్త కార్యములు నిదాఘనదీపూరములట్లు వినాశము నొందును.

జ. అర్థం : తెలివి తక్కువతనం వల్ల అన్ని పనులూ వేసవికాలంలో నదులలోని నీరులా నశిస్తాయి.

ఆ) ధనమును బాసిన క్షణముననే లాతివాఁడగును.

జ. డబ్బు పోగానే మనిషి పరాయివాడవుతాడు.

ఇ) పరధనాపహరణము కంటె దిరియుట మంచిది.

జ. ఇతనేల డబ్బు దొంగతనం చేయడం కంటె ముష్టెత్తుకోవడం మంచిది.

ఈ) ఉదరముకయి పరుల గోజక ప్రాప్త లాభమునకు సంతోషించు వాడొక్కడు లోకమందు ధన్యుడు.

జ. పొట్టకూటికోసం పక్కవాళ్లను పీడించుకుతినక, దొరికినదానితో సంతోషపడే వాడు ఒక్కడే లోకంలో ధన్యుడు.

2. క్రింది పదాలకు ప్రకృతి – వికృతులను పాఠం నుండి వెతికి ఆ వాక్యాలను వ్రాయండి.

అ) బోనం

జ. బోనం (వికృతి) – భోజనము (ప్రకృతి)

పాఠంలో వాక్యం : అతడు తాను భోజనము చేసి మిగిలిన వంటకము భిక్షాపాత్రలో పెట్టి చిలుక కొయ్యమీద నుంచి నిద్రపోవును.

ఆ) శబ్దం

జ. శబ్దం (ప్రకృతి) – సద్దు (వికృతి)

పాఠంలో వాక్యం : నేను సద్దు చేయక దానిమీద కెగిరి ప్రతి దినము ఆ వంటకము భక్షించి పోవుచుందును.

ఇ) కర్జం

జ. కర్జం (వికృతి) – కార్యము (ప్రకృతి)

పాఠంలో వాక్యం : బుద్ధిహీనత వలన సమస్త కార్యములు నిదాఘనదీపూరములట్లు వినాశము నొందును.

ఈ) గీము

జ. గీము (వికృతి) – గృహము (ప్రకృతి)
పాఠంలో వాక్యం : పుత్రమిత్రవిరహితుని గృహమును, మూర్ఖుని చిత్తమును శూన్యములు.

ఉ) గారవం

జ. గారవం (వికృతి)
పాఠంలో వాక్యం : యాచనావృత్తి సమస్త గౌరవమును హరించును.

ఊ) చట్టం

జ. చట్టం (వికృతి) – శాస్త్రము (ప్రకృతి)
పాఠంలో వాక్యం : వాడే సర్వశాస్త్రములు చదివినవాడు.

ఋ) దమ్మము

జ. దమ్మము (వికృతి) – ధర్మము (ప్రకృతి)
పాఠంలో వాక్యం : వాడే సర్వ ధర్మము లాచరించిన వాడు.

ౠ) సంతసం

జ. సంతసం (వికృతి)
పాఠంలో వాక్యం : ఉదరముకయి పరుల గోజక ప్రాప్త లాభమునకు సంతోషించు వాడొక్కడు లోకమందు ధన్యుడు.

పాఠంలోని మరికొన్ని ప్రకృతి వికృతులు (అదనం)

ప్రకృతి	**–**	**వికృతి**
పట్టణము	–	పట్నము
సన్న్యాసి	–	సన్నాసి
ఆహారము	–	ఓగిరము
శూన్యము	–	సున్న
పుణ్యము	–	పున్నెము
భాగ్యము	–	బాగెము
యముడు	–	జముడు

3. ఈ క్రింది వాక్యాలు చదవండి. వ్యుత్పత్త్యర్థాలకు తగిన పదాలు వ్రాయండి.

అ) పున్నామ నరకము నుండి రక్షించువాడు

జ. పుత్రుడు

ఆ) దేహాన్ని ధరించినవాడు

జ. దేహి

ఇ) ఐశ్వర్యము ఉన్నవాడు

జ. ఈశ్వరుడు

వ్యాకరణాంశాలు

1. ఈ క్రింది వాక్యాల్లోని సంధి పదాలను గుర్తించి, వాటిని విడదీయండి. అవి ఏ సంధులో సూత్రయుక్తంగా తెల్పండి.

అ) అందు జూడాఁకర్ణుడను పరివ్రాజకుఁడు గలడు.

ఆ) తడవులఁబట్టి ఈ యెలుక విడువక వాసము చేయుచున్నది.

పై వాక్యాలలో సరళాదేశ, గసడదవాదేశ, ఉత్వసంధులు, యడాగమము ఉండడాన్ని గమనించారు కదా! ఈ పాఠంలో సరళాదేశ, గసడదవాదేశ సంధి పదాలు ఇంకా ఏమున్నాయో గుర్తించి, సంధి సూత్రాలను వ్రాయండి.

జ. సరళాదేశసంధి

1) అందుఁ జూడాకర్ణుఁడు	=	అందున్	+	చూడాకర్ణుడు	=	సరళాదేశసంధి
2) తడవులఁబట్టి	=	తడవులన్	+	పట్టి	=	సరళాదేశసంధి

3) భిక్షాపాత్రలోఁబెట్టి	=	భిక్షాపాత్రలోన్	+	పెట్టి	=	సరళాదేశసంధి
4) కట్టతోఁదట్టు	=	కట్టతోన్	+	తట్టు	=	సరళాదేశసంధి
5) త్రవ్విచూచెదఁగాక	=	త్రవ్వి చూచెదన్	+	కాక	=	సరళాదేశసంధి
6) సంపాదించుకొనఁజాలక	=	సంపాదించుకొనన్	+	చాలక	=	సరళాదేశసంధి
7) వసింపఁదగదు	=	వసింపన్	+	తగదు	=	సరళాదేశసంధి
8) ప్రకాశింపఁజేయఁదగదు	=	ప్రకాశింపన్	+	చేయన్ + తగదు	=	సరళాదేశసంధి
9) నన్నుఁగట్టతో	=	నన్నున్	+	కట్టతో	=	సరళాదేశసంధి
10) ఇంకఁదావు	=	ఇంకన్	+	తావు	=	సరళాదేశసంధి
11) పశ్చాత్తాపముఁబొంది	=	పశ్చాత్తాపమున్	+	పొంది	=	సరళాదేశసంధి

గసడదవాదేశ సంధి పదాలు

1) పెట్టువోతలు	=	పెట్టు	+	పోతలు	=	గసడదవాదేశ సంధి
2) కట్టమోదులువడి	=	కట్టమోదులు	+	పడి	=	గసడదవాదేశ సంధి
3) కాయగసురులు	=	కాయ	+	కసురు	=	గసడదవాదేశ సంధి
4) నిత్యములుగావు	=	నిత్యములు	+	కావు	=	గసడదవాదేశ సంధి

2. ఈ క్రింది పదాలకు విగ్రహవాక్యాలు వ్రాసి, సమాసాలను పేర్కొనండి.

సమాస పదం	విగ్రహవాక్యం	సమాసం పేరు
అ) చంపకవతి పట్టణము	- చంపకవతి అనే పేరుగల పట్టణము	- సంభావనా పూర్వపద కర్మధారయం
ఆ) మహాభాగ్యము	- గొప్పదయిన భాగ్యము	- విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
ఇ) సేవావృత్తి	- సేవచేయుట అనే వృత్తి	- రూపక సమాసము
ఈ) పదాబ్జములు	- అబ్జముల వంటి పదములు	- ఉపమాన ఉత్తరపద కర్మధారయం
ఉ) కలువకన్నులు	- కలువల వంటి కన్నులు	- ఉపమాన పూర్వపద కర్మధారయం
ఊ) మామిడిగున్న	- గున్నయైన మామిడి	- విశేషణ ఉత్తరపద కర్మధారయం
ఎ) మృదుమధురము	- మృదువైనదీ, మధురమైనదీ	- విశేషణ ఉభయపద కర్మధారయం

3. పుంప్వాదేశసంధి

ఈ క్రింది పదాలు విడదీయండి. మార్పును గమనించండి.

ఉదా: అచ్చపు పూలతోట	=	అచ్చము	+	పూలతోట
అ) నీలపుగండ్లు	=	నీలము	+	గండ్లు
ఆ) ముత్తెపుసరులు	=	ముత్తెము	+	సరులు
ఇ) సరసపుమాట	=	సరసము	+	మాట

పైన పేర్కొన్న వాటిలో రెండు మార్పులను గమనించవచ్చు.

అ) మొదటి పదాల్లో 'ము' వర్ణం లోపించింది.

ఆ) ప్రతి సంధిలోనూ మొదటిపదం విశేషణాన్ని తెలుపుతుంది.

మొదటిపదం విశేషణం అయితే ఆ సమాసాలను "విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయ సమాసం" అంటారని మీకు తెలుసు. అంటే ఈ సంధి కర్మధారయ సమాసాల్లో ఏర్పడుతుందని తెలుస్తుంది. అంటే......

కర్మధారయ సమాసాల్లో మువర్ణకానికి బదులు పు, ంపులు వస్తే దాన్ని "పుంప్వాదేశ సంధి" అంటారు. 'ము' వర్ణ స్థానాన్ని 'పు' వర్ణం ఆక్రమిస్తుంది. దీన్నే వ్యాకరణ పరిభాషలో "ఆదేశం" అంటారు.

అభ్యాసం

1. ఈ క్రింది పదాలను విడదీసి సంధి సూత్రాన్ని సరిచూడండి.

అ) సింగపుకొదమ	- సింగము	+	కొదమ	=	పుంప్వాదేశసంధి
ఆ) ముత్యపుచిప్ప	- ముత్యము	+	చిప్ప	=	పుంప్వాదేశసంధి
ఇ) కొంచెపునరుడు	- కొంచెము	+	నరుడు	=	పుంప్వాదేశసంధి

www.sakshieducation.com

4. వచనంలో శైలీభేదం

క్రింది వాక్యాలు చదవండి. భేదాలు గమనించండి.

అ) ఆ పరివ్రాజకుడు సెప్పగా విని మిక్కిలి ఖిన్నుడనయితిని

ఆ) ఆ సన్యాసి చెప్పగా విని చాలా బాధపడ్డాను.

ఇ) ఆ సన్యాసి చెప్పింది యిని శానా దుక్కమొచ్చింది.

మొదటి వాక్యం, ప్రాచీన శైలిని తెలుపుతున్నది.

రెండవ వాక్యం, శిష్టవ్యవహార శైలిని అనుసరించి ఉంది.

మూడవ వాక్యం, మాండలిక పద్ధతికి లోబడి ఉన్నది.

కాలాన్ననుసరించి, ప్రాంతాన్ననుసరించి, సందర్భాన్ని బట్టి భాషను ఉపయోగించే విధానంలో మార్పు జరుగుతుంది. ఇది భాషలో వైవిధ్యమే కాని, ఒకటి ఎక్కువ, రెండోది తక్కువ అనే సంకుచిత దృష్టితో చూడకూడదు.

అభ్యాసం

క్రింది వాక్యాలను ఆధునిక వ్యవహారశైలిలోకి, స్థానిక మాండలిక శైలిలోకి మార్చండి. (ఈ మార్పులు చేసేటప్పుడు 'ము' వర్ణాలు, బిందుపూర్వక 'బు' వర్ణాలు (ంబు), యడాగమాలు, క్రియారూపాలు (చేయును, జరుగును, చూడుము.... వంటివి) మారడాన్ని గమనించండి.

అ) వివేకహీనుడయిన ప్రభువును సేవించుటకంటె వనవాసముత్తమము.

జ. 1) వివేకం లేని ప్రభువును సేవించడం కంటె వనవాసం ఉత్తమం. (ఆధునిక వ్యవహార శైలి)

2) తెలివితక్కువ రాజును కొలవడం కన్న అడవిలో ఉండడం మంచిది. (స్థానిక మాండలిక శైలి)

ఆ) ఎలుక ప్రతి దినము చిలుక కొయ్యమీంది కెగిరి పాత్రమునందున్న యన్నము భక్షించిపోవుచున్నది.

జ. 1) ఎలుక ప్రతిరోజూ చిలక్కొయ్యమీదికి ఎగిరి పాత్రలో ఉన్న అన్నం భక్షించి పోతోంది. (ఆధునిక వ్యవహారశైలి)

2) ఎల్క నిత్తెం చిలక్కొయ్య పైకెగిరి పాత్రలో అన్నం తింటోంది.

ఇ) బుద్ధిహీనత వలన సమస్త కార్యములు నిదాఘనదీపూరములట్లు వినాశము నొందును.

జ. 1) బుద్ధితక్కువ వల్ల కార్యాలన్నీ వేసవికాలపు నదిలో నీళ్ళలా నశిస్తాయి.

2) తెలివిలేకపోడం మూలాన, పన్లన్నీ ఏసంకాలం ఏటిలో నీళ్ళలా ఎండుతాయి.

అదనపు సమాచారం

1. సవర్ణదీర్ఘసంధి

1) యాతనావహము	=	యాతనా	+	ఆవహము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
2) దైవానుకూల్యము	=	దైవ	+	ఆనుకూల్యము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
3) ధనాపహరణము	=	ధన	+	అపహరణము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
4) స్వాశ్రయము	=	స్వ	+	ఆశ్రయము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
5) సర్వాపదలు	=	సర్వ	+	ఆపదలు	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
6) కర్మానురూపము	=	కర్మ	+	అనురూపము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
7) శిలాంతరాళము	=	శిలా	+	అంతరాళము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
8) జీవనార్థము	=	జీవన	+	అర్థము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
9) వచనామృతము	=	వచన	+	అమృతము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
10) శోకాగ్ని	=	శోక	+	అగ్ని	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి

2. గుణసంధి :

1) చిరకాలోపార్జితము	=	చిరకాల	+	ఉపార్జితము	=	గుణసంధి
2) సత్త్వోత్సాహములు	=	సత్త్వ	+	ఉత్సాహములు	=	గుణసంధి
3) అతిసంచయేచ్ఛ	=	అతిసంచయ	+	ఇచ్ఛ	=	గుణసంధి

3. పుంప్వాదేశసంధి :

1) చెడగరపుబోడ	=	చెడగరము	+	బోడ	=	పుంప్వాదేశసంధి

4. శ్చుత్వసంధి :

1) యావజ్జీవము	=	యావత్	+	జీవము	=	శ్చుత్వసంధి

www.sakshieducation.com

5. ఏమ్యాది సంధి :

1) ఏమది	=	ఏమి	+	అది	=	ఏమ్యాది సంధి
2) ఏమయినను	=	ఏమి	+	అయినను	=	ఏమ్యాది సంధి

6. పడ్వాది సంధి :

1) ప్రయాసపాటు	=	ప్రయాసము	+	పాటు	=	ప్రయాసపాటు
2) ఆయాసంపాటు	=	ఆయసము	+	పాటు	=	ఆయాసంపాటు

ఈ క్రింది సమాసాలకు విగ్రహవాక్యాలు వ్రాసి, సమాస నామాలు (పాఠములో ముఖ్యమైనవి) వ్రాయండి.

ఆ) సమాసములు

సమాస పదం	**విగ్రహవాక్యం**	**సమాసం పేరు**
1) సత్త్వోత్సాహములు	– సత్త్వమును, ఉత్సహమును	– ద్వంద్వ సమాసం
2) జవసత్త్వములు	– జవమును, సత్త్వమును	– ద్వంద్వ సమాసం
3) బంధుమిత్రులు	– బంధువులును, మిత్రులును	– ద్వంద్వ సమాసం
4) పెట్టుపోతలు	– పెట్టు, పోత	– ద్వంద్వ సమాసం
5) తాతముత్తాతలు	– తాతలును, ముత్తాతలును	– ద్వంద్వ సమాసం
6) కాయకసురులు	– కాయయు, కసురును	– ద్వంద్వ సమాసం
7) ధనహీనుడు	– ధనముచేత హీనుడు	– తృతీయా తత్పురుష సమాసం
8) వివేకహీనుడు	– వివేకముచే హీనుడు	– తృతీయా తత్పురుష సమాసం
9) దైవానుకూల్యము	– దైవము యొక్క ఆనుకూల్యము	– షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
10) కుసుమ స్తబకము	– కుసుమముల యొక్క స్తబకము	– షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
11) ధనాపహరణము	– ధనము యొక్క అపహరణము	– షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
12) యమలోకము	– యముని యొక్క లోకము	– షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
13) శిలాంతరాళము	– శిల యొక్క అంతరాళము	– షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
14) అమృత తుల్యము	– అమృతముతో తుల్యము	– తృతీయా తత్పురుష సమాసం
15) ధనలోభము	– ధనమందు లోభము	– సప్తమీ తత్పురుష సమాసం
16) సజ్జన సంగతి	– సజ్జనుల యొక్క సంగతి	– షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
17) మహాభాగ్యము	– మహా అయిన భాగ్యము	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
18) సర్వశ్రేయములు	– స్వములయిన శ్రేయములు	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
19) సమస్త కార్యములు	– సమస్తమైన కార్యములు	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
20) అనృతము	– ఋతము కానిది	– నఞ్ తత్పురుష సమాసం
21) రెండు ఫలములు	– రెండైన ఫలములు	– ద్విగు సమాసం
22) మిత్రలాభము	– మిత్రుల వలన లాభము	– పంచమీ తత్పురుష
23) సంచయేచ్ఛ	– సంచయమునందు ఇచ్ఛ	– సప్తమీ తత్పురుష సమాసం

పర్యాయ పదాలు

1) ఎలుక	:	1) మూషికం	2) ఆఖనికం	3) ఖనకం	
2) సన్న్యాసి	:	1) పరివ్రాజకుడు	2) భిక్షువు	3) బోడ	4) యతి
3) ధనము	:	1) అర్థం	2) ద్రవ్యం	3) విత్తం	4) ధనం
4) అన్నము	:	1) వంటకం	2) కూడు	3) బువ్వ	
5) బుద్ధి	:	1) ప్రజ్ఞ	2) మతి	3) ప్రజ్ఞానం	4) మేధ

నానార్థాలు (పాఠములో ముఖ్యమైనవి)

1) వాసము	:	1) వెదురు	2) బట్ట	3) ఇల్లు	4) కాపురం
2) పాత్రము	:	1) గిన్నె	2) వేషధారణ	3) యోగ్యత	
3) పొడవు	:	1) ఎత్తు	2) నిడివి	3) రూపం	
4) నిమిత్తము	:	1) కారణం	2) శకునము	3) గుతి	
5) తడవు	:	1) ఆలస్యం	2) కాలం	3) అవకాశం	

6) నామము : 1) పేరు 2) బొట్టు 3) ప్రాతిపదిక

7) ప్రభువు : 1) స్వామి 2) సమర్థుడు 3) నణతీబీఅఎఊ

8) ధర్మము : 1) న్యాయం 2) విల్లు 3) స్వభావం

9) ప్రాణము : 1) జీవుడు 2) గాలి 3) చైతన్యం

10) పుణ్యము : 1) సుకృతం 2) ఆకాశం 3) నీరు

11) ఫలము : 1) పండు 2) ప్రయోజనం 3) సంతానం

12) వనము : 1) అడవి 2) నీరు 3) గుంపు

13) లోకము : 1) జనం 2) స్వర్గం వంటి లోకము 3) చూపు

14) మిత్రుడు : 1) స్నేహితుడు 2) సూర్యుడు

15) మూర్ధము : 1) తల 2) నొసలు 3) శిఖరం

16) శాస్త్రము : 1) తర్కము మొదలయిన శాస్త్రములు 2) చట్టం 3) ఆజ్ఞ

17) ఆశ : 1) దిక్కు 2) కోరిక

18) ఉదరము : 1) కడుపు 2) నడుము 3) యుద్ధం

19) గృహము : 1) ఇల్లు 2) భార్య 3) గృహస్థాశ్రమం

20) క్షణము : 1) గడియలో ఆరవ వంతు 2) సమయం 3) ఉత్సవము

21) జీవనము : 1) బ్రతుకుట 2) గాలి 3) నీరు

22) గౌరవము : 1) బరువు 2) గొప్పదనము 3) మన్నన, మర్యాద

23) బలము : 1) సత్తువ 2) సైన్యం 3) బలాత్కారం

* * *

www.sakshieducation.com

గోరంత దీపాలు

చదవండి – ఆలోచించి చెప్పండి.

బిడ్డ ఆకలి అమ్మకి తెలుస్తుంది. ఈ తల్లులకు తమ ఆకలేకాదు, అనాథల క్షుద్బాధా తెలుసు. ఇంత తెలిసిన వీరంతా గొప్ప స్థితిమంతులేం కాదు. అలాంటప్పుడు లేనివారికి గుప్పెడు మెతుకులు పంచేదెలా? ఆలోచించగా ఆలోచించగా దారి దొరికింది. రోజూ పిడికెడు గింజలు దాచాలన్న ఊహ కలిగింది. పిడికిలి బిగిస్తే ఉద్యమం అవుతున్నది. ఆ ఊళ్లో జనం పిడికిలి తెరిచారు. తమ దగ్గరున్న గింజల నుంచి ప్రతిరోజూ పిడికెడు పంచడం నేర్చారు. ఇవ్వడం సాయం. పంచడం మానవత్వం. సాటి మనుషుల ఆకలి తీర్చడం దైవత్వం.

ప్రశ్నలు

1. ఈ పేరాద్వారా మీరేం తెలుసుకున్నారు?
2. మానవత్వంతో చేసే పనులు ఏవి?
3. సహాయపడే గుణం, మానవత్వం కలిగిన వారి వల్ల సమాజానికి కలిగే మేలు ఏమిటి?
4. మీరు ఇతరులకు ఎప్పుడైనా సాయం చేశారా? ఎప్పుడు? ఎందుకు?

పాఠ్యాంశ ఉద్దేశం / నేపథ్యం

సమాజంలో ఎంతోమంది అనాథ బాలలను మనం చూస్తూ ఉంటాం. ఇటువంటి పిల్లలు కనీస అవసరాలైన తిండి, బట్ట, చదువు మొదలైన వాటికి నోచుకోకుండా ఉంటారు. అనాథబాలలను చేరదీసి వారి ఆకలి తీర్చి విద్యాబుద్ధులు చెప్పిస్తే వీరు కూడా మట్టిలో మాణిక్యాల్లాగా వెలుగొందుతారు. సమాజానికి సేవచేసే గొప్ప మనసున్న వ్యక్తులు, తమ ఆస్తిపాస్తులతో సంబంధం లేకుండా అనాథలను చేరదీసి చదివించేవారు కూడా ఎంతోమంది ఉన్నారు. అటువంటి ఒక వ్యక్తి చేసిన పనే ఈ కథ.

రైలు ప్రయాణంలో తటస్థపడిన ఓ బాలుణ్ణి చేరదీసి విద్యాబుద్ధులు చెప్పిస్తే, ఎదిగిన ఆ వ్యక్తి చూపే కృతజ్ఞతాభావం, వాళ్ళ మధ్య ఉండే మానవసంబంధాలను తెలియజెప్పడమే ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

ఈ పాఠ్య భాగం కథాప్రక్రియకు చెందింది. ఇది మానవ సంబంధాలు, సామాజిక సేవ ఇతి వృత్తంతో కళ్ళకు కట్టినట్లుగా మనోభావాలను పలికించేలా ఉంటుంది. ఈ పాఠం పులికంటివారి 'కథా వాహిని' లోనిది.

ప్రవేశిక

"ప్రయత్నించి ఫలితాన్ని సాధించడంలో కొందరికి ఆనందం. అసలు ప్రయత్నాల ప్రమేయమే లేకుండా జీవితాన్ని కొనసాగించాలన్నది కొందరికోరిక. నా జీవితమంతా ఇలాంటి ప్రయత్నాలతోనే కొనసాగుతూఉంది. అందుకే ఆ కుర్రవాడి బతుకుమీద కూడా ఓ ప్రయత్నం చేయాలని సంకల్పించాను. అంటూ కాసేపు ఆగారు. ఆ కుర్రవాణ్ణి పరీక్షించడానికి నా ప్రయత్నంగా నేను జారవిడిచిన కాగితమది. ఇంతకూ ఆ కుర్రవాడు ఎవరు? ఆయన ఎవరు? ఆయన చేసిన ప్రయత్నమేమిటి? ఈ పాఠం చదివి తెలుసుకోండి.

ఇవి చేయండి

I. అవగాహన – ప్రతిస్పందన

1. "గోరంత దీపాలు" అనే శీర్షిక ఈ పాఠానికి తగిన విధంగా ఉందా? ఎందుకు? సకారణంగా చర్చించండి.
2. పాఠం చదవండి. 'వేపచెట్టు' గురించి వివరించిన, వర్ణించిన వాక్యాలు ఏమేమి ఉన్నాయి? వాటిని గుర్తించి చదవండి.
3. పాఠంలోని కింది పేరాలు చదవండి. ఆ పేరాలలో వేటి గురించి వివరించారో తెల్పండి, ఆ పేరాల్లోని వివరణ / వర్ణనకు సంబంధించిన కీలక పదాలను రాయండి.

పేరా	దేని గురించి వివరణ / వర్ణన ఉంది	వివరణ / వర్ణనకు చెందిన కీలక పదాలు
ఆయన నిమీలిత .... మూగబోయారు.		
దాదాపు రెండు మూడు .... పరవశంతో పాడుతున్నారు.		
ఆ నగరంలో అతడు .... తేలిపోతుంటారు.		
రాత్రి ఏడు గంటల .... కనుల పండువుగా ఉంటుంది.		
పడమటి కొండ కోన కొమ్మ .... వింటున్నాను.		

4. కింది వాక్యాలు చదవండి. ఎవరు, ఎవరితో, ఏ సందర్భంలో అన్నారు?
   అ) అవును బాబూ! నిజంగా అతడు అదృష్టవంతుడే!
   ఆ) "పెట్టమన్నచోటంతా కండ్లు మూసుకొని సంతకాలు పెడుతున్నాను. అనాథలయిన పిల్లలు, వాళ్ళ అధోగతికి దారితీస్తే పుట్టగతులుండవు" ఇది మాత్రం మనసులో పెట్టుకోండి"!
   ఇ) "అదృష్టవంతుడికి కన్నీటితో అభిషేకం జరుగుతున్నప్పుడు!"
   ఈ) మీరెక్కడున్నా, నేనెక్కడున్నా తమ పాదాలకు ప్రణమిల్లే అవకాశాన్ని మహా అదృష్టంగా భావిస్తాను.
   ఉ) అవి గోరంత దీపాలే కావచ్చు. ఏనాటికో ఒక నాటికి అవి కొండంత వెలుగునిస్తాయి.

5. పేరా చదివి, ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.

బతకడానికి ఉద్యోగం వెతుక్కుంటారు కొందరు. జీవితానికి అర్థం వెతుక్కుంటారు మరికొందరు... లక్ష్మీకాంతం రెండో కోవకు చెందుతారు. ఒక బిడ్డ కన్నీరు తుడవడమే భాగ్యం. ఒక బిడ్డకు తల్లి కావడం ఇంకా భాగ్యం. అలాంటిది లక్ష్మీకాంతం అరవై ఎనిమిది మంది అనాథలకు అమ్మలా మారారు. వాళ్ళకు కంటిపాప అయ్యారు. పైపైన చేస్తే ఉద్యోగం అవుతున్నది. హృదయంలో నుంచి చేస్తే మానవత్వం అవుతుంది. లక్ష్మీకాంతం మానవీయ మూర్తి. వీధి బాలలుగా ముద్రపడిన అనాథలకు విశాఖ వాకిట నేడొక అమృతహస్తం దొరికింది కన్నతల్లి ఒడి దక్కినట్టయింది. వీళ్ళ జీవితాలకు అండగా నేనుంటానంటూ పోదూరి లక్ష్మీకాంతం ముందుకు వచ్చింది. మాటలు కాదు – గత పదేళ్ళుగా ఆప్యాయతానురాగాలను చేతల్లో చూపుతోంది. అరవై ఎనిమిది మంది వీధి బాలల (స్ట్రీట్ చిల్డ్రన్)కు అమ్మగా అవతరించింది. కన్నబిడ్డల కంటే వీధిబాలలనే ఎక్కువగా చూసుకుంది.

ప్రశ్నలు :

అ) పై పేరా దేని గురించి తెలియజేస్తుంది?
ఆ) పై పేరాలోని కీలకపదాలను ఏరి రాయండి.
ఇ) 'అమృతహస్తం' అనే పదానికి అర్థమేమిటి?

6. పాఠం ఆధారంగా కింది ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.
   అ) రచయిత ఈ కథానిక ప్రారంభంలో వేటిని గురించి, ఏమని వర్ణించాడు?
   ఆ) వృద్ధుడి వద్దకు వచ్చిన 'కుర్రాడు ప్రవర్తించిన తీరు ఎలా ఉంది? రచయిత అతడి ప్రవర్తనను ఏ ఏ వాక్యాలతో వివరించాడు?
   ఇ) విద్యానగరం ఒక విద్యాలయం కదా! దాని ఆవరణ, వాతావరణం ఎలా ఉంది?
   ఈ) వృద్ధుడు చేస్తున్న సేవాకార్యక్రమం గురించి లోకం ఏమనుకునేది? దానికి వృద్ధుడి ప్రతిస్పందన ఎలా ఉంది?
   ఉ) వారపత్రికలో చదివిన కథ ఏమిటి?
   ఊ) రైలు పెట్టెలో ఊడుస్తున్న బాలుడి గురించి వృద్ధుడు ఏం చేశాడు?

II. వ్యక్తీకరణ – సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి ఐదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

అ) "గోరంత దీపం" కథానిక ద్వారా మీరు గ్రహించిన ముఖ్యమైన ఐదు విషయాలు రాయండి.
ఆ) "ఆ కుర్రవాడి బతుకుమీద కూడా ఓ ప్రయత్నం చేయాలని సంకల్పించాను." అన్న వృద్ధుడు ఏం ప్రయత్నం చేశాడు? దాని ఫలితం ఎలా ఉంది?
ఇ) "బాబూ! ఈ వయస్సులో చదువుకొంటే, ఆ వయస్సులో సంపాదించుకోవచ్చు" ఈ వాక్యం గురించి మీ అభిప్రాయాల్ని రాయండి.
ఈ) ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడు పుస్తకాలే మన నేస్తాలు" అనే వాక్యంతో మీరు ఏకీభవిస్తారా? ఎందుకు?

2. కింది ప్రశ్నలకు పదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

అ) కథానికలోని వృద్ధుని పాత్ర స్వభావాన్ని, గొప్పదనాన్ని సొంతమాటల్లో రాయండి.
ఆ) వృద్ధుడు, ప్రయోజకుడైన యువకుని మధ్య ఉన్న సంబంధం ఎలాంటిది? వారి మధ్య ఉన్న సంబంధాన్ని, అనురాగాన్ని మీ సొంత మాటల్లో వివరించండి.

3. కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

అ) 'విద్యాలయం' ఆవరణ ఎలా ఉందో పాఠంలో వర్ణించిన విధానం చదివారు కదా! దీని ఆధారంగా మీరు మీ పాఠశాల గురించి లేదా ఒక పర్యాటక క్షేత్రాన్ని గురించి వర్ణించి రాయండి.
ఆ) పాఠంలో "దాదాపు రెండు మూడు............ పరవశంతో పాడుతున్నారు' పేరా చదవండి. దీనికి సంబంధించిన చిత్రం గీయండి. రంగులు వేయండి. కవిత రాయండి.
ఇ) వృద్ధుడి రైలు ప్రయాణంలోని వారపత్రిక పఠనం విషయం ఆధారంగా వృద్ధుడు, పెద్దమనిషి మధ్య హాస్య సంభాషణ రాయండి.

III. భాషాంశాలు

పదజాలం :

1. ఈ కింద ఇచ్చిన రెండేసి పదాలు కలిపి సొంత వాక్యాలు రాయండి.

అ) వినయం – విధేయత

ఆ) రాజు - మకుటం
ఇ) ప్రదేశం - ప్రశాంతత
ఈ) గుడిసె - దీపం
ఉ) ప్రయాణం - సౌకర్యం

2. కింది వాక్యాలలో గీతగీసిన పదాలకు అర్థాలు రాయండి.
ఉదా॥ సంజవెలుగు లో తటాకంలోని నీరు కొత్తఅందం సంతరించుకుంది.
సంజవెలుగు = సంధ్యా సమయంలో వెలువడే కాంతి.
అ) నా పుట్టిన రోజున మా నాన్నగారి ఆశీర్వాదం తీసుకున్నాను.
ఆ) రాజు ప్రకృతి అందాల్ని తదేకంగా చూస్తూ నిలబడ్డాడు.
ఇ) శివ పుస్తకాలతో కాలక్షేపం చేస్తూ ఉంటాడు.
ఈ) రాణి ముఖం నిండా పసుపు పులుము కుంది.
ఉ) లత పాఠాన్ని చక్కగా ఆకళింపు చేసుకుంది.

3. ఈ కింది వాటిని చదవండి. వాటికి సంబంధించిన పదాన్ని రాయండి.
అ) హాస్య సంఘటన చూసినప్పుడు .... వస్తుంది.
ఆ) చదువు వల్ల .... వస్తుంది.
ఇ) బాధ వల్ల .... వస్తుంది.
ఈ) శ్రమ వల్ల .... వస్తుంది.
ఉ) వ్యాయామం వల్ల .... వస్తుంది.

4. అనాథలను చేరదీసే సంస్థలను అనాథ శరణాలయాలు అంటారు కదా! ఇలాంటివే మరికొన్ని ఉన్నాయి. కింద ఇచ్చిన సమాచారం ఆధారంగా వాటిని రాయండి.
అ) పక్షులను రక్షించే సంస్థ : ....
ఆ) జంతువులను రక్షించే సంస్థ : ....
ఇ) వృద్ధులను చేరదీసే సంస్థ : ....
ఈ) మనోవైకల్యం గల వాళ్ళు చేయూతనిచ్చే సంస్థ : ....
ఉ) కుష్ఠురోగుల పునరావాసకేంద్రం : ....

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది పదాల్లోని పుంప్వాదేశసంధి, టుగాగమ సంధి, అత్వసంధి, ద్విరుక్తటకార సంధుల పదాలను గుర్తించి విడదీసి సూత్రాలను రాయండి.

సరసంపుమాట,	కట్టెదుట,	చింతాకు,	తూగుటుయ్యేల,	నట్టడవి,
ముద్దుటుంగరము,	మధురంపుకావ్యం,	పల్లెటూరు,	రామయ్య	

శ్చుత్వసంధి

సకార త వర్గం	శకార చ వర్గం
స	శ
త	చ
థ	ఛ
ద	జ
ధ	ఝ
న	ఞ

2. కింది ఉదాహరణలను పరిశీలించండి.
అ) నిస్ + చింత - నిశ్చింత
సత్ + ఛాత్రుడు - సచ్ఛాత్రుడు
శరత్ + చంద్రికలు - శరచ్చంద్రికలు
జగత్ + జనని - జగజ్జనని
శార్ఙ్గిన్ + జయః - శార్ఙ్గిఞ్జయః

పై పదాల్లో 'స'కార 'త' వర్గలు పూర్వపదాంతంగా ఉన్నాయి. 'శ'కార, 'చ'వర్గ (చ ఛ జ ఝ ఞ)లు పరమైనాయి. అలా ఐనప్పుడు మళ్ళీ 'శ'కార 'చ' వర్గాలే వచ్చాయి.

అంటే - స్ + చి - శ్చి; త్ + చా - చ్చా; త్ + చ - చ్చ;
త్ + జ - జ్జ; న్ + జ - ఞ్జ

ఇలా 'స'కార 'త' వర్గ (త థ ద ధ న) లకు వరుసగా 'శ' కార, 'చ' వర్గ (చ ఛ జ ఝ ఞ)లు పరమైతే 'శ' కార 'చ' వర్గలే ఆదేశమౌతాయి.

స్ + చ - శ్చ; త్ + చ - చ్చ; ద్ + చ - చ్చ
స్ + జ - శ్జ; త్ + జ - జ్జ; ద్ + జ - జ్జ
న్ + చ - ఞ్చ
న్ + జ - ఞ్జ

ఇలా పైన చెప్పిన ఏ అక్షరానికైనా ఆదేశం చెల్లుతుంది.
కింది సంధులు విడదీయండి. సూత్రంతో సరిచూడండి.

1. సజ్జనుడు
2. సచ్చరిత్రము.

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

మీ పాఠశాల గ్రంథాలయంలోని ఏదైనా కథల పుస్తకం నుండి గాని లేదా ఏవైనా పత్రిక నుండి గాని సామాజిక సేవ, మానవసంబంధాలు, గురుశిష్యసంబంధం మొదలైన విషయాలకు సంబంధించిన మంచి కథను చదివి ఎంపిక చేయండి. దాన్ని రాసి ప్రదర్శించండి. అది మీకు ఎందుకు నచ్చిందో, దాంట్లోని గొప్పతనమేమిటో నివేదిక రాయండి.

* * *

www.sakshieducation.com

జానపదుని జాబు

పాఠ్యాంశ ఉద్దేశం / నేపథ్యం

భారతదేశం వ్యవసాయ ప్రధానమైన దేశం. గాంధీజీ గ్రామ ప్రజలు చదువుకొని, అభివృద్ధి చెందితే, దేశం సంపన్నం అవుతుందని చెప్పారు. గ్రామాలు ఎలా ఉన్నాయి? అక్కడ ప్రజల జీవితాలు ఏ విధంగా ఉంటాయి? అనే విషయాలను వివరిస్తూ, గ్రామాల్లోని దళితుల, పేదల జీవితాలను వర్ణిస్తూ "పల్లెటూరి లేఖలు" అనే పేరుతో 1932లో 'జనవాణి' పత్రికలో లేఖలు వచ్చాయి. అలాగే 1933లో 'జానపదుని జాబులు' అనే పేరుతో "ప్రజామిత్ర"లోనూ మరికొన్ని లేఖలు ప్రచురింపబడ్డాయి.

చదువుకొని, బీదతనం వల్ల పై చదువుకొనసాగించలేక, తన స్వగ్రామానికి వెళ్ళి పనిలో మునిగిపోయిన 'జానపదుడు', పట్నంలోని శ్రీమంతుడైన తన మిత్రుడికి తన అవస్థలనూ, గ్రామాల్లోని పరిస్థితులనూ "లేఖల" రూపంలో రాశాడు. గ్రామ పరిస్థితుల గూర్చి తెలపడమే ఈ పాఠ్యభాగ ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

ప్రస్తుత పాఠ్యభాగం, లేఖా రూపంలో ఉంది. "జానపదుని జాబులు" పేరుతో డా॥ బోయి భీమన్నగారు రాసిన లేఖల సంపుటి నుండి, ఈ పాఠాన్ని ఎంపిక చేశారు.

ఈ లేఖా రచన, తూర్పు గోదావరి జిల్లా యాసలో సాగింది.

కవి పరిచయం

పాఠ్యభాగం పేరు	:	"జానపదుని జాబు"
రచయిత	:	డా॥ బోయి భీమన్న
జననం	:	తూ॥గో॥జిల్లా 'మామిడికుదురు' గ్రామంలోని పేద దళిత కుటుంబంలో
జీవితకాలం	:	1911–2005
ఎవరి ప్రభావంతో రచన	:	మహాత్మాగాంధీ, డా॥ బాబాసాహెబ్ అంబేద్కర్ బోధనల ప్రభావంతో, అస్పృశ్యతను రూపుమాపాలని భీమన్నగారు కలం పట్టారు.
ఉద్యోగం	:	వీరు కొంతకాలం జర్నలిస్టుగా పనిచేశారు. 1940–45 మధ్యకాలంలో ఉపాధ్యాయునిగా పనిచేశారు. స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలంలో "క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం"లో పాల్గొన్నారు.
రచనలు	:	ఈయన 11వ ఏట నుండే రచనలు చేశారు. "గుడిసెలు కాలిపోతున్నాయి". పాలేరు (నాటిక), జానపదుని జాబు (లేఖలు), పిల్లీశతకం, ఉశారులు, ధర్మం కోసం పోరాటం, రాగవైశాఖి మొదలయిన 70 రచనలు చేశారు.
రచయితగా ప్రభావం	:	ఈయన రాసిన 'పాలేరు' నాటకం ప్రభావంతో ఎంతోమంది పేదలూ, దళితులూ తమ పిల్లలను పాలేరు వృత్తి మాన్పించి పాఠశాలల్లో చేర్పించారు. ఈ నాటకం స్ఫూర్తితో, ఉన్నత విద్యను చదివి, మంచి ఉద్యోగులయిన ఎందరో పేదలూ, దళితులూ ఉన్నారు.
అవార్డు ప్రధానాలు	:	వీరి "గుడిసెలు కాలిపోతున్నాయ్" రచనకు, 1975లో కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు లభించింది. కేంద్ర ప్రభుత్వం 1973లో వీరికి పద్మశ్రీ బిరుదునూ, 2001లో పద్మభూషణ్ బిరుదునూ ఇచ్చింది.
కళాప్రపూర్ణ బిరుదు	:	ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం వీరికి 'కళాప్రపూర్ణ' బిరుదునిచ్చింది.
శాసన మండలి సభ్యత్వం	:	1978 – 84 మధ్య ఈయనకు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం, శాసన మండలి సభ్యత్వం ఇచ్చింది.
రాజ్యలక్ష్మి అవార్డు	:	1991లో రాజ్యలక్ష్మి ఫౌండేషన్ వారు "రాజ్యలక్ష్మి" అవార్డును వీరికిచ్చారు.
మరణం	:	డిసెంబరు 16వ తేదీ, 2005వ సంవత్సరంలో మరణించారు.

ప్రవేశిక

పంటను కైలు చేసి, ధాన్యాన్ని రాసులుగా పోసి, తమ కడుపులు కాలుతున్నా, కన్నీళ్ళు కారుతూ ఉన్నా, ఇనాందారులకు తమ శ్రమ ఫలితం అయిన పంటను అంతా అప్పగించి, వట్టి చేతులు నలుపుకుంటూ, ఇంటికి వచ్చి రైతులు పస్తు ఉంటారు. ఇటువంటి రైతుల దీనగతిని చూస్తే ఎవరికైనా హృదయం తప్పక కరుగుతుంది.

ఈ మాటలు ఎవరు ఏ సందర్భంలో చెపుతున్నారో తెలుసుకోవడానికి ఈ పాఠం చదువుదాం.

అవగాహన-ప్రతిస్పందన

1. పల్లె గొప్పదా? పట్నం గొప్పదా? మీరైతే దేన్ని సమర్థిస్తూ మాట్లాడతారు? ఎందుకు?

www.sakshieducation.com

జ. పల్లె, పట్టణం అనేవి దేనికదే గొప్ప. పల్లెల్లో ఉండే సదుపాయాలు కొన్ని పట్టణాల్లో దొరకవు. పట్టణాల్లో లభ్యమయ్యే సదుపాయాలు కొన్ని పల్లెల్లో దొరకవు.

పట్టణాల్లో విద్యావైద్య సదుపాయాలు, ఉద్యోగ సదుపాయాలు ఉంటాయి. చేతివృత్తి వరలకు సహితం పట్టణాల్లో ఉపాధి లభిస్తుంది. పట్టణాల్లో వినోదానికి సినిమాలు, పార్కులు ఉంటాయి. అన్ని రకాల వస్తువులు, పండ్లు, మందులు అక్కడ దొరుకుతాయి.

కాని పట్టణాల్లో నివాసానికి విశాలమైన ఇండ్లు దొరకవు. ఇక్కడ ఇండ్ల అద్దెలు ఎక్కువ. రోడ్లపై జనసమ్మర్దం ఎక్కువ. మురికివాడలు ఎక్కువ. దానితో కొత్తరకం జబ్బులు వస్తూ ఉంటాయి. పేద, మధ్య తరగతి వారికి వచ్చే ఆదాయంతో అక్కడ వారి కోర్కెలు తీరవు. రోడ్డు ప్రమాదాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి. అందువల్ల పట్టణాలు గొప్పవి కావు అనిపిస్తుంది.

పల్లెల్లో చక్కని గాలి, పాడిపంటలు, మంచినీరు లభిస్తుంది. ఆరోగ్యం బాగుంటుంది. విశాలమైన ఇళ్ళు ఉంటాయి. కాని పల్లెలో మంచిరోడ్లు, విద్యావైద్య సదుపాయాలు, ఉద్యోగావకాశాలు లేవు, అందువల్ల పల్లెల కన్నా పట్టణాలు బాగు అనిపిస్తుంది.

నిజానికి పల్లెలోనూ, పట్టణాలలోను సమస్యలు ఉన్నాయి. లేని సదుపాయాలను పల్లెవాసులకు కల్పిస్తే పల్లెలు కూడా పట్టణాల వలె బాగుపడతాయి.

2. గతంతో పోలిస్తే నేడు వ్యవసాయం చేసేవారి సంఖ్య క్రమేణా తగ్గుతోంది. దీనికి కారణాలు ఏమై ఉంటాయి? తెల్సుకొని చర్చలో పాల్గొనండి.

జ. పూర్వం వ్యవసాయదారుల సంఖ్య జనాభాలో 80% ఉండేది. గ్రామాల్లో ఇంచుమించుగా ప్రజలందరూ వ్యవసాయం చేసేవారు. చేతివృత్తులు చేసుకునేవారు కూడా, ఆ వృత్తులు చేసుకుంటూనే వ్యవసాయం ఉపవృత్తిగా జీవించేవారు.

కాగా ఇప్పుడు గ్రామాల్లో వ్యవసాయం లాభసాటిగా లేదు. అతివృష్టి, అనావృష్టి, చీడపీడలు వగైరా ఈతి బాధలు ఎక్కువయ్యాయి. ఎరువుల ధరలు పెరిగాయి. వ్యవసాయి కూలీలు దొరకడం లేదు. వారి కూలిరేట్లు బాగా పెరిగిపోయాయి. పూర్వము వలె కూలీలు ఎక్కువ గంటల సేపు పనిచేయడం లేదు.

అదీగాక, పంట గింజల ధరలు కిట్టుబాటు కావట్లేదు. సేద్యానికి ఖర్చులు పెరిగిపోయాయి. రైతులకు పెట్టుబడి దొరకడం లేదు. రైతులకు ప్రభుత్వ సహాయం అంతగా లభించడం లేదు. అందువల్ల యువకులు గ్రామాలు వదలి నగరాలకు వలసపోతున్నారు.

పై పరిస్థితుల వల్లనే నేడు వ్యవసాయం చేసేవారి సంఖ్య తగ్గుతోంది.

3. ఈ క్రింది వాక్యాలు చదవండి. వీటిని ఏ సందర్భంలో ఎవరు అన్నారు?

అ) "అన్నాయ్! ఈ లెక్క చెప్పి పడుకోకూడదా?"

జ. లేఖ రాస్తున్న రచయితను అతని తల్లి "కిరసనాయిలు దీపం పొగ నీ కళ్ళల్లో పడుతోంది. కళ్ళు జబ్బు చేస్తాయి" అంది. "పొద్దస్తమానం పనిచేశావు. పడుకోకూడదా?" అని రచయిత మేనమామ రచయితతో అన్నాడు. ఆ సందర్భంలోనే రచయిత చెల్లెలు, తనకు లెక్క చెప్పి పడుకోమని రచయితను అడిగింది.

ఆ) "అయితే ఈ రూపాయిని గుణించి అణాలు చేయి."

పనిచేస్తూ ఉంటే అనుభవం కలుగుతూ ఉంటుంది. అనుభవాన్ని మళ్ళీ ఆచరణలో పెడితే పని మరింత చక్కగా సాగుతుంది. అప్పుడు అనుభవానికి మరింత పదునూ, కాంతి లభిస్తుంది. వాస్తవ జ్ఞాన సముపార్జనా పద్ధతి ఇది. వాస్తవ జ్ఞానమే సరియైన జ్ఞానం. వాస్తవ జ్ఞానం ఎడతెగని పని ద్వారా, పరిశీలన ద్వారా లభిస్తుంది. వాస్తవ జ్ఞానం దేశకాల ప్రాంతానుగుణమై ఉంటుంది. దేశకాల ప్రాంతానుగుణంగా మారుతుంది. మన వస్త్రధారణ, వివాహాలు, పరిపాలన విధానాలు, ఈ విధంగా విభిన్న విషయాల్ని తీసుకొని మనం పరిశీలించినా, ఈ సత్యం కనిపిస్తుంది. మంచి చెడ్డలు, ఆచార వ్యవహారాలు, విధి విధానాలు అన్నీ దేశకాల ప్రాంతానుగునంగా ఎలా మారి పోతున్నాయో స్పష్టమవుతుంది. మార్పుకు అతీతమైంది ఏదీ ఈ లోకంలో లేదు.

జ. పై పేరాలో కీలకమైన పదాలు :

1) అనుభవం 2) పరిశీలన 3) ఆచరణ 4) వాస్తవ జ్ఞానం 5) దేశకాల ప్రాంతానుగుణం 6) మార్పు

పై పేరా ఆధారంగా, కింది వాక్యాలలో ఏవి సరైనవో, వాటిని (✓)గుర్తు ద్వారా గుర్తించండి.

అ) అనుభవం వల్ల మన పనితీరు మెరుగుపడుతుంది. (✓)

ఆ) 'జ్ఞానం' అనేది చదివితే, వింటే లభించేది. (✗)

ఇ) వాస్తవజ్ఞానం స్థిరంగా ఉండదు. అది కాలానుగుణంగా మారుతుంటుంది. (✓)

ఈ) అనుభవం, పరిశీలన వల్ల వాస్తవ జ్ఞానం సిద్ధిస్తుంది. (✓)

ఉ) మన ఆచార వ్యవహారాలు, విధి విధానాలు ఎప్పుడూ స్థిరంగా ఉంటాయి. (✗)

5. పాఠం ఆధారంగా కింది ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.

అ) జానపదుని లేఖలో కవి ఏ ఏ విషయాలను గురించి రాశాడు?

జ. జానపదుని లేఖలో కవి రాసిన విషయాలు:

1) గ్రామాల్లో పని స్థిరంగా ఉండకపోవడంతో, లేఖ రాయడం తనకు ఆలస్యమయిందని కవి రాశాడు.
2) కవి గారి చెల్లెలు కవిని లెక్క చెప్పమని అడిగినప్పుడు జరిగిన చమత్కార సంభాషణ గురించి రాశాడు.
3) మనం నేర్చుకొనే విద్యకూ, తరువాత జీవితంలో చేయబోయే పనికి తేడా ఉంటుందని రాశాడు.
4) చదువుకున్న వాళ్ళు పట్టణాల్లో ఉద్యోగాలు చేస్తూ, తమ గ్రామాల ఉద్ధరణ విషయంలో శ్రద్ధ చేయడం లేదని రాశాడు.
5) కోటయ్య అనే రైతు చేనులో వేసిన కుప్ప, నీటిలో తడిసిపోతే, రచయిత, కోటయ్య వెళ్ళి, కష్టపడి ఆ నీటిని చేను నుండి బయటకు పంపిన విషయాన్ని రాశాడు.
6) తన వద్ద డబ్బు లేకపోవడం వల్ల తాను చదువు సాగించలేకపోయాననీ, తన మిత్రుణ్ణి తన పల్లెటూరు వచ్చి తప్పక చూసి వెళ్ళమనీ కవి రాశాడు.

ఆ) వ్యవసాయదారుల కష్టాన్ని కవి ఏమని వివరించాడు?

జ. వ్యవసాయదారుల కష్టాలు – కవిగారి వివరణ :

1) వ్యవసాయదారులు, తొలకరి కోసం ఎదురు చూడాలి. కాలువకు నీరు ఎప్పుడు వస్తుందా? అని రాత్రింబగళ్ళు ఎదురుచూడాలి.
2) చేలో విత్తనాలు చల్లి, నీటికోసం, కూలీల కోసం పోటీలు పడాలి.
3) ఆకుమళ్ళు పశువులు తొక్కకుండా రాత్రింబగళ్ళు పొలాల్లోనే వారు పడుకొని కాపలా కాయాలి.
4) జెర్రులు, తేళ్ళు, పాములు వారిని కుడుతూ ఉంటాయి.
5) విసుగూ, విరామం లేకుండా పొలాలకు వారు నీరు పెట్టాలి. పొలాలు దున్నాలి, ఊడ్చాలి. బాడి, బందా అని చూడకుండా పైరుల్ని నిత్యం చూసుకోవాలి.
6) ఎరువులు వేయాలి. కలుపులు తీయాలి. పంట పండించాలి. పంటను ఎలుకలూ, చిలుకలూ తినకుండా జాగ్రత్తపడాలి.
7) పంటను కైలు చేసి, రాశులు పోసి, ఇనాందారులకు ఫలితం అప్పగించి, వారు పట్టి చేతులతో ఇళ్ళకు తిరిగి రావాలి.

ఇ) చదువుకొన్న వాళ్ళ గురించి, పట్టణవాసుల గురించి కవి ఏమని ప్రస్తావించాడు?

జ. "చదువుకొన్న వాళ్ళు పట్నాల్లో ఉండి రూపాయిని దమ్మిడీలాగా ఖర్చుపెడతారు. వారు చదువు పూర్తికాగానే ఉద్యోగాల కోసం ప్రయత్నిస్తారు. అందుకోసం అందరి కాళ్ళూ పట్టుకుంటారు. బ్రతకడం కోసం, స్వార్థం కోసం వారు పాట్లు పడతారు.

చదువుకున్నవారు పట్నాలలో సౌఖ్యాలు అనుభవిస్తూ కులుకుతూ ఉంటారు. వారు తమ చుట్టూ ఉన్న సంఘం ఏమయినా సరే, దేశం అధోగతికి దించుకుపోయినా సరే, పట్టించుకోరు. వారికి, వారి ఇల్లే ముఖ్యం. ప్రపంచం ఏమయినా సరే వారు లెక్క చేయరు" అని వారి గురించి కవి ప్రస్తావించాడు.

ఈ) జానపదుడు తన పట్టణం మిత్రుణ్ణి పల్లెటూరుకు ఎందుకు రమ్మని ఆహ్వానించాడు?

జ. త్వరలో క్రిస్టమస్ పండుగ వస్తోంది. క్రిస్టమస్‌కూ, సంక్రాంతికీ కాలేజీకి సెలవులు ఇస్తారు. జానపదుడు కాలేజీలో చదివేటప్పుడు ఆ పండుగలకు తన మిత్రుణ్ణి తన ఊరుకు తీసుకొనిరావాలనుకున్నాడు.

కాని జానపదుడి చదువు ఈ సంవత్సరం డబ్బు లేక సాగలేదు. అయినా తన మిత్రుడిని సెలవుల్లో తన ఊరికి రమ్మని జానపదుడు లేఖ రాశాడు.

జానపదుడి స్నేహితుడు ఆర్ద్రహృదయం కలవాడు. అటువంటివాడు తమ పల్లెటూళ్ళకు వచ్చి, అక్కడ ప్రజలు పడుతున్న కష్టాల్ని, నష్టాల్ని తొలగించగలిగితే, మానవ సంఘానికి ఎంతో ఆనందం కలుగుతుంది.

తన మిత్రుడు తమ గ్రామం వచ్చి, తాము పడే కష్టాల్ని తెలుసుకుంటాడనే ఉద్దేశ్యంతోనే, జానపదుడు తన మిత్రుణ్ణి తన ఊరుకు రమ్మని ఆహ్వానించాడు.

ఉ) బోయి భీమన్న గురించి సొంతమాటల్లో రాయండి.

జ. బోయి భీమన్నగారు 1911లో తూర్పుగోదావరి జిల్లా మామిడికుదురు గ్రామంలో పేద దళిత కుటుంబంలో జన్మించాడు. ఆ రోజుల్లో అంటరానితనం రాజ్యము ఏలుతోంది. భీమన్నగారు ఎంతో కష్టపడి చదువుకొని, గాంధీజీ, అంబేద్కర్ బోధనలతో ప్రభావితుడై, అస్పృశ్యతను తన రచనల ద్వారా పోగొట్టాలని సుమారు 70 రచనలు చేశాడు.

భీమన్నగారు మేధావి. ఈయన "పాలేరు" నాటకం రచన ద్వారా ప్రేరణ పొందిన ఎందరో పేదలూ, దళితులూ, తమ పిల్లలచే పాలేరుతనం మాన్పించారు. వారి పిల్లలను బడులకు పంపి చదివించి వారిని ఉద్యోగుల్ని చేశారు.

కేంద్ర ప్రభుత్వము భీమన్న గారికి పద్మశ్రీ, పద్మభూషణ్ బిరుదుల నిచ్చింది. 'గుడిసెలు కాలిపోతున్నాయ్' అన్న వీరి రచనకు, కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు లభించింది. భీమన్న గార్కి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం "కళాప్రపూర్ణ" బిరుదునిచ్చింది. భీమన్నగార్కి "రాజ్యలక్ష్మి అవార్డు" వచ్చింది.

భీమన్నగారు బడుగుల, దళితుల జీవితాల గురించి రాసిన గొప్ప విద్యావేత్త. రచయిత, జర్నలిస్టు.

వ్యక్తీకరణ-సృజనాత్మకత

1. క్రింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి ఐదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

అ) "ఏమి పని లేకపోవడమే బద్ధకానికి కారణం" దీనిపై మీ అభిప్రాయం తెల్పండి.

జ. తగిన పని చేతిలో లేకపోతే, బద్ధకం వస్తుంది అన్నది సరియైన మాట. అసలే పనిలేకపోతే, ఆ వ్యక్తికి పూర్తిగా బద్ధకం వస్తుంది. తినడం, పడుకోవడం లేదా ఏదో వినోదంతో కాలం వెళ్ళదీయడం జరుగుతుంది.

అలాకాక, చేతిలో పని ఉంటే, బద్ధకం లేకుండా ఆ పనిని కష్టపడి పూర్తి చేస్తాం. కాబట్టి పని ఏమీ లేకపోతే బద్ధకం వస్తుంది అన్న మాట నిజం.

ఆ) "కాలం చాలా విలువైంది" ఎందుకు?

జ. కాలం విలువయింది. గడచిపోయిన క్షణం తిరిగి రాదు. తాను చేద్దామనుకున్న పనిని త్వరగా ముగించాలి. రేపు చేద్దాము అనుకుంటే, వీలుకాదు. మన ఆయుర్దాయం చాలా పరిమితంగా ఉంటుంది. ఎంతకాలం బ్రతుకుతామో తెలియదు.

ఒక వ్యక్తికి తన కాలాన్ని వ్యర్థం చేస్తే అతని జీవితమే వ్యర్థం అవుతుంది. ముఖ్యంగా విద్యార్థులు చదువుకొనే సమయంలో కాలాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోవాలి. చదువవలసిన సమయంలో చదవాలి. ఆడవలసిన సమయంలో ఆడాలి. నిద్రించవలసిన సమయంలో నిద్రించాలి. డబ్బు ఇచ్చినా జరిగిపోయిన కాలం తిరిగి రాదు.

ఇ) చదువుకున్న వాళ్ళంతా తమ కష్టఫలాన్ని తింటూ, పట్నాలలో సౌఖ్యాలు అనుభవిస్తున్నారన్న రచయిత అభిప్రాయంతో మీరు ఏకీభవిస్తారా? ఎందుకు?

జ. చదువుకొన్న వారికి మంచి ఉద్యోగాలు వస్తాయి. అటువంటి వారు పట్నాలలోనే పని చేయవలసి ఉంటుంది. సహజంగా గ్రామాల్లో కంటె పట్నాలలో సౌఖ్యాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి. కాబట్టి చదువుకున్నవారు నగరాలకు చేరి, ఏవో పదవులలో ఉండి, సౌఖ్యాలు అనుభవిస్తున్నారు అన్నది నిజం.

కాని చదువుకున్నవారు అంతా, సుఖాలు అనుభవించడం లేదు. కొందరు మరింత కష్టపడి పనిచేసి, పరిశోధనలు సాగిస్తున్నారు. రాత్రింబగళ్ళు డాక్టర్లుగానో, ఇంజనీర్లుగానో, ఆఫీసర్లు గానో, శాస్త్ర పరిశోధకులు గానో, కొందరు చదువుకున్నవారు సహితం కష్టపడుతున్నారు. కొందరు నిరుద్యోగంతో, చిన్న ఉద్యోగాలతో పట్నాలలో ఇరుకు గదుల్లో ఉంటూ బాధలు అనుభవిస్తున్నారు. కాని పట్నాలలో ఉండే వారు గ్రామాభివృద్ధికి సాయం చేయడం లేదన్నది నిజం.

ఈ) "కష్టం ఒకళ్ళది. ఫలితం మరొకళ్ళది" అని అనడంలో రచయిత ఉద్దేశం ఏమై ఉంటుంది?

జ. సామాన్యంగా పల్లెటూళ్ళలో భూకామాందులు తమ పొలాలను తాము సేద్యం చేసుకోకుండా, రైతులకు వాటిని కౌలుకు ఇస్తారు. ఆ రైతులు సంవత్సరం అంతా రాత్రింబగళ్ళు కష్టపడి, ఆ పొలాలను దున్ని, ఊడ్చి, పంటలు పండిస్తారు.

రైతు ముందుగా పండిన పంటలలో ఇనాందారులకు కౌలు ప్రకారం శిస్తు చెల్లిస్తాడు. శిస్తు చెల్లించగా మిగిలిన ధాన్యం అతనికి పెట్టుబడులకు సరిపోతుంది. రైతుకు ఏమీ మిగలదు. ఏమీ కష్టపడని ఇనాందారుకు మాత్రం ఫలితం పూర్తిగా అందుతుంది.

దీనినే దృష్టిలో పెట్టుకొని, రైతులు కష్టపడుతున్నారనీ, కానీ దాని ఫలితం ఇనాందారుకు లభిస్తోందనీ చెప్పడమే రచయిత ఉద్దేశమై ఉంటుంది.

ఉ) "పల్లెటూళ్ళు మానవ సంఘానికి ఈయగల ఆనందాన్ని చూసే తెలుసుకోవాలి" అని కవి ఎందుకన్నాడు?

జ. పల్లెటూళ్ళు మానవ సంఘానికి అంటే మానవులకు ఆనందాన్ని ఇస్తున్నాయన్న మాట, నూటికి నూరుపాళ్ళూ సత్యము. పల్లెలు మానవులకు ఏ విధంగా ఆనందాన్ని ఇస్తున్నాయో తెలుసుకోవాలంటే ఆ పల్లెటూళ్ళకు వెళ్ళి చూస్తేనే మనకు తెలుస్తుంది.

మానవులకు కావలసిన తిండి, బట్ట మనకు గ్రామాల నుండే వస్తోంది. మనకు బియ్యం, గోధుమలు వగైరయికా తిండి గింజలను గ్రామాల్లోని రైతులే పండించి ఇస్తున్నారు. మనకు కావలసిన కూరగాయలనూ రైతులే గ్రామాల్లో పండిస్తున్నారు.

మనకు కాఫీ టీలు కావాలి. దానికి కావలసిన పాలు మనకు గ్రామాల్లో పెరిగే పశువుల నుండే లభిస్తున్నాయి. మనం కట్టుకొనే బట్టలు సహితం, మన గ్రామాల్లో పండే పత్తి నుండే వస్తున్నాయి.

మనకు కావలసిన స్వచ్ఛమైన నీరు, గాలి, ఎండ, మనకు గ్రామాలలోనే లభిస్తోంది. అందువల్లే కవి పల్లెటూళ్ళను చూసి, అవి మానవ సంఘానికి ఈయగల ఆనందాన్ని తెల్సుకోవాలని అన్నాడు.

ఉ) "పల్లెటూళ్ళు కన్నీళ్ళు పెడుతున్నవి" దీన్ని వివరిస్తూ రాయండి.

జ. చదువుకున్నవాళ్ళు అందరూ గ్రామస్థులు కష్టపడి పండించిన ఫలాన్నే తింటున్నారు. వారు పట్నాలలో ఉంటూ అన్ని సౌకర్యాలూ అనుభవిస్తున్నారు. హాయిగా పట్టుపరుపులపై ఎ.సి. గదుల్లో సుఖంగా నిద్రిస్తున్నారు.

కానీ వారు తమకు ఎంతో కష్టపడి పంటలు పండించి ఇస్తున్న గ్రామాల్లో ఉన్న రైతులను గురించి, ఆ గ్రామాలలోని అసౌకర్యాలను గురించి, పట్టించుకోవడం లేదు. గ్రామాలలో విద్యావైద్య సదుపాయాలు లేవు. ప్రయాణ సౌకర్యాలు లేవు. రోడ్లు లేవు.

అందుకే తమ కష్టఫలితాన్ని అనుభవిస్తున్న పట్నవాసులు, తమ గ్రామాల గురించి పట్టించుకోవడం లేదని, పల్లెటూళు ్ళ కన్నీరు విడుస్తున్నాయి. అనగా పల్లె ప్రజలు దుఃఖిస్తున్నారని భావం.

2. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి పదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

జ. పల్లెటూళ్ళు సుభిక్షంగా ఉంటేనే, దేశం సుభిక్షంగా ఉంటుంది. అలాంటి పల్లెటూళ్ళు రోజు రోజుకూ తమ ఉనికినీ, సంస్కృతినీ, ఆత్మనూ కోల్పోతున్నాయి. ఇందుకు గల కారణాలు ఏమై ఉంటాయి? ఇవి కళకళలాడాలంటే మనం ఏం చేయాలి?

జ. 'పల్లెటూళ్ళు సుభిక్షంగా ఉంటే, దేశం సుభిక్షంగా ఉంటుంది' అన్నమాట పూర్తిగా నిజం.

గ్రామాల్లో పంటలు పండించే రైతులకు వ్యవసాయం కిట్టుబాటు కావట్లేదు. అతివృష్టి అనావృష్టి వల్ల, చీడపీడల వల్ల వారికి వ్యవసాయం వల్ల వచ్చే ఆదాయం బాగా తగ్గిపోయింది. అదీగాక ఎరువులూ, పురుగుమందులూ, కూలీల ధరలూ పెరిగిపోయాయి. ధాన్యం, పత్తి, కొబ్బరి, గోధుమ ధరలు రైతులకు కిట్టుబాటుగా లేవు. అందువల్లనే రైతుల ఆత్మహత్యలు పెరిగిపోయాయి. రైతులు వ్యవసాయం విడిచి, నగరాలకు కూలీలుగా వలసలు వెళ్ళిపోతున్నారు.

అదీగాక గ్రామాల్లో పిల్లలకు చదువులూ, ఉద్యోగాలూ లేవు. తగిన వైద్యసదుపాయాలు లేవు. అందువల్ల గ్రామాల నుండి వలసలు పెరిగిపోయాయి. రైతులు అధిక వడ్డీలకు అప్పులు తెచ్చి ఋణగ్రస్తులు అవుతున్నారు. అప్పులు తీర్చలేక వారు ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటున్నారు. రైతుల పిల్లలకు ఎవరూ ఆడపిల్లలను ఇచ్చి పెళ్ళి చేయడం లేదు. పల్లె ప్రజలు నగరవాసులను చూసి, కాన్వెంటు చదువులు చదువుతున్నారు. వేషభాషలు మారుస్తున్నారు. పల్లెల సంస్కృతిని వారు మరచిపోతున్నారు.

గ్రామీణాభివృద్ధికి కర్తవ్యం : రైతులకు ప్రభుత్వం ఉచితంగా అప్పులు ఇచ్చి, వారికి సలహాలు అందించి, ఆదాయం పెరిగేలా చూడాలి. గ్రామాలలో విద్యావైద్య రవాణా సౌకర్యాలు పెంచాలి. వ్యవసాయం లాభసాటిగా ఉండేలా చర్యలు చేపట్టాలి. గ్రామాల్లో కూలీలకు ఉపాధి సౌకర్యాలు పెంచాలి. రైతులు పండించే పంటలకు, సరయిన విలువ లభించేలా చూడాలి.

ఆ) 'పల్లెటూళ్ళు ప్రశాంత జీవిత సౌఖ్యానికీ పుట్టిళ్ళు' దీన్ని సమర్థిస్తూ సమాధానం రాయండి.

జ. పల్లెటూళ్ళలో జీవితం ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. చక్కని గాలి, ఎండ, ప్రతి ఒక్కరికీ లభిస్తుంది. అక్కడ చక్కని ప్రకృతి శోభ ఉంటుంది. పచ్చని పొలాలు కలకలలాడుతూ, గాలికి తలలాడిస్తూ గ్రామ ప్రజలను సుఖసంతోషాలతో ముంచెత్తుతాయి.

ప్రజలందరికీ పాడి పంటలు ఉంటాయి. పొయ్యి కిందికీ, పొయ్యి మీదికీ, వారికి కావలసినవన్నీ అక్కడే దొరుకుతాయి. గ్రామంలో చేతివృత్తుల వారు ఒకర్ని ఒకరు, అన్నదమ్ములుగా భావిస్తూ పరస్పరం ఒకరికొకరు సాయపడతారు.

పల్లెల్లో ఒకరి ఇంట్లో పెళ్ళయితే, ఊరందరికీ అది పండుగ. పల్లెల్లో ముఖ్యంగా సంక్రాంతి పండుగకు ముగ్గులు, గొబ్బిళ్ళు, భోగి మంటలు, సంక్రాంతి ప్రభలు మహావైభవంగా తీర్థాలూ సాగుతాయి. హరిదాసులు, గంగిరెద్దులు, పగటివేషధారులూ, వారి చక్కని పాటలూ ఆనందాన్ని ఇస్తాయి.

గ్రామీణులు ఆనందంగా నవ్వుతూ కలకలలాడుతూ ఒకరిని ఒకరు బంధుత్వంతో పలకరించుకుంటూ, కష్టసుఖాల్లో అందరూ పాలు పంచుకుంటారు. గ్రామాలు పాడిపంటలకు నిలయాలు. అవి ప్రకృతి రమణీయతకు పుట్టిళ్ళు.

3) కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా/ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

అ) మీరు చూసిన పల్లెటూరులోని మనుష్యుల మధ్య సంబంధాలు, అక్కడి ప్రకృతి దృశ్యాలను వర్ణిస్తూ మీ మిత్రుడికి లేఖ రాయండి.

జ. రాజమండ్రి,

దీ. 10-4-2015

మిత్రుడు రంగారావుకు/స్నేహితురాలు కవితకు,

స్నేహితురాలు కవితకు,

నీ లేఖ అందింది. ఈ మధ్య నేను మా అన్న పెళ్ళికి 'కొమరగిరి పట్టణం' అనే తూర్పు గోదావరి జిల్లా అల్లవరం మండలంలోని ఒక పల్లెటూరికి వెళ్ళాను. ఆ పల్లెటూరిలో సుమారు 16 వేల మంది జనాభా ఉన్నారట. సుమారు 20 వేల ఎకరాలలో వరిపంట, ఐదు ఆరువేల ఎవరాలలో కొబ్బరి తోటలు ఆ ఊరిలో ఉన్నాయట.

ఊళ్ళో అన్ని కులాల వారూ, అన్ని వృత్తుల వారూ ఉన్నారు. ఆ పెళ్ళి చేయించే పురోహితుణ్ణి, ఆ ఊరి కాపుగారు 'బాబయ్యగారూ' అని ప్రేమగా పిలిచేవాడు. ప్రజలు ఎక్కువగా పేర్లు పెట్టికాక, పెద్దమ్మ, పిన్నమ్మ, అక్క, బావ, మొదలయిన వరుసలు పెట్టి ప్రేమగా పిలుచుకున్నారు. ఆ గ్రామస్తుల ఐక్యత చూస్తే ఆనందం వేసింది.

ఇంక ఆ పల్లెటూరిలో ప్రకృతి శోభ, మహాద్భుతం. ఊళ్ళో పంటకాలువలూ, చెరువులూ ఉన్నాయి. పంటచేలు గాలికి తలలాడిస్తూ, మనల్ని పిలుస్తున్నట్లుంటాయి. కొబ్బరి తోటల్లో చెట్లు, నిండుగా గెలలతో కలకలలాడుతుంటాయి. కొబ్బరిచెట్టు, కల్పవృక్షం లాంటిది.

అదీగాక ఈ ఊరి ప్రక్కనే కౌశికీ నది, దాని పక్కగా బంగాళాఖాతం ఉంది. ఆ సముద్ర కెరటాల శోభ వర్ణించడం అసాధ్యం. సముద్రతీరాన సరుగుడు తోటలు, ఏవో పాటలు పాడుతూ ఉంటాయి.

పల్లెలు, దేశ సౌభాగ్యానికి నట్టిళ్ళు. ప్రశాంత జీవితానికి పుట్టిళ్ళు, ఉంటాను. లేఖ రాయి.

ఇట్లు,

నీ మిత్రుడు / మిత్రురాలు,

గోపాలరావు / రాధ.

చిరునామా

పి. రంగారావు / పి. కవిత,

లేదా పి. వరప్రసాద్,

గాంధీరోడ్డు, వరంగల్లు (ఆంధ్రప్రదేశ్)

ఆ) ఈ పాఠం ఆధారంగా కొన్ని నినాదాలు. సూక్తులు రాయండి.

జ. 1. నినాదాలు :

1) పల్లెటూళ్ళు ప్రశాంత జీవిత సౌఖ్యానికి పుట్టిళ్ళు.
2) కష్టం రైతులదీ, సుఖం పట్నం బాబులది.
3) కష్టం రైతులదీ. ఫలితం కామందులదీ.
4) వెనక్కి తిరిగి చూడు నిన్ను పోషిస్తున్న పల్లెను కాపాడు.
5) పల్లెను మరచినోడు, తల్లిని మరచినోడు, కృతఘ్నులే.

2. సూక్తులు :

1) బిడ్డల సాన్నిధ్యాన్ని తల్లులు అనుభవించే ఆనందం, అనిర్వచనీయం.
2) పట్నాల్లో రూపాయిని దమ్మిడీలాగా ఖర్చు చేస్తారు.
3) చదువు అవ్వగానే ఎవరికైనా ఉద్యోగాల దేవుళ్ళాట తప్పదు.
4) చాలామంది చదువుకున్నవాళ్ళకు, దేశం అధోగతికి దించుకుపోయినా, చీమకుట్టిన చందం అయినా ఉండదు.
5) మన ఇల్లు ఉండి, తక్కిన ప్రపంచం అంతా మునిగిపోతున్నా, మనం లెఖ్ఖ చేయం.
6) ప్రజా సముదాయం కోరే ప్రత్యక్ష ఫలం, ఆడంబరం కాదు.
7) 'కష్టం ఒకళ్ళది, ఫలితం మరొకళ్ళది.'
8) "డబ్బులేని చదువు ఇబ్బందుల చేటు."
9) కాలం జరిగిపోయే కొద్దీ, స్నేహాలు పాతబడి పోతూ ఉంటాయి.
10) కొత్త పరిచయాలు కలిగే కొద్దీ, పాత పరిచయాలు అడుగున పడిపోతూ ఉంటాయి.

www.sakshieducation.com

పదజాలం

1. **కింది పదాలు చూడండి. వీటికి సంబంధించిన పదాలతో కలపండి.**

ఉదా: రైల్వేస్టేషను, ..., ... చేరుకోవడం.

జ. రైల్వేస్టేషను, టిక్కెట్లు, ప్రయాణం, చేరుకోవడం.

అ) వర్షాకాలం, ..., ..., ధాన్యం.

జ. వర్షాకాలం, వర్షాలు, సేద్యం, ధాన్యం.

ఆ) మడిదున్నడం, ..., ... పంట.

జ. మడిదున్నడం, నాగలి, రైతు, పంట.

ఇ) పాఠశాల, ..., ... జీవితంలో స్థిరపడడం.

జ. పాఠశాల, గురువులు, విద్యాబోధన, జీవితలో స్థిరపడడం.

ఈ) లేఖ, ..., ... చేరడం.

జ. లేఖ, పోస్టాఫీసు, పోస్టుమేన్, చేరడం.

ఉ) పనిచేయడం, ..., ... ఆనందంగా జీవించడం.

జ. పనిచేయడం, శ్రద్ధ, ఫలితం, ఆనందంగా జీవించడం.

2. **కింది పదాలను ఉపయోగించి, సొంతవాక్యాలు రాయండి.**

అ) పొద్దస్తమానం = పగలంతా

జ. నా తమ్ముడు పొద్దస్తమానం కష్టపడి పనిచేస్తాడు.

ఆ) చమత్కారం = నేర్పు

జ. మా గురువు గారు మంచి చమత్కారంగా కబుర్లు చెపుతారు.

ఇ) సాన్నిధ్యం = సామీప్యం, ఎదురు

జ. దేవుని సాన్నిధ్యంలో అందరూ సమానులే

ఈ) కష్టఫలం = శ్రమకు ఫలితం

జ. అతివృష్టి వల్ల పంటలు పాడయి, నాకు కష్టఫలం దక్కలేదు.

ఉ) కడుపులు మాడ్చుకొను = పస్తులుండడం

జ. నా తల్లిదండ్రులు వారి కడుపులు మాడ్చుకొని నాకు చదువు చెప్పిస్తున్నారు.

ఊ) అడుగున పడిపోవు = కనిపించకుండా పోవు

జ. కలెక్టరు గారికి నేను ఇచ్చిన అర్జీ, అడుగునపడిపోవడం జరిగింది.

3. **కింది పదాలు / వాక్యాలను వివరించి రాయండి.**

అ) పురిటిలోనే సంధి కొట్టడం :

జ. పిల్లవాడు పుట్టిన నాటి నుండి, పదిరోజుల వరకూ, 'పురుడు' రోజులు అంటారు. ఆ రోజులలోనే 'సంధి కొట్టడం' అంటే సన్నిపాత రోగము రావడం. సన్నిపాత రోగం వస్తే మరణం తప్పదు. కాబట్టి "పురిట్లోనే సంధి కొట్టడం" అనే లోకోక్తిని, "పని ప్రారంభించగానే, ఆ పనికి విఘ్నం కలిగి ఆ పని చెడిపోవడానికి" బదులుగా వాడతారు.

ఆ) కలుపుదీయడం

జ. పైరులో కలిసి మొలకెత్తే పనికిరాని గడ్డి మొక్కలను "కలుపు" అంటారు. 'పైరు' సక్రమంగా ఏపుగా పెరగాలంటే, పైరులో మొలిచిన కలుపు మొక్కలను తీసి పారవేయాలి. రైతులు వరి పొలాల్లో, వరి బాగా పెరగడానికి, చెత్త మొక్కలను ఏరి తీసి పారవేయిస్తారు. దీనినే 'కలుపుదీయడం' అంటారు.

ఇ) కలుపుదీయడం

జ. పైరులో కలిసి మొలకెత్తే పనికిరాని గడ్డి మొక్కలను "కలుపు" అంటారు. 'పైరు' సక్రమంగా ఏపుగా పెరగాలంటే, పైరులో మొలిచిన కలుపు మొక్కలను తీసిపారవేయాలి. రైతులు వరి పొలాల్లో, వరి బాగా పెరగడానికి, చెత్త మొక్కలను ఏరి తీసి పారవేయిస్తారు. దీనినే 'కలుపుదీయడం' అంటారు.

ఇ) గ్రామోద్ధరణం

జ. "గ్రామోద్ధరణం" అంటే గ్రామాలను ఉద్ధరించడం. 'ఉద్ధరించడం' అంటే పైకెత్తడం, బాగుచేయడం అని భావం. గ్రామాలలో త్రాగడానికి రక్షిత మంచినీటి సౌకర్యము, వైద్యవిద్యా సదుపాయాలు, పోష్టలు, బ్యాంకింగ్, రవాణా వంటి సదుపాయాలు కల్పించి, గ్రామాలను అన్ని విధాలా బాగు చేయడాన్ని 'గ్రామోద్ధరణం' అంటారు.

ఈ) ఉన్నదంతా ఊడ్చుకుపోవడం.

జ. ఊడ్చుకుపోవడం అంటే పూర్తిగా నాశనం కావడం. అధిక వర్షాలు, గాలివాన, వంటి ఉపద్రవాలతో పంటలు నష్టపోగా, ఇంతలో వరదలు, ఉప్పెనలు వంటివి వచ్చి, పూర్తిగా పంటలు కొట్టుకుపోవడం వంటివి జరిగితే "ఉన్నదంతా ఊడ్చుకుపోయిందని" అంటారు. పూర్తిగా నష్టం కలిగించిందని భావం.

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది వాక్యాల్లోని సంధులను విడదీసి, సంధి సూత్రంతో సమన్వయం చేయండి.

అ) ఆహాహా! ఎంత వైపరీత్యము!

జ. ఆహాహా = ఆహా + ఆహా = ఆమ్రేడిత సంధి
సమన్వయం : ఆహా, ఆహా అని విడదీస్తే, రెండవసారి వచ్చిన 'ఆహా' అనేది ఆమ్రేడితం అవుతుంది. 'ఆహా' అనేది మొదటి పదం. ఆహా చివర 'ఆ' అనే అచ్చు ఉంది. ఆ అచ్చుకు, 'ఆహా' అనే ఆమ్రేడితం పరమయ్యింది. కాబట్టి సంధి వచ్చి 'ఆహాహా' అనే రూపం తయారయ్యింది.

ఆ) జంతు ప్రదర్శనశాలలో ఏమేమి చూశావు?

జ. ఏమేమి = ఏమి + ఏమి = ఆమ్రేడిత సంధి
ఇక్కడ ఇత్వసంధి వచ్చింది.
ఆమ్రేడిత సంధి సూత్రం : ఏమ్యాదుల ఇకారానికి సంధి వైకల్పికంగా వస్తుంది.
ఉదా : ఏమేమి = సంధి వచ్చిన రూపం
ఏమియేమా = సంధి రాని రూపం (యడాగమం వచ్చింది)
సమన్వయం : ఏమి, ఏమి అన్నప్పుడు – రెండవ సారి వచ్చిన 'ఏమి'ని, ఆమ్రేడితం అంటారు. ఇది ఆమ్రేడితం పరమైతే వచ్చిన సంధి. కాబట్టి ఇది 'ఆమ్రేడిత సంధి'.
'ఏమి' అన్నది ఏమ్యాదులలోని పదం. 'ఏమి' అన్నచోట చివర 'ఇకారం' ఉంది. దానికి పై సూత్రం వల్ల సంధి ఒకసారి వస్తుంది. అప్పుడు 'ఏమేమి' అవుతుంది. సంధిరాకపోతే, 'ఏమియేమి' అవుతుంది.

ఇ) అక్కడక్కడ కొన్ని సమస్యలు తలెత్తవచ్చు.

జ. అక్కడక్కడ = అక్కడ + అక్కడ = ఆమ్రేడిత సంధి
ఆమ్రేడిత సంధి సూత్రం : అచుచనకు ఆమ్రేడితం పరమైతే, సంధి తరచుగా వస్తుంది.
సమన్వయం : అక్కడ, అక్కడ అనే వాటిలో రెండవ సారి వచ్చిన 'అక్కడ' అనేది, ఆమ్రేడితం. మొదటి 'అక్కడకు చివర అచ్చు ఉంది. దానికి ఆమ్రేడితం పరమైంది. కాబట్టి సంధి జరిగి, 'అక్కడక్కడ' అనే రూపం ఏర్పడింది.

ఈ) వెన్నెల పట్టపగలును తలపిస్తున్నది.

జ. పట్టపగలు = పగలు + పగలు = ఆమ్రేడిత సంధి
ఆమ్రేడిత సంధి సూత్రం : ఆమ్రేడితము పరమైనపుడు కడాదుల తొలియచ్చు మీది వర్ణాలకెల్లా అదంతమైన ద్విరుక్త టకారం వస్తుంది.

సమన్వయం : పగలు, పగలు అని విడదీసినపుడు, రెండవసారి వచ్చిన 'పగలు' అనేది, ఆమ్రేడితం అవుతుంది. పై సూత్రం ప్రకారం ఆమ్రేడితం పరమయినపుడు, 'పగలు' లోని 'ప' తర్వాతి హల్లులు పోయి, 'ట్ట' వస్తుంది. అపుడు 'పట్టపగలు' అని ఏర్పడుతుంది.

2. కింది వాక్యాలను సంశ్లిష్ట వాక్యాలుగా మార్చండి.

అ) రాము పాఠం చదివాడు. రాము పాఠం అర్థం చేసుకున్నాడు.
జ. రాము పాఠం చదివి, అర్థం చేసుకున్నాడు.

ఆ) వైద్యుడు ప్రథమ చికిత్స చేస్తాడు. వైద్యుడు మందులు ఇస్తాడు.
జ. వైద్యుడు ప్రథమ చికిత్స చేసి, మందులు ఇస్తాడు.

ఇ) అక్క టీవీ చూస్తున్నది. అక్క నృత్యం చేస్తున్నది.
జ. అక్కట టీవీ చూస్తూ నృత్యం చేస్తున్నది.

గమనిక : పై ఉదాహరణలలో రెండు వాక్యాలను ఏకవాక్యంగా కలిపినపుడు 'సంశ్లిష్టవాక్యాలు' ఏర్పడ్డాయి అని మీరు గ్రహిస్తారు.

3) కింది వాక్యాలను సంయుక్త వాక్యాలుగా మార్చండి.

అ) రామకృష్ణుడు గురువు. వివేకానందుడు శిష్యుడు.
జ. రామకృష్ణుడు గురువు, వివేకానందుడు శిష్యుడు.
సమన్వయం : పై రెండు వాక్యాలు సమప్రాధాన్యం కలవి. అందువల్ల అవి కలిపితే, 'సంయుక్త వాక్యం' అవుతుంది.

ఆ) సీత సంగీతం నేర్చుకుంటున్నది. సీత నృత్యం నేర్చుకుంటున్నది.
జ. సీత సంగీతం, నృత్యం నేర్చుకుంటున్నది.
సమన్వయం : పై వాక్యాలు రెండూ సమప్రాధాన్యం కలవి. అందువల్ల అవి కలిపితే 'సంయుక్త వాక్యం' అవుతుంది.

ఇ) రంగారావుకు పాడటమంటే ఆసక్తి. రంగారావుకు వినడమంటే విరక్తి.
జ. రంగారావుకు పాడటమంటే ఆసక్తి, వినడమంటే విరక్తి.
సమన్వయం : పై రెండు వాక్యాలూ సమప్రాధాన్యం కలవి. అందువల్ల అవి కలిపితే "సంయుక్త వాక్యం" ఏర్పడింది.

ఈ) శ్రీను బడికి వచ్చాడు. జాన్‌రెడ్డి బడికి వచ్చాడు, హస్మత్ బడికి వచ్చాడు.
జ. శ్రీను, జాన్‌రెడ్డి, హస్మత్ బడికి వచ్చారు.
సమన్వయం : పై మూడు వాక్యాలూ సమప్రాధాన్యం కలవి. అవి ఏకవాక్యంగా కలపడం వల్ల, 'సంయుక్తవాక్యం' ఏర్పడింది.

ఉ) ఆయన కవి, ఆయన గాయకుడు. ఆయన విద్యావేత్త.
జ. ఆయన కవి, గాయకుడు, విద్యావేత్త.
సమన్వయం : పై మూడు వాక్యాలూ సమప్రాధాన్యం కలవి. వాటిని ఏకవాక్యంగా కలపడం వల్ల 'సంయుక్త వాక్యం' ఏర్పడింది.

4. ప్రాతాది సంధి :

1. కింద గీత గీసిన పదాలను విడదీయండి. మార్పులు గమనించండి.

అ) <u>పూరెమ్మ</u> అందంగా ఉన్నది.
జ. పూరెమ్మ = పూవు + రెమ్మ = పూరెమ్మ

ఆ) గురుశిష్యులు <u>పూఁదోటకు</u> వెళ్ళారు.
జ. పూఁదోట = పూవు + తోట = పూఁదోట

ఇ) రవికి పాల <u>మీఁగడ</u> అంటే చాలా ఇష్టం.
జ. మీఁగడ = మీదు + కడ = మీఁగడ

ఈ) కొలనులో <u>కెందామరలు</u> కొత్తశోభను వెదజల్లుతున్నాయి.

జ. కెందామరలు = కెంపు + తామరలు = కెందామరలు

మీరు చేసిన సంధి విచ్ఛేదనలు సరిచూసుకోండి.

అ) పూవు + రెమ్మ ఆ) పూవు + తోట ఇ) మీదు + కడ = మీగడ ఈ) కెంపు + తామరలు

గమనిక :

1) ఈ నాలుగు సంధి పదాల్లోనూ మొదటి పదంలోని మొదటి అక్షరం తర్వాత ఉన్న వర్ణం లోపించడం తెలుస్తోంది.

2) అది కాక, పరుషాలు క,త అనేవి సరళాలుగా అంటే గ, ద లుగా మారడం అవగతమవుతోంది. పై ఉదాహరణములను బట్టి ప్రాతాది సంధి నియమాన్ని ఈ విధంగా అర్థం చేసుకోవచ్చు.

ప్రాతాది సంధి సూత్రం :

1) సమాసాల్లో ప్రాతాదుల తొలి అచ్చు మీది వర్ణాలకు లోపం బహుళంగా వస్తుంది.

2) లోపం రాగా మిగిలిన అక్షరానికి, పరుషాలు పరమైతే 'నుగాగమం' వస్తుంది. నుగాగమం అంటే 'ను' (లేక)న్.... ఈ నుగాగమంలోని 'న్' అరసున్న రూపంలో కాని, నిండుసున్న రూపంలో కాని వస్తుంది.

ఉదా : మీఁగడ = (మీదు + కడ)

ప్రాతాదిలోపం వస్తే మీ + కడ అవుతుంది. తరువాత నుగాగమం వచ్చి, 'ఆ'ను – అరసున్నగా మారి, 'మీఁగడ' అయ్యింది.

ప్రాతాదులు అంటే ఏవి?

జ. ప్రాతాదులు అంటే ప్రాత మొదలయిన మాటలు.

1) ప్రాత 2) లేత 3) క్రొత్త 4) క్రిందు 5) కెంపు 6) చెన్ను మొదలయినవి.

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

అందమైన పల్లెటూరు ఎలా ఉంటుందో ఊహించండి. ప్రకృతి శోభలతో అలరారే అలాంటి గ్రామసీమ చిత్రాన్ని సేకరించండి. దాన్ని వర్ణిస్తూ వివరాలను రాసి ప్రదర్శించండి. మీ మిత్రులు కూడా ఇల్లాగే రాస్తారు కదా! వీటితో "అందమైన గ్రామ సీమలు" అనే పుస్తక సంకలనం చేయండి. దానికి ముఖచిత్రం కూడా గీయండి. విషయసూచిక, ముందు మాట రాసి ప్రదర్శించండి.

జ. **<u>'అందమైన గ్రామ పౌరులు'</u>**

విషయ సూచిక :

1) గ్రామంలో చెరువు అందం 2) వరిపొలాలు – వాటి చక్కదనం 3) చెఱకు పొలాలు

4) గ్రామంలో సంతలలో హడావిడి 5) అమ్మవారి కోవెలలో సంబరం 6) రామాలయం–కల్యాణ వైభవం

7) గ్రామంలో బడి 8) పంట కాలువ – లాకు 9) గ్రామ పెద్దల రచ్చబండ

<u>ముందుమాట</u>

'గ్రామసీమలు దేశ సౌభాగ్యానికి పట్టుకొమ్మలు' అని గాంధీజీ చెప్పిన మాట అక్షరాలా నిజం. ప్రకృతి శోభను దర్శించాలంటే, గ్రామ సీమలకు పోవడాన్ని మించిన విహారయాత్ర ఉండదు. అందులోనూ మా ఊరు పాడి పంటలకు నిలయం. మా గ్రామం ప్రక్క నుండే, పెద్ద పంటకాలువ ప్రవహిస్తూ ఉంటుంది. దానిలో పొద్దున్నా, సాయంకాలం, మేము ఈతలు కొడతాం. ఈత, మంచి వ్యాయామ సాధనం. మా ఊరిలో రామాలయం, దాని పరిసరాలూ చూడముచ్చటగా ఉంటాయి.

ఊళ్ళో వరిచేలు గాలికి ఊగుతూ అతిథులను చేతులతో రమ్మని పిలుస్తూ ఉన్నట్లు ఉంటాయి. ఆ పైరుగాలి పదిరోజులు తగిలితే, ఎంత రోగమైనా పారిపోవాల్సిందే. మా పల్లె బడిలో గురువులు గొప్ప ఆదర్శమూర్తులు. మమ్మల్ని తీర్చిదిద్దుతున్న వాళ్ళు మహోన్నత విజ్ఞాన మూర్తులు. ఇక్కడ పిల్లలంతా ఆటపాటలతో కలిసిమెలిసి ఉంటాం. మా ఊరిలో కులమత భేదాలు లేవు. మద్యపానం లేదు. ఇదో ఆదర్శగ్రామం. దీని పేరు "గాంధీపురం" వివరాలకు పుస్తకం తిరగేయండి.

అదనపు సమాచారం

అ) పాఠంలోని మరికొన్ని ముఖ్య సంధులు.

1. నెచ్చెలి = నెఱ + చెలి – ప్రాతాది సంధి
2. మాయమ్మ = మా + అమ్మ – యడాగమ సంధి

3. మామయ్య	=	మామ	+	అయ్య	– అత్వసంధి
4. స్వార్థాన్ని	=	స్వ	+	అర్థాన్ని	– సవర్ణదీర్ఘ సంధి
5. సంవత్సరాది	=	సంవత్సర	+	ఆది	– సవర్ణదీర్ఘ సంధి
6. చైత్రారంభం	=	చైత్ర	+	ఆరంభం	– సవర్ణదీర్ఘ సంధి
7. గ్రామోద్ధరణము	=	గ్రామ	+	ఉద్ధరణము	– గుణసంధి
8. పట్నాలు	=	పట్నము	+	లు	– లులన సంధి
9. సౌఖ్యాలు	=	సౌఖ్యము	+	లు	– లులన సంధి
10. మనోహరము	=	మనః	+	హరము	– విసర్గ సంధి
11. పల్లెటూరు	=	పల్లె	+	ఊరు	– టుగాగమసంధి

ఆ) పాఠంలోని మరికొన్ని ప్రకృతి–వికృతులు (అదనం) :

<u>ప్రకృతి</u>	–	<u>వికృతి</u>
1) ఆశ్చర్యము	–	అక్కజము, అచ్చెరువు
2) నిత్యము	–	నిచ్చలు
3) పక్షము	–	పక్క
4) రాశులు	–	రాసులు
5) హృదయము	–	ఎద, ఎడద
6) నిద్ర	–	నిద్దుర
7) గర్భము	–	కడుపు

ఇ) సమాసములు–విగ్రహవాక్యములు :

సమాస పదం	**విగ్రహవాక్యం**	**సమాసం పేరు**
1) గ్రామోద్ధరణం	– గ్రామముల యొక్క ఉద్ధరణం	– షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
2) మానవ సంఘం	– మానవుల యొక్క సంఘం	– షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
3) జీవిత సౌఖ్యం	– జీవితమందు సౌఖ్యం	– సప్తమీ తత్పురుష సమాసం
4) అస్థిరభావం	– అస్థిరమైన భావం	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
5) పాత పరిచయాలు	– పాతవైన పరిచయాలు	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
6) కొత్త పరిచయము	– కొత్తదైన పరిచయము	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
7) సర్వభోగాలు	– సర్వమైన భోగాలు	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
8) ఆర్ద్ర హృదయము	– ఆర్ద్రమైన హృదయము	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
9) పదిరోజులు	– పది సంఖ్యగల రోజులు	– ద్విగు సమాసం
10) పదహారు అణాలు	– పదహారు సంఖ్యగల అణాలు	– ద్విగు సమాసం
11) నాలుగు వందలు	– నాలుగైన వందలు	– ద్విగు సమాసం
12) బాడిబందలు	– బాడియు, బందయు	– ద్వంద్వ సమాసం
13) రాత్రింబగళ్ళు	– రాత్రియు, పగలును	– ద్వంద్వ సమాసం
14) నారింజ పళ్ళు	– 'నారింజ' అనే పేరుగల పళ్ళు	– సంభావనా పూర్వపద కర్మధారయం
15) వెలగపళ్ళు	– 'వెలగ' అనే పేరుగల పళ్ళు	– సంభావనా పూర్వపద కర్మధారయం

***

www.sakshieducation.com

మా ప్రయత్నం

చదవండి - ఆలోచించి చెప్పండి.

ఈ శతాబ్ది నాదే అని సగర్వంగా ప్రకటించుకున్న మహాకవి శ్రీశ్రీ. వారి మహాప్రస్థానం ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో దీపస్తంభంగా నిలబడింది. అటువంటి ప్రసిద్ధ కవితాసంపుటికి ప్రఖ్యాతరచయిత చలం 'యోగ్యతాపత్రం' అనే పేరుతో గొప్ప ముందుమాట రాశాడు. ఆ పీఠికలోని ప్రతివాక్యం సాహితీ అభిమానుల నాలుకల మీద నాట్యం చేసింది. అందులోని కొన్ని వాక్యాలను చూడండి!

"తన కవిత్వానికి ముందుమాట రాయమని శ్రీశ్రీ అడిగితే, కవిత్వాన్ని తూచేరాళ్ళు తన దగ్గర లేవన్నాడు చలం."

"నెత్తురూ, కన్నీళ్ళూ కలిపి కొత్తటానిక్ తయారుచేశాడు శ్రీశ్రీ ఈ వృద్ధ ప్రపంచానికి".

ప్రశ్నలు

1. పై పేరా ఏ విషయాన్ని గురించి తెలియజేస్తుంది?
2. శ్రీశ్రీ పుస్తకానికి ఎవరు 'ముందుమాట' రాశారు?
3. ముందుమాట ఎందుకు రాస్తారు?
4. 'చలం' శ్రీశ్రీ గురించి రాసిన వాక్యాలు చదివారు కదా! దీన్ని బట్టి శ్రీశ్రీ కవిత్వం ఎలా ఉంటుందని భావిస్తున్నారు?

పాఠ్యాంశ ఉద్దేశం / నేపథ్యం

ఒక పుస్తకం తాత్వికతను, అంతస్సారాన్ని, ఆశయాల్ని, శ్రమను తెలియజేసేదే ముందుమాట. ముందుమాట వల్ల పుస్తకాన్ని చదవాలనే ఆసక్తి పెరుగుతుంది. మంచి పుస్తకాన్ని ఎలా ఎంపిక చేసుకోవాలో తెలుస్తుంది. అలాంటి 'ముందుమాట'ను పరిచయం చేయడమే ఈ పాఠ్యాంశం ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

ఒక గ్రంథాన్ని, ఆ గ్రంథ నేపథ్యాన్ని, లక్ష్యాలను పరిచయం చేస్తూ ఆ గ్రంథ రచయితగాని, వేరే రచయిత, విమర్శకుడుగాని రాసే పరిశీలనాత్మక పరిచయ వాక్యాలను పీఠిక అంటారు. దీనికి ముందుమాట, ప్రస్తావన, తొలిపలుకు, మున్నుడి, ఆముకం మొదలైన పేర్లెన్నో ఉన్నాయి. 'మహిళావరణం' అనే పుస్తకంలోని ముందుమాట ప్రస్తుత పాఠ్యాంశం.

ప్రవేశిక

"వాళ్ళ అనుభవాలు వింటుంటే ఉద్వేగం కలిగేది. చరిత్రను మా కళ్ళ ముందు పరిచిన వారి జీవితాలను వినటం ఈ పనిలో మాకు అన్నిటికంటే ఆనందాన్నిచ్చిన విషయం.... సంస్కరణోద్యమ రథచక్రాల కింద నలిగిన ఎందరో స్త్రీలు మా కళ్ళముందు మెదిలి కన్నీరు కార్చారు. స్త్రీలేమంటున్నారో వినకుండా, స్త్రీలేం కావాలనుకుంటున్నారో పట్టించుకోకుండా సాగిన ఎన్నో ఉద్యమాలు, వాటిలో ఘర్షణపడి నిగ్గుదేలి కొత్త చరిత్రను సృష్టించిన స్త్రీలూ - వీళ్ళందరి అనుభవాలతో చరిత్ర కొత్తగా పరిచయమయినట్లనిపించింది" ఈ వివరాల గురించి తెలుసుకోవడానికి పాఠం చదవండి.

ఇవి చేయండి

I. అవగాహన - ప్రతిస్పందన

1. పాఠం ఆధారంగా కింది అంశాల పై మాట్లాడండి.

అ) ఇరవయ్యో శతాబ్దాన్ని స్త్రీల శతాబ్దంగా గుర్తించవచ్చా? చర్చించండి.

ఆ) మహిళా దినోత్సవం సందర్భంగా పాఠశాలలో కింది వాటిలో ఏ అంశంపై ఏమేం మాట్లాడతారు?

1) బాలికా విద్య - ఆవశ్యకత
2) నీకు నచ్చిన మహిళ - గుణగణాలు
3) మహిళల సాధికారత - స్వావలంబన
4) పురుషులతో దీటుగా మహిళల ప్రగతి నిజమేనా?

2. కింది వాక్యాలు పాఠ్యాంశంలో ఎక్కడ వచ్చాయో గుర్తించి వాటి సందర్భాల్ని వివరించండి.

అ) సంప్రదాయ చరిత్రకారులు స్త్రీలను చరిత్రలో అక్కడక్కడా పౌడర్ అద్దినట్లు అద్దుతుంటారు.

ఆ) ఊహలకూ, ఆలోచనలకూ లేని పరిమితులు పనిలో ఉన్నాయి.

ఇ) శాల్యూట్లన్నీ హీరోలకే, హీరోయిన్లు ఆ తర్వాతే... ఇదీ మన సమాజ విధానం.

3. కింది గద్యం చదవండి. ప్రశ్నలకు సమాధానాలు రాయండి.

50వ దశకపు రెండవ భాగం నుంచీ డెబ్భైయవ దశాబ్దం వరకూ రచయిత్రులు ఒక వెల్లువలా తెలుగు సాహిత్యాన్ని ముంచెత్తారు. ఆచంట శారదాదేవి, ఇల్లిందల సరస్వతీదేవి, మాలతీ చందూర్, లత, శ్రీదేవి, వాసిరెడ్డి సీతాదేవి, రంగనాయకమ్మ, ద్వివేదుల విశాలాక్షి, యద్దనపూడి సులోచనారాణి, ఆనందారామం, డి.కామేశ్వరి, బీనాదేవి మొదలైన రచయిత్రుల పేర్లు ఇంటింటా వినిపించే పేర్లయ్యాయి. రచయిత్రుల నవలలతో నవలా సాహిత్యానికి తెలుగులో విస్తృతమైన మార్కెట్ ఏర్పడింది. రచయితలు ఆడవారి పేర్లతో తమ రచనలను ప్రచురించుకోవాల్సిన పరిస్థితి వచ్చింది. 1980వ దశకం తెలుగు సాహిత్యంలో స్త్రీల దశాబ్దంగా చెప్పవచ్చు. నవలా సాహిత్యంలో కథలలో తమ ముద్ర వేశారు. అంతవరకు కవిత్వం తమదనుకునే పురుషుల భ్రమలను బద్దలు కొట్టారు. కవిత్వం రాయడమే కాదు. అంతవరకు కవిత్వంలోకి రాని స్త్రీల అణచివేతలోని పలుకోణాలను తమ కవితావస్తువుగా స్వీకరించారు. ఈ శతాబ్దంలో వచ్చిన రెండవ ఉత్తమ కవితా సంకలనంగా

www.sakshieducation.com

'నీలిమేఘాలు' స్త్రీవాద కవితా సంకలనాన్ని ప్రచురించారు. 'ఓల్గా 'రాజకీయకథలు', 'స్వేచ్ఛ' నవల స్త్రీల శరీర రాజకీయాలనూ, కుటుంబ అణచివేతనూ కొత్త పద్ధతిలో పరిచయం చేశాయి. జయప్రభ, కొండేపూడి నిర్మల, పాటిబండ్ల రజని, పి.సత్యవతి, సి.సుజాత, మృణాళిని, కె. వరలక్ష్మి, కె.గీత, కుప్పిలి పద్మ, జానకీబాల, జయ వంటి స్త్రీవాద రచయిత్రులు తెలుగుసాహిత్యంలో స్త్రీవాదాన్ని స్థిరపరిచారు.

అ) తెలుగు సాహిత్యంలో రచయిత్రులు ఏ కాలంలో వెల్లువలా వచ్చారు?
ఆ) 80వ దశకం స్త్రీల దశాబ్దమని ఎలా చెప్పగలవు?
ఇ) స్త్రీవాద కవయిత్రులు సాధించిన విజయాలు ఏమిటి?
ఈ) స్త్రీవాద సాహిత్యంలో ఏ వస్తువులు ప్రాధాన్యం వహించాయి?
ఉ) పై పేరాకు అర్థవంతమైన శీర్షికను పెట్టండి.

4. పాఠం ఆధారంగా కింది ప్రశ్నలకు సమాధానాలు రాయండి.
అ) సంపాదకులు మహిళావరణం పుస్తకాన్ని ఎందుకు తీసుకురావాలనుకున్నారు?
ఆ) మహిళావరణం రచయిత్రులు ఏ ఏ రంగాలకు చెందిన స్త్రీల వివరాలు సేకరించాలనుకున్నారు?
ఇ) మహోన్నతులైన స్త్రీల విశేషాలు సేకరిస్తున్న సందర్భంలో సంపాదకులు పొందిన అనుభూతులు ఏంటి?
ఈ) మహిళావరణం పుస్తకంలోకి ఎంతో మంది స్త్రీలను తీసుకోవాలని ఉన్నా కొద్ది మందిని మాత్రమే ఎంపిక చేసుకోవడానికి గల కారణాలు ఏమిటి?
ఉ) మహిళావరణం పుస్తక ప్రచురణలో సంపాదకులకు సహాయపడిన వారెవరు?

II. వ్యక్తీకరణ – సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి ఐదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.
అ) "సామాన్యంగా చరిత్ర నిర్మాతలుగా స్త్రీలకు గుర్తింపు దొరకదు" దీంతో మీరు ఏకీభవిస్తారా? ఎందుకు?
ఆ) రచయిత్రులు సంకలనం చేసిన పుస్తకానికి "మహిళావరణం" అనే పేరు సరిపోయిందని భావిస్తున్నారా? ఎందుకు?
ఇ) "ప్రతివాళ్ళూ ప్రశ్నించారు చరిత్ర సాగినక్రమాన్నీ!" అని స్త్రీల గురించి రచయిత్రులు ఎందుకు పేర్కొన్నారు?

2. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి పదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.
అ) చరిత్ర నిర్మాతలుగా స్త్రీలు ప్రధానంగా ఉన్నారనే భావన సంపాదకులకు కలగడానికి గల కారణాలను వివరించండి.
ఆ) "ఈ స్త్రీలందరు ఈ చరిత్రను నిర్మించేందుకు ఎంత మూల్యం చెల్లించారో తలచుకుంటే మా గుండెలు బరువెక్కాయి" అనడంలో పీఠికాకర్తల ఆంతర్యం ఏమిటి?

3. కింది ప్రశ్నలకు సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.
అ) ఒక ప్రముఖ స్త్రీవాద రచయిత్రి మీ పాఠశాల వార్షికోత్సవంలో ముఖ్య అతిథిగా పాల్గొనడానికి వస్తున్నారు. వారిని మీరు ఏమి ప్రశ్నించదలచుకున్నారో ఆ ప్రశ్నల జాబితా రాయండి.
ఆ) మహిళల పట్ల చూపుతున్న వివక్షలను, వారి మీద జరుగుతున్న దాడులను ఖండిస్తూ, మహిళలందరూ ధైర్యంతో మెలగాలని తెలియజేసేలా ఒక కరపత్రం తయారుచేయండి.

III. భాషాంశాలు

పదజాలం

1. కింది వాక్యాలలో గీతగీసిన పదాలకు పర్యాయపదాలు రాయండి.
అ) సామాన్యంగా చరిత్ర నిర్మాతలుగా స్త్రీలకు గుర్తింపు దొరకదు. (........., ..., ...)
ఆ) అందరికీ ఒక పద్ధతి పాటించడమే బాగుంటుంది. (........., ..., ...)
ఇ) ఎన్నో అనుభవాలు స్మరణలోకి తెచ్చుకున్నాను. (........., ..., ...)

2. ఈ పాఠంలో శబ్దాలంకారం ఉన్న వాక్యాలను గుర్తించి రాయండి.
ఉదా॥ "అప్పుడు మా కులం వారిని అడవద్దన్నారు.
తర్వాత అన్ని కులాలవారిని ఆడవచ్చన్నారు." } అంత్యానుప్రాస

3. పాఠం ఆధారంగా కింది జాతీయాలు ఏ సందర్భాలలో వాడతారో వివరించండి.
అ) గుండెలు బరువెక్కడం ఆ) నీరుకారిపోవడం ఇ) కనువిప్పు ఈ) కాలధర్మం చెందడం
ఉ) తునాతునకలు

4. కింది పదాలను గురించి వివరించండి.
అ) సామాజిక మార్పు : ....
ఆ) విజయోత్సవం : ....
ఇ) సామాజికాభివృద్ధి : ....
ఈ) సాంస్కృతిక వారసత్వం : ....
ఉ) అగ్రతాంబూలం : ....

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది వాక్యాలు ఏ రకమైన వాక్యాలో గుర్తించి రాయండి.
ఉదా : మీరు రావద్దు - నిషేధార్థక వాక్యం.
అ) దయచేసి నన్ను కాపాడు. ఆ) మీరు రావచ్చు
ఇ) వారందికి ఏమైంది? ఈ) నేను తప్పక వస్తాను.
ఉ) ఆహా! ఎంత బాగుందీ! ఊ) వారు వెళ్ళవచ్చా?

2. కింద ఇచ్చిన సంధులు - పదాల మధ్య సంబంధాన్ని గుర్తించి వాటిని జతచేసి, సూత్రాలు రాయండి.
ఇత్వ సంధి, గుణ సంధి, సవర్ణదీర్ఘసంధి, ఉత్వసంధి, విసర్గసంధి
సహస్రాబ్దం, నిరాశ, జీవనోపాధి, మేమంతా, ఆనందాన్నిచ్చిన

3. కింద ఇచ్చిన సమాసాలు - పదాలు వేటికి ఏవి వర్తిస్తాయో గుర్తించి ఆయా పదాలకు సంబంధించిన సమాసాలను, విగ్రహవాక్యాలు రాయండి.

సమాసం పేరు	సమాస పదం
తృతీయా తత్పురుష సమాసం	వితంతు వివాహం
సంభావనా పూర్వపద కర్మధారయ సమాసం	విద్యాధికులు
షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం	గంగానది
ద్విగు సమాసం	ముప్పయిసంవత్సరాలు
ద్వంద్వ సమాసం	స్త్రీపురుషులు
	భారతదేశం

4. కింది ఉదాహరణలు ఏయే అలంకారాలకు చెందినవో గుర్తించండి. సమన్వయం రాయండి.
అ) సుదతీ నూతన మదనా!
మదనాగతురంగ పూర్ణమణిమయసదనా!
సదనామయ గజ రదనా!
రదనాగేంద్ర నిభకీర్తి రస నరసింహా!
ఆ) మానవా! నీ ప్రయత్నం మానవా?
ఇ) తండ్రి! హరి జేరుమనియెడి తండ్రి తండ్రి.

5. కింది సమాస పదాలను వాటి విగ్రహ వాక్యాలను పరిశీలించండి.
అ) ప్రతి దినము దినము దినము
ఆ) యథాశక్తి శక్తి ఎంతో అంత (శక్తిననుసరించి)
ఇ) ఆబాలగోపాలం బాలుడి నుండి గోపాలుని వరకు
ఈ) మధ్యాహ్నం అహ్నం మధ్య భాగం
ఉ) అనువర్షం వర్షముననుసరించి
వీటన్నింటిలోను పూర్వపదాలుగా అవ్యయాలు ఉన్నాయి కదూ! అంటే ఈ సమాసాల్లో పూర్వపద ప్రాధాన్యత ఉంటుంది. పూర్వపదాలు లింగ, వచన, విభక్తి శూన్యంగా ఉంటాయి. ఇలాంటి భావంతో ఉన్న, సమాసాన్ని 'అవ్యయీభావసమాసం' అని అంటాం.

6. కింది ఉదాహరణలకు విగ్రహవాక్యాలు రాయండి.
అ) అనుకూలం ఆ) యథామూలం ఇ) ప్రతిమాసం

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

వివిధ రంగాలలో ప్రసిద్ధులైన మహిళల ఫోటోలను, జీవిత విశేషాలను సేకరించి ఒక మోడల్ మహిళావరణం పుస్తకాన్ని తయారుచేయండి. ప్రదర్శించండి.

* * *

మాణిక్య వీణ

– విద్వాన్ విశ్వం

చదవండి – ఆలోచించి చెప్పండి

"సౌందర్యం ఆరాధించేవాడా!
కవితలో, శిల్పంలో
పురుగులో, పుష్పంలో
మెరుపులో, మేఘంలో
సౌందర్యం ఆరాధించేవాడా! దు:
ఖించేవాడా!
జీవించేవాడా!
సుఖించేవాడా! దు:ఖించేవాడా!
విహ్వలుడా! వీరుడా!
ప్రేమించేవాడా!
వియోగీ!యోగీ!భోగీ! త్యాగీ!
ఆలోచనలు పోయేవాడా!
అనునిత్యం అన్వేషించేవాడా!
చెట్టూ, చెరువూ, గట్టూ, పుట్టా
ఆకసంలో సముద్రంలో
అన్వేషించేవాడా!"

–శ్రీశ్రీ

ప్రశ్నలు

1. ఈ కవిత ఎవరిని గురించి తెలుపుతుంది?

జ. ఈ కవిత "మానవుడు" గురించి తెలుపుతుంది.

2. కవితలో పేర్కొన్న మానవుని ప్రత్యేకతా లక్షణాలేవి?

జ. కవితలో పేర్కొన్న మానవుడు సౌందర్యాన్ని ఆరాధించేవాడు. జీవించేవాడు. సుఖించేవాడు. దు:ఖించేవాడు. ఈ మానవుడు విహ్వలుడు. వీరుడు. ప్రేమించేవాడు. యోగి, భోగి, త్యాగి, ఆలోచించేవాడు. అన్వేషించేవాడు.

3. మానవుణ్ణి ఎన్ని కోణాల్లో ఈ కవితలో దర్శించవచ్చు?

జ. పై కవిత్వంలో మానవుణ్ణి, సౌందర్యాధకునిగా, జీవించేవానిగా, సుఖించేవానిగా, దు:ఖించేవానిగా, ప్రేమించేవానిగా, ఆలోచించేవానిగా, అన్వేషించేవానిగా, యోగిగా, భోగిగా, త్యాగిగా దర్శించవచ్చు.

4. మానవునికి వివిధ లక్షణాలు ఎలా సంక్రమించి ఉండవచ్చు?

జ. మానవుడు నిరంతరం ఆలోచిస్తూ జ్ఞానాన్ని అన్వేషిస్తూ ఉండడం వల్ల, ఈ పై లక్షణాల మానవుడిలో సంక్రమించి ఉండవచ్చు.

5. మీ దృష్టిలో మానవుడెలాంటివాడు?

జ. మానవుడు సఖాలను కోరుకొని, దు:ఖాన్ని అనుభవిస్తూ, చివరకు సత్యాన్ని తెలుసుకొంటాడని నా అభిప్రాయం.

www.sakshieducation.com

పాఠ్యాంశ నేపథ్యం ఉద్దేశం

నేపథ్యం : "ఆంధ్రప్రభ" వారపత్రికలో, విద్వాన్ విశ్వం "మాణిక్యవీణ" అనే శీర్షికతో అనేక వ్యాసాలు, కవితు రచించారు. "మాణిక్యవీణ" లో అన్ని అంశాలపైనా వీరు రచనలు సాగించారు.
కళ, కవిత్వం అనేవి, మనిషి జీవనప్రస్థానంతో పెనవేసుకున్నవి అనీ, మనిషి నిరంతరం జ్ఞానాన్ని అన్వేషిస్తూ ఉంటాడనీ ఈ కవిత్వం
తెల్పుతుంది.
మాణిక్యవీణను మీటి, మానవీయరాగాల్ని పలికించిన ఈ కవిత, చారిత్రక ఘట్టాల్ని తరిచి చూపి, మనిషి శాశ్వతత్వాన్ని తెలుపుతుంది.
ఉద్దేశం : నేటితరం సాంకేతిక రంగంలోని అభివృద్ధిని మాత్రమే, అభివృద్ధి అనుకుంటోంది. కళలనూ, సాహిత్యాన్ని విడిచిపెడుతోంది. మానవ జీవితంతో పెనవేసుకున్న కళలూ, సాహిత్యం అనేవి. మానవుడికి అనాదిగా సంక్రమించిన ఆస్తి అని తెలియపరుస్తూ, విజ్ఞాన మార్గంలో ప్రయాణంచేసి, సంస్కృతినిగౌరవిస్తేనే మనిషి శాశ్వతుడు అవుతాడని తెల్పడమే ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

ఈ పాఠ్యభాగం 'వచన కవిత' అనే సాహిత్య ప్రక్రియకు చెందినది.
వచన కవిత : పద్యాలలో, గేయాలలో ఉండే ఛందస్సూ, మాత్రాగణాలు వంటి వాటితో సంబంధం లేకుండా, వ్యావహారిక భాషలో రాసే కవితను 'వచన కవిత' అంటున్నారు. చిన్న చిన్న పదాలతో, వాక్యాలతో ధ్వని గర్భితంగా ఉండే కవితయే 'వచన కవిత'.

ఈ పాఠం విద్వాన్ విశ్వం రచించిన 'రచనా సంపుటి' లోనిది.

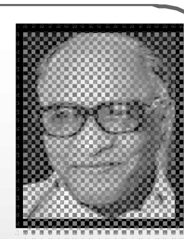

పాఠ్యభాగం : "మాణిక్యవీణ"
రచయిత : విద్వాన్ విశ్వం
జననం : అనంతపురం జిల్లా తరిమెల గ్రామంలో జన్మించారు.
జన్మించిన తేది : 21, అక్టోబరు 1915 (21.10.1915)
కవి పరిచయం : "ఇంత మంచి పెన్నతల్లి, ఎందుకిట్లుమారెనో?
ఇంత మంది కన్నతల్లి ఎందుకెండి పోయెనో?
అని ఆవేదనతో 'పెన్నేటి పాట' ను రచించిన మానవీయ కవి ఇతడు.
ఈయన సాహితీవేత్త, రాజకీయ నాయకుడు. పత్రికా సంపాదకుడు.
కవి పూర్తిపేరు : 'మీసరగండ విశ్వరూపాచారి'
తల్లిదండ్రులు : తల్లి లక్ష్మమ్మ, తండ్రి రామయ్య
రచయిత పనిచేసిన పత్రికలు : సంస్కృతాంధ్రాంగ్లభాషా పండితులయిన విశ్వంగారు, మీజాన్, ప్రజాశక్తి, ఆంధ్రప్రభ, ఆంధ్రజ్యోతి పత్రికల్లో వివిధ హోదాల్లో పనిచేశారు.

సాహిత్య సేవ : అనేక సంస్కృత గ్రంధాల్ని తెలుగులోనికి అనువదించారు. అందులో భట్టబాణుడు రచించిన 'కాదంబరి' గద్యకావ్యం కూడా ఒక్కటి.

www.sakshieducation.com

ఈయన పత్రికలో నిర్వహించిన

కొన్ని శీర్షికలు = 'అవి – ఇవి' 'తెలుపు – నలుపు, 'మాణిక్యవీణ' వంటి శీర్షికలు ప్రసిద్ధాలు.

విశ్వంగారి

సంపాదకీయాలు = భాష సాహిత్యం, సమాజం, నైతిక విలువలు మొదలయిన అంశాలపై వీరు రాసిన సంపాదకీయాలు ఆచంద్రతారార్కంగా నిలుస్తాయి.

రచనలు = 'ప్రేమించాను' అనే నవలనూ, "ఒకనాడు", "పెన్నేటిపాట" అనే కావ్యాలనే రాశారు.

సన్మానాలు = వివిధ విశ్వవిద్యాలయాలు విద్వాన్ విశ్వంగార్కి "కళాప్రపూర్ణ", "డి.లిట్" వంటి డిగ్రీలను ఇచ్చి గౌరవించాయి.

అస్తమయం (మరణం) = 19, అక్టోబరు 1987 (19.10.1987)

పాఠ్యభాగ సారాంశం

మంత్రాలతో చింతకాయలు ఎలా రాలవో, అలాగే పద్యాల ధాటితో చింతు తొలగిపోవు. యంత్రాలతో రోగాలు నయం కానట్లే, తంత్రాలతో సమాజ సమస్యలు దారికిరావు.

కడుపులో కేన్సరుతో సంఘం బాధపడుతూ ఉంటే, అంతరిక్షంలోకి రాకెట్లు పంపితే మాత్రం ఏ ప్రయోజనం ? మనిషి పుట్టగానే ప్రకృతిని చూచి అనందించాడు. దాన్ని తన ఆధీనంలోకి తెచ్చుకోవాలని అతడు ప్రయత్నించాడు. ప్రకృతిలోని రంగులనూ, ధ్వనులనూ అనుకరించాడు.

మానవుడు గుహలలో జీవించే ఆదిమకాలంలోనే, గోడలపై జంతువుల బొమ్మలు గీశాడు. ఎండిన చెట్లు చిగిరేలా పాడాడు. గజ్జెకట్టి నాట్యం చేశాడు. చక్కని తీరుగా పదాలు పాడుకున్నాడు.

'చక్రం' కనుక్కొన్న రోజు, కళలను పండించిన రోజు గొప్పరోజులు. మానవచరిత్రలో అవి అన్నీ పండుగరోజులు.

కళలు, కవితలు, విజ్ఞానం, ప్రజ్ఞానం కలగలసి, మానవుడిని మహోన్నతంగా నడిపిస్తాయి. ఈ విధంగా నేలనుండి ఎదిగి మానవుడు ఆకాశాన్ని అందుకున్న చిన్నవాడు. మానవుడు చిరంజీవి. అతి ప్రచీనుడు.

అనాదిగా నడుస్తున్న ఈ మానవుడి జీవనయాత్రలో, కళాకవితలూ, జ్ఞాన విజ్ఞానాలూ, మానవుడి వెంటనే ఉండి అతనితో నడుస్తూ, అతణ్ణి నడిపిస్తున్నాయి.

అర్థాలు – భావాలు

1 వ గేయం :

మంత్రాలతో చింతకాయలు
రాలనప్పుడు పద్య
సంత్రాసంతో చింతలు
పారిపోతాయా?
యంత్రాలతో జబ్బులు
నయం కానప్పుడు
తంత్రాలతో సమాజరుగ్మతలు
దారికి వస్తాయార్థు
అంటూ అనవచ్చు,
ఔనని కొందఱతో
అనిపించనూ వచ్చు.

అర్థాలు:

మంత్రాలతో చింతకాయలు

రాలనప్పుడు = మంత్రాలు చదివినంత మాత్రం చేత, చెట్టుమీద ఉన్న చింతకాయలు నేలమీదకు రాలి పడని విధంగానే

పద్య, సంత్రాసంతో = పద్యాలు చదివి బెదరించడంతో (పద్యాలు ధాటిగా చదవడం వల్ల)

చింతలు పారిపోతాయా = దు:ఖాలు దూరంగా పారిపోవు గదా !
(దు:ఖాలు పోడానికి దేవలతలను పద్యాలతో ప్రార్థించినా, ప్రయోజనం లేదని భావం)

యంత్రాలతో జబ్బులు

నయం కానప్పుడు = యంత్రాలు ఉపయోగించి వైద్యం చేసినా, రోగాలు తగ్గనట్లే

సమాజ రుగ్మతలు = మానవ సంఘము యొక్క జబ్బులు (సామాజిక సమస్యలు)

దారికి వస్తాయా = దారికి రావు (తొలగిపోవు)

అంటూ అనవచ్చు = అని చెపుతూ ఉండవచ్చు

ఔనని = అది నిజమేనని

అనిపించనూ వచ్చు = కొందరి చేత చెప్పించవచ్చు

భావం : "మంత్రాలతో చింతకాయలు రాలని విధంగనే, స్తోత్ర పద్యాల ధాటికి చింతలు దూరం కావు. యంత్రాలతో రోగాలు తగ్గని విధంగనే, తంత్రాలతో అనగా మాయ మాటలతో సమాజంలోని సమస్యలు తొలగిపోవు." అని కొందు అంటారు. ఆ మాట నిజమే అని, మరికొందరు చేత కూడా అనిపించవచ్చు. కొందరు ఈ మాటలను అంగీకరించినట్లు నటిస్తారు. (యాధార్థమైన కార్యాచరణ, నిబద్ధత, అంకితభావం అన్న వానితోనే, సమాజంలోని సమస్యలు పరిష్కారం అవుతాయని కవి గారి ఉద్దేశ్యం.

2వ గేయం : "పొట్టలోని పుట్టకురుపుతో సంఘం
కట్టెదుట కళవళపడి పోతుంటే
నిట్టనిలువున రోదసిలోనికి
కట్టలు కట్టుకొని దూసుకొనిపోయి
కట్టుకొని పోయేదేమిటని
అంటే అననూవచ్చు
ఔనని కొందఱతో
అనిపించనూవచ్చు

అర్థాలు :

పొట్టలోని, పుట్టకురుపుతో = కడుపులోని కేన్సర్ వ్యాధితో

సంఘం = సమాజం

కట్టెదుట = మన ఎదురుగానే

కళవళపడి పోతుంటే = తొట్రుపాటు పడిపోతూ ఉంటే (కలవరపడిపోతూ ఉంటే) (కడుపులోని భయంకర వ్యాధిలా, సమాజంలో ఉన్న అసమానతలు అనే రోగాలు, కంటిముందు కనబడుతూ కలవరపెడుతూ ఉన్నాయని భావము).

నిట్టనిలువున రోదసిలోనికి = నిటారుగా అంతరిక్షంలోకి

కట్టలు కట్టుకొని = గుంపులు గుంపులుగా

దూసుకుపోయి = పైకి వెళ్ళి

కట్టుకొని పోయేది	=	సాధించేది
ఏమిటని (ఏమిటి + అని)	=	ఏముందని (ఒరిగేది ఏముందని)
అంటే అనవచ్చు	=	కొందరు అనడానికి వీలుంది (కొందరు అంటారు)
ఔనని	=	వారు చెప్పింది నజమని అనిపించనూ వచ్చు. కొందరి చేత చెప్పించనూవచ్చు

భావం : ఒక పక్క కడుపులోని భయంకర వ్యాధి కేన్సర్‌లా, సమాజంలోని అసమాతలు అనే రోగాలు మన కళ్ళ ముందు కన్పిస్తూ కలవరం కల్గిస్తున్నాయి. మరోపక్క అంతరిక్షంలోకి ఉపగ్రహాలు దూసుకుపోతూ, శాస్త్ర సాంకేతిక ప్రగతి సాధించబడుతోంది. అటువంటి రోగాల వంటి సమాజ సమస్యలను తీర్చకుండా, అంతరిక్ష యాత్రలవల్ల ఒరిగేది ఏముందని కొందరు అనవచ్చు. మరికొందరి చేత కూడా అలా ప్రశ్నించేటట్లు చేయవచ్చు.

(శాస్త్ర సాంకేతిక ప్రగతితో సమానంగా, సామాజిక జీవన పరిస్థితులు బాగుపడటంలేదని, సగటు జీవి ఇంకా పాతాళంలోనే ఉన్నాడనీ రచయిత ఉద్దేశ్యము (కవి భావన).

ఆలోచించండి – చెప్పండి

1. ఈ కవితలో ప్రాసపదాలు ఏమున్నాయి?

జ. కవితలో ప్రాసపదాలు : 1) యంత్రాలు – తంత్రాలు 2) అనవచ్చు – అనిపించనూవచ్చు 3) కట్టలు కట్టుకొని – కట్టుకొని, మంత్రాలు – సంత్రాసం, చింతకాయలు – చింతలు అనేవి కూడా ప్రాస పదాలే.

2. "అంటే అనవచ్చు, ఔనని కొందఱతో అనిపించనూవచ్చు" అనే వాక్యాల ద్వారా మీరేమి గ్రహించారు?

జ. "అంటే అనవచ్చు" – అంటే, కొందరు ఆ మాటలను అంగీకరించి, తాము కూడా ఆ మాటలు అనవచ్చును అని అర్థం. "ఔనని కొందఱతో అనిపించనూవచ్చు" అంటే, తాను చెప్పిన మాటలు సరియైనవే అని, మరి కొందరిని బలవంతం చేసి. వారిచేత కూడా అలాగే చెప్పించవచ్చును అని అభిప్రాయం.

3. 'సమాజ రుగ్మతలు' అంటే ఏమిటి? కొన్ని ఉదాహరణలు చెప్పండి.

జ. 'సమాజ రుగ్మతలు అంటే సమాజానికి అనగా సంఘానికి పట్టిన జబ్బులు.

1) అంటరానితనాన్ని పాటించడం
2) కులమతభేదాలు పాటించడం
3) మూఢనమ్మకాలు కలిగియుండడం
4) అవినీతి దురాచారం వంటివి.

4. "పొట్టలోని పుట్ట కురుపుతో సంఘం కట్టెదుట కళవళ పడిపోవడం" అంటే ఏమిటి?

జ. 'పుట్టకురుపు' – అంటే కేన్సర రోగం. పొట్టలో కేన్సరు రావడం అని భావం. సంఘంలోని సామాజిక సమస్యలను, కవి ఇక్కడ పొట్టలోని పుట్టకురుపులని చెప్పాడు. ఇక్కడ పొట్టలో పుట్టకురుపు అనేది. సంఘంలో పెరిగిన సామాజిక సమస్యలకు ప్రతీక.

3వ గేయం :

"మనిషి కనువిచ్చినప్పుడే
వాని అందచందాలు చవిగొన్నాడు.
ఆనాడే ప్రకృతిని
అధీనం చేసుకోవడానికీ
అందలి రంగులనూ రవళినీ
అనుకరించడానికీ కూడా ఆయత్తమయినాడు.
గుహలలో నివసించేనాడే
గోడలపై గుర్రాలూ, జింకలూ గీసుకున్నాడు ....

అర్థాలు :

మనిషి కనువిచ్చినప్పుడే = మనిషి కళ్ళు తెరవగానే (అంటే పుట్టిన వెంటనే కళ్ళు తెరవగానే)
దాని అందచందాలను = తనచుట్టూ ఉన్న ఆ ప్రకృతి యొక్క అందాలను
చవిగొన్నాడు = అనుభవించాడు (అందాలను చూసి పరవశించి పోయాడు)
ఆనాడే = ఆ ప్రకృతిని అందాలను చూచి పరవశించిన రోజుననే
ప్రకృతిని = తనచుట్టూ ఉన్న ప్రకృతిని
అధీనం చేసుకోవడానికీ = లొంగదీసుకోవడానికి, ప్రయత్నించాడు.
అందలి రంగులను = ఆ ప్రకృతిలోని రంగులనూ
రవళినీ = ధ్వనినీ
అనుకరించడానికీ కూడా = ప్రకృతిలోని రంగులనూ, ధ్వనులనూ చూచి, తాను కూడా అలా ధ్వని చేస్తూ అనుకరించడానికి.
ఆయత్తమయినాడు : సిద్ధమయ్యాడు (ప్రయత్నించాడు)
గుహలలో నివసించేనాడే : ఆదిమానవుడు ఇళ్ళు నిర్మించడం తెలియక గుహలలో నివసించే రోజుల్లోనే
గోడలపై : గుహలలోని గోడలమీద
గుఱ్ఱాలూ, జింకలూ : గుఱ్ఱాలు, జింకలు వంటి జంతువులు చిత్రాలు
గీసుకున్నాడు : చిత్రించాడు (అంటే తనలోని చిత్రలేఖన నైపుణ్యాన్ని మెరుగు పరచుకున్నాడు) (అంటే మనిషి ఆదిమకాలం నుండి, కళలతో సహజీవనం సాగించాడన్న మాట.)

భావం : మనిషి కళ్ళు తెరవగానే తనచుట్టూ ఉన్న ప్రకృతి అందచందాల్ని చూసి పరవశించాడు. ఆనాటి నుండి ప్రకృతిని తన ఆధీనంలోకి తెచ్చుకోవడానికి ప్రయత్నం చేశాడు. ప్రకృతిలోని రంగుల్నీ, రకరాల ధ్వనుల్నీ అనుకరించడానికి సిద్ధమయ్యాడు. ప్రకృతితో సంపూర్తిగా తాదాత్మ్య చెందాడు. మానవుడు పుట్టి గుహలలో నివసించే తొలినాళ్ళలోనే, ఆ గుహల గోడలపై, గుఱ్ఱాల్నీ, జింకల్నీ గీస్తూ తన చిత్రలేఖనంలోని నేర్పును మెరుగుపరచుకున్నాడు.

విశేషం : ప్రకృతిని ఆధీనంలోకి తెచ్చుకోడానికి ప్రయత్నించాడంటే, నీటి ప్రవాహాలకు అడ్డుకట్టలు వేసి, విద్యుచ్ఛక్తి తయారు చెయ్యడం, పొలాలకు నీరు అందించడం, గాలి మరల ద్వారా నీటిని పైకి తోడడం వంటి పనులు చెయ్యడం కావచ్చు.

ప్రకృతిలోని రంగుల్ని అనుకరించడం అంటే, అటువంటి రంగుల బట్టలు ధరించడం, ఆ రంగులను ఇళ్ళకు వెయ్యడం, ఆ రంగులతో బొమ్మలు గీయడం వంటి పను కావచ్చు

ధ్వనుల్ని అనుకరించడం అంటే, పక్షుల్లా కూయడం, (కోకిలల వలె), పక్షినాదాలవలె సంగీతం పాడడం వంటివి కావచ్చు.

4వ గేయం :

కాడు వీచినప్పుడే
మోడుల చివురించేలా
పాడడం ఆరంభించినాడు
గులకఱాల ములుకుమీదే
గొబ్బున కాలికి గజ్జె కట్టినాడు.

అర్థాలు :

కాడు, వీచినప్పుడే = అడవి, విసిరినప్పుడే (అడవిలో తిరిగే రోజులలోనే)
మోడులు, చివురించేలా = ఆకులురాలిన చెట్టు చిగిరించేలా (ఎండిన చెట్లు చిగిర్చేలా)
పాడడం ఆరంభించినాడు = పాటపాడడం మొదలు పెట్టాడు.
గులకఱాల = గులకరాళ్ళ

ములుకుమీదే	=	మొనదేలిన భాగం మీదే
గొబ్బున	=	శీఘ్రముగా
కాలికి	=	తన కాలికి
గజ్జ కట్టినాడు	=	గజ్జలు కట్టుకొని నాట్యం చేశాడు.

5వ గేయం :

దిక్కులు పిక్కటిల్లేలా
ఘీంకరించుటే కాదు
మొక్కలు నిక్కి చూచేలా
చక్కని నొక్కులతో
చిక్కని పదాలు పాడుకొన్నాడు

అర్థాలు :

దిక్కులు	=	దశదిశలూ
పిక్కటిల్లేలా	=	నిండేలా (ప్రతిధ్వనించేలా)
ఘీంకరించుటే కాదు	=	ఘీంకారం చేయడమే కాదు
మొక్కలు	=	వృక్షాలు
నిక్కి చూచేలా	=	పైకి తలలు ఎత్తి చూసే విధంగా
చక్కని నొక్కులతో	=	అందముగా వంకలు సవరిస్తూ
చిక్కని పదాలు	=	మనస్సుకు హత్తుకొనే గేయాలు
పాడుకున్నాడు	=	గానం చేశాడు

భావం : పది దిక్కులూ అదిరేలా గర్జించాడు. అంతేకాదు. మొక్కలు తలలెత్తిచూచేలా, సుకుమార స్వరాల నొక్కులతో మనస్సుకు హత్తుకొనే పాటలు పాడాడు.

6వ గేయం :

"చక్రం కనుక్కున్న రోజెంత
చరిత్రలో ప్రముఖ దినమో
చరచరా నాలుగు గీతలతో ఓ ఆకారం
విరచించిన రోజు అంతే ప్రముఖం
నిప్పును కనుక్కున్న నాడెంత శుభదినమో
తప్పటడుగులు మాని
తాండవం చేసిననాడు అంతే శుభదినం.

అర్థాలు :

చక్రం కనుగొన్న రోజు	=	చక్రాలను కనిపెట్టిన రోజు ఎంతగా (యంత్రాలను చక్రాలతో తిప్పిన పారిశ్రామికాభివృద్ధి ప్రారంభమైన రోజు)
ఎంత చరిత్రలో	=	మానవ వికాస చరిత్రలో
ప్రముఖదినమో	=	ఎంతగా ముఖ్యమైన రోజో
చర, చరా గబగబా		
నాలుగు గీతలతో	=	నాలుగు గీతలు గీయడం ద్వారా

ఓకారం	:	ఒక అక్షరం ఆకారం
విరచించిన రోజు	:	విశేషంగా రాసిన రోజు
అంతే ప్రముఖం	:	అంతే ముఖ్యం
నిప్పును కనుక్కున్ననాడు + ఎంత	:	నిప్పును గూర్చి తెలుసుకొని ఆదిమానవుడు వస్తువులను ఉడికించి తిన్నరోజు
ఎంత శుభదినమో	:	మానవ వికాస చరిత్రలో ఎంత మంచిరజో
తప్పటడుగులు మాని	:	చిన్నపిల్లలు పాదాలు నిలుపలేక, తడబడుతూ అడుగులు వేసినట్లు నడవడం మాని (చక్కగా నిలబడి)
తాండవం చేసిననాడు	:	శివునివలె తాండవ నృత్యం చేసిన రోజు
అంతే శుభదినం	:	మానవాభ్యుదయ చరిత్రలో అంతే మంచిరోజు.

భావం : చక్రం కనుగొన్న రోజు మానవ వికాస చరిత్రలో ఎంత ప్రముఖమైనదో, చకచకా నాలుగు గీతలతో అక్షరలిపిని కనుగొన్నరోజు కూడా అంతకన్నా విశేషమైనది. చక్రం కనుక్కున్న రోజు, మానవుని ప్రయాణానికి, చలనానికి, యంత్రాలు తిరగడానికి దోహదపడిన మంచిరోజు, అలాగే నాలుగు గీతలతో అక్షర లిపిని కనుకున్న రోజు సహితం, భావ వినిమయానికి అది వేదికగా నిలచింది. సృజనాత్మక ప్రపంచంలోకి అది దారి చూపింది.

నిప్పును కనుక్కున్న రోజు ఎంత గొప్పదో, తప్పటడుగులు మాని, మహోన్నత నాట్యాలు చేసిన రోజు కూడా అంతే గొప్పది. ఈ మార్పులు మానవుడు రాతియుగం చీకట్లను చీల్చుకొని, నవీన వైజ్ఞానికయుగం వెలుతురులోకి ప్రవేశించిన గొప్ప రోజులని కవి భావించాడు.

ఆలోచించండి – చెప్పండి

1. ప్రకృతికీ మనిషికి ఉండే సంబంధం ఏమిటి?

జ. మనిషి కళ్ళు తెరవగానే తనచుట్టూ ఉన్న ప్రకృతి యొక్క అందచందాలకు పరవశుడయ్యాడు. ప్రకృతిని అతడు తన అధీనంలో ఉంచుకోవడానికి కూడా ప్రయత్నం చేశాడు. ప్రకృతిలోని రంగుల్నీ, ధ్వనుల్నీ అనుకరించడానికి ప్రయత్నం చేశాడు. ఈ విధంగా ప్రకృతితో మనిషి తాదాత్మ్యం చెందాడు.

2. ఈ కవితలో పద సౌందర్యంతో వినసొంపుగా ఉన్న పదాలు ఏవి?

జ. వినసొంపైన పదాలు :

1) అందచందాలు　2) రంగులనూ – రవళినీ　3) గుర్రాలూ – జింకలూ

4) మోడులు చివురించేలా　5) కాలికి గజ్జకట్టినాడు　6) దిక్కులు పిక్కటిల్లేలా

7) చక్కని నొక్కులు　8) మొక్కలు నిక్కి చూచు　9) విరచించిన రోజు

10) తప్పటడుగులు

3. చక్రం కనుగొనడం, నిప్పును కనుగొనడం చరిత్రలో అతి ముఖ్యమైనవని ఎందుకంటారు?

జ. 1) చక్రం కనుగొనడం : చక్రాన్ని కనుగొన్న తరువాతే బళ్ళు, రిక్షాలు, సైకిళ్ళు, మోటారు సైకిళ్ళు, రైళ్ళు, యంత్రాలు వగైరా వాడుకలోకి వచ్చాయి. నేటి పారిశ్రామిక అభివృద్ధి అంతా 'చక్రం' తిరగడం మీదే ఆధారపడింది.

2) నిప్పును కనుగొనడం : చెకుముకి రాయితో దూదిని వెలిగించి నిప్పును తయారుచేశారు. నిప్పు గురించి తెలియని ఆదిమానవుడు మొదట వచ్చి పదార్థాలు తిన్నాడు. పచ్చిమాంసం తిన్నాడు. నిప్పు కనిపెట్టాక పదార్థాలను ఉడకబెట్టి, రుచికరంగా తిన్నాడు. కాబట్టి, నిప్పును కనుగొనడం, చక్రంను కనుగొనడం అనేవి ఆధునిక నాగరికతకు, మానవ ప్రగతికి సంకేతాలు.

4. 'తప్పటడుగులు మాని తాండవం చేసిననాడు శుభదినం' అంటే ఏమిటి?

జ. చిన్నపిల్లలు తప్పటడుగులు వేస్తారు. నడకలు నేర్చాక తాండవం నృత్యం చేస్తారు. మనిషి రాతియుగంనాటి చీకటిని

చీల్చుకొని, నవీన విజ్ఞానపు వెలుతురులోకి ప్రవేశించడాన్నే తాండవ నృత్యంగా కవి సంకేతించాడు.

7వ గేయం :

“కిలకిలలు మాని కలభాషలు నేర్చుకున్న రోజు
అలతి మాటలతో పదాలల్లుకున్న రోజు
కలమ ధాన్యం పండించుకున్న రోజు
కళలను పండించుకున్న రోజు
అన్నీ గొప్ప రోజులే
మానవ చరిత్రలో
అన్నీ అసాధారణ పర్వదినాలే”

అర్థాలు :

కిలకిలలు మాని	=	మనిషి ఏదో స్పష్టత లేని కిల కిల ధ్వనులు (అరుపులు) చేయడం మానివేసి
కలభాషలు, నేర్చుకొన్న రోజు	=	మనిషి ధ్వనులు (అరుపులు) చేయడం మానివేసి
కలభాషలు, నేర్చుకొన్నరోజు	=	అవ్యక్త మధురమైన భాషలు మాట్లాడటం నేర్చిన రోజు
అలతి మాటలతో	=	చిన్న చిన్న పదాలతో
పదాలల్లుకొన్నరోజు	=	జానపద గీతాలు రాయడం నేర్చిన రోజు
కలమధ్యానం, పండించు కొన్నరోజు	=	వరిధాన్యం, భూమి నుండి పండించడం నేర్చినరోజు
కళలను పండించు కొన్నరోజు	=	64 కళలనూ (విద్యలను) నేర్చుకొన్న రోజు
అన్నీ గొప్పరోజులే	=	మానవ చరిత్ర మహోల్లాసంలో పైన చెప్పినవన్నీ గొప్ప రోజులే
మానవ చరిత్రలో	=	మనిషి రాతియుగం నుండి నేటి వైజ్ఞానిక దాకా యుగంలోకి అడుగు పెట్టే దాకా నడచిన చరిత్రలో
అన్నీ అసాధారణ పర్వదినాలే	=	అన్నీ, బహుగొప్ప పండుగ రోజులే

భావం : మనిషి అరుపులు, కిలకిలు విడిచి అర్థవంతమైన భాషలు నేర్చుకొన్నరోజు, ఆ భాషా పదాలతో జానపద గీతాలు అల్లుకొన్నరోజు, సారవంతమైన భూమి నుండి వరిపంట పండించిన రోజు, తన మానసికమైన ఉల్లాసానికై మానవుడు కళలను నేర్చుకొన్నరోజు (ఆవిష్కరించిన రోజు). ఈ విధంగా అన్నీగొప్పరోజులే. మానవుని జీవన పరిశ్రమ చరిత్రలో నిలిచిన అసాధారణ సంఘటనలు జరిగిన ప్రతిదినమూ శుభదినమే.

విశేషం : ఆదిమ దశనుండి నేటి ఆధునిక దశ వఱకు మనిషి చేసిన ప్రయాణంలో ప్రతి విషయమూ ఎంతో అపురూపమైనదని కవి భావించాడు. మొదట్లో మనిషి సరిగా మాటలాడలేక భాష రాక కిచ కిచ ధ్వనులు చేసేవాడట.

8 వ గేయం :

“అలా అలా కలగలిపి
పెనవేసుకొని
కళలూ కవితలూ
విజ్ఞానం ప్రజ్ఞానం

తళతళలతో తన్ను నడిపింపగా
మిన్నులు పడ్డ చోటునుండి
తిన్నగా ఎదిగి మిన్నందుకుంటున్న
చిన్నవాడు మానవుడు
చిరంజీవి మానవుడు
చిరంతనుడు మానవుడు."

అర్థాలు :

అలా అలా కలగలిపి	=	ఆ విధంగా కలిసిమెలిసి పెనవేసుకొని,మెలివేసుకొని
కళలూ, కవితలూ	=	లలితకళలూ, కవిత్వాలే
విజ్ఞానం, ప్రజ్ఞానం	=	శాస్త్రజ్ఞానం, తెలివి
తళతళలతో తన్ను	=	మానవుణ్ణి మహోజ్జ్వలంగా
నడిపింగా		తీర్చిదిద్దగా
మిన్నులు పడ్డచోటు నుండి	=	ఆకాశం నేలమీదకు పడినట్లు, కంటికి కనిపించే బహుదూర ప్రదేశంలో నుండి
తిన్నగా ఎదిగి	=	నిటారుగా పెరిగి
మిన్నందుకుంటున్న	=	ఆకాశాన్ని తాకిన
(మిన్ను + అందుకుంటున్న)		(అభివృద్ధియైన)
చిన్నవాడు మానవుడు	=	చిన్ని మానవుడు (పిల్లవాని వంటి మానవుడు)
చిరంజీవి మానవుడు	=	చాలాకాలంగా జీవిస్తున్నవాడు ఈ మానవుడు
చిరంతనుడు మానవుడు	=	ప్రాచీన కాలం నుండి ఉన్నవాడు ఈ మనిషి

భావం : ఆ విధంగా కలగలిసిపోయి, ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకొని, (అల్లుకొని) కళలూ, కవిత్వమూ, విజ్ఞానమూ అనేవి మనిషిని మహా ప్రకాశవంతంగా నడిపిస్తున్నాయి.

ఈ విధంగా బహుదూరపు నేల నుండి తిన్నగా ఎదిగి, ఆకాశాన్ని ఈ చిన్న మానవుడు అందుకున్నాడు. ఈ మానవుడు చిరంజీవి. ఈ మానవుడు మిక్కిలి ప్రాచీనుడు.

9వ గేయం :

అనాదిగా నడుస్తున్న ఈ మహాప్రస్థానంలో
అతగానిని వదలని
జతలు కళా కవితా
జ్ఞానం విజ్ఞానం వానితో నడిచేవీ
వానిని నడిపించేవీ అవే –
అవే కళాకవితా
జ్ఞానం విజ్ఞానం
ప్రజ్ఞానం

అర్థాలు :

అనాదిగా నడుస్తున్న	=	(అనాది = మొదలులేనిది)
		(చిరకాలంగా సాగుతున్న)
ఈ మహాప్రస్థానంలో	=	ఈ జీవనయాత్రలో (రాతియుగం వరకూ సాగించిన జీవన యాత్రలో)
అతగానిని వదలని	=	ఆ మానవుణ్ణి విడిచిపెట్టని

www.sakshieducation.com

కళా కవితా జ్ఞానం = కళల యొక్క కవితల యొక్క జ్ఞానం

విజ్ఞానం = తెలివి

వానితో నడిచేవీ = ఈ కవితా కళలు మానవునితో పాటే నడుస్తాయి

అవే అవే = ఆ కవిత్వమూ, ఆ కళ

కళా కవితా జ్ఞానం = కళల, కవితల జ్ఞానమూ

విజ్ఞానం, ప్రజా&ఞనం = శాస్త్రజ్ఞానం, తెలివి అన్నవే మానవుని నడిపిస్తాయి. అంటే మానవుడి జీవనచరిత్రలో కళలు, కవిత, జ్ఞానం. విజ్ఞానం అన్నవి కలసిమెలసిపోయి అతణ్ణి అవే నడిపిస్తున్నాయని కవి చెప్పాడు.

భావం : కళలతో, విజ్ఞాన కాంతులతో సాగించిన జీవనయాత్రలో నేలనుండి ఆకాశానికి ఎగిరిన చిన్నమానవుడు, శాశ్వతుడు అయ్యాడు. మానవుడి జీవన ప్రస్థానంలో మానవుణ్ణి విడిచిపెట్టనివి 1) కళలు 2) కవితలు 3) జ్ఞాన విజ్ఞానాలు.

మానవుడు జీవితయాత్రలో ఎదురయ్యే అలసటనూ, యాంత్రికతనూ దూరం చేయడానికి అతడు కళలనూ, కవితలనూ ఆలంబనంగా చేసుకున్నాడు. మానవుడు విజ్ఞాన మార్గంలో ప్రయాణించాడు. మానవుణ్ణి ఆ కళా కవితలే నడిపించాయి. మానవుడు వాటితోనే నడుస్తున్నాడు.

మనిషి మరణించినా అతడి మేధస్సులోంచి ఆవిష్కృమైన కళ, కవిత్వం, విజ్ఞానం, సకల మానవులకూ దిశా నిర్ధేశం చేస్తాయి. అవి మానవుణ్ణి శాశ్వతం చేస్తాయి.

ఆలోచించండి – చెప్పండి

1. కవి వేటిని గొప్పరోజులన్నాడు? ఎందుకు?

జ. మానవుడు

1) కిలకిలలు మాని కలాభాషలు నేర్చుకొన్నరోజు.

2) చిన్నచిన్న మాటలతో జానపదాలు అల్లుకొన్నరోజు

3) వరిధాన్యం పండించుకున్నరోజు.

4) కళలను పెంపొందించుకున్న రోజు గొప్ప రోజులని కవి చెప్పాడు.

ఎందుకంటే మానవుడు కళలను కవితలను ఆధారం చేసుకొని, నాడు విజ్ఞాన మార్గంలో ప్రయాణించాడు.

2. మీ దృష్టిలో ఏవి గొప్పరోజులు? ఎందుకు?

జ. 1) మానవుడు చంద్రమండలానికి విహారయాత్రలు వెళ్ళి తిరిగివచ్చిన రోజు.

2) మానువులందరికీ ప్రభుత్వం కూడు, గూడు, గుడ్డ సమకూర్చకలిగిన రోజు.

3) చదివిన ప్రతివానికీ మంచి ఉద్యోగం దొరికినరోజు, గొప్పరోజులని నా అభిప్రాయం.

ఎందుకంటే శాస్త్ర విజ్ఞానం ఆనాడు ఫలోన్ముఖం అయ్యింది. ప్రజలు అందరు సుఖవంతంగా తమ జీవన యాత్ర సాగిస్తారు.

3. 'కళలూ, కవితలూ – పెనవేసుకోవడం' అనే వాక్యాలను సమర్థిస్తూ మాట్లాడండి.

జ. మానవుల జీవిత చరిత్రలో ఏనాడు కళలూ, కవితలూ పెనవేసుకొంటాయో, ఆరోజు మానవచరిత్రలో పండుగరోజు అని కవి చెప్పాడు. లలిత కళలయిన సంగీతం, కవిత్వం, చిత్రలేఖనం, నాట్యం అనేవి మానవుడి జీవితాన్ని సుఖమయం చేస్తాయి. కవిత్వం, కళలు అనేవి సకల మానవాళికీ దిశా నిర్ధేశం చేస్తాయి. అందుకే మానవుల బ్రతుకులో అవి అంతర్భాగంకావాలి. కళలు, కవితలు మానవుడి జీవితంలో ఎదురయ్యే అలసటనూ, యాంత్రికతనూ దూరం చేసి, ఆనందాన్ని ఇస్తాయి.

4. "మిన్నందుకుంటున్న చిన్నవాడు" అని కవి ఎందుకన్నాడు కవి?

జ. మానవుడు ఆదిమకాలంలో అనగా రాతియుగం రోజుల్లో నాగరికత లేకుండా జీవించేవాడు. అంటే బట్ట కట్టుకోవాలని కూడా తెలియని చిన్నపిల్లవాడిలా చిన్నవాడుగా ఉన్నాడు.

ఇప్పుడు వైజ్ఞానిక యుగంలో కళలతో, కవిత్వంతో మిన్ను అందుకున్నాడు. అంటే ఆకాశం ఎత్తుకు పెరిగాడు. అంటే వైజ్ఞానికంగా అభ్యున్నతిని పొందాడని భావం.

ఇవి చేయండి

అవగాహన – ప్రతిస్పందన

1. 'మాణిక్యవీణ' శీర్షికన ఉన్న కవిత విన్న తర్వాత, మీకు ఎలాంటి అనుభూతి కలిగిందో చెప్పండి.

జ. మానవుని జీవితయాత్రలో కళ, కవిత్వం పెనవేసుకున్నాయనీ, అవే మానవుడు వెంట ఉండి మానవుణ్ణి నడిపిస్తున్నాయని అనుభూతి కలిగింది. మానవుడు నిత్యం జ్ఞానాన్ని అన్వేషిస్తాడని అనుభూతి కలిగింది. మానవ జీవితంతో పెనవేసుకున్న కళలు, సాహిత్యం అన్నవి, మానవుడికి అనాదిగా సంక్రమించిన ఆస్తి అనీ, మానవుడు విజ్ఞాన మార్గంలో ప్రయాణిస్తూ, సంస్కృతిని గౌరవిస్తే చిరంజీవి అవుతాడనీ అనుభూతి కలిగింది. శాస్త్ర సాంకేతిక ప్రగతితో సమానంగా సామాజిక జీవనశైలి కూడా ఎదగాలని అనుభూతి కల్గింది.

2. 'మాణిక్యవీణ వచన కవితను భావయుక్తంగా పాడండి. దీని భావాన్ని సొంతమాటల్లో చెప్పండి.

జ. వచన కవితను భావయుక్తంగా పాడడం, మీ గురువు గారి దగ్గర నేర్చుకొని పాడండి. మాణిక్యవీణ (భావం సొంతమాటల్లో) (కవితా సారాంశం) : మంత్రాలతో చింతకాయలు ఎలా రాలవో, అలగే స్తుతి పద్యాల ధాటితో చింతలు తొలగిపోవు. యంత్రాలతో రోగాలు నయం కానట్లే, తంత్రాలతో సమాజ సమస్యలు దారికిరావు. కడుపులో కేన్సరుతో సంఘం బాధపడుతూ ఉంటే, అంతరిక్షంలోకి రాకెట్లు పంపితే మాత్రం ఏం ప్రయోజనం? మనిషి పుట్టగానే ప్రకృతిని చూచి ఆనందించాడు. దాన్ని తన ఆధీనంలోకి తెచ్చుకోవాలని అతడు ప్రయత్నించాడు. ప్రకృతిలోని రంగులనూ, ధ్వనులనూ అనుకరించాడు. మానవుడు గుహలలో జీవించే ఆదిమకాలంలోనే, గోడలపై జంతువుల బొమ్మలు గీశాడు. ఎండిన చెట్లు చిగిర్చేలా పాడాడు. గజ్జెకట్టి నాట్యం చేశాడు. చక్కని తీరుగా పదాలు పాడుకున్నాడు.

'చక్రం' కనుక్కొన్న రోజు, 'లిపి' తో రాసిన రోజు, నిప్పును కనిపెట్టినరోజు, మానవ చరిత్రలో మంచిరోజులు. మానవుడు అర్థవంతమైన భాషలు నేర్చుకొన్నరోజు, చిన్నమాటలతో జానపదగీతాలు అల్లుకున్న రోజు, ధాన్యంపండించిన రోజు, కళలను పండించిన రోజు గొప్పరోజులు. మానవచరిత్రలో అవి అన్నీ పండుగరోజులు. కళలు, కవితలు, విజ్ఞానం, ప్రజ్ఞానం కలగలసి మానవుడిని మహోన్నతంగా నడిపిస్తాయి. ఈ విధంగా నేలనుండి ఎదిగి మానవుడు ఆకాశాన్ని అందుకున్న చిన్నవాడు. మానవుడు చిరంజీవి. అతి ప్రాచీనుడు. అనాదిగా నడుస్తున్న ఈ మానవుడి జీవనయాత్రలో కళాకవితలూ, జ్ఞాన విజ్ఞానాలూ, మానవుడి వెంటనే ఉండి, అతనితో నడుస్తూ, అతణ్ణి నడిపిస్తున్నాయి.

3. పొట్లపల్లి రామారావు రాసిన కింది కవితను చదివి ప్రశ్నలకు జవాబులివ్వండి.

వచన కవిత :

"ఎన్ని దినములు నీవు, ఇల గడిపినను ఏమి?

ఎన్ని జన్మాలింక, ఎదిరి చూచిన ఏమి?

ఎన్నాళ్ళకైన నీ, ఔన్నత్యమును నీవె

సాధించ వలెనోయి, శోధించ వలెనోయి !

నీలోన వెలుగొందు, నీ స్వశక్తిని మరచి

పరుల పంచల జూడ, ఫలమేమి కలదోయి!"

అ) పై కవితకు పేరు పెట్టండి.

జ. పై కవితకు పేరు "స్వశక్తి ఔన్నత్యము".

ఆ) ఔన్నత్యం పొందడానికి, కవి ఏం చేయాలని చెప్తున్నాడు?

జ. ఔన్నత్యం పొందడానికి, స్వశక్తిని వినియోగించి శోధించి సాధించాలని చెప్తున్నాడు.

ఇ) స్వశక్తికి, ఇతరులపై ఆధారపడడానికి గల తేడా ఏమిటి ?

జ. స్వశక్తితో శోధిస్తే కార్యం సాధించగలం. పరులపై ఆధారపడితే ఫలితం ఏమీ ఉండదు.

ఈ) పరుల పంచ : పరుల పంచన పరమాన్న త్రాగడం కన్న, మనం ఇంట్లో గంజి త్రాగడం మేలు.

4. ఈ పాఠంలోని "అంత్యప్రాస" పదాలు వెదకండి. అలాంటివే మరికొన్ని పదాలను రాయండి.

జ. పాఠంలోని అంత్యప్రాస పదాలు :

1) అనవచ్చు – అనిపించనూవచ్చు

2) ఆరంభించనాడు – కట్టినాడు

3) ప్రముఖదినమో – శుభదినమో

4) నేర్చుకొన్నరోజు – పదాలల్లు కొన్నరోజు

5) పండించుకున్న రోజు – పండించుకున్నరోజు

6) చిన్నవాడు మానవుడు – చిరంజీవి మానవుడ – చిరంతనుడు మానవుడు

మరికొన్ని అంత్యప్రాసలు :

1) ఆరుద్ర గారి కూనలమ్మ పదాల నుండి :

1) భాగవతమున భక్తి – భారతములో ముక్తి – రామకథయే రక్తి

2) సర్వజనులకు శాంతి – స్వస్తి సంపద క్రాంతి – నే కోరు విక్రాంతి

2) గంగాపురం హనుమచ్ఛర్మగారి 'దుందిభి' నుండి :

1) జామీ ఫలములై – తాంబూల దళములై – ఇక్షు దండములై

3) శ్రీశ్రీ గారి 'ప్రతిజ్ఞ' గేయం నుండి :

1) పొలాల నన్నీ – హలాల దున్నీ

2) ఘర్మ జలానికి – ధర్మ జలానికి

3) సంధానిస్తూ – సంరావిస్తూ

4) దారిద్ర్యాలూ – దౌర్జన్యాలూ

5. కింది ప్రశ్నలకు పాఠం ఆధారంగా జవాబులు రాయండి.

అ) "మంత్రాలతో చింతకాయలు .... " అనే కవి వేటితో పోల్చాడు?

జ. మంత్రాలతో చింతకాయలు, పద్యసంత్రాసంతో చింతలుగా, తంత్రాలతో సమాజరుగ్మతలుగా కవి పోల్చాడు.

ఆ) కవి వేటిని శుభదినాలని వర్ణించాడు?

జ. మానవుడు చక్రాన్ని కనుకొన్న రోజునూ, నాలుగు గీతలతో ఒక అక్షరాన్ని విరచించిన రోజునూ, నిప్పును కనిపెట్టిన రోజునూ, కిలకిలు మాని కలభాషలు నేర్చుకున్న రోజునూ, చిన్న చిన్న మాటలతో పదాలు అల్లుకున్న రోజునూ, వరిధాన్యం పండించిన రోజునూ, కళలను పండించుకున్న రోజునూ శుభదినాలని, గొప్ప రోజులనీ అవి పండుగ రోజులనీ కవి వర్ణించాడు.

ఇ. మానవుణ్ణి శాశ్వతంగా నిల్పేవి ఏవి ?

జ. కళలు, కవతలు, విజ్ఞానం, ప్రజ్ఞానం కలగలిసి మానవుణ్ణి నడిపిస్తాయి. అప్పుడు మానవుడు నేల నుండి ఆకాశాన్ని అందుకుంటాడు. మానవుడు ఆ విధంగా చిరంజీవి, చిరంతనుడు అవుతాడు. అనాదిగా నడుస్తున్న మానవ మహాప్రస్థానంలో, కళా కవితలు, జ్ఞాన విజ్ఞానాలు అతని వెంట నుండి నడిపస్తూ అతణ్ణి శాశ్వతుణ్ణి చేస్తాయి.

ఈ. విద్వాన్ విశ్వం గురించి, ఆయన కవితాశైలిని గురించి ఐదు వాక్యాలు రాయండి.

జ. విద్వాన్ విశ్వం, మానవీయకవి, సాహితీవేత్త, సంస్కృతాంధ్ర, ఆంగ్లభాషలలో పండితుడు, మీజాన్, ప్రజాశక్తి, ఆంధ్రప్రభ. ఆంధ్రజ్యోతి పత్రికలలో వివిధ హెూదాలలో పనిచేశాడు.

ఆంధ్రప్రభ వారపత్రికలో ఈయన 'మాణిక్యవీణ' శీర్షికతో కవితలు రాశాడు. మాణిక్యవీణను మీటి. మానవీయరాగాల్ని పల్కించిన ఈ కవిత, మానవుడి చరిత్ర ఘట్టాల్ని తరచి చూపి, మనిషి శాశ్వతత్వాన్ని తెల్పింది.

మానవ జీవన ప్రస్థానంతో కళ, కవిత్వం పెనవేసుకున్నాయని, మనిషి జ్ఞానాన్వేషియని ఈ కవిత వెల్లడించింది. ఇది "వచన కవిత" అనే ప్రక్రియ, విశ్వంగారి కవితాశైలికి ఉదాహరణం.

"మానవ చరిత్రలో అన్నీ అసాధారణ పర్వదినాలే"

"తంత్రాలతో సమాజ రుగ్మతలు, దారికి వస్తాయా?" మొ॥నవి.

వ్యక్తీకరణ – సృజనాత్మకత

కింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

అ. చరిత్రలో మైలురాళ్ళుగా నిల్చిన అంశాలేవి? ఇవి దేనికి ప్రతీకగా భావిస్తున్నావు?

జ. మానవుడు చక్రం కనుక్కున్న రోజు,నాలుగు గీతలతో ఆకారం విరచించిన రోజు, తప్పటడుగులు మాని తాండవం చేసిన రోజు, భాషలు నేర్చుకున్నరోజు, అలతి మాటలతో పదాలు అల్లుకున్న రోజు, ధాన్యం పండించుకున్న రోజు, కళలను పండించుకున్న రోజు మానవ జీవనచరిత్రలో మైలురాళ్ళుగా నిలుస్తాయి.

ఇవి మానవుని జీవనయాత్రలో అభ్యుదయానికి, విజ్ఞానానికి ప్రతీకగా భావిస్తున్నాను.

ఆ. "మిన్నులు పడ్డచోటి నుంచి .... తిన్నగా ఎదిగి మిన్నందుకుంటున్న చిన్నవాడు మానవుడు" అని కవి వర్ణించాడు ఈవాక్యాల మీద నీ అభిప్రాయమేమిటి?

జ. 'మిన్నులు పడ్డచోటు' అంటే ఆకాశం కిందకు పడింది అన్నట్లు కనిపించే దూరాన ఉన్న నేల. ఆ నేల నుండి మానవుడు ఆకాశం అందుకున్నాడట. అంటే 'మానవుడు కళలు, కవితలు, విజ్ఞానం, ప్రజ్ఞానం క్రమంగా నేర్చుకొని, అభ్యుదయం పొందాడని దీన భావం. మానవుడు వైజ్ఞానిక మహాప్రస్థానంలో నేల నుండి ఆకాశానికి దూసుకుపోయాడని భావం.

ఇ. మానవ చరిత్రలో అన్నీ అసాధారణ పర్వదినాలే అనడంలో ఆంతర్యం ఏమై ఉంటుంది?

జ. అసాధారణ పర్వదినాలు, అంటే గొప్ప పండుగరోజులు. మానవుడు పుట్టినప్పుడు ఇల్లు కట్టుకోవడం తెలియక గుహలలో నివసించాడు. 'చక్రం' గురించి తెలియక నడచి ప్రయాణం సాగించాడు. నిప్పు గురించి తెలియక పచ్చిమాంసం తిన్నాడు. అక్షరం తెలియక గీతలు గీశాడు. భాషలు తెలియక కిచకిచ లాడాడు.

అటవంటి ఆదిమానవుడు కనిపెట్టిన చక్రం, నిప్పు, కళలు, భాష, కవిత్వం, వ్యవసాయ పద్ధతులు మొదలయినవన్నీ, మానవుడు అభ్యుదయ యాత్రలో గొప్ప పండుగ రోజులని కవి ఆంతర్యం.

2. కింది ప్రశ్నలకు పదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

అ) మానవ ప్రస్థానంలో కళ, కవిత, విజ్ఞానం తోడున్నాయని కవి వర్ణించాడు గదా! దీనినెలా సమర్థిస్తావు?

జ. మానవ ప్రస్థానంలో కళ, కవిత, విజ్ఞానం తోడుగా ఉన్నాయని కవి చెప్పిన మాట నిజం.

ఆదిమ మానవుడికి కళలు తెలియవు. అతడు ప్రకృతిని చూచి పరవశుడయి, ప్రకృతిని అధీనం చేసుకోవడానికి యత్నించాడు. ఆ ప్రయత్నంలో అతడు ఎంతో విజ్ఞానం సంపాదించాడు. చిత్రలేఖనం నేర్చుకున్నాడు. రంగులనూ, ధ్వనులను అనుకరించాడు. ఎండిన మోళ్ళు చివురించేలా పాటలు పాడడం నేర్చాడు. కాలికి గజ్జెకట్టి నాట్యం చేయడం నేర్చుకున్నాడు. చిక్కని పదాలతో కవిత్వం చెప్పడం నేర్చుకున్నాడు.

గీతలు గీయడం ద్వారా లిపిని నేర్చుకొని తన అభిప్రాయాన్ని ఇతరులకు తెలుపగలిగాడు. చిన్న చిన్న మాటలతో చక్కగా జానపదగీతాలు అల్లుకున్నాడు. ధాన్యం పండించుకొని దానిని ఆహారంగా తిన్నాడు. అతనికి జీవితంలో కలిగిన అలసటనూ, యాంత్రికతనూ కళా కవితల ద్వారా దూరం చేసుకున్నాడు.

విజ్ఞానం అభివృద్ధి చేసుకొని చక్రం కనిపెట్టి దాని ద్వారా పరిశ్రమలు, వాహనాలు, యంత్రాలు కనిపెట్టి ఎంతో వైజ్ఞానికంగా ముందుకుసాగాడు. నిప్పును కనిపెట్టి, అనేక వంటకాలు వండుకొని తిన్నాడు.

ఆదిమ మానవుడు ఈ విధంగా కళలు, కవిత్వం, విజ్ఞానం నేర్చుకోవడం ద్వారా, మిన్నులు పడ్డచోటు నుండి ఎదిగి మిన్నందుకున్నాడు. అతని ప్రస్థానంలో కళ, కవిత, విజ్ఞానం తోడుగా ఉన్నాయి.

ఆ) మాణిక్యవీణ కవితా సారాంశాన్ని సొంతమాటల్లో రాయండి.

జ. మంత్రాలతో చింతకాయలు ఎలా రాలవో, అలాగే పద్యాల ధాటితో చింతలు తొలగిపోవు. యంత్రాలతో రోగాలు నయం కానట్లే, తంత్రాలతో సమాజ సమస్యలు దారికి రావు.

కడుపులో కేన్సరుతో సంఘం బాధపడుతూ ఉంటే, అంతరిక్షంలోకి రాకెట్లు పంపితే మాత్రం ఏం ప్రయోజనం? మనిషి పుట్టగానే ప్రకృతిని చూచి ఆనందించాడు. దాన్ని తన ఆధీనంలోకి తెచ్చుకోవాలని అతడు ప్రయత్నించాడు.ప్రకృతిలోని రంగులనూ, ధ్వనులనూ అనుకరించాడు.

మానవుడు గుహలలో జీవించే ఆదిమకాలంలోనే, గోడలూ జంతువుల బొమ్మలు గీశాడు. ఎండిన చెట్లు చిగిర్చేలా పాడాడు. గజ్జెకట్టి నాట్యం చేశాడు. చక్కని తీరుగా పదాలు పాడుకున్నాడు.

'చక్రం' కనుక్కొన్న రోజు, 'లిపి' తో రాసిన రోజు, నిప్పును కనిపెట్టిన రోజు, చక్కగా నాట్యం చేసిన రోజు, మానవ చరిత్రలో మంచిరోజులు. మానవుడు అర్థవంతమైన భాషలు నేర్చుకొన్న రోజు, చిన్నమాటలతో జానపదగీతాలు అల్లుకున్న రోజు, ధాన్యం పండించిన రోజు, కళలను పండించిన రోజు గొప్పరోజులు. మానవచరిత్రలో అవి అన్నీ పండుగరోజులు.

కళలు, కవితలు, విజ్ఞానం, ప్రజ్ఞానం కలగలసి మానవుడిని మహోన్నతంగా నడిపిస్తాయి. ఈ విధంగా నేల నుండి ఎదిగి మానవుడు ఆకాశాన్ని అందుకున్న చిన్నవాడు. మానవుడు చిరంజీవి. అతి ప్రాచీనుడు.

అనాదిగా నడుస్తున్న ఈ మానవుడి జీవనయాత్రలో కళాకవితలూ, జ్ఞాన విజ్ఞానాలూ, మానవుడి వెంటనే ఉండి, అతనితో నడుస్తూ, అతణ్ణి నడిపిస్తున్నాయి.

3. కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా/ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

అ) నీ చుట్టూ ఉన్న పరిసరాల్లో, మానవ జీవితంలో కలిగిన మార్పులను, అభివృద్ధిని వర్ణిస్తూ 10 పంక్తులకు తక్కువ కాకుండా ఒక కవితను రాయండి.

జ. అభ్యుదయం – అభ్యుదయం – ఇంటింటా నవోదయం
మా చుట్టూ గొప్ప మార్పు – ప్రగతి కిదియె కొత్త తూర్పు
పాకలు పడుకున్నాయి – డాబాల్ మేల్కొన్నాయి
దీపం బుడ్డీ, లాంతరు దివికి జారుకున్నాయి – ట్యూబులైట్లు, ఫ్లోరుసెంటు టప్పుమనీ మెరిశాయి
పొగపొయ్యిలు అటకలెక్కె – గ్యాసు పొయ్యి వంటకెక్క
కుండనీళ్ళ బండలయ్యె – ఫ్రిడ్జి బాక్సులందయయ్యె
రేడియోలు ముసుగుదన్నె – కలరు టీవి మిన్ను తన్నె
బంతీ చేమంతి త్రుంచి – కాగజ్ పూల్కాంతి మించె
బడిపాకలు భగ్గుమనయె – కాన్వెంటుల నిగ్గులదరె
నూతులన్ని పూడిపోయె – సిల్కుచీర ఒంటి కమరె
సైకిళ్ళూ తూకమయ్యె – మోటార్లూ మోజులయ్యె
సెల్‌ఫోన్లూ సరదా అయ్యె – గ్రామఫోన్లు గ్రౌండుపడియె
నాటకాలు పాతపడియె – సినిమాలు పెరిగిపోయె
అభ్యుదయం – అభ్యుదయం – మా గ్రామం మహోదయం.

ఆ) విద్వాన్ విశ్వం కవితా శిల్పాన్ని ప్రశంసిస్తూ మిత్రనికి లేఖ రాయండి.

జ.

మిత్రునకు లేఖ

గుంటూరు,

ది: 10.04.2015.

మిత్రుడు రామారావునకు,

శుభాభినందనలు, నీ లేఖ అందింది నేను ఈ మధ్య విద్వాన్ విశ్వంగారి 'మాణిక్యవీణ' వచన కవిత చదివాను. విశ్వంగారు గొప్ప కవి పండితుడు. ఆయన 'విశ్వరూపి నా హృదయం' అని ప్రకటించుకున్నాడు. ఈ కవితలో చక్కని అభ్యుదయ భావాలు వెలిబుచ్చాడు.

మానవులు కేన్సరుతో బాధపడుతూ ఉంటే, దానికి మందులు కనుక్కోకుండా, రోదసీలోకి ఉపగ్రహాలు పంపడం వల్ల ప్రయోజనం ఏముంటుందని శాస్త్రజ్ఞులను ప్రశ్నించాడు.

తంత్రాలతో సమాజ సమస్యలు దారికి రావని హెచ్చరించాడు. శాస్త్రజ్ఞులు నిప్పునూ, చక్రాన్నీ కనిపెట్టినరోజు నిజంగా, మానవ చరిత్రలో పండుగరోజు అని గుర్తు చేశాడు.

మానవ జీవితాన్ని కళలూ, కవిత్వం, విజ్ఞానం నడిపిస్తున్నాయన్న యధార్థాన్ని విశ్వంగారు చెప్పాడు.

వచన కవితా రచనలో ఆయన చిన్న చిన్న పదాలతో లోతైన భావాలను తేలికగా అందించాడు.

విశ్వంగారు మాణిక్యవీణను మీటి, మానవీయ రాగాల్ని పలికించాడు. చక్కని లలిత పదాలతో, అనుప్రాసలతో కవిత మనోహరంగా చెప్పాడు.

తప్పక నీవు ఈ కవిత చదువు. ఉంటా.

ఇట్లు

నీ ప్రియమిత్రుడు,
యన్. శ్రీకాంత్.

చిరునామా :
యన్. రామారావు,
S/o యన్. కృష్ణారావు గారు,
రామారావు పేట,
కాకినాడ, తూ॥గో॥జిల్లా.

3. భాషాంశాలు **పదజాలం**

1) **కింది వాక్యాలు చదివి గీత గీసిన పదాలకు అర్థం రాయండి. పదాలతో సొంతవాక్యాలు రాయండి.**

అ) **రోదసిలోకి దూసుకెళ్ళిన మరో ఉపగ్రహం.**

జ. **రోదసి** = అంతరిక్షం

సొంతవాక్యం : మనదేశం భాస్కర–2 అనే ఉపగ్రహాన్ని రోదసిలోకి పంపింది.

ఆ) **విద్యార్థులంతా పరీక్షలకు ఆయత్తమవుతున్నారు.**

జ) **ఆయత్తమవుతున్నారు** = సిద్ధమవుతున్నారు.

సొంతవాక్యం : ప్రపంచకప్పు పోటీలకు మన క్రికెట్ జట్టు ఆటగాళ్ళు ఆయత్తమవుతున్నారు.

ఇ) **రుగ్మత ఉన్న ఈ సమాజానికి, మానవీయ విలువలతో చికిత్స అవసరం.**

జ. **రుగ్మత** = జబ్బు

సొంతవాక్యం : అవినీతి అనే రుగ్మత, మనదేశాన్ని నేడు పట్టి పీడిస్తోంది.

ఈ) **కళవళపడటమెందుకు ? నెమ్మదిగా జవాబు చెప్పు.**

జ. **కళవళం** = తొట్రుపాటు

సొంతవాక్యం : ఇంటర్వ్యూలో కళవళము పడకుండా ధైర్యంగా జవాబులు చెప్పాలి.

2. **పాఠం ఆధారంగా కింది వాక్యాలకు సమానమైన పదాల్ని వెతికి రాయండి.**

ఒకరిని చూసి మరొకరు చేయడం	
పనిచేయడానికి సిద్ధమవడం	
అద్భుతంగా నాట్యమాడటం	
పనిని మొదలుపెట్టడం	

జ.

ఒకరిని చూసి మరొకరు చేయడం	అనుకరించడం
పనిచేయడానికి సిద్ధమవడం	ఆయత్తమవడం
అద్భుతంగా నాట్యమాడటం	గజ్జె కట్టడం
పనిని మొదలుపెట్టడం	ఆరంభించడం

3. **కింది జాతీయాలను ఏయే సందర్భాల్లో ప్రయోగిస్తారో తెలిపి సొంతవాక్యాల్లో ఉపయోగించండి.**

అ) **మంత్రాలకు చింతకాయలు రాలడం :**

జ. మంత్రాలు చదవడానికీ, చెట్టుపై ఉన్న చింతకాయలు నేలపై రాలడానికీ సంబంధం లేదు. ఇలా బొత్తిగా సంబంధం లేనిదని చెప్పే సందర్భంలో ఈ పదబంధాన్ని ప్రయోగిస్తాం.

ఆ) **మిన్నందుకోవడం :**

జ. మిన్ను అందుకోవడం అంటే ఆకాశాన్ని అందుకోవడం అని అర్థం. సంతోషంతో ఉప్పొంగి పోవడం అనే సందర్భంలో ఈ పదబంధాన్ని ప్రయోగిస్తాం.

ఇ) **గజ్జెకట్టడం :**

జ. గజ్జెకట్టడం అంటే కాలికి గజ్జెలు కట్టుకొని నాట్యం చేయడం అని అర్థం. ఈ పదబంధాన్ని అద్భుతంగా నాట్యం చేయడం అనే సందర్భంలో ప్రయోగిస్తాం.

4. **కింది పదాలకు అదే అర్థం వచ్చే మరి రెండు పదాలు రాయండి.**

అ) **అమ్మ బాసలోనే నేను మాట్లాడతాను.**

జ) అమ్మ బాషలోనే నేను మాట్లాడతాను.

ఆ) **మన కవులు రచించిన కైతలు భారతి మెడలో అలంకరించిన హారాలు.**

జ) మన కవులు రచించిన కవితలు, భారతి మెడలో అలంకరించిన హారాలు.

ఇ) **విన్నాణము పెంచుకోకపోతే, భవిష్యత్తు అంధకారమవుతుంది.**

జ) విజ్ఞానము పెంచుకోకపోతే, భవిష్యత్తు అంధకారమవుతుంది.

ఈ) **సింహాలు గొబల్లో నిద్రిస్తున్నాయి.**

జ. సింహాలు గృహల్లో నిద్రిస్తున్నాయి.

వ్యాకరణాంశాలు

1) కింది పదాల్లో నుగాగమ సంధి పదాలను గుర్తించి, విడదీసి సూత్రం రాయండి.

నిట్టనిలువు, తెల్లందనము, పోమేదేమి, తళుకుం గజ్జెలు, మహోపకారం, సరసపు(దనము

1. **తెల్లందనము =** తెల్ల + తనము = నుగాగమ సంధి

సూత్రం : అదంత గుణవాచకాలకు తనము పరమైతే నుగాగమం వస్తుంది.

ఉదా : తెల్ల + న్ + తనము

తరువాత సరళాదేశసంధి రాగా **ఉదా :** తెల్లందనము.

2. **తళుకుం గజ్జెలు =** తళుకు + గజ్జెలు = నుగాగమ సంధి

సూత్రం1 : ఉదంత స్త్రీ సమాలకు పుంపులకు పురుష సరళాలు పరమైతే నుగాగమం వస్తుంది.

ఉదా : తళుకు + న్ + గజ్జెలు

సూత్రం2 : ద్రుతానికి సరళ స్థిరాలు పరమైతే, బిందు సంశ్లేషలు విభాషగా వస్తాయి.

ఉదా : తళుకుం గజ్జెలు

3. **సరసపు(దనము =** సరసము + తనము = నుగాగమ సంధి

సూత్రం1 : కర్మధారయంలో ము వర్ణకానికి పుంపులు ఆదేశంగా వస్తాయి.

ఉదా : సరసపు + తనము

సూత్రం2 : ఉదంత స్త్రీ సమాలకు పుంపులకు పురుష సరళాలు పరమైతే నుగాగమం వస్తుంది.

ఉదా : సరసపు + న్ + తనము

తరువాత సరళాదేశసంధి రాగా. **ఉదా** : సరసపు(దనము

2) కింది వాటిని జతపరచండి.

సమాసపదం		విగ్రహవాక్యం		సమాసంపేరు
1) ప్రముఖ దినం	( )	క) మానవుల యొక్క చరిత్ర	( )	గ) నఞ్ తత్పురుష సమాసం
2) నాలుగు గీతలు	( )	చ) సాధారణం కానిది	( )	జ) విశేషణ పూర్వపద కర్మదారయం
3) అసాధారణం	( )	ట) నాలుగుసంఖ్యగల గీతలు	( )	డ) షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
4) మానవ చరిత్ర	( )	త) ప్రముఖమైన దినం	( )	ద) ద్విగు సమాసం

జ. జతపరచడం

సమాసపదం		విగ్రహవాక్యం		సమాసంపేరు
1) ప్రముఖ దినం	(త)	క) మానవుల యొక్క చరిత్ర	(డ)	గ) నఞ్ తత్పురుష సమాసం
2) నాలుగు గీతలు	(ట)	చ) సాధారణం కానిది	(గ)	జ) విశేషణ పూర్వపద కర్మదారయం
3) అసాధారణం	(చ)	ట) నాలుగుసంఖ్యగల గీతలు	(ద)	డ) షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
4) మానవ చరిత్ర	(క)	త) ప్రముఖమైన దినం	(జ)	ద) ద్విగు సమాసం

ఆ) మానవ జీవనం సుకుమారం

అర్థం 1. మా నవ (ఆధునిక) జీవితం సుకుమారమైనది.

2. మానవ (మనిషి) జీవితం సుకుమారమైనది.

గమనిక : పై అర్థాలను గమనించారు కదా! ఒకే శబ్దం రెండు వేర్వేరు అర్థాలను అందిస్తున్నది. అంటే విభిన్న అర్థాలు ఆశ్రయించి ఉన్నాయి. ఇలి ఉంటే వాటిని శ్లేషాలంకారం అని అంటారు.

శ్లేషాలంకారం (లక్షణం) : నానార్థములను కలిగి ఉండే అలంకారం, శ్లేష

www.sakshieducation.com

అభ్యాసం : కింది లక్ష్యాలలో ఉన్న అలంకారాన్ని గుర్తించి సమన్వయం చేయండి.

1. **రాజు కువలయానందకరుడు**

అర్థం : 1. రాజు (చంద్రుడు) కువలయములకు (కలువలకు) ఆనందకరుడు.

2. రాజు (దేశాన్ని పాలించే ప్రభువు) కువలయములకు (భూమండలానికి) ఆనందకరుడు.

సమన్వయం : రాజు కువలయానందకరుడు అనే వాక్యానికి.

1. చంద్రుడు కలువలకు ఆనందాన్ని ఇస్తాడు.

2. రాజు భూమండలానికి ఆనందాన్ని ఇస్తాడు.

అని రెండు అర్థాలు వస్తున్నాయి. ఇది నానార్థాలు కలిగి ఉన్న వాక్యం కాబట్టి, ఇక్కడ శ్లేషాలంకారం ఉంది.

2. **నీవేల వచ్చెదవు**

అర్థం : 1. నీవు ఏల (ఎందుకు) వస్తావు?

2. నీ వేలకు వస్తావు

సమన్వయం : నీవేల వచ్చెదవు అనే దానికి నానార్థాలు ఉన్నాయి. కాబట్టి ఈ వాక్యంలో శ్లేషాలంకారం ఉంది.

<u>భాషా కార్యకలాపాలు – ప్రాజెక్టుపని</u>

దిన, వార పత్రికల ఆధారంగా, మీకు నచ్చిన రెండు కవితల్ని సేకరించి, అంశాల ఆధారంగా కింది పట్టికను పూరించండి.

క్ర.సం	కవితా శీర్షిక	పత్రిక తేదీ, రచయిత	కవితలో మీరు గుర్తించిన ప్రత్యేక అంశాలు	కవితలో నీకు బాగా నచ్చిన పంక్తులు
1.	తేనెల తెలుగు	తెలుగు వెలుగు మాస పత్రిక సెప్టెంబరు 12 2013	తెలుగు కమ్మని భాష, అంత చిక్కని సొబగు తెలుగు	1)వేలూరి పాటలో ఊటలా ఉబికింది 2) త్యాగయ్య గళములో రాగాలు పొదిగింది. 3)మరుమల్లెపూలలో పరిమళమ్ములు తెచ్చి దరహాస చంద్రికల్ విసరు తెలుగు.
2.	అక్షరం నా ఊపిరి	తెలుగు వెలుగు అక్టోబరు 2013 మాసపత్రిక ఇంద్రగంటి నరసంహమూర్తి	పుస్తక పఠనం వృద్ధాప్యాన్ని అర్థవంతంగా తీర్చిదిద్దింది.	1) ఎవడైనా ఊకొడితే చాలు స్వోత్కర్ష గంటలతరబడి హితబోధలు, విరామం లేకుండా శ్రోతలె కరువు. 2) మనవరాలికి తాత మాట తలపోటు
3.	మూర్తి మాట	సెప్టెంబరు. 2014 చైతన్యం కీశే। మంగళం పల్లి రామనరసిం హమూర్తి.	1) తేనె లొలుకు పలుకు వీనుల విందురా. 2) అన్ని యిచ్చు శివుడు సున్నగా మిగులురా.	1) కండ్లజోడు బరువు కనని ముక్కుకు నేల. 2) చిలిపి చేష్టలందు చిన్ని కృష్ణుడు ముద్దు. 3) చినుత పదములందు సిరిమువ్వ సవ్వడి.
4.	సంక్రాంతి	జనవరి 2015 తె లుగు వెలుగు డి. జయంత్	1) భోగిమంటల వెచ్చదనం 2) పిండి వంటల తియ్యదనం 3) రంగవల్లుల చక్కదనం	1) సంక్రాంతి తెచ్చింది తెలుగుదనం 2) ఇంటిల్లిపాదికి అభినందనం

అ) పాఠంలో మరికొన్ని సందులు సూత్రాలు :

1) **ద్విరుక్తటకారాదేశ సంధి :**

సూత్రం : కుఱు, చిఱు, కడు, నడు, నిడు శబ్దాలలోని ఱ, డ లకు, అచ్చు పరమైతే ద్విరుక్తటకారం వస్తుంది.

ఉదా : కట్టెదుట = కడు + ఎదుట = ద్విరుక్తటకారాదేశ సంధి.

2) **ఆమ్రేడిత ద్విరుక్తటకారాదేశ సంధి :**

సూత్రం : ఆమ్రేడితం పరమైనప్పుడు, కడాదుల మొదటి అచ్చు మీది వర్ణాలకు అన్నింటికి, అదంతమైనద్విరుక్తటకారం వస్తుంది.

ఉదా : నిట్టనిలువు = నిలువు + నిలువు = ఆమ్రేడిత ద్విరుక్తటకారాదేశ సంధి.

3) **లులన సంధి :**

సూత్రం : లులనలు పరమైనప్పుడు, ఒకానొకప్పుడు ముగాగమానికి లోపం, దాని పూర్వస్వరానికి దీర్ఘం వస్తాయి.

ఉదా : గుర్రాలు = గుర్రము + లు = లులన సంధి

పదాలు = పదము + లు = లులన సంధి

4. **ఉత్వ సంధి :**

సూత్రం : ఉత్తునకు అచ్చు పరమైనప్పుడు సంధి తప్పకుండా వస్తుంది.

ఉదా : మిన్నందుకొన్న = మిన్ను + అందుకొన్న = ఉత్వ సంధి

ఆయత్తమయినాడు = ఆయత్తము + అయినాడు = ఉత్వ సంధి

5. **ఇత్వ సంధి :**

సూత్రం : ఏమ్యాదుల ఇత్తునకు సంధి వైకల్పికంగా వస్తుంది.

ఉదా : ఏమిటని = ఏమిటి + అని = ఇత్వ సంధి

ఆ) **పాఠంలో కొన్ని సమాసాలు :**

www.sakshieducation.com

సమాస పదం		విగ్రహవాక్యం		సమాసం పేరు
1) మానవ చరిత్ర	-	మానవుల యొక్క చరిత్ర	-	షష్ఠీతత్పురుష సమాసం
2) పద్యసంత్రాసం	-	పద్యము యొక్క సంత్రాసం	-	షష్ఠీతత్పురుష సమాసం
3) సమాజ రుగ్మతలు	-	సమాజంలోని రుగ్మతలు	-	షష్ఠీతత్పురుష సమాసం
4) చక్కని నొక్కులు	-	చక్కనైన నొక్కులు	-	విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయ సమాసం
5) చిక్కని పదాలు	-	చిక్కనైన పదాలు	-	విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయ సమాసం
6) శుభదినం	-	శుభమైన దినం	-	విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయ సమాసం
7) తప్పటడుగులు	-	తప్పు అయిన అడుగులు	-	విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయ సమాసం
8) అలతి మాటలు	-	అలతియైన మాటలు	-	విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయ సమాసం
9) అనాది	-	ఆది కానిది	-	నఞ్ తత్పురుష సమాసం
10) అందచందాలు	-	అందమును, చందమును	-	ద్వంద్వ సమాసం

ఇ) పాఠంలోని మరికొన్ని ప్రకృతి - వికృతులు

ప్రకృతి	-	**వికృతి**	**ప్రకృతి**	-	**వికృతి**
విజ్ఞానము	-	విన్నాణము	పర్వము	-	పబ్బము
భాషలు	-	బాసలు	గుహ	-	గొబ
పద్యము	-	పద్దెము	యంత్రము	-	జంత్రము

ఈ) పర్యాయపదాలు

1) మాట	:	1) పలుకు	2) వచనము	3) ఉక్తి
2) అడుగు	:	1) పాదం	2) చరణం	3) పదం
3) గుర్రాలు	:	1) అశ్వములు	2) హయములు	3) తురంగములు
4) పొట్ట	:	1) కడుపు	2) కుక్షి	3) ఉదరం

సూక్తి :

విద్యాదదాతి వినయం	**విద్య వల్ల వినయం, వినయం వల్ల యోగ్యత,**
వినయాద్యాతి పాత్రతామ్	**యోగ్యత వల్ల ధనం, ధనం వల్ల దానం,**
పాత్రాత్వాద్ధనమాప్నోతి	**దానం వల్ల సుఖం లభిస్తాయి.**
ధనాద్ధర్మం తత:సుఖమ్	
- హితోపదేశం	

www.sakshieducation.com

మాతృభావన

ప్రశ్నలు

1. "పావనంబైన జనయిత్రి పాదజలము" అంటే ఏమిటి?
2. తల్లి పాదజలం దేనికంటే గొప్పదని తెలుసుకొన్నారు? ఎందుకు?
3. కుమారునికి అన్నింటికంటే ఏది మిన్న? ఎందుకు?
4. ఈ పద్యం ద్వారా తల్లికిగల స్థానమేమిటని గ్రహించారు?
5. "ప్రతి స్త్రీమూర్తి మనకు తల్లితో సమానం" అని ఎందుకంటారు?

నేపథ్యం

మొదటి దండయాత్రలో 'కళ్యాణి' దుర్గం జయించిన తరువాత అబ్బాజీసోన్‌దేవుడు, విజయోత్సాహంతో శివాజీ వద్దకు వస్తాడు. అప్పుడు సోన్‌దేవుడు శివాజీతో "దేవా మీ ఆజ్ఞ ప్రకారం కళ్యాణిని జయించి దాని సర్దారులను పట్టి బంధించి, సర్వస్వాన్నీ, రాణివాస స్త్రీలను బందీలుగా తెచ్చాను" అని మనవి చేశాడు. ఇది విన్న శివాజీ పరస్త్రీలు తల్లులతో సమానం అని చెప్పి, ఆమెకు అగౌరవం కల్గించినందుకు చింతిస్తూ, ఇలా చేయడం తగదని హితవు పలికిన సందర్భంలోనిదీ పాఠ్యాంశం.

కవి పరిచయం

ఆధునికాంధ్ర కవుల్లో ప్రముఖులు, శతావధాని డా॥ గడియారం వేంకటశేషశాస్త్రి. ఈయన తల్లిదండ్రులు – నరసమాంబ, రామయ్యలు. కడపజిల్లా, జమ్మలమడుగు తాలూకా నెమళ్ళ దిన్నె గ్రామంలో జన్మించాడు.

ఈయన దుర్భాక రాజశేఖర శతావధానితో కలసి కొన్ని కావ్యనాటకాలు రాశాడు. గడియారం వారి పేరు చెప్పగానే "శ్రీ శివభారతము" కావ్యం గుర్తుకు వస్తుంది. పారతంత్ర్యాన్ని నిరసించి స్వాతంత్ర్య కాంక్షను అణువణువునా రగుల్కొల్పిన మహాకావ్యం ఇది. 'మురారి', 'పుష్పబాణవిలాసము', 'రఘునాథీయము', 'మల్లికామారుతము' మొదలైన కావ్యాలు, 'వాస్తు జంత్రి' (అముద్రిత వచన రచన), 'శ్రీనాథ కవితా సామ్రాజ్యము' (విమర్శ) ఈయన లేఖిని నుండి వెలువడ్డాయి. 'కవితావతంస', 'కవిసింహ', 'అవధాన పంచానన' అనే బిరుదులను అందుకున్నాడు.

శా. "ఆ–యేమీ? యొక్క రాణివాసమును బుణ్యావాసమున్ దెచ్చినా
వా? యేహైందవుఁడైన నీ గతి నమర్యాదన్ బ్రవర్తించునే?
మా యాజ్ఞన్ గమనింపవో? జయ మదోన్మాదంబునన్ రేఁగి, నీ
యాయుస్సూత్రము లీవ త్రుంచుకొనెదో? యౌద్ధత్య మోర్వన్ జుమీ"

ప్రతిపదార్థం :

ఆ + ఏమి	=	(ఆశ్చర్యం, కోపంతో) ఆఁ ఏమిటీ?
పుణ్య + ఆవాసమున్	=	పుణ్యానికి నిలయమైన
ఒక	=	ఒకానొక
రాణివాసమును	=	అంతఃపురమును (మహారాణిని)
తెచ్చినావు + ఆ	=	(బంధించి) తీసుకొని వచ్చావా?
ఏ హైందవుడు + ఐనన్	=	ఏ హిందువైనా (భారతీయుడెవరైనా)
ఈ గతిన్	=	ఈ విధంగా
అమర్యాదన్	=	గౌరవం లేకుండా
ప్రవర్తించును + ఏ	=	ప్రవర్తిస్తాడా? (ప్రవర్తించడు)
మా + ఆజ్ఞన్	=	మా ఆజ్ఞను (రాజాజ్ఞను)
గమనింపవు + ఓ	=	పట్టించుకోవా?
జయ	=	జయం వలన
మద	=	గర్వంతో
ఉన్మాదంబునన్	=	మితిమీరిన పిచ్చితనముతో
రేఁగి	=	విజృంభించి
నీ	=	నీ యొక్క
ఆయుస్సూత్రములు	=	ఆయుర్దాయువు నూలిపోగులు (ప్రాణాలు)
ఈవ	=	నీవే
త్రుంచుకొనెదు + ఓ	=	త్రెంచుకొంటావా?
ఔద్ధత్యము	=	గర్వంతో చేసే పనులను
ఓర్వన్	=	సహించను
చుమీ	=	సుమా!

తాత్పర్యం : "ఆ-ఏమిటీ? పుణ్యానికి నిలయమైన ఒక రాణి వాసాన్ని బంధించి తీసుకొనివచ్చావా? ఏ భారతీయుడైనా ఈ విధంగా గౌరవం లేకుండఎడా ప్రవర్తిస్తాడా? రాజాజ్ఞను కూడా పట్టించుకోవా? జయం వలన గర్వంతో, మితిమీరిన పిచ్చితనంతో విజృంభిస్తావా? నీ ప్రాణాలు నీవే త్రెంచుకొంటావా? గర్వాన్ని సహించను సుమా!" అని శివాజీ, సోన్‌దేవునితో ఆగ్రహంగా అన్నాడు.

మ. అనుచున్ జేవురుమీఱు కన్నుఁగవతో నాస్పందదోష్ఠంబుతో
ఘన హుంకారముతో నటద్భ్రుకుటితో గర్జిల్లు నా భోన్‌సలే
శునిఁ జూడన్ బుయిలోడెఁ గొల్వు, శివుఁడీసున్ గుత్తుకన్ మ్రింగి, బో
రన నవ్వారల బంధ మూడ్చి గొనితేరన్ బంచె సోన్‌దేవునిన్

ప్రతిపదార్థం :

అనుచున్	=	పై విధంగా పలుకుతూ
జేవురుమీఱు	=	బాగా (కోపంతో) ఎరుపెక్కిన
కన్నున్ + కవతో	=	రెండు కళ్లు కలవాడై
ఆస్పందత	=	పూర్తిగా అదురుచున్న
ఓష్ఠంబుతో	=	పై పెదవి కలవాడై
ఘన	=	గొప్పదైన
హుంకారంబుతో	=	హుంకరిస్తూ
నటత్	=	కదలుచున్న
భ్రుకుటితో	=	బొమముడి కలవాడై
గర్జిల్లున్	=	గర్జిస్తున్న
భోన్‌సలేశునిన్	=	శివాజీని
చూడన్	=	చూచుటకు
కొల్వు	=	రాజసభ
పుయిలోడెన్	=	సంకోచించెను (జంకెను)
శివుడు	=	శివాజీ
ఈసున్	=	కోపమును
కుత్తుకన్	=	గొంతులో
మ్రింగి	=	మ్రింగి
సోన్‌దేవునిన్	=	సోన్‌దేవుని
బోరన	=	శ్రీఘ్రముగా (వెంటనే)
ఆ + వారల	=	ఆ రాణివాసము యొక్క
బంధము + ఊడ్చి	=	సంకెళ్లు తీయించి
కొనితేరన్	=	తీసుకొని వచ్చుటకు
పంచె	=	ఆజ్ఞాపించెను

తాత్పర్యం : పై విధంగా పలుకుచున్న శివాజీ కళ్లు ఎఱ్ఱబడ్డాయి. పై పెదవి అదురుతోంది. కదులుతున్న బొమముడితో హుంకరిస్తూ గర్జిస్తున్నాడు. అటువంటి శివాజీని చూడడానికి రాజసభ జంకింది. శివాజీ తన కోపాన్ని గొంతులోనే మ్రింగాడు. వెంటనే వెళ్ళి ఆ రాణి వాసమును విడిపించి తీసుకొని రమ్మని సోన్‌దేవుని ఆజ్ఞాపించాడు.

మ. త్వరితుండై యతఁ డట్టులే సలిపి "దేవా! నన్ను మన్నింపు, మీ
సరదారున్ గొని తెచ్చుచో సరభసోత్సాహంబు కన్గప్పె, దు
శ్చరితాలోచన లేదు, లేదు భవదాజ్ఞా లంఘనోద్వృత్తి, మీ
చరణద్వంద్వము లాన" యంచు వినిపించన్, సుంత శాంతించుచున్

ప్రతిపదార్థం :

త్వరితుండు + ఐ	=	తొందర కలవాడై
అతడు	=	ఆ సోన్‌దేవుడు
అట్టులే	=	ఆ విధంగానే (శివాజీ చెప్పినట్లుగానే)
సలిపి	=	చేసి
దేవా	=	దేవా (శివాజీని దైవమా! అని సంబోధించి)
నన్ను	=	నన్ను (సోన్‌దేవుని)
మన్నింపుము	=	అపరాధమును క్షమింపుము
ఈ సరదారున్	=	(ఓడిపోయిన) ఈ వీరుడిని
కొని తెచ్చుచో	=	తీసుకొని వచ్చేటప్పుడు
సరభస + ఉత్సాహంబు	=	ఉవ్విళ్ళూరు ఉత్సాహము

కన్గప్పె	=	కళ్లకు కమ్మేసింది
దుస్ + చరిత + ఆలోచన	=	చెడు చేయాలనే తలంపు
లేదు	=	లేదు
మీ	=	తమ యొక్క
చరణద్వంద్వంబులు	=	పాదాలు
ఆన	=	సాక్షి
భవత్	=	తమ యొక్క
ఆజ్ఞ	=	ఆజ్ఞను
ఉల్లంఘన	=	అతిక్రమించాలనే
ఉద్వృత్తి	=	గర్వము
లేదు	=	లేదు
అంచు	=	అనుచు
వినిపించన్	=	నివేదించగా
సుంత	=	కొద్దిగా
శాంతించుచున్	=	శాంతిని పొందినవాడై (కోపం తగ్గినవాడై)

తాత్పర్యం : శివాజీ ఆజ్ఞాపించిన పనిని సోన్‌దేవుడు తొందరగా చేశాడు. "దేవా! నన్ను మన్నించండి. ఓడిపోయిన ఈ వీరుడిని బంధించి తెచ్చేటప్పుడు ఉవ్విళ్ళూరు ఉత్సాహం కళ్లకు క్రమ్మేసింది. మీ పాదాల సాక్షిగా నాకు చెడు చేయాలనే ఆలోచన లేదు. తమ ఆజ్ఞను అతిక్రమించాలనే గర్వంలేదు." అని నివేదించగా శివాజీ కొద్దిగా శాంతించాడు.

ఆలోచించండి - చెప్పండి.

1. 'విజయగర్వంతో నీవు చేసిన పని సరికాదని' అనే మాటలను బట్టి శివాజీ ఎలాంటివాడని భావిస్తున్నారు?
2. స్త్రీలపట్ల మర్యాదగా ప్రవర్తించడం అంటే ఏమిటి?
3. శివాజీ కోపానికి కారణమేమిటి? కోపంలో శివాజీ ఎలా ఉన్నాడూ?
4. "సరభసోత్సాహంబు కన్గప్పె" అంటే మీకేమర్థమైంది?

మ. శివరాజంతట మేల్ముసుంగుc దెరలో - స్నిగ్ధాంబుదచ్ఛాయలో
నవసౌదామినిc బోలు నా యవనకాంతారత్నమున్ భక్తి గౌ
రవముల్ పాఱcగc జూచి పల్కె "వనితారత్నంబు లీ భవ్యహైం
దవభూజంగమ పుణ్యదేవతలు, మాతా! తప్పు సైరింపుమీ!"

ప్రతిపదార్థం :

అంతట	=	అప్పుడు
శివరాజు	=	ఛత్రపతి శివాజీ
మేల్ముసుంగు	=	పైన గల ముసుగు అనెడు
తెరలో	=	పరదాలో
స్నిగ్ధ	=	దట్టమైన
అంబుద	=	మేఘముల యొక్క
ఛాయలో	=	నీడలో
నవ సౌదామినిన్	=	క్రొత్త మెరపు తీగను
పోలున్	=	పోలినటువంటి
ఆ యవన కాంతారత్నమున్	=	యవన జాతికి చెందిన శ్రేష్ఠమైన ఆ స్త్రీని
భక్తి గౌరవముల్	=	భక్తియును, గౌరవమును
పాఱగన్	=	ప్రవహించగా (ఎక్కువ కాగా)
చూచి	=	ఆమె వైపు చూచి
వనితారత్నంబులు	=	స్త్రీలు
ఈ భవ్య	=	ఈ యోగ్యమైన
హైందవ భూ	=	హిందూ భూమిపై (భారతదేశంలో)
జంగమ	=	తిరిగెడు, కదిలెడు
పుణ్యదేవతలు	=	పవిత్రమైన దేవతాస్వరూపులు
మాతా!	=	తల్లీ!
తప్పు సైరింపుము+ఈ	=	మా తప్పును సహించుము
పల్కె	=	అని పల్కెను

www.sakshieducation.com

తాత్పర్యం : అప్పుడు ఛత్రపతి శివాజీ మేలిముసుగు పరదాలోని స్త్రీని చూశాడు. ఆమె దట్టమైన మేఘాల నీడలో క్రొత్త మెరుపు గీత వలె ఉంది. భక్తి గౌరవాలు పొంగిపొర్లగా ఆ యవనకాంతను చూశాడు. "ఈ భారతదేశంలో స్త్రీలు – సంచరించే పవిత్రమైన దేవతాస్వరూపులు తల్లీ! మా తప్పును సహించు" అని అన్నాడు.

సీ. హరి హర బ్రహ్మలఁ బురిటిబిడ్డలఁ జేసి
జోలఁబాడిన పురంధ్రీలలామ,
యమధర్మరాజుపాశముఁ ద్రుంచి యదలించి
పతిభిక్ష గొన్న పావనచరిత్ర,
ధగధగ ద్గహనమధ్యము పూలరాసిగా
విహరించియున్న సాధ్వీమతల్లి,
పతి నిమిత్తము సూర్యభగవానును దయంబు
నరికట్టి నిలుపు పుణ్యములపంట,
తే. అట్టి యెందఱో భరతాంబ యాఁడుబిడ్డ
లమల పతిదేవతాత్వ భాగ్యములు వోసి
పుట్టినిలు మెట్టినిలుఁ బెంచు పుణ్యసతులు
గలరు, భారతావని భాగ్యకల్పలతలు

ప్రతిపదార్థం :

హరిహర బ్రహ్మలన్	=	విష్ణువును, శివుని, బ్రహ్మను
పురిటి బిడ్డలన్ + చేసి	=	పసిపిల్లలుగా చేసి
జోలన్	=	జోలపాటను
పాడిన	=	పాడినటువంటి
పురంధ్రీలలామ	=	శ్రేష్ఠురాలైన గృహిణి (అనసూయ)
యమధర్మరాజు	=	మృత్యుదేవత యొక్క
పాశమున్	=	త్రాడును
త్రుంచి	=	త్రెంచి
అదలించి	=	గర్జించి
పతిభిక్షన్	=	భర్తను భిక్షగా
కొన్న	=	సంపాదించిన
పావన చరిత్ర	=	పవిత్రమైన చరిత్ర గలది; (సావిత్రి)
ధగధగత్	=	ధగధగ మండుచున్న
గహన మధ్యము	=	చితి మధ్యభాగము
పూలరాసిగా	=	పూలకుప్ప వలె
విహరించియున్న	=	సంచరించి ఉన్నటువంటి
సాధ్వీమ తల్లి	=	శ్రేష్ఠురాలైన స్త్రీ (సీత)
పతి నిమిత్తము	=	పతి కొరకు
సూర్యభగవానుని	=	సూర్యదేవుని యొక్క
ఉదయంబును	=	ఉదయమును
అరికట్టి	=	నిరోధించి
నిలుపు	=	నిలిపిన
పుణ్యముల పంట	=	తల్లిదండ్రుల పుణ్యఫలము (సుమతి)
అట్టి	=	అటువంటి
ఎందఱో	=	ఎంతోమంది
భరతాంబ	=	భరతమాత యొక్క
ఆఁడుబిడ్డలు	=	స్త్రీ సంతానం
అమల	=	స్వచ్ఛమైన
పతిదేవతాత్వ	=	పతివ్రతా ధర్మమనెడు
భాగ్యములు + పోసి	=	సంపదలను ఇచ్చి
పుట్టిన + ఇలు	=	పుట్టినింటిని
మెట్టిన + ఇలున్	=	అత్తవారింటిని
పెంచు	=	అభివృద్ధి చేయు
భరత + అవని	=	భారతదేశము యొక్క
భాగ్య కల్పలతలు	=	సంపద అనెడు దేవతావృక్షాల వంటి

పుణ్యసతులు	=	పుణ్యాత్ములైన స్త్రీలు
కలరు	=	ఉన్నారు

తాత్పర్యం : బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులను పసిపిల్లలుగా చేసి నిద్రపుచ్చినది అనసూయ అను పేరు గల ఒక గృహిణి. యమధర్మరాజు పాశమును కూడా త్రెంచి, గర్జించి, పతి ప్రాణాలు సాధించిన పవిత్రమైన చరిత్ర కలది సావిత్రి. నిప్పుల రాశి మధ్యను పూలరాశిగా సంచరించిన శ్రేష్ఠురాలైన స్త్రీ సీత. పతిప్రాణాలు కాపాడడానికి సూర్యోదయాన్ని నిలిపిన పుణ్యాత్మురాలు సుమతి. అటువంటి భరతమాత సంతానమైన స్త్రీలు స్వచ్ఛమైన పతివ్రతలు. వారి పాతివ్రత్య మహిమతో పుట్టింటిని, అత్తవారింటిని అభివృద్ధి చేస్తున్నారు. వారు ఈ భారతదేశపు సంపదలనెడు దేవతావృక్షాలు. అటువంటి పుణ్యస్త్రీలు ఉన్నారు.

మ. అనలజ్యోతుల నీ పతివ్రతలఁ బాపాచారులై డాయు భూ
జనులెల్లన్ నిజసంపదల్ దొలఁగి యస్తధ్వస్తులై పోరె? వి
త్తనమే నిల్చునె? ము న్నెఱుంగమె పులస్త్యబ్రహ్మసంతాన? మో
జననీ! హైందవ భూమి నీ పగిది దుశ్చారిత్రముల్ సాగునే?

ప్రతిపదార్థం :

ఓ జననీ!	=	ఓ తల్లీ!
పాప + ఆచారులు + ఐ	=	పాపము చేయుట ఆచారముగా గలవారై
అనల జ్యోతులను	=	అగ్నికాంతుల వంటి (అగ్ని వంటి తేజస్సుగల)
ఈ పతివ్రతలను	=	పాతివ్రత్యం గల పుణ్యస్త్రీలను
డాయు	=	సమీపించు
భూజనులు + ఎల్లన్	=	భూమిపై నున్న మానవులందరూ
నిజ సంపదల్	=	తమ సంపదలు
తొఱగి	=	తొలగి
అస్త ధ్వసులు + ఐ	=	మరణించి, నాశనమై
పోరె	=	పోరా (పోతారు)
విత్తనము + ఏ	=	వంశమైనా, సంతానమైనా
నిల్చునె?	=	నిలబడుతుందా? (నిలబడదు)
మున్ను	=	ఇంతకుముందు
పులస్త్యబ్రహ్మసంతానము	=	పులస్త్యబ్రహ్మ యొక్క సంతానమైన రావణాసుర వంశం
ఎఱుంగము + ఎ	=	(ఏ విధంగా నశించిందో) ఎఱుగమా! (ఎఱుగుదుము)
ఈ పగిది	=	ఈ విధమైన
దుస్ + చారిత్రముల్	=	చెడు ప్రవర్తనలు
హైందవ భూమిని	=	హిందూదేశంలో (భారతదేశంలో)
సాగును + ఏ	=	సాగుతాయా! (సాగవు)

తాత్పర్యం : అగ్నికాంతితో ప్రకాశించు పతివ్రతలను పాపపు ఆచారం కలవారై సమీపించకూడదు. అలా సమీపించిన వారు తమ సంపదలను కోల్పోతారు. మరణిస్తారు. నశిస్తారు. వంశం కూడా నిలబడదు. పూర్వం, పులస్త్యబ్రహ్మ సంతానమైన రావణాసురుని వంశం నశించడం తెలియదా? భారతదేశంలో ఈ విధమైన చెడు నడతలు సాగవు.

ఆలోచించండి - చెప్పండి

1. స్త్రీలను ఎవరితో పోల్చారు? ఎందుకు?
2. స్త్రీల పట్ల సమాజంలో ఎలాంటి అభిప్రాయాలు ఉన్నాయి? దీనిపై మీ అభిప్రాయాలు తెల్పండి.
3. స్త్రీల వల్ల భారత కీర్తి ప్రతిష్ఠలు పెరుగుతున్నాయనడానికి ఉదాహరణలు తెల్పండి.
4. "అనలజ్యోతుల .... సాగునే?" అనే పద్యం ద్వారా మీకేమర్థమైంది?

తే. యవన పుణ్యాంగనామణి వగుదుగాక
హైందవులపూజ తల్లియట్లందరాదె?
నీదురూపము నాయందు లేద యైనఁ
గనని తల్లివిగా నిన్ను గారవింతు

శా. మా సర్దారుఁడు తొందరన్ బడి యసన్మార్గంబునన్ బోయె, నీ
దోసంబున్ గని నొచ్చుకోకు, నినుఁ జేర్తున్ నీ గృహం బిప్పుడే,
నా సైన్యంబును దోడుగాఁ బనిచెదన్, నాతల్లిగాఁ దోడుగా,
దోసిళ్లన్ నడిపింతు, నీ కనులయందున్ దాల్మి సారింపుమీ!"

ప్రతిపదార్థం :

తల్లీ	=	ఓ మాతా!

మా సర్దారుడు	=	మా వీరుడు (సోన్‌దేవుడు)
తొందరన్ + పడి	=	కంగారు పడి
అసత్ + మార్గంబునన్	=	మంచిది కాని దారిలో
పోయెను	=	ప్రయాణించెను
ఈ దోసంబున్	=	ఈ తప్పును
కని	=	చూచి
నొచ్చుకోకు	=	బాధపడకు
ఇప్పుడే	=	వెంటనే
నినున్	=	నిన్ను
నీ గృహంబు	=	నీ ఇంటికి
చేర్తున్	=	చేరుస్తాను
నా సైన్యంబును	=	నా యొక్క సైన్యాన్ని
తోడుగాన్	=	నా సహోదరి వలె
దోసిళ్లన్	=	అరచేతులపై
నడిపింతు	=	నడిపిస్తాను
నీ కనుల + అందున్	=	నీ చూపులో
తాల్మి	=	ఓర్పును, క్షమను
సారింపుము	=	ప్రదర్శించుము

తాత్పర్యం : మా వీరుడు కంగారు పడి చెడుమార్గంలో ప్రయాణించాడు. ఈ తప్పును చూచి బాధపడకు. వెంటనే నీ ఇంటికి చేరుస్తాను. నా సైన్యాన్ని నీకు సహాయంగా పంపుతాను. నా తల్లిని వలె, నా సోదరిని వలె నిన్ను అరచేతులపై నడిపిస్తాను. నీ చూపులలో ఓర్పును ప్రదర్శించుము అమ్మా! అని శివాజీ అన్నాడు.

మ. అని కొండాడి, పతివ్రతా హిత సపర్యాధుర్యుఁడాతుండు యా
వన కాంతామణి కర్హసత్కృతు లొనర్పన్ జేసి, చేసేతఁ జి
క్కిన సర్దారుని గారవించి హితసూక్తిన్ బల్కి, బీజాపురం
బునకున్ బోవిడె - వారితోఁ దనబలంబుల్ గొన్ని తోడంపుచున్

ప్రతిపదార్థం :

అని	=	పై విధంగా పలికి
కొండాడి	=	స్తుతించి
పతివ్రతా	=	పతివ్రతల యొక్క
హిత	=	ఇష్టమునకు
సపర్యా	=	పూజ అనెడు
ధుర్యుడు	=	భారము వహించువాడు
ఆతండు	=	ఆ శివాజీ
యావన	=	యవన సంబంధమైన
కాంతామణికి	=	శ్రేష్ఠురాలైన ఆ స్త్రీకి
అర్హ	=	తగినటువంటి
సత్కృతులు	=	గౌరవాదరాలు
ఒనర్పన్	=	అతిశయించునట్లు
చేసి	=	చేసి
చేత + చేత	=	చేతులారా
చిక్కిన	=	తనకు బందీ అయిన
సర్దారుని	=	(ఓడిపోయిన) వీరుని
గారవించి	=	గౌరవించి
హిత	=	మంచిని కల్గించే
సు + ఉక్తిన్	=	మంచి మాటను
పల్కి	=	చెప్పి
తన బలంబుల్	=	తన సైన్యము
కొన్ని	=	కొంత
వారితో	=	ఆ యవన దంపతులతో
తోడు + అంపుచున్	=	సహాయంగా పంపుతూ
బీజాపురంబునకున్	=	బీజాపూర్‌కు
పోన్ + విడె	=	పోవుటకు విడిచిపెట్టెను.

www.sakshieducation.com

తాత్పర్యం : శివాజీ పై విధంగా ఆ యవన కాంతను స్తుతించాడు. పతివ్రతల ఇష్టానికి తగినట్లు పూజించాడు. ఆ యవనకాంతకు తగిన గౌరవ మర్యాదలు చేశాడు. తనకు చిక్కిన వీరుడైన ఆమె భర్తను గౌరవించాడు. మంచి మాటలు చెప్పాడు. వారికి సహాయంగా తన సైన్యం కొంత పంపాడు. వారిని బీజాపూర్ వెళ్ళడానికి విడిచిపెట్టాడు.

మ. శివరా జంతట సోనదేవుమొగమై "స్త్రీరత్నముల్ పూజ్య, లే
యవమానంబు ఘటింపరా, దిది మదీయాదర్శ మస్మచ్చమూ
ధవు లీయాజ్ఞ నవశ్య మోమవలె, నీతాత్పర్యమున్ జూచి, లో
కువ చేకూరమి నెంచి, నీయెడ దొసంగు ల్లేమి భావించితిన్" (అని వాక్రుచ్చెను).

ప్రతిపదార్థం :

అంతట	=	అంతలో
శివరాజు	=	ఛత్రపతి శివాజీ
సోనదేవు మొగమై	=	సోన్‌దేవును వైపు తిరిగి
స్త్రీ రత్నముల్	=	శ్రేష్ఠులైన స్త్రీలు
పూజ్యులు	=	పూజింప తగినవారు
ఏ అవమానంబు	=	ఏ విధమైన అవమానమును
ఘటింపరాదు	=	జరుగరాదు
ఇది	=	ఈ పద్ధతి
మదీయ	=	నా యొక్క
ఆదర్శము	=	ఆశయము
అస్మత్	=	నా యొక్క
చమూధవులు	=	సైన్యాధికారులు
ఈ + ఆజ్ఞను	=	ఈఉత్తర్వును
అవశ్యము	=	తప్పనిసరిగా
ఓమవలె	=	రక్షించాలి
నీ తాత్పర్యమున్	=	నీ భావమును
చూచి	=	పరిశీలించి
లోకువ	=	తక్కువ
చేకూరమిన్	=	కలుగపోవుటను
ఎంచి	=	పరిశీలించి
నీ + ఎడ	=	నీ పట్ల
దొసంగుల్ + లేమి	=	తప్పులు లేకపోవుటను
భావించితిన్	=	గ్రహించితిని

తాత్పర్యం : అపుడు ఛత్రపతి శివాజీ సోన్‌దేవుని వైపు తిరిగి, "స్త్రీలు పూజ్యనీయులు. వారికి ఏ అవమానం జరగకూడదు. ఇది నా ఆశయం. మన సైన్యాధికారులందరూ ఈ ఆజ్ఞను రక్షించాలి. నీ భావం గ్రహించాను. మమ్ము తక్కువ చేయకపోవుటను తెలుసుకొన్నాను. నీ తప్పు లేదని గ్రహించాను" అన్నాడు.

ఆలోచించండి - చెప్పండి

1. తల్లిగా గౌరవించడం అంటే ఏమిటి? ఆ ప్రవర్తన ఎలా ఉంటుంది?
2. సన్మార్గంలో నడవడం అంటే ఏమిటి? విద్యార్థులుగా మీరు చేయాల్సిన కొన్ని పనులను తెల్పండి.
3. "స్త్రీరత్నముల్ పూజ్య, లే యవమానంబు ఘటింపరాదు," అంటే ఏమిటి?
4. "హితసూక్తిన్ బల్కి" అంటే ఏమిటి?

భావాలు

1. ఆ .... ఏమిటి? పుణ్యానికి నిలయమైన ఒక రాణివాసాన్ని బందీగా తెచ్చావా? ఏ హైందవుడైనా ఈ విధంగా మర్యాద తప్పి ప్రవర్తిస్తాడా? నా ఆజ్ఞను నీవు గమనించలేదా? విజయగర్వం మత్తులో చెలరేగి నీ ప్రాణానికి నీవే ఆపద తెచ్చుకొంటావా? నీవు చేసిన ఈ పనిని నేను సహించను.
2. అంటూ ఎర్రబడిన కన్నులతో, అదిరిపడే పై పెదవితో, గొప్ప హుంకారముతో, కదలాడే కనుబొమ్మ ముడితో గర్జిస్తున్న భోంసలేశుని చూసి సభంతా నిశ్చేష్టితమైంది. శివాజీ తన కోపాన్నంతా దిగమింగి "వెళ్ళి వారి బంధనాలు తొలగించి ఇక్కడకు తీసుకురండి" అని సోన్‌దేవుని పంపించాడు.
3. సోన్‌దేవుడు త్వరత్వరగా శివాజీ ఆజ్ఞను పాటించి "దేవా! నన్ను మన్నించండి. ఈ సర్దారును పట్టి తెచ్చే ఉత్సాహ తీవ్రత నా కళ్ళను కప్పేసింది. అంతేగాని ఇందులో ఎటువంటి చెడు ఆలోచన నాకు లేదు. మీ ఆజ్ఞను మీరి ప్రవర్తించాలనే ఉద్దేశం కూడా లేదు. మీ పాదాల మీద ఒట్టు" అని మనవి చేయగా, శివాజీ కొంత శాంతిస్తూ.

4. అంతలోనే మేలిముసుగు తెరలో దట్టమైన నీలిమేఘం మాటున ఉన్న మెరుపుతీగ లాంటి యవనస్త్రీని భక్తి గౌరవాలతో చూస్తూ ఇలా అన్నాడు "స్త్రీలు శుభప్రదమైన ఈ హైందవభూమిపై సంచరించే పుణ్యదేవతలు. అమ్మా ఈ తప్పును మన్నించు".
5. త్రిమూర్తులను (బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు) తన పాతివ్రత్యంతో చంటిబిడ్డలుగా చేసి వారికి జోలపాడిన మహనీయురాలు (అనసూయ). యమధర్మరాజు పాశాన్ని ఎదిరించి తన భర్త ప్రాణాన్ని రక్షించుకున్న పావన చరిత (సావిత్రి). భగభగ మండే అగ్ని గుండంలో కూడా పూలరాసిలో తిరిగినట్టు తిరుగాడి బయటకువచ్చిన పతివ్రత (సీత). భర్తకోసం సూర్యభగవానుని ఉదయించకుండా నిలిపిన పుణ్యస్త్రీ (సుమతి). ఇలా భారతీయ స్త్రీలు ఎందరో తమ పాతివ్రత్యంతో పుట్టినింటికీ మెట్టినింటికీ కీర్తిని పెంచిన వారు ఉన్నారు. వారు భారతదేశానికి అదృష్టకల్పలతలు.
6. ఓ తల్లీ! అగ్నిజ్వాలల వంటి పతివ్రతలపట్ల అపచారం చేసేవారు తమసంపదలు కోల్పోయి నాశనమై పోరా? అసలు వంశం నిలుస్తుందా? పులస్త్యబ్రహ్మ సంతానమైన రావణాసురుని పతనం గురించి మనకు తెలియదా? భారతభూమిపై ఇటువంటి దుశ్చర్యలు సాగుతాయా? సాగవు.
7. నీవు యవన దేశ పుణ్యస్త్రీవి కావచ్చు. అయినా హైందవుల పూజను స్వీకరించు. నీ రూపం నాలో లేకపోయినా నన్ను కనని తల్లివి నీవు. నిన్ను నా తల్లిగానే గౌరవిస్తాను.
8. మా సర్దారు తొందరపాటు వల్ల జరిగిన ఈ దోషానికి బాధపడకు. నిన్ను ఇప్పుడే నీ ఇంటికి చేరుస్తాను. నా సైన్యాన్ని తోడుగా పంపిస్తాను. నా తల్లిగా భావించి నిన్ను దోసిళ్ళపై నడిపిస్తాను. నీ కన్నుల్లో సహనం పూనుం.
9. అని స్తుతించి పతివ్రతా స్త్రీల మంచిని కోరుకునే శివాజీ యవన స్త్రీకి తగిన సత్కారాలు జరిపించి, తన చేతికి చిక్కిన సర్దార్‌ను గౌరవించి వారితో మంచి మాటలు పలికి వారికి తోడుగా తన బలగాలను బీజాపురానికి పంపించాడు.
10. తరువాత శివాజీ సోన్‌దేవుని వైపు తిరిగి "స్త్రీలు పూజింప దగినవారు. వారికి ఏ అవమానం చేయగూడదు. ఇది నా ఆదర్శం. నా సైన్యాధిపతులందరూ ఈ ఆజ్ఞను తప్పని సరిగా ఆచరించాలి. నీ ఉద్దేశం చూసి, లోపం లేదని తలచి నీ తప్పేమీ లేదని భావించాను" అని అన్నాడు.

I. అవగాహన - ప్రతిస్పందన

1. కింది అంశాల గురించి చర్చించండి.
   అ) "ప్రస్తుతం స్త్రీలపై జరిగే దాడులకు కారణాలు - నివారణోపాయాలు"
   ఆ) "కుటుంబం - సమాజం అభివృద్ధిలో స్త్రీల పాత్ర".

2. గుర్తుగల పద్యాలకు ప్రతిపదార్థాలు రాయండి.

ఉదా॥ "ఆ-యేమీ? యొక్క రాణివాసమును బుణ్యావాసమున్ దెచ్చినా
వా? యే హైందవుఁ డైన నీగతినమర్యాదన్ బ్రవర్తించునే
మా యాజ్ఞన్ గమనింపవో? జయ మదోన్మాదంబునన్ రేఁగి, నీ
యాయుస్సూత్రము లీవ త్రుంచుకొనెదో? యౌద్ధత్య మోర్వన్ జుమీ,

ప్రతిపదార్థాలు

ఆ - యేమి	=	(ఆశ్చర్యం, కోపం కలిపి) ఆ ఏమిటి?
పుణ్య + ఆవాసమున్	=	పుణ్యానికి నిలయమైన
ఒక	=	ఒక
రాణివాసమును	=	రాణివాసాన్ని
తెచ్చినావా	=	బందీగా తీసుకొచ్చావా?
ఏ హైందవుఁడు + ఐననూ	=	హైందవుడు ఎవడైనా
ఈ గతిన్	=	ఈ విధంగా
అమర్యాదన్	=	మర్యాద తప్పి (మర్యాద లేకుండా)
ప్రవర్తించును + ఏ	=	ప్రవర్తిస్తాడా?
మా + ఆజ్ఞన్	=	నా ఆజ్ఞను
గమనింపవు + ఓ	=	గమనించలేదా? (పట్టించుకోలేదా?)
జయ	=	(యుద్ధంలో) విజయం పొందిన
రేఁగి	=	అతిశయించి
నీ	=	నీ యొక్క
ఆయుః + సూత్రములు	=	ప్రాణాలనే సూత్రాలు (దారాలు)
ఈవ	=	నీవే
త్రుంచుకొనెదు + ఓ	=	తెంచుకుంటావా?
ఔద్ధత్యము	=	ఈ తెగింపును (ఏపు)
ఓర్వన్ + సుమీ	=	సహించను సుమా!

తాత్పర్యం : "ఆ-ఏమిటీ? పుణ్యానికి నిలయమైన ఒక రాణివాసాన్ని బంధించి తీసుకొనివచ్చావా? ఏ భారతీయుడైనా ఈ విధంగా గౌరవం లేకుండా ప్రవర్తిస్తాడా? రాజాజ్ఞను కూడా పట్టించుకోవా? జయం వలన గర్వంతో మితిమీరిన పిచ్చితనంతో విజృంభిస్తావా? నీ ప్రాణాలు నీవే త్రెంచుకొంటావా? గర్వాన్ని సహించను సుమా!" అని శివాజీ, సోన్‌దేవునితో ఆగ్రహంగా అన్నాడు.

www.sakshieducation.com

3. పాఠం ఆధారంగా కింది ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.
   అ. శివాజీ కొలువులోని వారంతా నిశ్చేష్టులవడానికి కారణం ఏమిటి?
   ఆ. సోన్‌దేవుడు శివాజీని ఎలా శాంతపరిచాడు?
   ఇ. భారతదేశ భాగ్య కల్పలతలని శివాజీ ఎవరిని, ఎలా కీర్తించాడు?
   ఈ. శివాజీ యవన కాంత పట్ల చూపిన ఆదరాభిమానాలు ఎటువంటివి?

II. వ్యక్తీకరణ – సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.
   అ. సోన్‌దేవుని మనస్తత్వాన్ని గురించి పాఠం ఆధారంగా సొంతమాటల్లో రాయండి.

జ. రాణివాసాన్ని సోన్‌దేవుడు బంధించి తెచ్చినందుకు శివాజీ అనుగ్రహించాడు. వెంటనే వారిని విడిపించి తీసుకొని రమ్మని శివాజీ ఆజ్ఞాపించాడు. శివాజీ ఆజ్ఞానుసారం సోన్‌దేవుడు రాణివాసాన్ని వెంటనే బంధనాలు తొలగించి తీసుకొని వచ్చాడు. దీనిని బట్టి శివాజీ ఆజ్ఞను వెంటనే అమలు జరిపే నమ్మినబంటు సోన్‌దేవుడని తెలుస్తోంది. ముందు వెనుకలు ఆలోచించకుండా రాజభక్తితో రాజాజ్ఞను అమలు జరిపే మనస్తత్వం కలవాడు సోన్‌దేవుడు. సోన్‌దేవునకు స్వామిభక్తి ఎక్కువ.

"దేవా! నన్ను మన్నించు. ఈ వీరుడిని బంధించిన విజయం నా కళ్లకు కప్పింది. చెడు ఆలోచన లేదు. తమ ఆజ్ఞను ఉల్లంఘించే గర్వం లేదు. మీ పాదాల సాక్షిగా కావాలని తప్పుచేయలేదు" అన్నాడు సోన్‌దేవుడు శివాజీతో.

పై మాటలను బట్టి తను తప్పుచేస్తే సోన్‌దేవుడు క్షమార్పణ కోరతాడు. ఆత్మ విమర్శ చేసుకొని తన తప్పునకు కారణం తెలుసుకొంటాడు. సిగ్గుపడకుండా దానిని చెబుతాడు. అహంకారం లేదు. గర్వం లేదు. నిజాయితీ కలవాడు. నిర్భయంగా నిజం చెబుతాడు. మంచి స్వభావం గల సైన్యాధికారి. కొంచెం తొందరపాటు గలవాడు. తనను తాను సరిచేసుకుంటాడు.

ఆ. శివాజీ రాజై ఉండీ తన వద్దకు బందీగా తెచ్చిన యవన కాంతతో "మాతా! తప్పు సైరింపుమీ!" అన్నాడు. దీని మీద మీ అభిప్రాయాలేమిటి?

జ. శివాజీకి స్త్రీలంటే గౌరవం ఎక్కువ. స్త్రీలకు అవమానం జరిగితే సహించలేడు. దీనికి కారణం శివాజీ చిన్నతనం నుండి వినిన మంచి కథలు కావచ్చును. వాళ్ల అమ్మగారు పురాణ కథలు చెప్పి ఉండవచ్చును. మన భారతీయ సాహిత్యం చదివి ఉండవచ్చును. అందుచేతనే ఆ యవన కాంతను 'అమ్మా!' అని సంబోధించాడు. తన చదివిన ఉత్తమమైన సాహిత్యం అతనికి ఆ సంస్కారం నేర్పింది. అందుకే తను రాజునని కూడా మరచిపోయాడు. అహంకారం ప్రదర్శించలేదు. తన వలన తప్పు జరిగిందని తెలుసుకొన్నాడు. అందుకే క్షమార్పణ కోరాడు. ఇది శివాజీ ఉత్తమ సంస్కారానికి నిదర్శనం.

ఇ. "శివాజీ ఆదర్శం" లోని గొప్పతనాన్ని సొంతమాటల్లో రాయండి.

జ. స్త్రీలను ఏ రకంగానూ అవమానించడం శివాజీ సహించడు. ఇదే అతని ఆదర్శం. ఈ ఆదర్శం కోసమే జీవించాడు తన చేతికి చిక్కిన శత్రు సైనికుడి భార్యకు క్షమాపణ చెప్పాడు. ఆమెను సాదరంగా పంపాడు. శత్రువు భార్యను కూడా తల్లిగా భావించడం, సంబోధించడం అతని గొప్పతనం. ఒక స్త్రీకి అవమానం జరిగిందని, తన సైన్యాధికారిని కూడా కఠినంగా మందలించాడు. ఎట్టి పరిస్థితులలోనూ స్త్రీలకు అవమానం జరిగితే సహించనని హెచ్చరించాడు. శివాజీ ప్రవర్తనను ఆదర్శంగా తీసుకొంటే, సమాజం ఉన్నతంగా తీర్చిదిద్దబడుతుంది.

ఈ. మీ తోటి బాలికలను మీరెలా గౌరవిస్తారు?

జ. మా తోటి బాలికలను మాతో సమానంగా గౌరవిస్తాం. కలిసి ఆడుకొంటాం. చదువుకొంటాం. అల్లరి చేస్తాం. పాఠాలు వింటాం.

ఆడపిల్లలను అగౌరవించం. సహాయం చేస్తాం. మా అక్కచెల్లెళ్ళలా భావిస్తాం. ఏ అమ్మాయిలోనైనా మా అక్కనో, చెల్లినో చూస్తాం. ఎవరైనా అమ్మాయిల్ని అగౌరవపరిస్తే సహించం. కించపరిస్తే ఊరుకోం. ఆకతాయిలెవరైనా అల్లరి పెడితే, అందరం కలిసి బుద్ధి చెబుతాం. అమ్మాయిలు ధైర్యంగా ఉండేలాగా చేస్తాం. వారికి అన్నదమ్ములు లాగా తోడు నీడ ఔతాం.

2. కింది ప్రశ్నలకు పదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

అ. మీ పాఠం ఆధారంగా శివాజీ వ్యక్తిత్వాన్ని విశ్లేషించండి.

జ. "ఆ – ఏమీ ఒక రాణివాసాన్ని బంధించి తెచ్చావా?" అని సోన్‌దేవుడుతో శివాజీ అన్నాడు. ఈ మాటలను బట్టి అతను స్త్రీలను అవమానిస్తే సహించడు. ఆగ్రహం వస్తుంది. ఎంతటి వారినైనా నిలదీస్తాడు. అటువంటి చర్యలకు దిగ్భ్రాంతి చెందుతాడు అని తెలుస్తోంది.

"ఏ హైందవుడైన నీగతి నమర్యాదన్ బ్రవర్తించునే?" అన్న మాటలను బట్టి హిందూదేశ వాసులు స్త్రీలంటే చాలా గౌరవమని తెలుస్తోంది. తాను భారతీయుడుగా జన్మించినందుకు శివాజీ చాలా గర్వపడేవాడు. సోన్‌దేవుడు చేసిన పని భారతీయతకు తగదని శివాజీ అభిప్రాయం.

"మా యాజ్ఞన్ గమనింపవో" అనే మాటను బట్టి, శివాజీకి చక్రవర్తికి ఉండవలసిన హుందాతనం ఉందని తెలుస్తోంది.

"నీ ఆయుస్సూత్రము లీవ త్రుంచుకొనెదో?" అనే వాక్యాన్ని బట్టి స్త్రీలను అవమానించిన వారిని చంపడానికైనా శివాజీ వెనుదీయడని తెలుస్తోంది. ఆ పని చేసినవారు ఎంత గొప్పవారైనా క్షమించడు. ఎంత బలవంతులతోనైనా పోరాడతాడు.

"అనుచున్ జేవురుమీఱు....." అనే పద్యంలో శివాజీ కోపం తెలుస్తోంది. అతని కళ్లు ఎఱ్ఱబడ్డాయి. పెదవులు అదిరాయి. హుంకరించాడు. గర్జించాడు. అతని కోపానికి రాజసభ మొత్తం భయపడింది. అంటే శివాజీ కోపం చాలా భయంకరంగా ఉండి తన ఏలుబడిలోని వారే స్త్రీలను అవమానించారంటే ఆ కోపం ఇంకా ఎక్కువౌతుంది.

సోన్‌దేవుడు క్షమార్పణ కోరాడు. అనేక విధాలుగా ప్రాధేయపడ్డాడు. అప్పుడు శివాజీ శాంతించాడు. అంటే శివాజీకి ఎంత కోపం వచ్చినా విచక్షణ మరచిపోడు. ఇతరులు చెప్పింది వింటాడు. వివేకంతో ఆలోచిస్తాడు. కోపం తగ్గించుకొంటాడు. శాంతిస్తాడు. జరిగిన తప్పును సరిచేసుకొనే మార్గాన్ని అన్వేషిస్తాడు.

అందుకే ఆ యవన కాంతను మన్నించమని కోరాడు. హిందూదేశస్థులకు స్త్రీలు చాలా పవిత్రమైన వారని చెప్పాడు. అనసూయ, సావిత్రి, సీత, సుమతుల వంటి మహాపతివ్రతలను ఉదాహరించాడు. పుట్టినింటికీ, మెట్టినింటికీ కీర్తి ప్రతిష్ఠలు పెంచే స్త్రీలను దేవతలన్నాడు. వారికి అపచారం తలపెడితే మరణం తప్పదన్నాడు. సర్వనాశనం తప్పదన్నాడు. అందుకు రావణాసురుని ఉదాహరించాడు.

ఇలాగ ఉత్తమ నాయకునికి ఉండవలసిన మంచి లక్షణాలన్నీ శివాజీలో ఉన్నాయి. కేవలం మాటల వ్యక్తి కాదు. తను నమ్మిన ఆశయం కోసం జీవించే వ్యక్తి. తన, పర అనే భేదం లేనివాడు. తన చేతల ద్వారా పదిమందికి మంచి మార్గం చూపినవాడు, పదిమందిని మంచి మార్గంలో నడిపించాడు. శివాజీ వంటి వ్యక్తి మండలానికి ఒక్కరున్నా స్త్రీలకు రక్షణ ఉంటుంది. భద్రత ఉంటుంది. గౌరవం పెరుగుతుంది. భరతమాత సంతోషిస్తుంది.

ఆ. "స్త్రీరత్నములు పూజ్యులు" అన్న శివాజీ మాటలను మీ సొంత అనుభవాల ఆధారంగా సమర్థించండి.

జ. తొమ్మిది నెలలు తన కడుపులో పెట్టుకొని మోసింది అమ్మ. మనకు జన్మనిచ్చింది అమ్మ. కంటిరెప్పలా కాపాడుతున్నది అమ్మ. అటువంటి అమ్మ నాకు పూజ్యురాలు.

ఒకసారి ఆటలలో భయపడ్డాను. ఇంటికి వెళ్ళినా భయం తగ్గలేదు. నాన్నకు చెప్పాను. పట్టించుకోలేదు. అమ్మకు చెప్పాను. దగ్గరగా తీసుకొని వెన్ను నిమిరింది. ధైర్యం చెప్పింది. లాలనగా అడిగింది. అసలు విషయం చెప్పాను. అదేమిటంటే మేము ఆడుకొనే చోట ఒక ఎముక కనిపించింది. అది తీశాను. అది ఎవరో చనిపోయిన వారిదని నా స్నేహితులు భయపెట్టారు. ఆ దెయ్యం నన్ను పట్టుకొంటుందని భయపెట్టారు. అదే చెప్పాను.

అమ్మ పకపకా నవ్వింది. 'నీకు భయం లేదు చిన్నా' అంది. హనుమంతుడంటే దెయ్యాలకు భయం అని చెప్పింది. హనుమంతుడు దెయ్యాలని తోకతో పట్టుకొని కొట్టేస్తాడంది. హనుమంతుని కథ చెప్పింది. ఊ కొడుతూ నిద్రపోయాను. నన్ను భయం నుండి కాపాడింది మా అమ్మ.

ఇలాగే ఎన్నోసార్లు మా అమ్మ ధైర్యం చెప్పింది. అందుకే అమ్మ నాకు పూజ్యురాలు, అలాగే మా అక్క కూడా. అనేక సార్లు నాకు సహాయపడింది.

తరగతిలో చెప్పిన పాఠ్యాంశాలు నాకు అర్థం కాకపోతే మా అక్కను అడుగుతాను. చక్కగా అరటిపండు ఒలిచిపెట్టినట్లు అర్థమయ్యేలా చెబుతుంది. నా అనుమానాలన్నీ పటాపంచలవుతాయి.

మాకు పాఠాలు చెప్పే ఉపాధ్యాయినులు పాఠం చక్కగా అర్థమయ్యేలా చెబుతారు. కసరకుండా, తిట్టకుండా చెబుతారు. అర్థం కాలేదంటే విసుక్కోరు. మళ్ళీ చెబుతారు. వారు చెప్పే తీరు చాలా బాగుంటుంది. వారంతా నాకు పూజ్యులే.

ఇదే విధంగా నాకు చాలాసార్లు 'స్త్రీ రత్నములు పూజ్యులు' అనిపించింది.

3. కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

అ. పాఠ్యాంశాన్ని "ఏకాంకిక" రూపంలో రాసి ప్రదర్శించండి.

ఆ. ఈ పాఠం ఆధారంగా స్త్రీల పట్ల మనం ఎలా ప్రవర్తించాలో, మన బాధ్యతలు ఏమిటో తెలిపేలా నినాదాలు / సూక్తులు రాయండి.

III. భాషాంశాలు

పదజాలం

1. కింది పర్యాయ పదాలకు సంబంధించిన పదాన్ని పాఠంలో గుర్తించి గడిలో రాయండి.

అ. <u>ఆజ్ఞ</u> – ఆదేశము, ఆన, ఉత్తరువు, నిర్దేశము.

ఆ. <u>కన్ను</u> – అక్షి, చక్షువు, నేత్రము, నయనము.

ఇ. .... – అగ్ని, నిప్పు, వహ్ని, జ్వలనము.

ఈ. .... – మగువ, కొమ్మ, ఇంతి, పడతి.

2. కింది ఆధారాలను బట్టి గళ్ళను పూరించండి.

1		2		■	3	■	4	
■	■		■	5			■	■
6				■		■	■	7
	■		■		■	9		
	■	■	■		■	■	■	
10		11		■	12	13		
■	■		■	14	■		■	■

అడ్డం

www.sakshieducation.com

1. సీతకు అగ్నిగుండం కూడా ఇలా ఉంటుంది. (4)
4. 'అంబుదం' దీన్నే ఇలా కూడా అంటారు. (2)
5. సావిత్రి చరిత్ర విశేషణం (3)
6. పాపం కాదు పుణ్యానికి నిలయం (4)
9. కుడివైపు నుండి సీతకు మరో పేరు (3)
10. కుడివైపు నుండి శివాజీ కోపించిన సేనాని (4)
12. ఈ పాఠం కవి ఇంటి పేరు (4)
14. పాఠంలో శివాజీ తొలిపలుకు (1)

నిలువు
2. సోన్‌దేవుడు దీనిని బంధించాడనే శివాజీ కోపించింది (4)
3. శివాజీ గౌరవించిన కాంత వంశం (3)
6. రావణుని తాత (4)
7. యవన కాంత స్వస్థలం (4)
8. సోన్‌దేవుని మదోన్మాదానికి కారణం (2)
11. శివాజీని సోన్‌దేవుడు పిలిచినట్లు మీరూ పిలవండి. (2)
13. శీర్షాసనం వేసిన త్వరితం, వేగం (2)

3. కింది ప్రకృతులకు సరైన వికృతులను జతపరచండి.

	ప్రకృతి		వికృతి
అ.	రాజ్ఞి	(4)	1. ఆన
ఆ.	ఆజ్ఞ	(1)	2. రతనము
ఇ.	ఛాయ	(5)	3. బత్తి
ఈ.	రత్నము	(2)	4. రాణి
ఉ.	భక్తి	(3)	5. చాయ

4. కింది పదాల్లోని ప్రకృతి – వికృతి పదాలను వేరుచేసి రాయండి.

గౌరవము బమ్మ పుణ్యము బ్రహ్మ జోతి పున్నెం
రాసి గీము జ్యోతి దోషము గృహము అంబ
అమ్మ భాగ్యము దోసము గారవము రాశి బాగ్గెము

ప్రకృతి		వికృతి	ప్రకృతి		వికృతి
గౌరవము	–	గారవము	బ్రహ్మ	–	బమ్మ
పుణ్యము	–	పున్నెం	జ్యోతి	–	జోతి
రాశి	–	రాసి	గృహము	–	గీము
అంబ	–	అమ్మ	భాగ్యము	–	బాగ్గెము
దోషము	–	దోసము			

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది పదాలు పరిశీలించండి. వాటిలో సవర్ణదీర్ఘ, గుణ, వృద్ధి సంధులున్నాయి. గుర్తించి, విడదీసి సూత్రాలు రాయండి.

సవర్ణదీర్ఘసంధి :

అ. పుణ్యావాసము = పుణ్య + ఆవాసము = (అ + ఆ = ఆ)

ఇ. స్నిగ్ధాంబుద = స్నిగ్ధ + అంబుద = (అ + అ = ఆ)

గుణసంధి :

ఆ. మదోన్మాదము = మద + ఉన్మాదము = (అ + ఉ = ఓ)

ఈ. సరభసోత్సాహం = సరభస + ఉత్సాహం = (అ + ఉ = ఓ)

వృద్ధిసంధి :

ఉ. గుణౌద్ధత్యం = గుణ + ఔద్ధత్యం = (అ + ఔ = ఔ)

ఊ. రసైక స్థితి = రస + ఏకస్థితి = (అ + ఏ = ఐ)

2. కింది పదాల్లో ఉత్వ, త్రిక, రుగాగమ, లులనల సంధులున్నాయి. పదాలు విడదీసి, సంధి జరిగిన తీరును చర్చించండి.

(అ) బంధమూడ్చి (ఆ) అవ్వారల (ఇ) భక్తురాలు (ఈ) బాలెంతరాలు (ఉ) గుణవంతురాలు (ఊ) దేశాలలో

www.sakshieducation.com

(ఋ) పుస్తకాలు (ఋా) సమయాన

ఉత్వసంధి :

అ) బంధమూడ్చి = బంధము + ఊడ్చి = (ఉ + ఊ = ఊ)

త్రికసంధి :

ఆ) అవ్వారల = ఆ + వారల

రుగాగమసంధి :

ఇ) భక్తురాలు = భక్త + ఆలు = భక్తురు(క్) + ఆలు

ఈ) బాలెంతరాలు = బాలెంత + ఆలు

ఉ) గుణవంతురాలు = గుణవంత + ఆలు = గుణవంతురు(క్) + ఆలు

లు,ల,న,ల సంధి :

ఊ) దేశాలలో = దేశము + లలో = ('ము' లోపం – దాని పూర్వపు 'శ'కు దీర్ఘం వచ్చింది)

ఋ) పుస్తకాలు = పుస్తకము + లు = ('ము' లోపం – దాని పూర్వపు 'క'కు దీర్ఘం వచ్చింది)

ఋా) సమయాన = సమయము + న = ('ము' లోపం – దాని పూర్వపు 'య'కు దీర్ఘం వచ్చింది)

3. కింది పద్యపాదాల్లోని అలంకారాన్ని గుర్తించండి. లక్షణాలను సరిచూసుకోండి.

అ. అనుచున్ జేవురుమోము కన్నుఁగవతో, నాస్పందదోష్ఠంబుతో ఘన హుంకారముతో నటద్భ్రుకుటితో, గర్జిల్లునా భోన్సలేశుని జూడన్...........

4. కింది పద్యపాదాలకు గురులఘువులను గుర్తించి, గణవిభజనచేసి, అవి ఏ పద్యాలకు సంబంధించినవో నిర్ణయించండి. లక్షణాలను చర్చించండి.

అ. ఆ – యేమీ యొకరాణివాసమును బుణ్యావాసమున్ దెచ్చినా

ఆ. అనల

జ్యోతుల నీ పతివ్రతలఁ బాపాచారులైడాయు భూ

5. కింది పదాలను విడదీయండి.

అ. వాఙ్మయం = వాక్ + మయం = వాఙ్మయం = 'క్' స్థానంలో 'ఙ' వచ్చింది.

ఆ. రాణ్మహేంద్రవరం = రాట్ + మహేంద్రవరం = రాణ్మహేంద్రవరం = 'ట్' స్థానంలో 'ణ' వచ్చింది.

ఇ. జగన్నాథుడు = జగత్ + నాథుడు = జగన్నాథుడు = 'త్' స్థానంలో 'న' వచ్చింది.

పై మూడు సందర్భాల్లో పూర్వపదాంతంలో వరుసగా క, ట, త లున్నాయి.

వాటికి 'మ' గాని, 'న' గాని పరమయినాయి –

అప్పుడు పదాంతంలోని 'క' కారం కవర్గ అనునాసికమైన 'ఙ' (క ఖ గ ఘ 'ఙ') గాను, 'ట' కారం దాని అనునాసికమైన 'ణ' (ట, ఠ, డ, ఢ, 'ణ') గాను, 'త' కారం దాని అనునాసికమైన 'న' (త థ ద ధ 'న') గాను మారాయి. దీన్ననుసరించి –

వర్గప్రథమాక్షరాలకు (క, చ, ట, త, ప లకు) 'న' గాని, 'మ' గాని పరమైనప్పుడు అదేవర్గ అనునాసికాలు ఆదేశమవుతాయి. దీన్నే 'అనునాసిక సంధి' అంటారు.

కింది పదాలను విడదీసి, అనునాసిక సంధి సూత్రంతో అన్వయించి చూడండి.

అ) తన్మయము = తత్ + మయము – 'త్'కు బదులుగా 'మ' వచ్చింది.

ఆ) రాణ్మణి = రాట్ + మణి – 'ట్' కు బదులుగా 'ణ' వచ్చింది.

ఇ) మరున్నందనుడు = మరుత్ + నందనుడు – 'త్' కు బదులుగా 'న' వచ్చింది.

అంటే క,చ,ట,త,ప వర్గాక్షరాలకు న,మ లు పరమైతే వాని అనునాసికాక్షరాలు వికల్పంగా వచ్చును.

6. ఉపజాతిపద్యాల్లో తేటగీతి, ఆటవెలది పద్యాల లక్షణాలను తెలుసుకున్నారు కదా! ఇప్పుడు సీసపద్య లక్షణాలను పరిశీలిద్దాం. సీసపద్యంలో ప్రతిపాదం రెండు భాగాలుగా ఉంటుంది. ప్రతిభాగంలో నాల్గేసి గణాల చొప్పున ఒక్కొక్క పాదంలో ఎనిమిది గణాలుంటాయి. ఈ 8 గణాల్లో మొదటి ఆరు ఇంద్రగణాలు. చివరి రెండు సూర్యగణాలు. (పాదం మొదటి భాగంలో 4 ఇంద్రగణాలు, 2వ భాగంలో వరుసగా రెండు ఇంద్రగణాలు, రెండు సూర్యగణాలుంటాయి.)

యతి ప్రతిపాదంలోనూ 3వ గణం మొదటి అక్షరంతో సరిపోతుంది. యతిలేని చోట ప్రాసయతి చెల్లుతుంది.

పై పాదంలో ప్రాసయతిని గమనించారు కదా!

ప్రాసనియమం లేదు.

సీసపద్యం నాల్గుపాదాల తర్వాత తేటగీతిగాని, ఆటవెలదిగాని తప్పనిసరిగా ఉంటుంది.

ఈ కింది పద్యపాదాన్ని గణవిభజన చేసి లక్షణ సమన్వయం చేయండి.

ధగధగద్గహన మధ్యమ పూలరాసిగా
విహరించియున్న సాధ్వీమతల్లి.

మీ పాఠంలోని 5వ పద్యం సీసం. ఆ పద్యం లక్షణాలను సరిచూడండి.

సూక్తి

యత్రనార్యస్తు పూజ్యంతే, రమంతే తత్రదేవతాః
యత్రైతాస్తు నపూజ్యంతే, సర్వాస్తత్రా ఫలాఃక్రియాః
స్త్రీలను పూజించేచోటనే దేవతలు ఆనందిస్తారు. స్త్రీలను
గౌరవించనిచోట జరిగే సర్వక్రియలూ నిష్ఫలములే.

సముద్రలంఘనం

పాఠ్యాంశ నేపథ్యం

సీతాన్వేషణలో రామలక్ష్మణులు కిష్కింధను చేరుకుంటారు. సుగ్రీవునితో స్నేహం చేస్తారు. సుగ్రీవుడు సీతను వెతకడానికి వానర సైన్యాన్ని నాలుగు దిశలకు పంపిస్తాడు, ఆంజనేయుని బృందం దక్షిణ దిశకు వెళ్తుంది. జాంబవంతుని ప్రోత్సాహంతో ఆంజనేయుడు మహేంద్రగిరి నుంచి సముద్రలంఘనానికి సిద్ధమౌతాడు. ప్రస్తుత పాఠ్యభాగం అయ్యలరాజు రామభద్రుడు రచించిన 'రామాభ్యుదయము' అను ప్రబంధంలోని ఆరవ ఆశ్వాసంలోది.

కవి పరిచయం :

పాఠ్యభాగం పేరు	:	'సముద్రలంఘనం'
దేనినుండి గ్రహింపబడింది	:	"రామాభ్యుదయము" ఆరవ ఆశ్వాసం నుండి.
కవి పేరు	:	అయ్యలరాజు రామభద్రుడు
కాలం	:	రామభద్రుడు 16వ శతాబ్దివాడు
ఏ ప్రాంతము వాడు	:	కడప జిల్లా, ఒంటిమిట్ట ప్రాంతంవాడు.
ఎవరికి అంకితం	:	అయ్యలరాజు రామభద్రకవి, తన రామాభ్యుదయ కావ్యాన్ని ఆళియ రామరాయల మేనల్లుడైన గొబ్బూరి నరసరాజుకు అంకితం ఇచ్చాడు.
అష్టదిగ్గజకవి	:	రామభద్రుడు శ్రీకృష్ణదేవరాయల ఆస్థానంలోని అష్టదిగ్గజ కవులలో ఒకడు.
ఇతర రచనలు	:	ఈ కవి మరొక రచన, "సకల కథాసార సంగ్రహం".
రామాభ్యుదయ కావ్య విశిష్టత	:	రామాభ్యుదయ కావ్యం, ప్రబంధరీతిలో ఎనిమిది ఆశ్వాసాల కావ్యం. ప్రతి పద్యంలో కల్పనాచాతుర్యం కనిపిస్తుంది. ఈ కావ్యంలో శ్రీరాముడి చరిత్ర ఉంది. రామాయణంలో 'ఉత్తర కాండ'ను మాత్రం ఈ కవి వ్రాయలేదు.
బిరుదులు	:	ఈ కవికి 'చతురసాహిత్య లక్షణ చక్రవర్తి', "ప్రతివాదిమదగజ పంచానన" అనే బిరుదులు ఉన్నాయి.
కవితా సామర్థ్యం	:	రామభద్రుని కవితా సామర్థ్యం అంతా చమత్కారంతో కూడినదని, ఆయన వర్ణనల ద్వారా ప్రస్ఫుటము అవుతుంది.

www.sakshieducation.com

ప్రక్రియ - ప్రబంధం :

వర్ణన ప్రధానమైన కావ్యాలు "ప్రబంధాలు". శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలాన్ని అనగా 16వ శతాబ్దాన్ని "ప్రబంధయుగం" అంటారు. "పురాణము, ఇతిహాసాల నుండి చిన్న కథను తీసుకొని, వర్ణనలు కలిపి, పెంచి, స్వతంత్ర కావ్యంగా రచిస్తే దాన్ని "ప్రబంధం" అంటారు. ప్రబంధంలో "అష్టాదశ వర్ణనలు" అనగా 18 రకాల వర్ణనలుంటాయి.

ప్రవేశిక :

సీతాన్వేషణకోసం వాయుపుత్రుడైన హనుమంతుడు తోకతో ఎగరడం చూసిన దేవతలు "సూర్యుడు చాలా వేగంతో పెద్ద కాడివున్న తన రథాన్ని నడిపిస్తూ ఇటు వచ్చాడేమో" అని అనుకున్నారు. దేవతల యొక్క ఊహను నిజంచేస్తూ హనుమంతుడు సముద్రాన్ని ఏవిధంగా లంఘించాడో చూద్దామా!

మ॥ తన చూ పంబుధిమీఁదఁ జాచి శ్రవణద్వంద్వంబు రిక్కించి వం
చిన చంచద్భుజముల్ సముత్కటకటీసీమంబులన్ బూన్చి తోఁ
క నభోవీథికిఁ బెంచి యంఘ్రు లితియంగాఁ బెట్టి బిట్టాది గ్ర
క్కున నక్కొండ యడంగఁ గ్రొక్కి పయికిం గుప్పించి లంఘించుచోన్

ప్రతిపదార్థం :

తన చూపు = తన కంటి చూపును
అంబుధిమీదన్ = సముద్రంపై
చాచి = బాగా ప్రసరింపజేసి
శ్రవణ ద్వంద్వంబున్ = చెవుల జంటను (తన చెవులు రెండింటినీ)
రిక్కించి = నిక్కించి (నిక్కపొడిచేటట్లు చేసి)
వంచిన = కొంచెము వంచిన
చంచద్భుజముల్ (చంచత్ + భుజముల్)
= కదలుతున్న చేతులను
సముత్కటకటీసీమంబులన్;
సముత్కట = మిక్కిలి విశాలమైన
కటీ సీమంబులన్ = మొలపై భాగములందు
పూన్చి = గట్టిగా ఉంచి
తోకన్ = తన తోకను

www.sakshieducation.com

www.sakshieducation.com

నభోవీథికిన్	=	ఆకాశములోనికి
పెంచి	=	ఎత్తుగా పెంచి
అంఘ్రులు	=	పాదములు
ఇఱియంగాఁ బెట్టి (ఇఱియంగాన్ + పెట్టి)	=	బిగించి పెట్టి
బిట్టూది (బిట్టు + ఊది)	=	గట్టిగా గాలి పీల్చి
గ్రక్కునన్	=	వెంటనే
ఆ క్కొండ (ఆ + కొండ)	=	ఆ మహేంద్ర పర్వతము
అడంగన్	=	అణిగి పోయేటట్లు
త్రొక్కి	=	కాళ్ళతో తొక్కిపెట్టి
పయికిన్	=	ఆకాశములోనికి
కుప్పించి	=	ఎగిరి
లంఘించుచోన్	=	దూకేటప్పుడు (దూకాడు)

భావం: హనుమంతుడు తన కంటి చూపును సముద్రము వైపు ప్రసరింపజేశాడు. రెండు చెవులూ రిక్కించి, వంగి కదలుతున్న చేతులను తన విశాలమైన నడుముపై ఆనించాడు, తోకను ఆకాశవీధికి పెంచి, తన రెండు పాదాలు దగ్గరగా పెట్టి, గట్టిగా గాలి పీల్చాడు. తాను నిలబడిన కొండను ఒక్కసారిగా అణగద్రొక్కి పైకి ఎగిరి దూకాడు.

www.sakshieducation.com

ఇవి చేయండి

I. అవగాహన – ప్రతిస్పందన :

1. పాఠంలోని పద్యాలను రాగ, భావయుక్తంగా చదవండి.

జ. మీ ఉపాధ్యాయుల సహాయంతో పాఠంలోని పద్యాలను, రాగముతో, భావం తెలిసేలా చక్కగా చదవడం నేర్చుకోండి.

2. 'కటకట.........పో యన దగెగా' – పద్యభావాన్ని సొంతమాటల్లో చెప్పండి.

జ. కవులు సామాన్యంగా సముద్రాన్ని భూమి అనే స్త్రీ ధరించిన వస్త్రంలా ఉందని ఉత్ప్రేక్షిస్తారు (ఊహిస్తారు). ఇక్కడ లంక చుట్టూ సముద్రం ఆవరించి ఉండడం వల్ల కవి, ఆ సముద్రాన్ని, లంకా నగరం కోటగోడ చుట్టూ, శత్రువులు రాకుండా తవ్విన లోతైన కందకమేమో అన్నట్లుందని ఉత్ప్రేక్షించాడు. (ఊహించాడు)

3. పాఠానికి 'సముద్రలంఘనం' శీర్షిక సరిపోయిందా? ఏ విధంగానో తెలపండి.

జ. ఈ పాఠంలో మహేంద్రగిరి నుండి త్రికూట పర్వతం మీదికి హనుమంతుడు ఎగిరి వెళ్ళిన ఘట్టాన్ని కవి వర్ణించాడు. హనుమంతుడు ఎగిరినప్పుడు ఏమయ్యిందో ఈ పాఠంలో చెప్పారు. హనుమంతుడు ఎగిరే ముందు ఏమి చేశాడో ఈ పాఠంలో ఉంది. సముద్రం మీద వెడుతున్న హనుమంతుడు బాణంలా దూసుకుపోయాడని చెప్పారు. ఎగిరి వెళ్ళేటప్పుడు అతని పిక్కల గాలి వేగానికి సముద్రం చీలిపోయి అది చూసే వారికి ఎలా కనిపించిందో కవి చెప్పాడు. హనుమంతుడు మహేంద్రగిరి నుండి త్రికూటగిరికి దాటి వెళ్ళడం గురించి, ఈ పాఠంలో ఉంది. కాబట్టి ఈ పాఠానికి "సముద్రలంఘనం" అన్న పేరు చక్కగా సరిపోయింది.

II. వ్యక్తీకరణ–సృజనాత్మకత :

1. కింది భావం వచ్చే పద్యపాదాలు గుర్తించి, సందర్భం వివరించండి.

అ) ప్రవాహ తరంగాలు ఆకాశాని కెగిశాయి.

జ. "ఝరీతరంగఘుట లెల్లెడల నుప్పరంబు లెగసి పడి" – అన్న పద్యపాదం పై భావాన్ని ఇస్తుంది. హనుమంతుడు మహేంద్ర పర్వతంపై అడుగువేసి ఎగరడంతో ఆ పర్వతం కంపించడంతో ఆ పర్వత శిఖరంపై గల సెలయేళ్ళ కెరటాలు అన్నీ ఆకాశమునకు ఎగిరాయి అని కవి చెప్పిన సందర్భంలోనిది.

ఆ) ఒకచోట నిలబడి దక్షిణం వైపు చూశాడు.

జ : "ఒక్కచో నిల్చి దక్షిణ దిక్కుఁజూచి" – అన్న పద్యపాదం పై భావాన్ని ఇస్తుంది. హనుమంతుడు సముద్రం మీదికి ఎగిరేటప్పుడు అతని వేగానికి పర్వత శిఖరాలు చలించాయి అనీ, హనుమంతుడు

www.sakshieducation.com

పర్వతాన్ని ఎక్కి అంతటా తిరిగాడనీ, ఒకచోట నిలబడి దక్షిణ దిశవైపు చూచాడనీ కవి వర్ణించిన సందర్భంలోనిది.

ఇ) ఒక గొప్పధ్వని పుట్టింది.

జ. "ఒక మహారవం బుదయింపన్" – అనే పద్యపాదం పై అర్థాన్ని ఇస్తుంది. కొండ అనే విల్లు నుండి వెలువడిన హనుమంతుడు అనే బాణం గొప్ప ధ్వని వచ్చేలా రాక్షసుల పట్టణం వైపు వేగంగా వెళ్ళిందని కవి చెప్పిన సందర్భంలోనిది.

ఈ) బలిచక్రవర్తి ఇంటి వాకిలా అన్నట్లున్నది.

జ. "బలిమందిరంబు వాకిలియొ యనఁగ" అన్న పద్యపాదం పై భావాన్ని ఇస్తుంది. హనుమంతుని పిక్కల నుండి పిట్టిన గాలికి సముద్ర బలం లోతుగా చీలింది. ఆ దృశ్యం ఆదిశేషుడు హనుమంతుని చూడ్డానికి వచ్చి తలుపులు తెరచిన బలి చక్రవర్తి ఇంటివాకిలా ? అన్నట్లు ఉందని కవి చెప్పిన సందర్భంలోనిది.

2. పాఠంలోని పద్యాలలో హనుమంతుని సముద్రలంఘనానికి సంబంధించిన వర్ణనలు ఉన్నాయి కదా!

కవి కింది అంశాలను వేటితో పోల్చాడు ? ఆ పద్య పాదాల కింద గీత గీయండి. చదవండి.

అ) హనుమంతుని అడుగులు

జ. "అడుగులొత్తిన పట్లఁ బిడుగు మొత్తినయట్ల". అడుగులను పిడుగులతో పోల్చాడు.

ఆ) హనుమంతుని చూపు

జ. "భావిసేతు వచ్చుపడ లంకకడకును సూత్రపట్టుమాడ్కిఁ జూడ్కి వెలుఁగ". హనుమంతుని చూపును దారంతో పోల్చాడు.

ఇ) హనుమంతుడు ఆకాశంలో ప్రయాణించడం

జ. "విపరీతగతిన్ దోల దొరకొనెనొ, రవియిటు దేలం బెనుగాడితోడి తేరు". హనుమంతుని సూర్యరథంతో పోల్చాడు.

3. కింది పద్యం చదివి ప్రశ్నలకు సరైన సమాధానాన్ని కుండలీకరణా ( )లలో రాయండి.

తే॥ గీ॥ పవన తనయ నీ వర్ణము, స్వర్ణసమము
వాయుపుత్ర నీ వేగము, వాయుసమము
అసుర వనమును కాల్చు నీ వగ్నిసమము
రామదూత నీ చరితము, రమ్యమయము

www.sakshieducation.com

www.sakshieducation.com

అ) ఆంజనేయుని దేహకాంతి స్వర్ణసమం కదా ! స్వర్ణమంటే (3)

1) వెండి 2) ఇత్తడి 3) బంగారం 4) రాగి

ఆ) హనుమంతుని వేగం దీనితో సమానమైంది (4)

1) విమానంతో 2) పక్షితో 3) గురుడునితో 4) వాయువుతో

ఇ) అసురులు ఎవరంటే (3)

1) దేవతలు 2) పాములు 3) రాక్షసులు 4) గంధర్వులు

ఈ) రమ్యచరితుడైన హనుమంతుడు ఈ విధంగా ప్రసిద్ధుడు. (4)

1) శివదూతగా 2) ఇంద్రదూతగా 3) బ్రహ్మదూతగా 4) రామదూతగా

ఆ) అసురవనాన్ని కాల్చే సమయంలో హనుమ ఎలాంటివాడు ? (1)

1) అగ్ని 2) వాయువు 3) ఇంద్రుడు 4) రాముడు

4.) పాఠం ఆధారంగా కింది ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.

అ) హనుమంతుడికి లంక ఎలా కనిపించింది ?

జ. సహజంగా సముద్రం భూదేవి నడుమునకు కట్టిన వస్త్రంలా శోభిస్తుంది. అటువంటి సముద్రం లంక వైపునకు వచ్చి దుష్టరాక్షసులున్న లంకా నగరం కోటకు చుట్టూ త్రవ్విన కందకంలా ఇప్పుడు హనుమంతుడికి కనిపించింది.

ఆ) హనుమంతుడు సముద్రలంఘనానికి ముందు ఎలా సిద్ధమై లంఘించాడు ?

జ. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటడానికి సిద్ధమై, గట్టిగా కొండపై ఒత్తి అడుగులు వేశాడు. తన తోకను అటు ఇటూ తిప్పాడు, తన చేతితో కొండను బలంగా చరిచాడు. గట్టిగా సింహనాదం చేశాడు. వాయుదేవునిలా పర్వత శిఖరాలు కదిలేలా తన శరీరాన్ని పెంచాడు. కొండపైకి ఎక్కి అటూ ఇటూ తిరిగాడు. తరువాత ఒకచోట నిలబడి, దక్షిణదిక్కువైపు చూశాడు.

ఇ) హనుమంతుడు ఆకాశంలోకి ఎగిరినప్పుడు సమీపంలోని వారికి ఏమనిపించింది?

జ. హనుమంతుడు కొండను అణగద్రొక్కి ఆకాశంపైకి ఎగిరి, ప్రయాణిస్తూ ఉంటే, సమీపంలోని వారికి హనుమంతుడు ఎగిరినట్లు కాకుండా, ఒక పర్వతము ఎగిరినట్లు అనిపించింది.

ఈ) హనుమంతుడు లంకవైపు ఎలా ఎగిరాడు ?

జ. హనుమంతుడు సముద్రంవైపు చూసి, తన రెండు చెవులూ రిక్కించి, వంగి తన 'చేతులను నడుమునకు ఆనించి, తోకను ఆకాశ వీధిలోకి పెంచి, పాదాలు దగ్గరగా పెట్టి, గట్టిగా గాలి పీల్చి, తాను నిలబడిన కొండను ఒక్కసారిగా అణగద్రొక్కి పైకి ఎగిరి లంఘించాడు. హనుమంతుడు అప్పుడు కొండ అనే విల్లు నుండి వెలువడిన బాణంలా లంక వైపుకు దూసుకుపోయాడు.

www.sakshieducation.com

ఉ) మహావేగంతో వెడుతున్న హనుమంతుని చూసి దేవతలు ఏమనుకున్నారు ?

జ. వాయుపుత్రుడైన హనుమంతుడు తన తోకతో పాటు ఎగరడం చూసి, దేవతులు "సూర్యుడు విపరీతమైన వేగంతో పెద్ద కాడి ఉన్న తన రథాన్ని నడిపిస్తూ అటు వచ్చాడేమో" అనుకున్నారు.

5. కింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

అ) హనుమంతుడు సముద్రాన్ని లంఘించడానికి సిద్ధమై అడుగులు వేసినపుడు పెద్దపెద్ద కొండలు బద్దలై, చెట్లు పెకలింపబడి, ఏనుగులూ, సింహాలు పరుగులు పెట్టాయి. కొండ గుహలు ప్రతిధ్వనించాయి. దీన్ని బట్టి హనుమంతుని బలం ఎంతటిదో ఊహించి రాయండి.

జ. హనుమంతుని బలం వర్ణనాతీతం. అతడు కొండలను పిండి చేసేటంత బరువూ, శక్తీ, బలం కలవాడు. అందుకే అతడు అడుగులు వేస్తే, పెద్ద పెద్ద రాళ్ళు పగిలి పడిపోయాయి. అతడు వాయుదేవుని అంత వేగం గలవాడు. అందుకే అతడు తోకను తిప్పితే, అక్కడి చెట్లు అన్నీ కూలిపోయి బయళ్ళు ఏర్పడ్డాయి. అతడు చేతితో గట్టిగా చరిస్తే ఏదో కర్రతో కొట్టినట్లు, క్రూర జంతువులు అన్నీ బెదరి పారిపోయాయి. అతడు సింహనాదం చేస్తే అక్కడి కొండ గుహలు ప్రతిధ్వనించాయి. దీన్ని బట్టి హనుమంతుని కంఠధ్వని, మహాగంభీరమైనదని తెలుస్తోంది.

హనుమంతుడు మహా బలవంతుడు, శక్తిమంతుడు అయినందువల్లనే తాను ఒక్కడూ, నూరు యోజనాల సముద్రం దాటి వెళ్ళి లంకిణిని చంపి, అశోక వనాన్ని భగ్నం చేసి, లక్షల కొద్దీ రాక్షసులను చంపి, లంకను అగ్నితో కాల్చి రావణునికి బుద్ధి చెప్పి, సీత జాడను తెలిసికొని రాముని వద్దకు తిరిగివచ్చాడు.

ఆ) వానర సైన్యంలో ఎంతోమంది వీరులుండగా సముద్రలంఘనానికి హనుమంతుణ్ణే ఎన్నుకోడానికి గల కారణాలు ఏమై ఉండవచ్చు ?

జ. మిగిలిన వానరులలో కొందరు తాము నూరు యోజనాల దూరం ఎగిరి వెళ్ళలేమన్నారు. మరికొందరు ఎగిరి వెళ్ళినా, తిరిగి రాలేమన్నారు.

హనుమంతుడుడికి బ్రహ్మ శాపం వల్ల తన బలం తనకు తెలియదు. అతడు వాయుదేవుని పుత్రుడు. అతడు వాయుదేవునితో సమాన బలం గలవాడు. 10వేల యోజనాల దూరం దాటగలవాడు. అదీగాక శ్రీరాముడు హనుమంతుని బలాన్ని ముందే గుర్తించి, హనుమంతుని చేతికే సీతమ్మకు ఇమ్మని తన ఉంగరాన్ని కూడా ఇచ్చాడు.

హనుమంతునివల్లే ఆ కార్యం నెరవేరుతుందని జాంబవంతుడు సలహా చెప్పాడు. జాంబవంతుడు హనుమంతుని వెళ్ళి రమ్మని ప్రోత్సహించాడు. ఈ కారణంగా హనుమంతుణ్ణే, సముద్రలంఘనానికి వానరులు ఎన్నుకున్నారు.

www.sakshieducation.com

ఇ) హనుమంతుడు సముద్రలంఘనానికి ముందు చేసిన చేష్టల ఆంతర్యం ఏమై ఉంటుంది ?

జ. సముద్రలంఘనానికి ముందు హనుమంతుడు గట్టిగా ఒత్తి అడుగులు వేసి, రాళ్ళను పగులకొట్టి, చెట్లను కూలగొట్టి, క్రూర జంతువులను సైతం పారిపోయేలా చేసి, గుహలు ప్రతిధ్వనించేలా సింహనాదం చేశాడు. అతని పాదాల ఒత్తిడికి పర్వత శిఖరాలు కంపించి పోయాయి.

హనుమంతుడు తన శక్తిని మిగిలిన వానరులకు ఈ విధంగా చూపించాడు. తాను సీత జాడను తెలిసికొని రాగలనని తనవారికి ఆ విధంగా ధైర్యం కల్పించాడు. తాను మహాశక్తిమంతుడననీ, కొండల్ని పిండి చేయగలననీ నిరూపించాడు. తాను వాయుదేవుని అనుగ్రహం కలవాడినని, మిగిలిన వానరులకు తెలియపరచి, వారికి ధైర్యం కల్పించాడు. హనుమంతుడు తాను తప్పక సీత జాడను తెలిసికొని రాగలడని, ముందుగానే తన తోటి వానరులకు ఈ విధంగా భరోసా ఇచ్చాడు. అందుకే హనుమంతుడు ఆ చేష్టలు చేశాడు.

ఈ) హనుమంతుడు ఆకాశంలోకి ఎగరగా సమీపంలోని వారికి ఒక పెద్ద కొండ ఎగిరిందా! అని అనిపించింది. అలా ఎందుకు అనిపించిందో రాయండి.

జ. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటడానికి ముందు తన శరీరాన్ని బాగా పెంచాడు. పర్వదినాలలో ఉప్పొంగే సముద్రుడిలా శరీరాన్ని పెంచాడు. అతడు పర్వతమంత శరీరాన్ని ధరించాడు. హనుమంతుడు సముద్రం మీద ఎగిరేటప్పుడు అతని నీడ, పది యోజనాల పొడవు, ముప్పై యోజనాల వెడల్పు ఉందని రామాయణంలో చెప్పబడి ఉంది. అంత గొప్ప శరీరం కల హనుమంతుడు చూసేవారికి రెక్కలున్న పర్వతం వలె కనిపించాడు.

అందుకే హనుమంతుడు ఆకాశంలోకి ఎగిరినప్పుడు ఒక పెద్ద కొండ ఎగిరిందా అని ప్రక్కనున్న వాళ్ళకి అనిపించింది.

6. కింది ప్రశ్నలకు ఏదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

అ) హనుమంతుణ్ణి గురించి మీ సొంతమాటల్లో రాయండి.

జ. హనుమంతుడు మహాబలవంతుడు. అతడు సముద్రాన్ని దాటేముందు శరీరాన్ని పెంచి మహేంద్రగిరిపై అడుగులు వేశాడు. అప్పుడు పిడుగులు పడ్డట్లు అక్కడి రాళ్ళు పగిలిపోయాయి. హనుమంతుడు తోకను త్రిప్పినప్పుడు వచ్చిన గాలి వేగానికి అక్కడి చెట్లు కూలిపోయాయి. అతడు చేతితో చరిస్తే భయపడి క్రూర జంతువులు పారిపోయాయి. అతడు చేసిన సింహనాదానికి గుహలు ప్రతిధ్వనించాయి. కొండలు కంపించాయి. కొండలపై సెలయేళ్ళ కెరటాలు ఎగసిపడి ఆకాశాన్ని తాకాయి. హనుమంతుడు పెరిగి మహేంద్రగిరిపై నిలిచాడు.

www.sakshieducation.com

హనుమంతుడు సముద్రాన్ని చూసి, చెవులు రిక్కించి, చేతులు నడుముకు ఆనించి, తన తోకను ఆకాశం వైపుకు పెంచి, పాదాలు దగ్గరగా పెట్టి, తాను నిలబడ్డ కొండను క్రిందకు అణగద్రొక్కి పైకి ఎగిరాడు. అప్పుడు చూచేవాళ్ళకు పర్వతం ఎగురుతున్నట్లు అనిపించింది. బాణంలా ధ్వని చేసుకుంటూ అతడు వేగంగా సముద్రం మీంచి ఎగిరాడు. హనుమంతుని పిక్కల గాలి వేగానికి సముద్రం చీలి, రాముని కోప ప్రవాహం, లంకకు చేరడానికి తవ్విన కాలువలా కనిపించింది. ఆదిశేషుడు వచ్చి తలుపులు తెరిచిన బలిచక్రవర్తి ఇంటి వాకిలిలా కనిపించింది. సేతు నిర్మాణానికి త్రవ్విన పునాదిలా కనిపించింది.

ఆ) హనుమంతుడు సముద్రాన్ని లంఘించిన విధానాన్ని కవి ఎలా వర్ణించాడు ?

(లేదా)

సీతాన్వేషణ నిమిత్తం హనుమంతుడు చేసిన "సముద్ర లంఘనాన్ని" కవి అయ్యలరాజు రామభద్రుడెలా వర్ణించాడో తెలుపండి.

జ. హనుమంతుడు సముద్రం వైపు చూసి, తన రెండు చెవులూ రిక్కించి, కిందికి వంగి, తన చేతులను నడుముకు ఆనించి, తోకను ఆకాశం మీదికి పెంచి, తన పాదాలు దగ్గరగా పెట్టి, గాలి గట్టిగా పీల్చి, తాను నిలబడ్డ కొండను కిందకు అణగద్రొక్కి పైకి ఎగిరాడు.

హనుమంతుడు ఎగురుతూ ఉంటే, పర్వతము ఎగురుతున్నట్లు అనిపించింది. హనుమంతుడు విల్లు నుండి విడిచి పెట్టబడిన బాణంలా పెద్ద ధ్వనితో లంకవైపు దూసుకుపోయాడు.

హనుమంతుడు తోకతో ఎగరడం చూసిన దేవతలు, సూర్యుడు కాడి ఉన్న తన రథాన్ని వేగంగా తోలుకు వస్తున్నాడేమో అనుకొన్నారు. హనుమంతుని పిక్కల నుండి వచ్చిన గాలి వేగానికి, సముద్రం లోతుగా చీలింది. ఈ గాలి పాతాళంలో ఉన్న పాములకు ఆహారం వచ్చిందేమో అనిపించింది.

హనుమంతుడి పిక్కల బలంతో వీచిన గాలి వేగానికి సముద్రం చీలినట్లు కాగా అది, రాముని క్రోధరసం లంకకు చేరడానికి తవ్విన కాలువలా, రాబోయే కాలంలో కట్టే సేతువునకు పునాదిలా, ఆదిశేషుడు తలుపులు తెరిచిన బలిమందిరం వాకిలిలా కనిపించింది. ఆ విధంగా, హనుమ త్రికూట పర్వత శిఖరం చేరాడు.

www.sakshieducation.com

7. కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

1. హనుమంతుడి సముద్రలంఘనానికి ముందు వానరులందరూ మహేంద్రగిరికి చేరుకున్నారు. ఎవరు సముద్రాన్ని దాటగలరు ? అనే చర్చ బయలుదేరింది. హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు, అంగదుడు ఇతర వానరులు ఉన్నారు. వాళ్ళు ఏమేమి మాట్లాడుకొని ఉంటారు ? సంభాషణ రూపంలో రాయండి.

మహేంద్రగిరి వద్ద
హనుమంతుడు – జాంబవంతుడు – అంగదుడు
ఇతర వానరుల మధ్య సంభాషణ

అంగదుడు : వానరులారా ! మనలో ఎవరు సముద్రాన్ని దాటి, మా పినతండ్రి సుగ్రీవుని ప్రతిజ్ఞను నిలబెట్టగలరు ? మీరు ఎంతెంత దూరం సముద్రం దాటగలరో చెప్పండి.

శరభుడు : యువరాజా ! నేను 30 యోజనాల దూరం దాటగలను.

మైందుడు : యువరాజా ! నేను 70 యోజనాల దూరం వరకూ దాటగలను.

జాంబవంతుడు : మనము తప్పక రామకార్యం సాధించాలి. ఒకప్పుడు నాకు ఎగిరేందుకు మంచిబలం ఉండేది. నేనిప్పుడు ముసలివాణ్ణి అయ్యాను. నేను ఇప్పటికీ 100 యోజనాలు దూరం దాటగలను. కాని తిరిగి రాలేనేమో ? అంగదా ! నీవు నూరు యోజనాల దూరం దాటి తిరిగి వెళ్ళి రాగలవు. కాని యువరాజువైన నిన్ను మేము పంపగూడదు. నేను సరయిన వాణ్ణి మీకు చూపిస్తా.

అంగదుడు: తాతా ! జాంబవంతా ! మనలో సముద్రం దాటి తిరిగి రాగల వీరుణ్ణి మాకు చూపించు.

జాంబవంతుడు: ఆంజనేయా ! నీవు రామ, సుగ్రీవులంతటి బలం కలవాడవు. నీవు చిన్నప్పుడే 300 యోజనాల దూరం ఎగిరి సూర్యుడిని చేరిన వాడవు. మన వానరులంతా దిగులుగా ఉన్నారు. నీవు సముద్రం దాటి తప్పక తిరిగి రాగలవు. వెళ్ళిరా ! నాయనా !

హనుమంతుడు: తాతా ! నీవు చెప్పినది నిజము, నేను గరుడునికి అనేక వేల పర్యాయాలు ప్రదక్షిణం చేయగలను. నేను సీతమ్మను చూడగలను. నేను వాయువుతో సమానుడిని. 10వేల యోజనాలు దూరం వెళ్ళి రాగలను.

అంగదుడు: భేష్ ! ఆంజనేయా ! నీవే మా విచారాన్ని తీర్చగలవు. నీవు సముద్రం దాటి వెళ్ళి సీతమ్మ జాడ తెలిసికొనిరా.

www.sakshieducation.com

హనుమంతుడు: వానరులారా ! నన్ను దీవించండి.

జాంబవంతుడు: మంచిది నాయనా ! నీవు తప్పక కార్యం సాధిస్తావు. నీకు నా దీవెనలు. నాయనా వెంటనే బయలుదేరు.

హనుమంతుడు:మీరు ధైర్యంగా ఉండండి. నేను తప్పక కార్యం సాధించి వస్తా.

(లేదా)

www.sakshieducation.com

మీ పాఠంలో హనుమంతుని శక్తియుక్తులను వర్ణించిన కవిని ప్రశంసిస్తూ, అతని రచనలు చదవమని సలహా ఇస్తూ, మిత్రునికి ఒక లేఖ రాయండి.

మిత్రునికి లేఖ

నరసాపురం,
25/11/2019

మిత్రుడు స్వరూప్‌కు,

మిత్రమా ! నీవు మన పదవ తరగతి తెలుగు పాఠ్యపుస్తకంలో 8వ పాఠం 'సముద్రలంఘనం' చదివావని అనుకుంటున్నాను. మాకు ఈ మధ్యనే మా తెలుగు పండితులు ఈ పాఠం చెప్పారు. ఈ పాఠం 'అయ్యలరాజు రామభద్రుడు' పాఠంలో హనుమంతుడు సముద్రం దాటిన ఘట్టమును కవి "అద్భుతంగా" వర్ణించాడు.

రామభద్రుడు సాహితీసమరాంగణ సార్వభౌముడైన శ్రీకృష్ణదేవరాయల అష్టదిగ్గజ కవులలో ఒకడు. రామాయణము ఒక తియ్యని కావ్యము. ఈ రామాభ్యుదయంలో కవి హనుమంతుని శక్తిని, పరాక్రమాన్ని గొప్పగా వర్ణించాడు. ఈ కవి 'సకల కథాసార సంగ్రహం' అనే మరో చదువు. ఆ కవిని గూర్చి, నీ అభిప్రాయం నాకు రాయి. ఉంటా.ఇట్లు,

నీ మిత్రుడు,
వై. ఆదిత్య
మునిసిపల్ ఉన్నత పాఠశాల,
నరసాపురం, ఆం.ప్ర.

చిరునామా :
వై. స్వరూప్
తండ్రి. వై. కిషోర్ బాబు,
ఇంటి నెం. 2-6-15, అమలాపురం,
తూ॥గో॥జిల్లా, ఆం.ప్ర.

www.sakshieducation.com

III. భాషాంశాలు :

పదజాలం

1. కింది వాక్యాలలో గీత గీసిన పదాలకు సమానార్థక పదాలను ఖాళీల్లో రాయండి.

అ) హనుమంతుడు కొండకొమ్మున నిలబడ్డాడు, ఆ..........న అతడు సూర్యగోళంలా ఉన్నాడు (కూటాగ్రము)

ఆ) వివరములో సర్పముంది. ఆ .... లో చేయిపెట్టకు. **(రంధ్రము)**

ఇ) హనుమంతుడెగిరితే ధూళి నభమునకు ఎగిసింది. అది .... అంతటా వ్యాపించింది. తర్వాత .... లోని సూర్యుని కూడా కమ్మేసింది. **(ఉప్పరము, ఆకాశము)**

2. కింది ప్రకృతులకు వికృతులు, వికృతులకు ప్రకృతులు రాసి సొంతవాక్యాలలో ప్రయోగించండి.

అ) సముద్రాన్ని వార్ధి అని కూడా అంటారు.

జ. సముద్రము (ప్ర) – సంద్రము (వి) ఓడలు సంద్రంలో తిరుగుతుంటాయి.

ఆ) దక్షిణ దిశ యముని స్థానం.

జ. దిశ (ప్ర) – దెస (వి) రాజుగారి కీర్తి దెసలందు వ్యాపించింది.

ఇ) మంచి గొనములు అలవరుచుకోండి.

జ. గుణములు (ప్ర) – గొనములు (వి) మంచి గుణములు కలవారిని అందరు గౌరవిస్తారు.

ఈ) నిముసమైనా వృథా చేయకు.

జ. నిమిషము (ప్ర) – నిముసము (వి) విద్యార్థులు నిమిషం వృథా కాకుండా చదువుకోవాలి.

ఉ) అగ్గిలో చేయిపెడితే కాలుతుంది.

జ. అగ్ని (ప్ర) – అగ్గి (వి) అగ్నిలో ఏ వస్తువు వేసినా తగలబడిపోతుంది.

3. కింది ఇచ్చిన పదాలకు వ్యుత్పత్త్యర్థాలను జతచేయండి.

పదం	వ్యుత్పత్త్యర్థం
అ) కార్ముకం (4)	1. అపారమైన తీరం గలది.
ఆ) అమరులు(7)	2. దనువు అనే స్త్రీ యందు పుట్టిన వాళ్ళు
ఇ) ఉదధి (5)	3. జూలు కలిగినది.
ఈ) ప్రభంజనం (6)	4. కర్మకారునిచే చేయబడినది.
ఉ) దానవులు (2)	5. ఉదకమును దీనియందు ధరించబడును.

ఊ) కేసరి (3) 6. వృక్షశాఖాదులను విరగ్గొట్టేది.

ఋ) ధరాధరం (8) 7. మరణము లేనివారు.

ౠ) పారావారం (1) 8. ధరను ధరించునది.

వ్యాకరణాంశాలు :

సంధులు, సమాసాలు :

1. కింది పదాలు విడదీసి, సంధిపేరు రాయండి.

అ) హరియపుడు

జ. హరి + అపుడు = హరి + య్ + అపుడు – యడాగమ సంధి

ఆ) కూటాగ్రవీధి

జ. కూట + అగ్రవీధి = (అ + అ = ఆ) – సవర్ణదీర్ఘ సంధి

ఇ) పురాభిముఖుడు

జ. పుర + అభిముఖుడు = (అ + అ = ఆ) – సవర్ణదీర్ఘ సంధి

ఈ) అణగదొక్కి

జ. అణగన్ + తొక్కి = ('త' – 'ద' గా మారింది) – సరళాదేశ సంధి (లేక) ద్రుత ప్రకృతిక సంధి.

ఉ) వాడుగొట్టె

జ. వాడు + కొట్టె = ('క' – 'గ' గా మారింది) – గసడదవాదేశ సంధి

ఊ) నీవుడక్కరివి

జ. నీవు + టక్కరివి = ('ట' – 'డ' గా మారింది) – గసడదవాదేశ సంధి

ఋ) వారువోరు

జ. వారు + పోరు = ('ప' – 'వ' గా మారింది) – గసడదవాదేశ సంధి

ౠ) రారుగదా

జ. రారు + కదా = ('క' – 'గ' గా మారింది) – గసడదవాదేశ సంధి

2) పాఠ్యాంశం నుండి షష్ఠీ తత్పురుష సమాసానికి ఉదాహరణలు రాయండి. వాటికి విగ్రహవాక్యాలు రాయండి.

ఉదా : కూటాగ్రము = కూటము యొక్క అగ్రము – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం

జ.	**సమాసములు**	=	**తరంగముల యొక్క ఘటలు** – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
1)	తరంగ ఘటలు	=	తరంగముల యొక్క ఘటలు – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
2)	తమ తండ్రి	=	తమ యొక్క తండ్రి – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
3)	కూటకోటులు	=	కూటము యొక్క కోటులు – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
4)	గాడ్పు కొడుకు	=	గాడ్పు యొక్క కొడుకు – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం

www.sakshieducation.com

5) ధరణీ కటి తటము = ధరణి యొక్క కటి తలము – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
6) వప్ర పరిఘ = వప్రమునకు పరిఘ – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
7) గాడ్పువేల్పుపట్టి = గాడ్పువేల్పునకు పట్టి – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
8) ఏటిజోటి మగడు = ఏటి జోటి యొక్క మగడు – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
9) శ్రవణ ద్వంద్వంబు = శ్రవణముల యొక్క ద్వంద్వము – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
10) కటిసీమ = కటి యొక్క సీమ – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
11) నభోవీధి = నభస్సు యొక్క వీధి – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
12) పురాభిముఖంబు = పురమునకు అభిముఖము – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
13) సురగరుడదురవలోకము=సురగరుడులకు దురవలోకము– షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
14) కరువలి వేలుపు కొడుకు=కరువని వేలుపునకు కొడుకు – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
15) పవనజ జంఘ = పవనజుని యొక్క జంఘ – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
16) పవనాశనకోటి = పవనాశనుల యొక్క కోటి – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
17) రఘువరేణుడు = రఘువంశజులలో వరేణ్యుడు – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
18) రఘువరేణ్య క్రోధరసము=రఘువరేణ్యుని యొక్క క్రోధరసము – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
19) సేతుబంధము = సేతువు యొక్క బంధము – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
20) బలిమందిరము = బలి యొక్క మందిరము – షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం

www.sakshieducation.com

అలంకారాలు :

శబ్దాలంకారాల్లో వృత్త్యనుప్రాస, అంత్యానుప్రాస లాంటివే మరికొన్ని ఉన్నాయి. వాటిని గురించి తెలుసుకుందాం.

1. ముక్తపదగ్రస్తం

కింది పద్యాన్ని పరిశీలించండి. ప్రత్యేకతను గుర్తించండి.

కం. మన నేటికి నూతనమా !
తన మానినిఁ దనకుఁ దక్కితి ననుమా
నను మానక దయ దనరం
దనరంతులు మాని నరసధవు రమ్మనవే.

పై పద్యంలోని ప్రత్యేకతులు గమనించారు కదా !

1) పద్యంలో మొదటి పాదం చివర ఉన్న తనమా అనే అక్షరాలు, రెండవపాదం మొదట తిరిగి ప్రయోగింపబడ్డాయి.

2) రెండవ పాదము చివర ఉన్న ననుమా అనే మూడు అక్షరాలు, మూడవపాదం మొదట తిరిగి ప్రయోగింపబడ్డాయి.

3) మూడవపాదము చివరన ఉన్న దనరం అనే మూడుక్షరాలు, తిరిగి నాల్వ పాదం మొదట ప్రయోగింపబడ్డాయి.

4) ఈ విధంగా ముందు పాదం చివర విడిచిపెట్టబడ్డ పదాలే, తరువాతి పాదాల మొదట తిరిగి వాచ్చాయి.

ముక్తపదగ్రస్త అలంకారం వివరణ :

1) ఒక పద్యపాదంగానీ, వాక్యంగానీ, ఏ పదంతో పూర్తి అవుతుందో, అదే పదంతో తర్వాత పాదం (లేక) వాక్యం మొదలవుతుంది. దీన్నే 'ముక్తపదగ్రస్త అలంకారం' అంటారు.

2. యమకము :

కింది వాక్యాలు పరిశీలించండి. ప్రత్యేకతను గుర్తించండి.

అ) లేమా ! దనుజుల గెలువఁగలేమా
('లేమ' అంటే స్త్రీ : 'గెలువగలేమా' ? అంటే గెలవడానికి మేము ఇక్కడ లేమా ? అంటే ఉన్నాం కదా! అని భావము.)

ఆ) ఆ తోరణం శత్రువులతో రణానికి కారణమైంది.
('తోరణం' అంటే ద్వారానికి కట్టే అలంకారం : 'రణం' అంటే యుద్ధము)

గమనిక : పై రెండు ఉదాహరణములలోనూ, ఒకే పదం, అర్థభేదంతో ప్రయోగించబడింది.

www.sakshieducation.com

దీనినే 'యమకాలంకారం' అంటారు.

యమకము : (వివరణ) రెండు లేక అంతకంటే ఎక్కువ అక్షరాలు ఉన్న పదములు, తిరిగి తిరిగి అర్థభేదంతో వస్తే అది 'యమకాలంకారము'.

3. లాటానుప్రాస :

కింది కవితా విభాగాలను / వాక్యాలను చదవండి. ప్రత్యేకతను గమనించండి.

అ) హరి భజియించు హస్తములు హస్తములు .... (చేతులే, నిజమైన చేతులు)

గమనిక : పై వాక్యములో హస్తములు అనే పదము ఒకే అర్థంతో వరుసగా రెండుసార్లు వచ్చాయి. ఇక్కడ హస్తములు అన్న పదం యొక్క అర్థము ఒకటే అయినా, వాటి తాత్పర్యము భేదముంది. అందులో 'హస్తములు' అనే మొదటి పదానికి 'చేతులే' అని భావము. 'హస్తములు' అనే రెండవసారి వచ్చిన దానిని, నిజమైన చేతులు అని భావము.

ఆ) చిత్తశుద్ధితో జేసెడి సేవ సేవ. (సేవయే నిజమైన సేవ)

గమనిక : ఇక్కడ ఈ వాక్యంలో 'సేవ' అనే పదము రెండుసార్లు వచ్చింది. వాటి అర్థాలు సమానమే. కాని తాత్పర్యం వేరుగా ఉంటుంది.

అందులో మొదటి 'సేవ' అనే పదానికి, సేవించుట అని భావము. రెండవ 'సేవ' అనే పదానికి, 'నిజమైన సేవ' అని తాత్పర్యము.

పై రెండు సందర్భాల్లోనూ ఒకే పదం అర్థంలో తేడా లేకున్నా భావంలో తేడా ఉండేటట్లు ప్రయోగించారు. ఈవిధంగా ఒకే పదాన్ని, అర్థం ఒకటే అయినా తాత్పర్యభేదంతో ప్రయోగించడాన్ని 'లాటానుప్రాసాలంకారం' అంటారు.

నుగాగమ సంధి :

కింది పదాలను విడదీయండి. మార్పును గమనించండి.

అ) చేయునతడు

జ. చేయు + అతడు

ఆ) వచ్చునప్పుడు

జ. వచ్చు + అప్పుడు

గమనిక : చేయు, వచ్చు అనే క్రియలకు చివర 'ఉత్తు' ఉంటుంది. అనగా హ్రస్వమైన 'ఉ' కారము ఉంది. వీటికి అచ్చు కలిసింది. అతడు, అప్పుడు అనే పదాల మొదట, 'అ' అనే అచ్చు ఉంది. ఆ విధంగా క్రియాపదాల చివరన ఉన్న ఉత్తుకు, అచ్చు పరమైతే, అప్పుడు ఆ రెండు పదాలలోనూ లేని 'న్' అనే హల్లు, కొత్తగా వస్తుంది. ఆ విధంగా కొత్తగా వచ్చిన 'న్' అనే హల్లును, 'నుగాగమము' అంటారు. 'న్' ఆగమంగా వచ్చింది. అంటే దేనినీ కొట్టివేయకుండా

www.sakshieducation.com

క్రొత్తగా చేరింది. దీనినే 'నుగాగమ సంధి' అంటారు.

నుగాగమ సంధి సూత్రం : ఉదంత తద్ధర్మార్థ విశేషణానికి, అచ్చు పరమైతే నుగాగమం వస్తుంది.

కింది ఉదాహరణలు విడదీసి, లక్షణాలు సరిచూడండి.

1) పోవునట్లు

జ. పోవు + అట్లు : ఇక్కడ 'పోవు' అనే క్రియ యొక్క చివర, 'ఉత్తు' ఉంది. దానికి 'అట్లు' అన్న దానిలోని 'అ' అనే అచ్చు కలిసింది. నుగాగమ సంధి సూత్ర ప్రకారము, 'పోవు' అనే ఉదంత తర్ధర్మార్థక విశేషణానికి, అచ్చు పరమైన నుగాగమం వచ్చింది.

ఉదా : పోవు + న్ + అట్లు = పోవునట్లు = నుగాగమ సంధి.

2) కలుగునప్పుడు

జ. కలుగు + అప్పుడు అని విడదీయండి.

ఇక్కడ 'కలుగు' అనేది, ఉత్తు చివర కల తద్ధర్మార్థక క్రియా విశ్రష్ణము, ఆ ఉదంత తర్ధర్మార్థక విశేషణానికి, "అప్పుడు" అనే శబ్దములోని 'అ' అనే అచ్చు పరమయ్యింది. కాబట్టి నుగాగమము వచ్చింది.

ఉదా : కలుగు + న్ + అప్పుడు = కలుగునప్పుడు = (నుగాగమ సంధి)

నుగాగమ సంధి : పైన చెప్పిన సందర్భంలోనే కాక, మఱికొన్ని స్థలాల్లో సైతమూ 'నుగాగమం' వస్తుంది. కింది పదాలను పరిశీలించండి.

అ) తళుకు + గజ్జెలు

1) నుగాగమ సంధి సూత్రము (2) : సమాసాలలో ఉదంతములైన స్త్రీ సమములకు, పుంపులకు, పరుష సరళములు పరములైనప్పుడు నుగాగమం వస్తుంది.

ఉదా : కలుగు + న్ + గజ్జెలు ('తళుకు' అనే ఉదంత స్త్రీ సమ శబ్దానికి, సరళము పరమై నుగాగమం)

2) ద్రుతానికి సరళ స్థిరములు పరములైనప్పుడు, లోప సంశ్లేషలు విభాషణగా అవుతాయి.

ఉదా : 1) తళుకు గజ్జెలు (ద్రుత లోపము)

2) తళుకున్గజ్జెలు (పూర్ణబిందువు)

పుంప్వాదేశ, నుగాగమ సంధులు :

ఆ) ఉన్నతము + గొడుగు

1) పుంప్వాదేశ సంధి సూత్రము : కర్మధారయములలో మువర్ణకమునకు పు, ంపులగు.

ఉదా : ఉన్నతపు గొడుగు

2) నుగాగమ సంధి సూత్రము

(3) : సమాసాలలో ఉదంతాలైన స్త్రీసమాలకు పు, ంపులకు, పరుష సరళాలు పరములైతే నుగాగమం వస్తుంది.

ఉదా : ఉన్నతపు + న్ + గొడుగు

ఆ) ద్రుతమునకు సరళ స్థిరములు పరములయినప్పుడు, లోప సంశ్లేషలు విభాషనగు

ఉదా : ఉన్నతంపు గొడుగు (ద్రుతలోపము)

ఆ) వర్గయుక్సరళములు పరములైనపుడు ఒకానొకచో ద్రుతమునకు పూర్ణబిందువు కనబడుతుంది.

ఉదా : ఉన్నతంపుం గొడుగు (ద్రుతమునకు పూర్ణ బిందువు)

అభ్యాసము : కింది ఉదాహరణలు పరిశీలించి, లక్షణాలు సరిచూడండి.

1) సరసపున్దనము = (సరసము + తనము)

సూత్రము : 1) కర్మధారయములందు మువర్ణమునకు పుంపులగు

సరసపు + తనము = పుంప్వాదేశము

సుగాగమ సంధి సూత్రము (4) : ఉదంత స్త్రీ సమములకు, పుంపులకు, అదంత గుణవాచకములకు తనంబు పరమగునపుడు నుగాగమంబగు.

ఉదా : సరసపు + న్ + తనము (పుంపులకు, తనము పరమై, నుగాగమం వచ్చింది)

అ) ద్రుత ప్రకృతికము మీద పరుషములకు సరళములగు.

సరసపు + న్ + దనము (సరళాదేశము)

ఆ) ద్రుతంబునకు సరళ స్థిరంబులు పరంబులగునపుడు లోప సంశ్లేషలు విభాషణగు.

ఉదా : సరసపున్దనము (సంశ్లేషరూపము)

2) తెల్లన్దనము = తెల్ల + తనము

సూత్రము : ఉదంత స్త్రీ సమంబులకు, పుంపులకు, అదంత గుణవాచకంబులకు తనంబు పరమగునపుడు సుగాగమంబగు.

అ) ద్రుత ప్రకృతికము మీద పరుషములకు సరళములగు

ఆ) ద్రుతమునకు సరళ స్థిరములు పరములగునపుడు లోప సంశ్లేషలు విభాషనగు

ఉదా : తెల్లన్దనము (సంశ్లేష రూపము)

షష్టీ తత్పురుష సమాసాల్లో నుగాగమ సంధి.

www.sakshieducation.com

నుగాగమ సంధి (5)

కింది పదాలను విడదీసి, పరిశీలించండి.

అ) విధాతృనానతి – (విధాత యొక్క ఆనతి) = విధాతృ + ఆనతి

ఆ) రాజునాజ్ఞ – (రాజు యొక్క ఆజ్ఞ) = రాజు + ఆజ్ఞ

గమనిక :

1) పై సమాన పదాలకు విగ్రహవాక్యాలను పరిశీలిస్తే, అవి షష్ఠీ తత్పురుష సమాసానికి చెందినవని తెలుస్తుంది.

2) పై రెండు ఉదాహరణలలోనూ సమాసాలలోని పూర్వాపదాల చివర "ఋకారం", "ఉత్తు"ఉన్నాయి.

3) షష్ఠీ సమాసపదాల్లో, ఉకార, ఋకారములకు అచ్చు పరమైతే నుగాగమము వస్తుంది.

నుగాగమ సంధి సూత్రము : షష్ఠీ సమాసము నందు, ఉకార ఋకారములకు అచ్చు పరమైనపుడు నుగాగమంబగు.

అ) విధాతృ + న్ + ఆనతి = విధాతృనానతి

ఆ) రాజు + న్ + ఆజ్ఞ = రాజునాజ్ఞ

పూర్వస్వరం స్థానంలో 'ఋ'కారం, ఉత్తు ఉన్నాయి. వీటికి అచ్చుపరమైనప్పుడు నుగాగమం వచ్చింది. అంటే – షష్ఠీ తత్పురుషాల్లో ఉకారానికి, ఋకారానికి అచ్చుపరమైనప్పుడు నుగాగమం వస్తుంది.

IV. భాషా కార్యకలాపాలు/ప్రాజెక్టు పని :

మీ పాఠశాలలో జరిగే తల్లిదండ్రుల సమావేశంలో లేదా మరే ఇతర కార్యక్రమంలోనో హనుమంతుని ఏకపాత్రాభినయాన్ని ప్రదర్శించాలి. ఇందుకోసం కావలసిన సామాగ్రిని తయారు చేయండి.

ఉదా : కిరీటం, గద, తోక మొదలయినవి. కావలసిన వాక్యాలను రాయండి. అభ్యాసం చేయండి. ప్రదర్శించండి!

జ. విద్యార్థి కృత్యం

www.sakshieducation.com

శతక మధురిమ

చదవండి – ఆలోచించి చెప్పండి.

రాజేశ్ : రవీ! బాగున్నావా!
రవి : బాగున్నాను రాజేశ్. నువ్వేం చేస్తున్నావు? మన చిన్ననాటి మిత్రులు ఎవరైనా కలుస్తున్నారా?
రాజేశ్ : ఆ!ఆ! అందరూ కలుస్తున్నారు. సంతోష్ లాయరైనాడు. భాను టీచరైనాడు. మధు వ్యాపారం చేస్తున్నాడు. సుభాష్ రాజకీయనేతగా ఎదగాడు. ఇలా అందరూ ఒక్కోరంగంలో నీతి నిజాయితీలతో రాణిస్తున్నారు.
రవి : చిన్నప్పుడు మనం చదివిన చదువు, పొందిన జ్ఞానం ఊరికేపోతుందా? ఆ చదువుల ఫలితం, గురువుల దీవెనలు అన్నీ కలిస్తేనే మన అభివృద్ధి.
రాజేశ్ : ఔనౌను! ముఖ్యంగా శతక పద్యాల్లోని నీతులు మనవ్యక్తిత్వానికి బాటలు వేశాయి. ఆత్మవిశ్వాసాన్ని నింపాయి కదూ!
రవి : బాగా చెప్పావు రాజేశ్! శతక పద్యాలు నేటికీ మార్గదర్శకాలు మీ పిల్లలకు కూడా నేర్పించు బాగా!
రాజేశ్ : నేర్పుతున్నాను. సరే రవీ! బస్సు వచ్చింది. మళ్ళీ కలుద్దాం.

ప్రశ్నలు

1. సంభాషణను బట్టి వారు ఎవరని భావిస్తున్నారు?
2. వారి అభివృద్ధికి కారణాలేవి?
3. వ్యక్తిత్వాన్ని ఏవి తీర్చిదిద్దుతాయి?
4. ఏవి నేటి తరానికి మార్గదర్శకాలని రవి చెప్పాడు?

పాఠ్యాంశ ఉద్దేశం / నేపథ్యం

శతకాలు నైతిక విలువలను పెంపొందింపజేస్తాయి. భావి జీవితాన్ని తీర్చిదిద్దుతాయి. శతక పద్యాల్లోని నైతిక విలువలను తెల్పడమే ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

శతకపద్యాలలో మకుటం ప్రధానమైంది. ఈ పద్యాల్లో ప్రతి పద్యం చివర మకుటం ఉంటుంది. ఇవి ముక్తకాలు, అంటే ఏ పద్యానికదే స్వతంత్ర భావంతో ఉంటుంది. ప్రస్తుత పాఠంలోని పద్యాలు మల్లభూపాలీయం, చిత్త శతకం, తరిగొండ నృసింహ శతకం, భక్త చింతామణి శతకం, ఉత్పలమాల, విశ్వనాథేశ్వర శతకం, నింబగిరి నరసింహ శతకం, లొంకరామేశ్వర శతకం అనే శతకాలలోవి.

ప్రవేశిక

1. విశిష్టమైన సాహిత్య ప్రక్రియల్లో పద్యం ఒకటి. పద్యం ఛందోబద్ధమైంది. లయాత్మకంగా గానయోగ్యంగా ఉంటుంది. ధారణకు అనువుగా ఉంటుంది. అందుకే మన ప్రాచీన కవులు స్తుతులు, శాస్త్రవిషయాలు, నైతిక విషయాల్ని పద్యాల్లో చొప్పించి అందించారు. పద్య ప్రక్రియలో 'శతకం' ఒక విభాగం. మేలిముత్యాల్లాంటి శతక పద్యాలనుండి కొన్నింటిని ఈ పాఠం ద్వారా తెలుసుకుందా! పద్య రసానుభూతిని ఆస్వాదిస్తూ నైతిక విలువల్ని పెంపొందించుకుందాం....

I

మ॥ సిరిలేకైన విభూషితుండె యయి భాసిల్లున్ బుధుండౌదలన్
గురుపాదానతి కేలనీగి చెవులందు న్విన్కి వక్త్రంబునన్
స్థిరసత్యోక్తి భుజంబులన్విజయమున్జిత్తం బునన్నన్మనో
హర సౌజన్యము గల్గిన న్సురభిమల్లా! నీతి వాచస్పతీ!
– ఎలకూచి బాల సరస్వతి

ప్రతిపదార్థం :

నీతి వాచస్పతీ	=	నీతి విషయంలో బృహస్పతీ!
సురభిమల్లా	=	ఓ సురభి మల్లా !
ఔదలన్	=	తలపైన
గురుపాదానతి	=	గురువు యొక్క పాదాలకు పెట్టే నమస్కారం
కేలను + ఏని	=	చేతులకైతే
ఈగి	=	త్యాగము
చెవులు + అందు	=	చెవులకు మాత్రం
విన్కి	=	వినికిడి
వక్త్రంబునన్	=	నోటికి
స్థిర	=	శాశ్వతమైన
సత్య + ఉక్తి	=	నిజమైన మాట
భుజంబులన్	=	బాహువులకు

విజయమున్ = విజయం
చిత్తంబునన్ = మనస్సుకు
మనోహర = అందమైన
సౌజన్యమున్ = మంచితనం
కల్గినన్ = ఉన్నట్లయితే
బుధుండు = పండితుడు
సిరిలేక + ఐన = సంపద లేకపోయినా
విభూషితుండె = అలంకరింపబడినవాడె
అయి = అవుతూ
భాసిల్లున్ = ప్రకాశిస్తాడు

తాత్పర్యం : నీతిలో బృహస్పతి వంటివాడా! సురభిమల్లా! తలకు, గురుపాదాలకు పెట్టే నమస్కారం, చేతులకు త్యాగం, చెవులకు మంచి వినే గుణం ఉండాలి. నోటికి సత్యవాక్కు ఉండాలి. బాహువులకు విజయం, మనసుకు మంచితనం ఉండాలి. అలాంటి పండితుడు సంపదలేకపోయినా ప్రకాశిస్తాడు.

ఉ॥ బీదలకున్న వస్త్రములు పేర్మినొసంగుము తుచ్ఛ సౌఖ్యసం
పాదనకై యబద్ధముల బల్కకు, వాదములాడబోకు, మ
ర్యాదనతిక్రమింపకు, పరస్పరమైత్రి మెలంగు, మిట్టివౌ
వేదములంచెరుంగుము, వివేకధనంబిదినమ్ముచిత్తమా!
– శ్రీపతి భాస్కర కవి

ప్రతిపదార్థం :
చిత్తమా! = ఓ మనసా !
బీదలకు = పేదవారికి
అన్నవస్త్రములు = భోజనము, బట్టలు
పేర్మిని = గౌరవంతో
ఒసంగుము = ఇమ్ము
తుచ్ఛ = నీచమైన
సౌఖ్య సంపాదనకు + ఐ = సౌఖ్యాన్ని సంపాదించడానికి
అబద్ధములన్ = అసత్యాలను
పల్కకు = మాట్లాడవద్దు
వాదములు = తగవులు
ఆడవద్దు = పెట్టుకోవద్దు
మర్యాదను = గౌరవాన్ని (హద్దును)
అతిక్రమింపకు = మీరవద్దు
పరస్పర = ఒకరితో ఒకరు
మైత్రి = స్నేహంతో
మెలంగుము = ప్రవర్తించుము
ఇట్టి = ఇటువంటివే
వేదములు = జీవన వేదములు
అంచు = అనుచూ
ఎరుంగుము = తెలుసుకో!
ఇది = ఇదే
వివేక ధనము = వివేకమనే సంపద

తాత్పర్యం : ఓ మనసా! బీదవారికి అన్నదానం, వస్త్రదానం చేయాలి. నీచమైన సౌఖ్యాల కోసం అబద్ధాలు చెప్పకు. తగవులు పెట్టుకోకు. మర్యాదను మీరకు. ఒకరితో ఒకరు స్నేహంగా ఉండాలి. ఇటువంటివే జీవన వేదాలని తెలుసుకో. వివేకమనే ధనం ఇదే కదా!

II

ఉ॥ పట్టుగ నీశ్వరుండు తన పాలిట నుండి పుడిచ్చినంతోఁ
దిట్టక దీనదేహులను తేటగ లాలనజేసి, యన్నమున్
పెట్టు వివేకి మానసముఁ బెంపొనరించుచు నూరకుండినన్
గుట్టుగ లక్ష్మిఁబొందుఁ; దరిగొండనృసింహ! దయాపయోనిధీ!
– తరిగొండ వెంగమాంబ

ప్రతిపదార్థం :

దయాపయోనిధీ	=	దయా సముద్రుడా!
తరిగొండ నృసింహ	=	తరిగొండలో వెలసిన నరసింహస్వామీ!
ఈశ్వరుండు	=	భగవంతుడు
పట్టుగన్	=	పట్టుదలతో
తన పాలిటను + ఉండి	=	తన పక్షమున ఉండి
ఇపుడు + ఇచ్చిన + అంతలోన్	=	ఇప్పుడు తనకు ప్రసాదించిన దానికి తగినట్లు
దీనదేహులను	=	దీనులైన వారిని
తిట్టక	=	నిందించకుండా
తేటగ	=	నిర్మలంగా
లాలన + చేసి	=	ఆదరించి
అన్నమున్	=	ఆహారమును (భోజనమును)
పెట్టు	=	పెట్టునటువంటి
వివేకి	=	తెలివైనవాడు
ఊరక + ఉండినన్	=	ఎటువంటి ప్రార్థనలు (పనులు) చేయకపోయినా
మానసమున్	=	మనస్సును
పెంపు + ఒనరించుచున్	=	అభివృద్ధి చేయుచూ
గుట్టుగ	=	రహస్యంగా
లక్ష్మిన్	=	సంపదను
పొందున్	=	పొందును

తాత్పర్యం : దయా సముద్రుడా! తరిగొండ నరసింహస్వామీ! ఈశ్వరుడు పట్టుదలతో తన పక్షం వహించి ప్రసాదించిన సంపదలో శక్తిమేరకు పేదవారికి పెట్టాలి. అలాగే పేదలను నిందించకుండా అన్నం పెట్టిన వానికి మనస్సుకు ఆనందం కలుగుతుంది. ప్రయత్నించకపోయినా సంపద చేరుతుంది.

మ॥ తనదేశంబు స్వభాష నైజమతమున్ అస్మత్సదాచారముల్
తనదేహాత్మల నెత్తెఱంగున సదాతానట్లు ప్రేమించి, త
ద్ఘనతా వాప్తికి సాధనంబులగు సత్కార్యమ్ములన్ జేయఁగా
అనువౌబుద్ధి యొసంగుమీ ప్రజకు దేవా! భక్త చింతామణీ!

– వడ్డాది సుబ్బరాయకవి

ప్రతిపదార్థం :

దేవా	=	ఓ దైవమా!
భక్త చింతామణీ	=	భక్తులకు చింతామణీ రత్నంవలె కోరిన కోరికలను ఇచ్చే వాడా!
తన దేహాత్మలన్ (తన దేహ + ఆత్మలన్)		
తన దేహ	=	తన శరీరాన్ని
ఆత్మలన్	=	ఆత్మలను
ఎత్తెఱంగునన్ (ఏ + తెఱంగునన్)	=	ఏ విధంగా మనిషి ప్రేమిస్తాడో, ఆ విధంగా
తన దేశంబున్	=	తన దేశాన్ని
స్వభాషన్	=	తన భాషను
నైజమతమున్	=	తన మతమును
అస్మత్ సదాచారముల్		
అస్మత్	=	తన యొక్క
సదాచారముల్		
(సత్ + ఆచారముల్	=	మంచి ఆచారాలను
సదా	=	ఎల్లప్పుడునూ
తాను	=	తాను
అట్లు	=	ఆ విధంగా
ప్రేమించి	=	ప్రేమతో చూసి
తద్ఘనతా వాప్తికిన్ (తత్ + ఘనతా + అవాప్తికిన్)		
తత్	=	ఆ దేశము, భాష, మతము సదాచారములు అనేవి
ఘనతా	=	గొప్పతనమును
అవాప్తికిన్	=	పొందుటకు
సాధనంబులగు	=	సాధనములైన

సత్కార్యములన్	=	మంచి పనులను
చేయగాన్	=	చేయడానికి
అనువౌ (అనువు + ఔ)	=	తగిన
బుద్ధి	=	బుద్ధిని
ప్రజకున్	=	ప్రజలకు
ఒసంగుమీ	=	ఇమ్ము

తాత్పర్యం : భక్తుల పాలిట చింతామణి రత్నం వంటి వాడవైన ఓ స్వామీ! ఎవరైనా తన శరీరాన్ని, ఆత్మనూ, ఎట్లా అభిమానిస్తారో, ఆ విధంగానే తన దేశాన్ని, తన భాషను, తన మతాన్ని, తన మంచి ఆచారాలను కూడా అభిమానించేటట్లు, వాటి ఔన్నత్యానికి సాధనాలయిన మంచి పనులను చేసేటట్లు, తగిన బుద్ధిని ప్రజలకు ప్రసాదించు.

III

చ॥ అనయము దోషమే పరులయందు కనుంగొని పల్కునట్టి యా
జనుని కొగిన్ గుణగ్రహణశక్తి నశించును; మంచి మాత్రమే
జనములలోన చూడగల చక్కని చూపులు పల్కునాల్క నా
కెనయగనిమ్ము వేంకటపతీ! అఖిలాండపతీ! శ్రియఃపతీ!

– ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య

ప్రతిపదార్థం :

వేంకటపతీ	=	'వేంకట' అను పర్వతమును పరిపాలించు వాడా!
అఖిలాండపతీ (అఖిల + అండ పతీ)	=	బ్రహ్మాండానికి అధిపతియైన వాడా!
శ్రియఃపతీ	=	లక్ష్మీదేవి భర్తవైన వేంకటేశ్వరస్వామీ!
పరుల + అందు	=	ఇతరులలో
అనయము	=	ఎల్లప్పుడు
దోషము + ఏ	=	తప్పును మాత్రమే
కనున్ + కొని	=	కనిపెట్టి
పల్కును + అట్టి	=	మాట్లాడేటటువంటి
ఆ జనునికి	=	ఆ మానవునకు
ఒగిన్	=	క్రమంగా
గుణగ్రహణశక్తి	=	మంచి గుణాలను గ్రహించగల సామర్థ్యం
నశించును	=	నాశనమైపోతుంది
జనములలోన	=	మానవులలో
మంచి మాత్రమే	=	మంచితనమును మాత్రమే
చూడన్ + కల	=	కనిపెట్టగల
చక్కని చూపులు	=	చక్కనైన కన్నులు
పల్కునాల్క	=	మాట్లాడే నాలుక
నాకు	=	నాకు (కవికి, భక్తునికి)
ఎనయగన్	=	సరిపోయే విధంగా
ఇమ్ము	=	ప్రసాదించుము

తాత్పర్యం : సమస్త బ్రహ్మాండానికి అధిపతీ! లక్ష్మీవల్లభా! ఓ వేంకటేశ్వరా! ఇతరులలో ఎల్లప్పుడూ దోషాలనే వెతికి, వాటి గురించి మాత్రమే మాట్లాడేవానికి, మంచిని గ్రహించే సామర్థ్యం క్రమంగా నశిస్తుంది. మానవులలో మంచిని మాత్రమే చూడగల కళ్లు, మంచిని పలికే నాలుకా నాకు ప్రసాదించు.

మ॥ ఇతిహాసామృత రుక్ప్రభా ధవళితంబీ భారతం బార్షసం
స్మృతి జీవత్సరిదంబు సేవితము; సాహిత్యస్వరానంద దీ
పితమున్ పావన భావనావహమహావేశంబె జాతీయతా
వ్రతమౌ ధర్మపరాయణర్షి పరివారా! విశ్వనాథేశ్వరా!

– గుమ్మన్నగారి లక్ష్మీనరసింహశర్మ

ప్రతిపదార్థం :

ధర్మపరాయణర్షి పరివారా!

ధర్మ	=	ధర్మము నందు
పరాయణ	=	మిక్కిలి ఆసక్తి కల (ప్రియమైన)
ఋషి	=	ఋషుల చేత
పరివారా	=	చుట్టుకొనబడిన వాడా!

విశ్వనాథేశ్వరా = విశ్వనాథేశ్వరుడా!
ఈ భారతంబు = ఈ భారతదేశము
ఇతిహాసామృత ఋగ్ర్రభా ధవళితంబు
ఇతిహాస = ఇతిహాసములనే
అమృత = అమృతముతోనూ
'ఋక్ ప్రభా; ఋక్ = ఛందో బద్ధమైన వేదమంత్రముల యొక్క
ప్రభా = శోభతోనూ
దవళితంబు = తెల్లనిదిగా చేయబడినది (పవిత్రమైనది)
ఆర్ష సంస్కృతి జీవత్సరిదంబు సేవితము
ఆర్ష = ఋషుల సంబంధమైన
సంస్కృతి = సంస్కృతి అనే
జీవత్సరిత్ = జీవనది యొక్క
అంబు = నీటిచే
సేవితము = సేవింపబడినది (ఆర్షసంస్కృతీ జీవనదీ జలం ప్రవహించేది)
సాహిత్య స్వరానంద దీపితమున్;
సాహిత్య = సాహిత్యము యొక్క
స్వరానంద (స్వర + ఆనంద) = సంగీత స్వరము యొక్క ఆనందముచే
దీపితమున్ = ప్రకాశింపజేయబడినది
పావన భావనావహ మహావేశంబె;
పావన = పవిత్రమైన
భావనా = ఆలోచనలను
ఆవహ = కలిగించే
మహావేశంబె (మహా + ఆవేశంబు + ఎ)
మహా = గొప్పదైన
ఆవేశంబు + ఎ = అభినివేశమే
జాతీయతా వ్రతమౌ;
జాతీయతా వ్రతము = జాతీయతా వ్రతముగా
ఔన్ = అవుతుంది

తాత్పర్యం : ధర్మ పరాయణులైన మహర్షులు పరివారంగా కలిగిన వాడా! ఓ విశ్వనాథేశ్వరా! భారతదేశం, ఇతిహాసాలు అనే అమృతంతో, వేదమంత్రాల శోభతో ప్రకాశిస్తోంది. ఆర్ష సంస్కృతి అనే జీవనది జలంతో, సేవింపబడుతోంది. సాహిత్య సంగీత స్వరానందముతో శోభిల్లుతోంది. పవిత్రమైన ఆలోచనలను తీవ్రంగా ఆవాహన చేసుకోవడమే. భారతదేశానికి జాతీయతా వ్రతం.

IV

సీ॥ గుణమింత కుదురక గుళ్ళు తిరుగుటయేల?
సంస్కారమబ్బని చదువులేల?
చిత్తంబు నిలువని శివపూజలవియేల?
శాంతిగూర్చని యోగసాధనేల?
మంచిని పెంచని మలినమతము లేల?
హితబుద్ధి గలుగని వ్రతములేల?
అభ్యుదయము గాని ఆచారతతియేల?
తగురక్ష సేయని ధర్మమేల?
తే॥ దమము శమము కూడని జపతపము లేల?
స్వామి! నీభక్తి కలుగని జన్మమేల?
వరశుభ విలాస! శ్రీనింబగిరి నివాస!
భవ్యగుణధామ! నరసింహ! దివ్యనామ!!

– అందె వేంకటరాజం

ప్రతిపదార్థం :
శ్రీనింబగిరి నివాస = నింబగిరిలో వెలసినవాడా!
వరశుభవిలాస! = శ్రేష్ఠమైన శుభములు ఇచ్చువాడా!
భవ్యగుణధామ = అత్యుత్తమ గుణాలకు నిలయమా!
దివ్యనామ! = దివ్యమైన పేరు గలవాడా!
నరసింహ! = ఓ నరసింహ దైవమా!
ఇంత = కొంచెము కూడా

గుణము	=	మంచి లక్షణము
కుదురక	=	ఏర్పడకుండా
గుళ్ళు	=	దేవాలయాలు
తిరుగుట	=	పదే పదే వెళ్ళుట (ప్రదక్షిణములు చేయుట)
ఏల	=	ఎందుకు? (వృథా)
సంస్కారము	=	ఉత్తమమైన ప్రవర్తన
అబ్బని	=	అలవడని
చదువులు	=	విద్యలు
ఏల	=	ఎందుకు? (వృథా)
చిత్తంబు	=	మనసు
నిలవని	=	నిలపడని
శివపూజలు + అవి	=	ఆ శివపూజలు
ఏల	=	ఎందుకు? (వృథా)
శాంతిన్	=	మనశ్శాంతిని
కూర్చని	=	కలిగించని
యోగసాధన	=	ప్రాణాయామాది యోగ సాధనలు
ఏల	=	ఎందుకు? (వృథా)
మంచిని పెంచని	=	మంచితనమును వృద్ధి చేయని
మలిన	=	మురికియైన
మతములు	=	అనేక మతాలు
ఏల	=	ఎందుకు (వృథా)
హితబుద్ధి	=	మంచి ఆలోచనను
కలుగని	=	కలిగింపని
వ్రతములు	=	పూజా విధానములు
ఏల అభ్యుదయము		
(అభి + ఉదయము)	=	ప్రగతి, అభివృద్ధి
కాని	=	కలిగింపని
ఆచారతతి	=	ఆచారాల సమూహం
ఏల	=	ఎందుకు? (వృథా)
తగు	=	తగిన విధంగా
రక్ష + చేయని	=	రక్షింపని
ధర్మము	=	మానవ ధర్మము
దమము	=	ఇంద్రియ నిగ్రహము
శమము	=	కామ క్రోధాదులు లేకుండా ఉండడం (కామం, క్రోధం, లోభం, మోహం, మదం, మాత్సర్యం–అంతర్గత శత్రువులు)
కూడని	=	కలుగనటువంటి
జపతపములు + అవి	=	ఆ జపాలు, తపస్సులు
స్వామి!	=	ఓ నరసింహస్వామీ!
నీ భక్తి	=	నీ పైన భక్తి
కలుగని	=	కలుగనటువంటి
జన్మము + ఏల	=	జన్మ ఎందుకు? (వృథా)

తాత్పర్యం : శ్రేష్ఠమైన శుభములకు నివాసమైనవాడా! నింబగిరి నివాసా! గొప్ప గుణములకు నివాసమైన వాడా! గొప్ప పేరు కలవాడా! ఓ నరసింహ దైవమా! మంచి గుణములు ఏర్పడకుండా దేవాలయ ప్రదక్షిణలు చేయడం వృథా. సంస్కార మేర్పడని చదువుల వలన ప్రయోజనం లేదు. మనసు నిలబడని శివపూజలు అనవసరం. శాంతిని కలిగించని యోగ సాధనలు వ్యర్థం. మంచిని పెంచని మతాలు అనవసరం. మంచిబుద్ధి కలిగించని వ్రతాలు అనవసరం. ప్రగతి కలిగించని ఆచారాలు అనవసరం. రక్షించని ధర్మాలు వృథా. ఇంద్రియ నిగ్రహం, కామక్రోధాదులను అదుపు చేయని జపాల వలన, తపస్సు వలన ప్రయోజనం లేదు. ఓ నరసింహస్వామీ! నీ పైన భక్తిలేని జన్మ వృథా.

శా॥ ఇల్లాలింటికి దీపమౌనన హీహీయంచు మందుల్ మహా
భల్లూకాకృతి దోప నవ్వుదురు, దీవ్యద్వ్యోమగంగన్ జటా
వల్లిన్ నీవు ధరించుటన్ వినరొ, యెవ్వారైన మర్యాద వ
ర్ధిల్లన్ కాంతల జూడకున్న హితమా? శ్రీలొంక రామేశ్వరా!
– నంబి శ్రీధరరావు

ప్రతిపదార్థం :

శ్రీలొంక రామ + ఈశ్వరా	=	లొంకలో వెలసిన రామేశ్వరా!
ఇల్లాలు	=	భార్య
ఇంటికి	=	గృహమునకు
దీపము + ఔను + అనగ	=	దీపము వంటిది అంటే
మందుల్	=	మందత్వము గలవారు (జడులు)
మహాభల్లూక + ఆకృతిన్	=	పెద్ద ఎలుగుబంటి ఆకారమును
తోప	=	తోచు విధముగా
హీహీయంచు	=	హీహీ అంటూ వికటంగా (వెకిలిగా)
నవ్వుదురు	=	నవ్వుతారు
దీవ్యత్	=	ప్రకాశవంతమైన
వ్యోమగంగన్	=	ఆకాశ గంగను
నీవు	=	నీవు (ఈశ్వరుడు)
జలావల్లిన్	=	జడలనెడు తీగెలలో
ధరించుటన్	=	(పువ్వువలె) ధరించుటను
వినరొ	=	విని ఉండలేదో!
(వినరు + ఒ)	=	(విని ఉండరు)
ఎవ్వారైన		
ఏ + వారు + ఐన	=	ఎవరైనా
మర్యాద	=	గౌరవం
వర్ధిల్లన్	=	పెరుగుటకు
కాంతలన్	=	స్త్రీలను
చూడకున్న	=	గౌరవించకపోవుట
హితమా	=	తగినదా? (కాదు)

తాత్పర్యం : (సిరికొండకు 7 కి.మీ. దూరంలో గల) లొంకలో వెలసిన రామేశ్వరా! ఇల్లాలు ఇంటికి దీపం వంటిది. అంటే ఎలుగుబంటిలా వెకిలిగా నవ్వుతారు. ఆకాశగంగను తన జటలనే తీగెలలో పవిత్రమైన పువ్వుగా ధరించిన శివుని గూర్చి విని ఉండరు. స్త్రీలను గౌరవించడం వలన మన గౌరవం పెరుగుతంది.

ఇవి చేయండి

I. అవగాహన - ప్రతిస్పందన

1. కింది అంశాల గూర్చి మాట్లాడండి.

అ) సంస్కారం
ఆ) వ్రతాలు
ఇ) ఆచారాలు
ఈ) దానగుణం

2. పాఠంలోని పద్యాల ఆధారంగా కింది వాక్యాలకు తగిన పద్యపాదం గుర్తించండి.

అ) ఎల్లప్పుడు ఇతరుల దోషాలను చూడటం.
ఆ) పేదవారికి ఆహారం, బట్టలు దానం చేయడం.
ఇ) సంపద రహస్యంగా వచ్చి చేరుతుంది.

3. కింది పద్యాలను పాదభంగం లేకుండా పూరించండి.

అ) ఇల్లాలింటికి ....రామేశ్వరా!
ఆ) సిరిలేకైన .... వాచస్పతీ!

4. కింది పద్యాన్ని చదవండి. ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.

సత్యసూక్తి ఘటించు, ధీజడిమ మాన్పు
గౌరవమొసంగు, జనులకుఁగలుషమడచు
కీర్తిప్రకటించు, చిత్త విస్ఫూర్తి జేయు
సాధుసంగంబు సకలార్థ సాధకంబు.

ప్రశ్నలు
అ) సూక్తి అంటే ఏమిటి?
ఆ) కీర్తి ఎలా వస్తుంది?
ఇ) సాధుసంగం వల్ల ఏం జరుగుతుంది?

ఈ) ఈ పద్యానికి శీర్షిక సూచించండి.

II. వ్యక్తీకరణ – సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి ఐదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

అ) వివేకి లక్షణాలేవి?

జ. కూటికి, గుడ్డకు లేని పేదలకు అన్నదానం చేయాలి. వస్త్రదానం చేయాలి. అదికూడా ప్రేమతో చేయాలి. సమృద్ధిగా (ఎక్కువగా) ఇవ్వాలి. ఇది వివేకవంతుని లక్షణం. 'మానవసేవే మాధవసేవ' అన్నారు కదా! అందుచేత పేదలకు దానం చేస్తే భగవంతునికి దానం చేసిన పుణ్యం వస్తుంది.

నీచమైన సుఖాల కోసం అబద్ధాలు పలకకూడదు. తగవు పెట్టుకోకూడదు. స్నేహంగా ఉండాలి. ఇవి కూడా వివేకి లక్షణాలే. స్నేహాన్ని మించిన తృప్తిలేదు. తృప్తిని మించిన సుఖం లేదు కదా!

ఆ) సంపద ఎవరి వద్దకు వచ్చి చేరుతుంది?

జ. దైవం మనపై దయతో సంపదలు ప్రసాదిస్తాడు. కలిగినంతలో పేదలకు పెట్టాలి. నిందించకుండా, ఆదరణతో పెట్టాలి. ఆ విధంగా పెట్టినవారు ఏ ప్రయత్నం చేయకపోయినా సంపద వారిని చేరుతుంది.

దీనిలో విశేషమేమిటంటే విష్ణువుకు (దరిద్ర) నారాయణుడు, (దరిద్ర) దామోదరుడు అని పేర్లు. అంటే దరిద్రులలో నారాయణుడు ఉంటాడు. నారాయణుని భార్య లక్ష్మీదేవి. తన భర్తను ఆదరించిన వారి దగ్గరకే భార్య కూడా వెడుతుంది. కానీ, ఆదరించని వారి దగ్గరకు వెళ్ళదు కదా! అందుచేత పేదలను (నారాయణుని) ఆదరించే వారి దగ్గరకు లక్ష్మి వెడుతుంది. అందుచేత పేదలను (నారాయణుని) ఆదరించే వారి దగ్గరకు లక్ష్మి వెడుతుంది. సంపదలు ప్రసాదిస్తుంది.

ఇ) దేశభాషల ఔన్నత్యాన్ని పెంచడమంటే ఏంటి?

జ. మనం దేశము యొక్క ఔన్నత్యాన్ని అంటే గొప్పతనాన్ని బాగా పెంపొందించాలి. దేశాన్ని సకల సంపదలతో స్వయం సమృద్ధముగా తీర్చిదిద్దాలి. పాడిపంటలు, పరిశ్రమలు పెంపొందించాలి. దేశంలో విద్యా, వైద్య రవాణా సౌకర్యాలు పెంచాలి. యువతకు ఉద్యోగావకాశాలు పెంచాలి. ప్రజలందరికీ ఉపాధి చూపించాలి. ప్రజలకు ఆహారభద్రత కల్పించాలి. ప్రజలకు రక్షణ కల్పించాలి.

భాషల ఔన్నత్యాన్ని పెంచడం అంటే, ఆ భాషలను ప్రజలు బాగా చదవాలి. ఆ భాషలలో మాట్లాడాలి. ఆ భాషలలో పరిశోధనలు సాగించాలి. ఆ భాషలలోని సాహిత్య సంపదను కాపాడి, ప్రజలందరికీ దానిని అందించాలి. ఆ భాషలలో నిఘంటువులు, విజ్ఞాన సర్వస్వాలు, వగైరా రూపొందించాలి. ఆ భాషలో వివిధ రకములయిన సాహిత్య ప్రక్రియలను ప్రోత్సహించాలి. ప్రభుత్వ వ్యవహారాలన్నీ ఆ భాషలలో సాగాలి.

ఈ) "ఇతిహాసామృత...." అనే పద్యభావాన్ని మీ సొంతమాటల్లో రాయండి.

జ. ఓ విశ్వనాథేశ్వరా! భారతదేశం ఇతిహాసాలు అనే అమృతంతో అలరారుతోంది. ఇది వేదమంత్రాల మహిమతో పవిత్రమయ్యింది. భారతదేశంలో ఆర్ష సంస్కృతి అనే జీవనదీ జలాలు ప్రవహిస్తున్నాయి. ఇక్కడ సాహిత్యము అనే సంగీత స్వరాలు వినిపిస్తాయి. పవిత్రమైన ఆలోచనలను కలిగించే గొప్ప ఆవేశమే, 'జాతీయతా వ్రతం' అవుతుంది.

2. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి పదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

అ) సజ్జన లక్షణాలు పేర్కొనండి.

జ. సజ్జనుడు స్త్రీలను గౌరవిస్తాడు. పరస్త్రీలను తన తల్లిగా భావిస్తాడు. సోదరిగా కాపాడతాడు. స్త్రీలను చిన్న చూపు చూడడం, అవమానించడం సహించడు.

మంచి లక్షణాలు అలవరచుకొంటాడు. చదువుతో బాటు ఉత్తమ సంస్కారవంతుడౌతాడు. గురువులను, తల్లిదండ్రులను, పెద్దలను గౌరవిస్తాడు. శాంతియుతంగా జీవిస్తాడు. తోటివారిని రక్షిస్తాడు. దయ కలిగి ఉంటాడు. దైవభక్తి, దేశభక్తి, స్వామిభక్తి కలిగి ఉంటాడు. ఎవ్వరిపైనా ద్వేషం ఉండదు. ఇతరులలో తప్పులను పట్టించుకోడు. దోషాలుంటే సవరిస్తాడు. అందరిలోనూ మంచిని మాత్రమే చూస్తాడు. సత్యమే పల్కుతాడు.

కుల, మత భేదాలుండవు. తనకు దేవుడు ప్రసాదించిన సంపదను పేదలకు పంచి పెడతాడు. పేదలను, వృద్ధులను ఆదరిస్తాడు. ఎవరినీ నిందించడు. కించపరచడు. సుఖాలను ఆశించడు. కష్టాలకు భయపడడు. ఎవరితోనూ తగవు పెట్టుకోడు. మర్యాదనతిక్రమింపడు. స్నేహంగా ఉంటాడు. శాస్త్ర చర్చలలో పాల్గొంటాడు. యుద్ధానికి జంకడు. అటువంటి ఉత్తమ లక్షణాలు, ప్రవర్తన కలవాడే సజ్జనుడు.

ఆ) నైతిక విలువలంటే ఏమిటి? మీరు గమనించిన విలువల్ని పేర్కొనండి.

జ. నీతిగా జీవించడమే నైతికం. నీతి సంబంధమైన జీవన విలువలనే నైతిక విలువలు అంటారు. సమాజంలో ఒకనాటి నీతి కొన్ని రోజులకు మారిపోతుంది. అప్పటికి అది నీతి కాకపోవచ్చును. కాని, సమాజం అభివృద్ధి గురించి ఏర్పాటు చేసుకొన్న కట్టుబాట్లనే నీతులు అంటారు.

బంధుమిత్రులకు సహాయం చేయడం నీతి. కాని, ఉద్యోగ ధర్మంలో భాగంగా తన బంధుమిత్రులకు మాత్రమే సహాయం చేయడం అవినీతి. తన ధర్మాన్ని తాను కచ్చితంగా పాటించడం నీతి. అందరిపట్ల సమదృష్టితో ఉండడం సామాజిక నీతి. ఒకే భార్య/భర్త కలిగి ఉండడం కుటుంబ నీతి. తనకు చెందని దానిని తాను స్వీకరించకపోవడం నీతి.

నా స్నేహితులైన కొంతమంది విద్యార్థులు (నేను కూడా) పరీక్షలలో సొంతంగా రాస్తారు. ఎవరి సలహాలనూ అడగరు. ఎవరి దానిలో చూసి రాయరు. ఈ విధంగా నైతిక విలువలు పెంచుకోవాలి' అని మా గురువుగారు చాలాసార్లు అంటారు.

3. కింది ప్రశ్నలకు సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

ఎదుటి వారిలో తప్పులు వెతకటం కన్నా వారి నుండి మంచిని స్వీకరించటం మేలు అని తెలియజేస్తూ, మిత్రుడికి లేఖ రాయండి.

(లేదా)

పాఠశాలలో జరిగే భాషోత్సవాన్ని తిలకించడానికి ప్రముఖ శతక కవులు వచ్చారు. వారి ద్వారా శతకాల గురించి, వారి రచనల గురించి తెలుసుకోవడానికి పిల్లలు ఇంటర్వ్యూ చేయాలనుకున్నారు. మీరైతే ఏమని ఇంటర్వ్యూ చేస్తారు? ఇంటర్వ్యూకు అవసరమైన ప్రశ్నావళిని రూపొందించండి.

III. భాషాంశాలు

1. కింది పదాలకు అర్థాలు రాసి వాటితో సొంత వాక్యాలు రాయండి.

ఉదా॥ బుధుడు = పండితుడు

బుధులతో కలిసి ఉండడం వల్ల జ్ఞానం పెరుగుతుంది.

అ) అనయం = ఎల్లప్పుడు

మనం అనయం మంచిమాటలే మాట్లాడాలి. మంచి పనులే చేయాలి.

ఆ) శమం = శాంతి

ప్రజల మధ్య శమం నెలకొన్నప్పుడే, ఐకమత్యం పరిఢవిల్లుతుంది.

ఇ) మైత్రి = స్నేహము

మంచివారి మైత్రి విడిచిపెట్టకూడదు.

ఈ) సౌజన్యం = మంచితనము

మన సౌజన్యము మనకు శ్రీరామ రక్ష.

2. కింది పదాలకు వ్యుత్పత్తి అర్థాలు రాయండి.

అ) విశ్వనాథుడు : విశ్వమునకు ప్రభువు (ఈశ్వరుడు)

ఆ) శివుడు : శుభముతో కూడినవాడు (లేక) శుభములను ఇచ్చువాడు – ఈశ్వరుడు

ఇ) శ్రియఃపతి : శ్రీదేవి యొక్క భర్త – విష్ణువు.

3. కింది పదాలకు పర్యాయ పదాలు రాసి, వాటితో వాక్యాలు రాయండి.

ఉదా॥ గంగ – భాగీరథి, జాహ్నవి

భాగీరథి తీరంలో ఋషులు తపస్సు చేస్తున్నారు. పరమ పావనిగా జాహ్నవి పేరు గాంచింది.

అ) శివుడు – ఈశ్వరుడు, శంకరుడు

భక్తులు ప్రార్థిస్తే ఈశ్వరుడు లోక రక్షణకు విషం త్రాగాడు. అందుకే ఆయన భోళా శంకరుడు.

ఆ) మైత్రి – స్నేహము, చెలిమి

స్నేహమును మించినది లేదు. ఆ చెలిమి కలిమిలేములు చూడదు.

ఇ) కాంత –1) స్త్రీ 2) నారి 3) వనిత

1) ఎన్నికలలో స్త్రీలకు రిజర్వేషన్లు ఇచ్చారు.

2) సీతాదేవి నారీ రత్నము.

3) మా నగరంలో వనితలు వనితామండలి స్థాపించారు.

ఈ) గుడి

ఈ) గుడి – దేవాలయము, కోవెల

శరీరమే దేవాలయం, మనసే కోవెల.

4. కింది వాక్యాలను గమనించండి. ఆయా వాక్యాల్లోని ప్రకృతి వికృతుల్ని గుర్తించి పట్టికగా మార్చండి.

అ) భారతీయ ధర్మం సర్వోత్కృష్టమైంది. బుద్ధుడు దమ్మాన్ని బోధించాడు.

ఆ) ఓ సామి! కుడివైపుగా వెళ్తే స్వామి వారి గుడివస్తుందా?

ఇ) సిరిని కురిపించి లక్ష్మీదేవి శ్రీమంతుల్ని చేస్తుంది.

ఈ) ఆలోచనలు స్థిరంగా ఉండాలి. తిరమైన బుద్ధి వివేకుల లక్షణం.

జ.

ప్రకృతి	వికృతి
అ) ధర్మం	దమ్మం
ఆ) స్వామి	సామి
ఇ) శ్రీ	సిరి
ఈ) స్థిరం	తిరం

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది సందర్భాలలో పునరుక్తమయిన హల్లులను పరిశీలించండి. అవి వృత్త్యనుప్రాస అలంకారాలవునో కాదో చర్చించండి.
   అ) నీ కరుణాకటాక్ష వీక్షణములకై నిరీక్షించుచున్నారము.
   ఆ) అడిగెదనని కడువడిఁజను
      నడిగినఁదను మగుడనుడుగడని నడయుడుగున్.
   ఇ) మకరంద బిందు బృంద రసస్యందన మందరమగు మాతృభాషయే.
   ఈ) చూరుకు, తేరుకు, యేరుకు, నారకు, దారువును వాడు నరవరులిలలోన్.

విసర్గసంధి :

2. సంస్కృత పదాల మధ్య విసర్గ మీద తరచు సంధి జరుగుతూంటుంది. అది వేర్వేరు రూపాలుగా ఉండటం గమనిద్దాం. కింది ఉదాహరణలు విడదీసి చూడండి.
   అ) నమోనమః = నమః + నమః - (అః = ఓ)
   ఆ) మనోహరం = మనః + హరం - (అః = ఓ)
   ఇ) పయోనిధి = పయః + నిధి - (అః = ఓ)
   ఈ) వచోనిచయం = వచః + నిచయం - (అః = ఓ)
   పై పదాలలో అకారాంత పదాల మీదున్న విసర్గ (అః) లోపించి, అకారం 'ఓ' కారంగా మారింది. కనుక దీనినే సూత్రీకరిస్తే ఇలాగ రాయవచ్చును.
   సూత్రం : అకారాంత పదాల విసర్గకు వర్గ ప్రతమ, ద్వితీయాక్షరాలు (క,ఖ,చ,ఛ,ట,ఠ,త,థ,ప,ఫ), శ,ష,సలు గాక మిగిలిన అచ్చులు కాని, హల్లులు కాని పరమైతే విసర్గ లోపించి, 'అ' కారం 'ఓ' కారంగా మారుతుంది.

- పై పదాలను విడదీస్తే – ఈ కింద విధమైన మార్పులు జరిగాయా?
  అ) నమః + నమః
  ఆ) మనః + హరం
  ఇ) పయః + నిధి
  ఈ) వచః + నిచయం
  } అకారాంత పదాల విసర్గకు శ, ష, స లు, వర్గ ప్రథమ, ద్వితీయాక్షరాలు (క, ఖ, చ, ఛ, ట, ఠ, త, థ, ప, ఫ లు) గాక మిగతా అక్షరాలు కలిస్తే – అకారాంత పదాల మీదున్న విసర్గ లోపించి, అకారం 'ఓ'కారంగా మారింది.

- కింది పదాలు కలిపి, మార్పును గమనించండి.
  అ) మనః + శాంతి = మనశ్శాంతి – (విసర్గకు బదులుగా 'శ' కారానికి ద్విత్వం)
  ఆ) చతుః + షష్టి = చతుష్షష్టి – (విసర్గకు బదులుగా 'శ' కారానికి ద్విత్వం)
  ఇ) నభః + సుమం = నభస్సుమం – (విసర్గకు బదులుగా 'స' కారానికి ద్విత్వం)
  పదాలను కలుపగా వరుసగా మనశ్శాంతి, చతుష్షష్టి, నభస్సుమం అనే రూపాలు ఏర్పడ్డాయి కదా! (విసర్గమీద శ, ష, స లు ద్విత్వాలుగా మారడం గమనించండి.)

- కింది పదాలను విడదీయండి.
  అ) ప్రాతఃకాలము - ప్రాతః + కాలము = ప్రాతఃకాలము – (మార్పు లేదు)
  ఆ) తపఃఫలము - తపః + ఫలము = తపఃఫలము – (మర్పు లేదు)
  'స' కారం (స్) విసర్గరూపంగా ప్రయోగింపబడుతుంది. అందుకే నమస్కారము, శ్రేయస్కరము, వనస్పతి మొదలగు సందర్భాల్లో మార్పులేదు.

- కింది పదాలను కలిపి, మార్పును గమనించండి.
  ఉదా॥ అంతః + ఆత్మ = అంతరాత్మ
  అ) దుః + అభిమానం = దురభిమానం
  ఆ) చతుః + దశలు = చతుర్దిశలు
  ఇ) ఆశీః + వాదము = ఆశీర్వాదము
  ఈ) పునః ఆగమనం = పునరాగమనం
  ఉ) అంతః మథనం = అంతర్మథనం
  } అంతః, దుః, చతుః, ఆశీః, పునః మొదలైన పదాలకు వర్గ ప్రథమ, ద్వితీయాక్షరాలు. శ,ష, సలు గాక మిగతా అక్షరాలు కలిస్తే విసర్గ రేఫ (ర్)గా మారడం గమనించండి.

- కింది పదాలు విడదీయండి.
  ఉదా॥ ధనుష్కోటి = ధనుః + కోటి (ధనుస్ + కోటి)
  అ) నిష్ఫలము = నిః + ఫలము (నిస్ + ఫలము)
  ఆ) దుష్కరము = దుః + కరము (దస్ + కరము)
  } ఇస్, (ఇః), ఉస్ (ఉః)ల విసర్గకు క, ఖ, ప, ఫ లు పరమైనప్పుడు విసర్గ (స్) 'ష' కారంగా మారుతుంది.

- కింది పదాలు విడదీయండి.
  ఉదా॥ నిస్తేజము = నిః + తేజము
  అ) దుశ్చేష్టితము = దుః + చేష్టితము
  ఆ) ధనుష్టంకారము = ధనుః + టంకారము
  ఇ) మనస్తాపము = మనః + తాపము
  } విసర్గకు చ, ఛ లు పరమైతే 'శ' ట, ఠ లు పరమైతే 'ష' త, థ లు పరమైతే 'స' వస్తుంది.

పై ఉదాహరణలన్నీ పరిశీలించిన మీదట విసర్గ సంధి ఆరు విధాలుగ ఏర్పడుతున్నదని తెలుస్తున్నది.
అ) అకారాంత పదాల విసర్గకు వర్గ ప్రథమ ద్వితీయాక్షరాలు (క,చ,ట,త,ప; ఖ,ఛ,ఠ,థ,ఫ), శ,ష,స లు గాక మిగతా అక్షరాలు పరమైనప్పుడు విసర్గలోపించి 'అ'కారం 'ఓ'కారంగా మారుతుంది.
ఆ) విసర్గకు శ,ష,సలు పరమైనప్పుడు శ, ష, సలు ద్విత్వాలుగా మారుతాయి.
ఇ) విసర్గమీద క, ఖ, ప, ఫ లు వస్తే, మార్పురాదు (సంధి ఏర్పడదు).
ఈ) అంతః, దుః, చతుః, ఆశీః, పునః మొదలైన పదాల విసర్గ రేఫ(ర్)గా మారుతుంది.
ఉ) ఇస్, ఉస్‌ల విసర్గకు క, ఖ; ప, ఫ లు పరమైతే విసర్గ 'ష' కారంగా మారుతుంది.
ఊ) విసర్గకు, చ, ఛ లు పరమైతే 'శ' కారం; ట, ఠ లు పరమైతే 'ష' కారం; త, థ లు పరమైతే 'స' కారం వస్తాయి.

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

పాఠశాల గ్రంథాలయంలో శతక పద్యాలున్న పుస్తకాలు తీసుకొని చదవండి. వాటిలో ఏవైనా ఐదు శతక పద్యాలను వాటి భావాలను రాసి ప్రదర్శించండి.

సంధులు :

1) సవర్ణదీర్ఘసంధి :

1) భల్లూకాకృతి	=	భల్లూక	+	ఆకృతి	-	సవర్ణదీర్ఘసంధి
2) అఖిలాండపతి	=	అఖిల	+	అండపతి	-	సవర్ణదీర్ఘసంధి
3) జనానురంజన	=	జన	+	అనురంజన	-	సవర్ణదీర్ఘసంధి
4) పాదానతి	=	పాద	+	ఆనతి	-	సవర్ణదీర్ఘసంధి
5) దేహాత్మలన్	=	దేహ	+	ఆత్మలన్	-	సవర్ణదీర్ఘసంధి
6) ఇతిహాసామృతము	=	ఇతిహాస	+	అమృతము	-	సవర్ణదీర్ఘసంధి
7) మహావేశము	=	మహా	+	ఆవేశము	-	సవర్ణదీర్ఘసంధి
8) భావనావహము	=	భావనా	+	ఆవహము	-	సవర్ణదీర్ఘసంధి

2) గుణసంధి :

1) రామేశ్వరా	=	రామ	+	ఈశ్వరా	-	గుణసంధి
2) విశ్వనాథేశ్వరా	=	విశ్వనాథ	+	ఈశ్వరా	-	గుణసంధి
3) సత్యోక్తి	=	సత్య	+	ఉక్తి	-	గుణసంధి

3) యణాదేశ సంధి :

1) అభ్యుదయము	=	అభి	+	ఉదయము	-	యణాదేశసంధి

4) గసడదవాదేశసంధి :

1) ఆకృతి దెస	=	ఆకృతి	+	తోప	-	గసడదవాదేశసంధి
2) శాంతి గూర్చని	=	శాంతి	+	కూర్చని	-	గసడదవాదేశసంధి
3) రక్షసేయని	=	రక్ష	+	చేయని	-	గసడదవాదేశసంధి

5) ఉత్వసంధి :

1) మేలగునా	=	మేలు	+	అగునా	-	ఉత్వసంధి
2) కీడొనరించు	=	కీడు	+	ఒనరించు	-	ఉత్వసంధి

6) అత్వసంధి :

1) లేకైన	=	లేక	+	ఐన	-	అత్వసంధి
2) ఊరకుండినన్	=	ఊరక	+	ఉండినన్	-	అత్వసంధి

7) విసర్గసంధి

1) శ్రియఃపతి	=	శ్రియః	+	పతి	-	విసర్గసంధి
2) దుశ్చేష్టితము	=	దుః	+	చేష్టితము	-	విసర్గసంధి
3) మనస్తాపము	=	మనః	+	తాపము	-	విసర్గసంధి

సమాసాలు :

	సమాసపదం		**విగ్రహవాక్యం**		**సమాసం పేరు**
1)	భల్లూకాకృతి	-	భల్లూకము యొక్క ఆకృతి	-	షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
2)	శివపూజ	-	శివుని యొక్క పూజ	-	షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం

www.sakshieducation.com

3)	దేహాత్మలు	– దేహము, ఆత్మ	–	ద్వంద్వ సమాసం
4)	ఇతిహాసామృతము	– ఇతిహాసము అనే అమృతము	–	రూపక సమాసం
5)	సౌఖ్య సంపాదనము	– సౌఖ్యము యొక్క సంపాదనము	–	షష్ఠీ తత్పురుష సమాసం
6)	వ్యోమగంగ	– వ్యోమము నందలి గంగ	–	సప్తమీ తత్పురుష సమాసం
7)	జపతపములు	– జపమునూ, తపమునూ	–	ద్వంద్వ సమాసం
8)	రాగవిద్వేషములు	– రాగమునూ, విద్వేషమునూ	–	ద్వంద్వ సమాసం
9)	అన్నవస్త్రములు	– అన్నమునూ, వస్త్రమునూ	–	ద్వంద్వ సమాసం
10)	జటావల్లి	– వల్లి వంటి జడ	–	ఉపమాన ఉత్తరపద కర్మధారయం
11)	తుచ్ఛసౌఖ్యములు	– తుచ్ఛమైన సౌఖ్యములు	–	విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
12)	మనోహరసౌజన్యము	– మనోహరమైన సౌజన్యము	–	విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
13)	మహావేశము	– గొప్ప ఆవేశము	–	విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం

ప్రకృతి-వికృతులు

	ప్రకృతి		వికృతి		ప్రకృతి		వికృతి
1)	శ్రీ	–	సిరి	12)	ద్వేషము	–	దేసము
2)	భుజము	–	బుజము	13)	కవి	–	కయి
3)	వస్త్రము	–	పాంత	14)	వ్రతము	–	బతము
4)	వాదనము	–	వాదు	15)	దీపము	–	దివ్వె, దివ్వియ
5)	లక్ష్మి	–	లచ్చి	16)	ధర్మము	–	దరుమము, దమ్మము
6)	కులము	–	కొలము	17)	జట	–	జడ
7)	భేదము	–	బద్ద	18)	తపము	–	తబము
8)	కథ	–	కత	19)	మర్యాద	–	మరియాద
9)	దోషము	–	దోసము	20)	స్వామి	–	సామి
10)	గుణము	–	గొనము	21)	భక్తి	–	బత్తి
11)	శక్తి	–	సత్తి				

నానార్థాలు

1)	కులము	:	1) వంశము	2) జాతి	3) ఇల్లు
2)	గురువు	:	1) ఉపాధ్యాయుడు	2) తండ్రి	3) పురోహితుడు
3)	గంగ	:	1) భాగీరథి	2) నది	3) నీరు
4)	కాంత	:	1) స్త్రీ	2) భార్య	3) ప్రేంకణము
5)	గుణము	:	1) స్వభావము	2) దారము	3) అల్లెత్రాడు
6)	కీడు	:	1) అపకారము	2) పాపము	3) చెడు పని
7)	ధర్మము	:	1) న్యాయము	2) పుణ్యము	3) ఆచారము
8)	దోషము	:	1) తప్పు	2) దూషణము	3) పాపము
9)	లక్ష్మి	:	1)లక్ష్మీదేవి	2) కాంతి	3) సంపద
10)	బుద్ధి	:	1) మతి	2) తెలివి	3) మనస్సు
11)	బుధుడు	:	1) పండితుడు	2) దేవత	3) బుధ గ్రహము

పర్యాయ పదాలు

1)	భల్లూకము	:	1) ఎలుగు	2) ఎలుగు గొడ్డు	3) భల్లము	
2)	లక్ష్మి	:	1) శ్రీ	2) ఇందిర	3) కమల	
3)	పయోనిధి	:	1) అబ్ధి	2) సాగరము	3) సముద్రము	
4)	ధనము	:	1) ద్రవ్యము	2) అర్థము	3) విత్తము	
5)	కాంత	:	1) అంగన	2) స్త్రీ	3) పడతి	4) నారి
6)	మానసము	:	1) మనస్సు	2) చిత్తము	3) మనసు	
7)	ఇల్లాలు	:	1) భార్య	2) అర్ధాంగి	3) పత్ని	

వ్యుత్పత్త్యర్థాలు

1)	బుధుడు	:	అన్నింటిని ఎఱిగినవాడు (పండితుడు)
2)	ఈశ్వరుడు	:	ఐశ్వర్యము గలవాడు (శివుడు)
3)	పయోనిధి	:	ఉదకములను ధరించునది (సముద్రము)
4)	విశ్వనాథుడు	:	ప్రపంచమునకు భర్త (శివుడు)

* * *

www.sakshieducation.com

ఉపవాచకం

రామాయణం

1. రామాయణాన్ని ఎందుకు చదవాలి?

జ) 'రామాయణం' మానవ జీవితాన్ని సంస్కరించగల మహాకావ్యం. ఈ కథ మానవహృదయాల నుండి ఎప్పటికీ చెరగదు. రామాయణం జీవిత పార్శ్వాలను ఎన్నింటినో కనబరుస్తుంది.

రామాయణంలో అమ్మానాన్నల అనురాగం, పుత్రుల అభిమానం, అన్నదమ్ముల అనుబంధం, భార్యాభర్తల సంబంధం, గురుభక్తి, శిష్యాను రక్తి, స్నేహఫలం ధర్మబలం, వినయంతో ఒదగడం, వివేకంతో ఎదగడం, జీవకారుణ్య భావన, ప్రకృతి లాలన వంటి జీవిత పార్శ్వాలు ఎన్నో కనబడతాయి.

రామాయణాన్ని చదవడం అంటే, జీవితాన్ని చదవడమే. రామాయణం ఆచరణ ప్రధాన గ్రంథం. ఉత్తమమైన ధర్మాలను ఆచరిస్తే, మనిషి మనీషిగా ఎలా ఎదగగలడో, రామాయణం నేర్పుతుంది. చిన్న చిన్న పాత్రల ద్వారా రామాయణం గొప్ప సందేశాన్ని అందిస్తుంది.

రామాయణంలో వాల్మీకి మహర్షి మారీచుని వంటి రాక్షసుని నోటి నుండి, "రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః, సత్యధర్మ పరాక్రమః" అనే గొప్పమాటను పలికించాడు.

రాముడి వంటి ఆదర్శమూర్తి, రామాయణం వంటి ఆదర్శకావ్యం 'నభూతో నభవిష్యతి!' అంటే "పూర్వమందు లేదు, ముందు కాలంలో రాబోదు" మనిషి ఉన్నంత వరకూ రామాయణం ఉంటుంది.

రామాయణం ప్రపంచ సాహిత్యంలోనే 'ఆదికావ్యం'. వాల్మీకి మహర్షి సంస్కృతంలో దీనిని 24 వేల శ్లోకాలతో రాశాడు. రామాయణం ముందు తరాల వారికి స్ఫూర్తిని ఇస్తుంది. అందువల్లనే మనం, రామాయణాన్ని తప్పక చదవాలి.

బాలకాండం

1. దశరథునికి పుత్రజననం గురించి వ్రాయండి. (లేదా) రామలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నుల జననం.

జ) సరయూనదీ తీరంలో "కోసల" దేశం ఉంది. దాని ముఖ్యనగరం 'అయోధ్య' దాన్ని దశరథ మహారాజు పాలిస్తున్నాడు. దశరథుడు ధర్మపరాయణుడు. ఇతని పాలనలో దేశం భోగభాగ్యాలతో విలసిల్లేది. ప్రజలు సుఖంగా ఉండేవారు. దశరథునకు సంతానం లేదు. సంతానం కోసం ఆయన అశ్వమేథయాగం చేద్దామనుకున్నాడు. దశరథుని మంత్రి సుమంత్రుడు అందుకు ఋష్యశృంగమహర్షిని పిలవమన్నాడు.

ఋష్యశృంగుడు ఉన్నచోట వర్షాలు ఎక్కువగా కురుస్తాయి. ఋష్యశృంగుడు మూడురోజులు అశ్వమేథయాగం చేయించాడు. పుత్రుల కోసం యజ్ఞం చేయించమని దశరథుడు, ఋష్యశృంగుని కోరాడు. ఇంతలో దేవతలు రావణాసురుడు తమను చిత్రహింస పెడుతున్నాడని బ్రహ్మకు చెప్పారు. రావణాసురుని బాధ తప్పే ఉపాయం చెప్పమని, దేవతలు బ్రహ్మను కోరారు.

బ్రహ్మ, దేవతలతో రావణాసురునికి మానవుల వల్లనే మరణం ఉందని చెప్పాడు. ఇంతలో శ్రీమహావిష్ణువు వచ్చాడు. దేవతలు మానవుడిగా పుట్టి రావణాసురుని సంహరించమని విష్ణుమూర్తిని కోరారు. దశరథ మహారాజు ముగ్గురు భార్యలకూ నాలుగురూపాలలో పుత్రుడిగా పుట్టమని దేవతలు విష్ణువును కోరారు. విష్ణువు వారికి అభయం ఇచ్చాడు.

దశరథుడి పుత్రకామేష్టి యజ్ఞకుండం నుండి, బ్రహ్మ పంపించగా ఒక దివ్యపురుషుడు బంగారు పాత్రతో దివ్యపాయసం తీసుకొనివచ్చాడు. ఆ పాయసపాత్రను అతడు దశరథుడికి ఇచ్చాడు. దశరథుడు ఆ పాయసాన్ని తన భార్యలయిన కౌసల్య, సుమిత్ర, కైకేయిలకు పంచాడు. కౌసల్యకు రాముడు, కైకకు భరతుడు, సుమిత్రకు లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు పుట్టారు.

2. రామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్ర యాగాన్ని రక్షించిన వృత్తాంతాన్ని తెలపండి.

జ) దశరథ పుత్రులు రామలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులు, వేదశాస్త్రాలు, ధనుర్విద్య నేర్చారు. లక్ష్మణుడు రాముడికి బహిః ప్రాణం. తన కుమారులను దశరథుడు వివాహం చేద్దామనుకుంటున్నాడు. ఆ సమయంలో విశ్వామిత్రుడు దశరథుని దగ్గరకు వచ్చాడు. ఆ ఋషి చెప్పిన కార్యాన్ని చేస్తానన్నాడు దశరథుడు.

విశ్వామిత్రుడు తన యజ్ఞానికి రాక్షసులు విఘ్నం కలుగజేస్తున్నారనీ, యజ్ఞం చేసేటప్పుడు తాను శపించకూడదనీ, యజ్ఞరక్షణకు శ్రీరాముణ్ణి తనతో 10 రోజులు పంపమనీ దశరథుని కోరాడు. దశరథుడు మహర్షితో రాముడికి ఇంకా 16 ఏళ్ళు నిండలేదనీ

రాముడికి యుద్ధం తెలియదనీ, రాముణ్ణి విడిచి తాను ఉండలేననీ, తానే యజ్ఞరక్షణకు వస్తాననీ చెప్పాడు.

తన యజ్ఞానికి రావణుని ఆజ్ఞపై మారీచ సుబాహులు విఘ్నాలు కల్గిసున్నారని విశ్వామిత్రుడు చెప్పాడు. అప్పుడు దశరథుడు రాముణ్ణి పంపనని చెప్పగా, విశ్వామిత్రునకు కోపం వచ్చింది. వశిష్ఠ మహర్షి దశరథునికి నచ్చచెప్పి, రామలక్ష్మణుల్ని విశ్వామిత్రుని వెంట పంపాడు.

విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులకు 'బల', 'అతిబల' అనే విద్యలు ఉపదేశించాడు. ఆ విద్యల మహిమ వల్ల అలసట, ఆకలిదప్పులు ఉండవు. రాముడు విశ్వామిత్రునికి గురుసేవ చేశాడు. రామలక్ష్మణులు మహర్షితో 'మలద', 'కరూశ' గ్రామాలకు చేరారు. అక్కడ తాటక అనే యక్షిణి విధ్వంసం చేసేది. ఆమె కొడుకు మారీచుడు జనపదాలను అతలాకుతలం చేసేవాడు. తాటకను చంపమని విశ్వామిత్రుడు రామునికి చెప్పాడు. రాముడు వాడి బాణాలతో తాటక బాహువులను ఖండించాడు. లక్ష్మణుడు తాటక ముక్కు చెవులు కోశాడు. రాముడు శబ్దవేధి విద్యతో బాణం వేసి తాటకను చంపాడు. విశ్వామిత్ర మహర్షి సంతోషించి, అనే దివ్యాస్త్రాలను రాముడికి అనుగ్రహించాడు.

విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులతో తన సిద్ధాశ్రమం చేరి, యజ్ఞదీక్ష చేపట్టాడు. ఆ యజ్ఞం, ఆరురోజులు. రామలక్ష్మణులు యజ్ఞాన్ని జాగ్రత్తగా రక్షిస్తున్నారు. ఇంతలో మారీచ సుబాహులు అనే రాక్షసులు యజ్ఞకుండంలో రక్తం కురిపించారు. మారీచుడిపై రాముడు 'శీతేషువు' అనే మానవాస్త్రాన్ని వేసాడు. మారీచుడు సముద్రంలో పడ్డాడు. రాముడు ఆగ్నేయాస్త్రంతో సుబాహుణ్ణి చంపాడు. మిగిలిన వారిని, వాయవ్యాస్త్రంతో రామలక్ష్మణులు తరిమారు. మహర్షి యజ్ఞం పూర్తయ్యింది.

3. సీతారాముల వివాహ వృత్తాంతాన్ని వ్రాయండి.

జ) విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులతో "జనక మహారాజు యజ్ఞ చేస్తున్నాడు. అక్కడ ఒక మహాధనుస్సు ఉంది. అక్కడకు వెడదాం" అన్నాడు. రామలక్ష్మనులు విశ్వామిత్రుని వెంట మిథిలకు బయలుదేరారు. దారిలో మహర్షి రామలక్ష్మణులకు తన వంశాన్ని గూర్చి, గంగ వృత్తాంతాన్ని గూర్చి చెప్పాడు. భగీరథుని వృత్తాంతం చెప్పాడు.

మిథిలా నగరం సమీపంలో, వారు గౌతమ మహర్షి ఆశ్రమం చూశారు. ఆ ఆశ్రమంలో అహల్యాగౌతములు ఉండేవారు. అహల్య తప్పు చేసిందని గౌతముడు అహల్యను వేల సంవత్సరాల పాటు అన్నపానాలు లేకుండా బూడిదలో పడి ఉండమని శపించాడు. రాముని రాకతో శాపవిముక్తి కలుగుతుందని చెప్పాడు. రాముడు మహర్షి ఆదేశంపై గౌతమాశ్రమంలో కాలుమోపి, అహల్యకు శాపవిముక్తి కల్పించాడు.

మిథిలలో జనకమహారాజు వీరిని ఆదరించాడు. అహల్యా గౌతముల కుమారుడు శతానందుడు, రామునికి కృతజ్ఞతలు చెప్పాడు. జనకుడు రామలక్ష్మణులను ఆహ్వానించాడు. విశ్వామిత్రుడు జనకునితో "వీరు దశరథ పుత్రులు రామలక్ష్మణులు. నీ ధనుస్సును చూద్దామని వచ్చారు. చూపించు శుభం కలుగుతుంది" అని చెప్పాడు. జనకుడు శివధనుస్సు చరిత్రను వివరించి తన కూతురు సీత నాగటి చాలులో దొరికిందనీ, ఆ సీతను శివధనుస్సును ఎక్కుపెట్టగల వీరునికి ఇచ్చి పెండ్లి చేస్తాననీ చెప్పాడు. చాల మంది రాజులు శివధనుస్సును ఎక్కుపెట్టలేకపోయారని చెప్పాడు.

విశ్వామిత్రుడు శివధనుసుసను తెప్పించమన్నాడు. ఐదువేలమంది శివధనుస్సు ఉన్న పెట్టెను తెచ్చారు. రాముడు పట్టుకోగానే శివధనుస్సు వంగింది. నారి ఎక్కుపెట్టగా ఆ ధనుస్సు ధ్వని చేస్తూ విరిగింది.

జనకుడు సీతారాములకు పెండ్లి చేయడానికి సిద్ధం అయ్యాడు. దశరథునికి కబురు పెట్టారు. అయోధ్య నుండి అందరూ వచ్చారు. జనకుడు తన కుమార్తెలు సీతా, ఊర్మిళలను, రామలక్ష్మణులకు, తన తమ్ముడు కుశధ్వజుని కుమార్తెలు మాండవిని, శ్రుతకీర్తిని భరతశత్రుఘ్నులకు ఇచ్చి పెండ్లి చేశాడు.

దశరథుడు అయోధ్యకు తిరిగి వెడుతుండగా పరశురాముడు ఎదురు వచ్చాడు. రాముడు పరశురాముని చేతిలోని వైష్ణవ ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టాడు. పరశురాముడు ఓడిపోయి, మహేంద్రపర్వతానికి వెళ్ళాడు.

అయోధ్యా కాండం

1. సీతారామలక్ష్మణులు వనవాసానికి వెళ్ళిన వృత్తాంతాన్ని తెలపండి.

జ) శ్రీరామడు అంటే ప్రజలకు ఇష్టం. ప్రజల కోరిక మేరకు దశరథుడు రాముడికి యువరాజ పట్టాభిషేకం చేద్దామనుకున్నాడు. రాజాజ్ఞతో మంత్రులూ, అధికారులూ రాముని యౌవరాజ్య పట్టాభిషేకానికి, ఏర్పాట్లు చేస్తున్నారు. దశరథుడు రాముని పిలిచి, పట్టాభిషేకం గూర్చి చెప్పి, రాజధర్మాలు బోధించాడు. సీతారాములు పట్టాభిషేకానికి ఉపవాస దీక్ష చేపట్టారు.

రాముడి పట్టాభిషేకం వార్త కైక దాసి మంథరకు తెలిసింది. ఆ వార్తను మంథర కైకకు చెప్పింది. కైక సంతోషించింది. కాని మంథర దుర్బోధతో, కైక మనస్సు మారింది. భరతుడికి పట్టాభిషేకం జరగడానికి, దశరథుడు వెనుక కైకకు ఇచ్చిన రెండు వరాలనూ

ఉపయోగించుకోమని మంథర సలహా చెప్పింది. కైక కోపగృహానికి చేరింది. దశరథుడు కైకను బ్రతిమాలాడు. కైక దశరథుణ్ణి రెండు వరాలు కోరింది. 1) భరతుడికి పట్టాభిషేకం 2) రాముడి వనవాసం. దశరథుడు రాముణ్ణి అడవులకు పంపవద్దని కైకను బ్రతిమాలాడు. కాని కైక మనస్సు మారలేదు.

కైక రామునికి కబురంపింది. తండ్రిగారి విచారానికి కారణం ఏమిటని రాముడు అడిగాడు. కైక రాముడికి తాను కోరిన వరాలు గురించి చెప్పింది. తండ్రి మాటను పాటిస్తానని రాముడు చెప్పాడు. కైక మాటపై రాముడు దండకారణ్యానికి బయలుదేరతానన్నాడు. దశరథుడు దుఃఖించాడు. రాముడు తండ్రికీ, కైకకూ నమస్కరించాడు. రాముడు తల్లి కౌసల్యను దర్శించాడు. రాముని వనవాసం గూర్చి విని కౌసల్య దుఃఖించింది. రాముడిని అడవికి వెళ్ళవద్దని తల్లి, లక్ష్మణుడు చెప్పారు. కాని రాముడు తండ్రి మాటనే గౌరవిస్తానన్నాడు.

కౌసల్య రాముని వెంట వనవాసానికి వస్తానంది. అది ధర్మం కాదు, తండ్రిగారి సేవ చేయాలని రాముడు తల్లికి చెప్పాడు. సీత కూడా వనవాసానికి వస్తానంది. లక్ష్మణుడు కూడా రాముని వెంట వస్తానన్నాడు. సీతారామలక్ష్మణులు దశరథుని వద్దకు వెళ్ళారు. కైకేయి వారికి నారచీరలను ఇచ్చింది. సుమిత్ర లక్ష్మణుడితో సీతారాములను తల్లిదండ్రులవలె సేవింపుమని చెప్పింది.

సుమంత్రుడు రథాన్ని సిద్ధం చేశాడు. సీతారామలక్ష్మణులు రథం ఎక్కారు. పౌరులు వెంట బయలుదేరారు. ఈ విధంగా రాముడు భార్యాసోదరులతో అడవికి వెళ్ళాడు.

2. "భరతుని పాదుకా పట్టాభిషేకం" గురించి వ్రాయండి.

జ) దశరథుడు శ్రీరాముని ఎడబాటును సహింపలేక ప్రాణాలు విడిచాడు. రామలక్ష్మణులు అడవికి వెళ్ళారు. భరత శత్రుఘ్నులు మేనమామ ఇంటిల ఉన్నారు. వశిష్ఠుడి ఆజ్ఞమేరకు దశరథుని శరీరాన్ని తైలద్రోణిలో జాగ్రత్త చేశారు. దూతలు వెళ్ళి ఎనిమిదవ రోజున భరత శత్రుఘ్నులను అయోధ్యకు తీసుకువచ్చారు. భరతుడు తండ్రికి అంత్యక్రియలు పూర్తి చేశాడు.

భరతుడు కైకను తప్పు పట్టాడు. శత్రుఘ్నుడు మంథరను చంపడానికి సిద్ధమయ్యాడు. మంత్రులు భరతుణ్ణి రాజ్యాధికారం స్వీకరించమన్నారు. పెద్దవాడైన రాముడే రాజు కావాలని భరతుడు పట్టుపట్టాడు. తాను వెళ్ళి రాముణ్ణి అయోధ్యకు తీసుకువస్తానని భరతుడు అయోధ్యాపురవాసులతో కలసి అడవికి బయలుదేరాడు.

భరతుడు శృంగిబేరపురం చేరాడు. గుహుడు భరతుడి మనస్సు తెలియక, తికమక పడ్డాడు. విషయం తెలిసి గుహుడు భరతుణ్ణి ఆహ్వానించాడు. భరతుడు గుహుడితో కలిసి, భరద్వాజాశ్రమం చేరి విందు స్వీకరించాడు. తరువాత చిత్రకూటం బయలుదేరాడు.

భరతుడు సేనలతో వస్తూ ఉండడం చూసి, లక్ష్మణుడు పొరపాటుపడ్డాడు. భరతుడు రాముని మీదికి యుద్ధానికి వస్తున్నాడని, లక్ష్మణుడు రామునికి చెప్పాడు. భరతుడు అటువంటివాడు కాడని రాముడు లక్ష్మణునకు చెప్పాడు.

భరత శత్రుఘ్నులు రాముని పాదాలపై పడ్డారు. రాముడు కన్నీళ్ళు పెట్టాడు. రాముడు భరతునికి రాజనీతులు చెప్పాడు. రాముణ్ణి అయోధ్యకు తిరిగి రమ్మని భరతుడు కోరాడు. రాముడు తండ్రి మాటే తనకు శిరోధార్యం అన్నాడు.

చివరకు భరతుని కోరికపై శ్రీరాముడు తన పాదుకలను భరతునికి ఇచ్చాడు. ఆ పాదుకల మీదనే రాజ్యభారం ఉంచి, తాను నారచీరలు ధరించి, నగరం వెలుపల ఉంటాననీ, పదునాల్గవ సంవత్సరం కాగానే, రామదర్శనం కాకపోతే అగ్ని ప్రవేశం చేస్తానని భరతుడు చెప్పాడు.

భరతుడు నందిగ్రామం చేరి రామపాదుకలకు పట్టాభిషేకం చేశాడు.

అరణ్య కాండం

1. సీతారాముల దండకారణ్యవాస వృత్తాంతాన్ని తెలపండి. (సీతారాములు పంచవటిని చేరిన వృత్తాంతం)

జ) సీతారామలక్ష్మణులు దండకారణ్యంలో ప్రవేశించారు. అక్కడ ఎన్నో మునుల ఆశ్రమాలు ఉన్నాయి. అక్కడ యజ్ఞయాగాలు జరుగుతున్నాయి. మునులు వీరికి స్వాగతం పలికారు.

వీరు దండకవనం మధ్యకు చేరారు. 'విరాధుడు' అనే రాక్షసుడు సీతారామలక్ష్మణులపై పడ్డాడు. రామలక్ష్మణులను తన భుజాలపై వేసుకొని వాడు తీసుకుపోతున్నాడు. సీత ఏడ్చింది. రామలక్ష్మణులు విరాధుని భుజాలు నరికివేశారు. విరాధుడు కుప్పకూలాడు. విరాధుణ్ణి గోతిలో పాతిపెడదామని వారు అనుకున్నారు. విరాధుడు తాను తుంబురుడిననీ, శాపంవల్ల రాక్షసుడుగా అయ్యాననీ చెప్పి, శరభంగమహర్షిని దర్శించమనీ, తనను గోతిలో పూడ్చమనీ రామలక్ష్మణులకు చెప్పాడు.

రామలక్ష్మణులు విరాధుణ్ణి పూడ్చి, శరభంగ మహర్షి ఆశ్రమానికి వెళ్ళారు. శరభంగ మహర్షి రామదర్శనం కోసం వేచి చూస్తున్నాడు. తన తపః ఫలాన్ని రాముడికి ధారపోశాడు. సుతీక్ష్ణ మహర్షిని దర్శించమని ఆయన చెప్పాడు. మునులు రాముణ్ణి కలిసి, రాక్షసుల బాధల నుండి తమను రక్షించమని కోరారు. రాముడు సరే అన్నాడు.

సీతారామలక్ష్మణులు సుతీక్ష్ణ మహర్షిని దర్శించారు. ఆయన రామదర్శనం కోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు. ఆ మహర్షి తన తపస్సును రామునికి ధారపోశాడు. ఈ విధంగా దండకారణ్యంలోని మునుల ఆశ్రమాలను దర్శిస్తూ, సీతారామలక్ష్మణులు పదిసంవత్సరాలు వనవాసం చేశారు. వారు తిరిగి సుతీక్ష్ణ మహర్షి ఆశ్రమానికి వెళ్ళారు. ఆయన అగస్త్యుని సోదరునీ, అగస్త్య మహర్షినీ దర్శనం చేసుకోమని రామలక్ష్మణులకు చెప్పాడు.

సీతారామలక్ష్మణులు అగస్త్యభ్రాత (సోదరుడు) ఆశ్రమాన్ని దర్శించారు. తరువాత అగస్త్యుని దర్శించారు. అగస్త్య మహర్షి శిష్యులతో రామునికి స్వాగతం పలికాడు. ఆయన రామునికి దివ్య ధనుస్సు, అక్షయ తూణీరాలు, ఖడ్గమును ఇచ్చాడు. రామునకు జయం కల్గుతుందని ఆశీర్వదించాడు.

రాముడు తాము నివసించడానికి తగిన ప్రదేశాన్ని సూచించమని అగస్త్యుణ్ణి కోరాడు. ఆ మహర్షి గోదావరీ తీరంలో ఉన్న 'పంచవటి'లో ఉండమని వారికి సూచించాడు. రామలక్ష్మణులకు మార్గమధ్యంలో 'జటాయువు' కనబడింది. దానికి సీత రక్షణ బాధ్యతను వారు అప్పగించారు. పంచవటిలో ఆశ్రమం నిర్మించుకొని వారు అక్కడ నివసించారు.

2. సీతాపహరణ వృత్తాంతాన్ని వ్రాయండి.

జ) సీతారాములు పంచవటిలో సుఖంగా జీవిస్తున్నారు. రావణుని చెల్లెలు శూర్పణఖ అక్కడకు వచ్చి రాముడి అందానికి మోహపడి తన్ను భార్యగా స్వీకరించమని రాముణ్ణి కోరింది. లక్ష్మణుడు శూర్పణఖ ముక్కు, చెవులు కోశాడు. శూర్పణఖ దండకారణ్యంలో ఉన్న సోదరుడు ఖరుడికి ఆ విషయం చెప్పింది. ఖరుడు పంపిన యోధులనూ, ఖరదూషణులనూ మొత్తం 14 వేల మంది రాక్షసులను రాముడు గడియలో చంపాడు.

'అంకపనుడు' అనే గూఢచారి దండకలో రాక్షససంహారం జరిగిందని రావణునకు వార్త చేర్చాడు. రావణుడు రాముణ్ణి చంపుతానన్నాడు. రాముణ్ణి చంపడం దేవాసురులకు కూడా అసాధ్యం అని అకంపనుడు చెప్పాడు. సీతను అపహరించమని సూచించాడు. రావణుడు మారీచుని సాయం అడిగాడు. మారీచుడు రాముణ్ణి కవ్వించవద్దని రావణునికి సలహా చెప్పాడు. శూర్పణఖ, తన అన్న రావణుడికి, సీతను అపహరించమని చెప్పింది.

రావణుడు తిరిగి మారీచుడి దగ్గరకు వెళ్ళి, సీతాపహరణకు బంగారు లేడిగా మారి తనకు సాయం చెయ్యమని అడిగాడు. మారీచుడు హితం చెప్పినా, రావణుడు వినలేదు. తనకు సాయపడకపోతే మారీచుని చంపుతానన్నాడు రావణుడు.

దానితో మారీచుడు బంగారు లేడిగా మారి, రాముని ఆశ్రమ ప్రాంతంలో తిరిగాడు. సీత బంగారు లేడిని చూసి ముచ్చటపడింది.

ఆ బంగారు లేడిని పట్టి తెమ్మని, సీత రాముని కోరింది. అది మాయలేడి అని లక్ష్మణుడు చెప్పాడు. రాముడు, సీత మాట కాదనలేక లక్ష్మణుడ్ని సీతకు కాపలాగా ఉంచి, తాను లేడి కోసం వెళ్ళాడు. మాయలేడి రామునికి దొరకలేదు. రాముడు దానిపై బాణం వేశాడు. మాయలేడి చస్తూ "హా సీతా! హా లక్ష్మణా!" అని అరిచింది.

ఆ ధ్వని విని సీత రాముడు ఆపదలో చిక్కుకున్నాడని లక్ష్మణుడిని రామునికి సాయంగా వెళ్ళమని చెప్పింది. లక్ష్మణుడు కాదంలే, అతణ్ణి సీత నిందించింది. లక్ష్మణుడు సీతను విడిచి వెళ్ళాడు. ఇదే అదనుగా రావణుడు సన్యాసి వేషంలో సీత ఉన్న ఆశ్రమానికి వచ్చి, తాను రావణుడిని అని చెప్పి సీతను బలవంతంగా తన లంకా నగరానికి తీసుకుపోయాడు.

కిష్కింధా కాండ

1. వాలి సుగ్రీవుల విరోధం గురించి వ్రాయండి.

జ) వాలి సుగ్రీవులు అన్నదమ్ములు. వాలి మహాబలశాలి. తండ్రి తరువాత 'కిష్కింధ'కు వాలి రాజు అయ్యాడు. మాయావి రాక్షసుడికీ, వాలికీ విరోధం ఉంది. మాయావి వాలిని యుద్ధానికి పిలిచాడు. వాలిసుగ్రీవులు మాయావి వెంటబడ్డారు. మాయావి గుహలో ప్రవేశించాడు. వాలి, సుగ్రీవుడిని బిలద్వారం దగ్గర ఉండమని చెప్పి, తాను బిలంలోకి వెళ్ళి మాయావితో సంవత్సర కాలం పోరాడాడు.

ఆ గుహలోంచి రక్తం బయటకు వచ్చింది. గుహలోపల రాక్షసుడివి, వాలివి అరుపులు వినబడ్డాయి. సుగ్రీవుడు వాలి చనిపోయాడని భావించి రాక్షసుడు పైకి రాకుండా గుహద్వారం మూసివేసి, కిష్కింధకు వచ్చాడు. మంత్రులు సుగ్రీవుని కిష్కింధకు రాజును చేశారు. తర్వాత వాలి వచ్చి, సుగ్రీవుడు రాజుగా ఉన్నందున కోపించి, సుగ్రీవుడిని రాజ్యభ్రష్టుణ్ణి చేసి, సుగ్రీవుని భార్య రుమను తాను అపహరించాడు.

సుగ్రీవుడు ప్రాణభీతితో పారిపోయి భూమండలం అంతా తిరిగి, ఋష్యమూక పర్వతం చేరుకున్నాడు. మతంగముని శాపం వల్ల వాలి ఆ పర్వతానికి రాలేదు. వాలి ఋష్యమూకంపై కాలుపెడితే మరణిస్తాడని మతంగ మహర్షి శపించాడు.

రామలక్ష్మణులు సీతాదేవిని వెదకుతూ, ఋష్యమూక పర్వత సమీపానికి వచ్చారు. ధనుర్బాణాలు ధరించిన రామలక్ష్మణులను చూసి, వారు వాలి పంపితే తన్ను చంపడానికి వచ్చారని అనుకున్నాడు. హనుమంతుడు సుగ్రీవుని మంత్రి, హనుమ రామలక్ష్మణులను కలిసి, సుగ్రీవుని వృత్తాంతాన్ని వారికి చెప్పాడు. లక్ష్మణుడు సీతాపహరణం గురించి చెప్పాడు. హనుమ, రామలక్ష్మణులకూ, సుగ్రీవునికీ మైత్రిని చేకూర్చాడు. వాలిని చంపుతానని రాముడు మాట ఇచ్చాడు. వానరులను పంపి, సీతను వెదికిస్తానని సుగ్రీవుడు మాట ఇచ్చాడు.

రాముని మాటపై సుగ్రీవుడు వాలిని యుద్ధానికి పిలిచాడు. వాలి సుగ్రీవులు ఇద్దరూ ఒకే పోలిక. అందువల్ల రాముడు సుగ్రీవుని మెడలో "నాగకేసరపులత"ను వేయించాడు. ఓడిపోయిన సుగ్రీవుడు తిరిగి వాలిని యుద్ధానికి పిలిచాడు. రాముడు విషసర్పం వంటి బాణాన్ని వాలిపై వేశాడు. వాలి తన మెడలోని సువర్ణమాలను సుగ్రీవుడికి ఇచ్చాడు. తార, అంగదుల బాధ్యతను సుగ్రీవునికి అప్పచెప్పి వాలి మరణించాడు.

2. రామసుగ్రీవుల మైత్రిని గురించి వ్రాయండి.

జ. వాలి సుగ్రీవులు అన్నదమ్ములు. రామలక్ష్మణులు సుగ్రీవునితో మైత్రి చేయాలని, సుగ్రీవుడు ఉంటున్న ఋష్యమూక పర్వతం దగ్గరకు వచ్చారు. సుగ్రీవుడు రామలక్ష్మణులను చూసి, వాలి తన్ను చంపడానికి పంపిన వీరులని భయపడ్డాడు. రామలక్ష్మణులను గురించి తెలుసుకోమని తనమంత్రి హనుమంతుని సుగ్రీవుడు పంపాడు.

హనుమ సన్యాసి రూపంలో రామలక్ష్మణుల దగ్గరికి వచ్చాడు. హనుమంతుడు సుగ్రీవుని గూర్చి రామలక్ష్మణులకు చెప్పి, తాను సుగ్రీవుని మంత్రిననీ, తన పేరు హనుమంతుడనీ చెప్పాడు. హనుమ మాటల్లోని నేర్పును రాముడు మెచ్చుకున్నాడు. హనుమతో లక్ష్మణుడు, తమకు సుగ్రీవుని సాయం కావాలని చెప్పాడు. హనుమ రామలక్ష్మణులను తన భుజాలపై ఎక్కించుకొని, సుగ్రీవుని వద్దకు తీసుకువచ్చాడు. శ్రీరామ సుగ్రీవులు అగ్నిసాక్షిగా స్నేహితులయ్యారు.

సుగ్రీవుడు రామునితో "ప్రాణమిత్రులుగా ఉందా" అని చెప్పి, తనకు వాలి భయం లేకుండా అభయం కావాలి అన్నాడు. వాలిని చంపుతానని రాముడు మాట ఇచ్చాడు. సుగ్రీవుడు రామునితో "ఒక రాక్షసుడు స్త్రీని బలవంతంగా తీసుకుపోవడం తాను చూశాననీ, ఆమె "రామా! లక్ష్మణా" అని గట్టిగా అరుస్తుండగా తాను విన్నాననీ చెప్పి ఆమె జారవిడిచిన నగల మూటను తెప్పించి రాముడికి చూపించాడు. రాముడు ఆ నగలను చూసి ఏడ్చాడు. లక్ష్మణుడు ఆ నగలలోని కాలి అందెలు తన వదినె సీతమ్మవే అన్నాడు.

సుగ్రీవుడు సీతను వెదికించడానికీ, రావణుని చంపడానికీ, రాముడికి సాయం చేస్తానన్నాడు. రామ సుగ్రీవులు ప్రాణమిత్రులు అయ్యారు. శ్రీరాముడు కాలి బొటన వ్రేలుతో, దుందుభి శరీరాన్ని 10 యోజనాల దూరం చిమ్మివేశాడు. ఒక్క బాణంతో ఏడు తాడిచెట్లను కూల్చి రాముడు సుగ్రీవుడికి తన బలంపై నమ్మకం కల్గించాడు.

సుగ్రీవుడు రామలక్ష్మణులతో కలిసి కిష్కింధకు వెళ్ళి వాలిని యుద్ధానికి పిలిచాడు. వాలి సుగ్రీవులు ఒకే పోలికగా ఉన్నారు. అందువల్ల రాముడు వారిని గుర్తించలేక, బాణం వేయలేదు. సుగ్రీవుడు ఓడిపోయాడు.

రాముడు, సుగ్రీవుడి మెడలో "నాగకేసరపులత"ను గుర్తుగా వేయించాడు. సుగ్రీవుడు తిరిగి వాలిని యుద్ధానికి రమ్మని కవ్వించాడు. రాముని సాయంతో సుగ్రీవుడు వచ్చాడనీ, యుద్ధానికి వెళ్ళవద్దనీ, వాలికి అతడి భార్య తార చెప్పింది. వాలి సుగ్రీవులకు భయంకర యుద్ధం జరిగింది. రాముడు విషసర్పం వంటి బాణం వేసి, వాలిని సంహరించాడు.

సుగ్రీవుడు కిష్కింధకు రాజయ్యాడు. సుగ్రీవుడు సీతను వెదికించడానికి వానరవీరులను పిలిచాడు. అన్ని దిక్కులకూ వానరులను సీతాన్వేషణ కోసం పంపాడు. దక్షిణ దిశకు అంగదుని నాయకత్వంలో హనుమంతుడు; జాంబవంతుడు మొదలయిన వానరులను పంపాడు.

దక్షిణ దిశకు వెళ్లిన వానరులకు 'సంపాతి' పక్షి కనబడింది. సంపాతి పక్షి, దివ్యజ్ఞానంతో రావణుని వృత్తాంతాన్ని వానరులకు చెప్పింది. జాంబవంతుడు హనుమంతునికి ఉత్సాహం కలిగించాడు. హనుమ తాను సముద్రాన్ని దాటి వెళ్ళి లంకలోని సీత జాడను తెలుసుకుంటానని మహేంద్రగిరిపైకి చేరాడు.

3. హనుమంతుడు సీతాన్వేషణకై బయలుదేరిన విధమెట్టిది?

జ. సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణకై వానరులను అన్ని దిశలకూ పంపాడు. అంగదుని నాయకత్వంలో హనుమ, జాంబవంతుడు మొదలయిన వీరులను దక్షిణ దిక్కుకు పంపాడు. తూర్పు, పడమర, ఉత్తర దిక్కులకు వెళ్ళిన వానరులు, వట్టి చేతులతో తిరిగివచ్చారు.

అంగదుని నాయకత్వంలో దక్షిణ దిశకు బయలుదేరివచ్చిన వానర వీరులు అణువణువూ వెదకుతున్నారు. సుగ్రీవుడు ఇచ్చిన గడువు నెలపూర్తి అయ్యింది. అంగదుడు ఉత్సాహంతో ముందుకు కదలుదాము అన్నాడు. వారు 'ఋక్షబిలము' అనే గుహ దగ్గరికి

వచ్చారు. వానరులకు ఆకలి, దాహము పట్టుకొంది. అక్కడ "స్వయంప్రభ" అనే యోగిని దయతో, వానరులు ఆకలిదప్పులు తీర్చుకొన్నారు. ఆమె ప్రభావంతో, వారు సముద్రతీరానికి చేరారు. వానరులు సీత జాడ తెలిశాకే సుగ్రీవుని కలుద్దాం అనుకున్నారు.

వానరుల మాటలో 'జటాయువు' మాట వచ్చింది. ఈ జటాయువు సోదరుడు సంపాతి. సంపాతి తన దివ్యదృష్టితో లంకను గురించి వానరులకు చెప్పాడు. లంకకు వెళ్ళాలంటే సముద్రాన్ని దాటాలి. అది ఎవరివల్ల ఔతుందో అని వానరులు చర్చించుకున్నారు. హనుమంతుడు ఒక్కడే సముద్రాన్ని దాటు. నీ రాక కోసం ఎదురు చూస్తూ ఉంటాం. మన వానరుల ప్రాణాలన్నీ నీపై ఆధారపడి యున్నాయి" అని జాంబవంతుడు హనుమకు చెప్పాడు.

హనుమ, తాను ఎగరడానికి 'మహేంద్రగిరి' తగినదని, నిశ్చయించి అక్కడకు చేరాడు.

సుందరకాండం

1. హనుమంతుడు లంకలో ప్రవేశించి సీతను చూసి మాట్లాడిన వృత్తాంతాన్ని తెలపండి.

జ) హనుమంతుడు దేవతలకు నమస్కరించాడు. తన శరీరాన్ని పెంచాడు. పెద్ద ధ్వని చేస్తూ, చేతులను నడుం మీద ఉంచి, తోకను విదల్చాడు. సీతను చూసి వస్తానని, అంతరిక్షంలోకి ఎగిరాడు. హనుమ సముద్రంపై వెడుతుండగా, సముద్రుడు హనుమకు సాయం చేద్దామని తనలో దాగిన మైనాకుణ్ణి పైకి రమ్మన్నాడు. హనుమ ఆ గిరి శిఖరాలపై విశ్రాంతి తీసికొంటాడని సాగరుడు అనుకున్నాడు. పైకి లేచిన మైనాకుణ్ణి చూసి తనకు అడ్డంగా ఉన్నాడని, హనుమ తన వక్షఃస్థలంతో నెట్టివేశాడు. మైనాకుడు మనిషి రూపంలో గిరి శిఖరంపై నిలిచి, సముద్రుడి కోరికను హనుమకు తెలిపాడు. హనుమ తనకు మధ్యలో ఆగడం కుదరదని, మైనాకుని చేతితో తాకి ముందుకు సాగాడు.

హనుమను పరీక్షించాలని 'సురస' అనే నాగమాత యత్నించి హనుమ సూక్ష్మబుద్ధిని మెచ్చుకుంది. 'సింహిక' అనే రాక్షసి హనుమను మింగాలని చూసి, తానే హనుమ చేతిలో మరణించింది. హనుమ లంకను చూశాడు. రాత్రి కాగానే పిల్లి ప్రమాణంలో తన శరీరాన్ని తగ్గించుకొని, లంకలో ప్రవేశించాడు. లంకాధిదేవత (లంకిణి) లంకలోకి వెళ్ళడానికి హనుమంతుని అడ్డగించింది. హనుమ లంకను చూసి వస్తానన్నాడు. లంకిణి హనుమను అరచేతితో కొట్టింది. హనుమ లంకిణిని ఒక్క దెబ్బ వేశాడు. లంకిణి కూలిపోయింది. వానరుడు వచ్చి లంకిణిని జయించినపుడు రాక్షసులకు కీడు కల్గుతుందని బ్రహ్మ చెప్పాడని హనుమకు లంకిణి చెప్పింది. హనుమను లంకలోకి వెళ్ళమంది.

హనుమ ప్రాకారం నుండి లంకలోకి దూకాడు. లంకలో ఎడమపాదం పెట్టాడు. హనుమ లంకలో రాక్షస భవనాలన్నీ వెదికాడు. రావణుని భార్య మండోదరిని చూసి సీత అని భ్రమపడ్డాడు. తరువాత ఆమె సీత కాదని నిశ్చయించాడు. చివరకు సీత చనిపోయి ఉంటుందని అనుకున్నాడు. హనుమ తాను కూడా మరణిద్దాం అనుకున్నాడు. చివరకు బతికి ఉంటే శుభాలు పొందవచ్చుననుకున్నాడు.

హనుమ అశోకవనంలోకి వెళ్ళాడు. సీతారాములకు నమస్కరించాడు. హనుమ ఆ వనంలో శింశుపావృక్షం ఎక్కాడు. దానికింద మలిన వస్త్రాలు ధరించిన ఒక స్త్రీని చూశాడు. ఆమె సీత అయి ఉంటుందని నిశ్చయించాడు. హనుమ చెట్టుమీదే ఉన్నాడు. తెల్లవారుతోంది. రావణుడు వచ్చి, సీత మనస్సును మార్చబోయాడు. సీత లొంగలేదు. రావణుడు సీతకు రెండు నెలలు గడువు ఇచ్చి, సీతను తన దారికి తెమ్మని రాక్షస స్త్రీలకు చెప్పాడు. రావణుడు వెళ్ళిపోయాక, రాక్షస స్త్రీలు సీత మనస్సు మార్చడానికి యత్నించారు. సీత రాముడిని విడిచి ఉండలేక చనిపోదామనుకుంది.

విభీషణుడి కూతురు త్రిజట నిద్ర నుండి లేచింది. త్రిజట తనకు కల వచ్చిందనీ ఆ కలలో వేయి హంసల పల్లకిలో రాముడూ, తెల్లని పర్వతం పై సీత కనబడ్డారని, రావణుడు నూనె పూసిన శరీరంతో నేలపై పడి ఉన్నాడని లంక చిన్నాభిన్నం అయ్యిందని, రాముడికి జయం కల్గుతుందని చెప్పింది.

సీతకు శుభశకునాలు కనబడ్డాయి. హనుమంతుడు రామకథను గానం చేశాడు. సీత చెట్టు మీద హనుమను చూసి ఆశ్చర్యపడింది. హనుమ చెట్టుదిగి, ఆ స్త్రీని "నీ వెవరవు? నీవు సీతవైతే నీకు శుభం అవుతుంది" అన్నాడు. తన పేరు సీత అని, ఆ స్త్రీ చెప్పింది. హనుమ తాను శ్రీరామ దూతనని చెప్పాడు. హనుమను చూసి సీత మొదట రాక్షసుడు అనుకుంది. రామదూతవయితే రాముణ్ణి గురించి చెప్పు అన్నది. హనుమ రాముని రూపాన్ని వర్ణించాడు. రాముడిచ్చిన అంగుళీయకాన్ని, సీత గుర్తుగా ఇచ్చాడు.

రాముణ్ణి త్వరగా లంకకు తీసుకురమ్మని సీతమ్మ చెప్పింది. వెంటనే సీతను రాముని వద్దకు తీసుకు వెడతాననీ, తన వీపుపై కూర్చోమనీ, హనుమ చెప్పాడు. అందుకు సీత నిరాకరించింది. తాను పరపురుషుడిని తాకననీ, రాముడు రావణుని చంపి నన్ను తీసుకువెళ్ళడం ధర్మం అనీ చెప్పింది. హనుమంతుడు రాముడు గుర్తించే ఆనవాలును ఇమ్మని సీతను అడిగాడు. సీత కాకాసురుని కథ చెప్పింది. ఆమె తన దివ్య చూడామణిని హనుమకు ఇచ్చింది. ఈ విధంగా హనుమ లంకలో సీతను కలిసి వెళ్ళాడు.

2. హనుమ లంకను కాల్చి వచ్చి, సీత జాడను రామునికి నివేదించిన వృత్తాంతాన్ని వివరించండి. (లేదా) సీతాన్వేషణ వృత్తాంతాన్ని తెలపండి.

జ. సీతాదేవిని దర్శించడంతో హనుమకు ఒక ముఖకార్యం పూర్తి అయ్యింది. రావణుడి శక్తి సామర్థ్యాలు హనుమ తెలుసుకుందామనుకున్నాడు. అశోకవనాన్ని ధ్వంసం చేశాడు. అశోక వన ధ్వంసం గురించి రాక్షస స్త్రీలు, రావణునకు చెప్పారు. రావణుడు ఎనభై వేల మంది రాక్షసులను పంపాడు. హనుమ వాళ్ళను చంపాడు. రావణుడు పంపిన జంబుమాలిని, ఏడుగురు మంత్రి పుత్రులను, ఐదుగురు సేనాపతులను, అక్షకుమారుణ్ణి హనుమ చంపాడు. చివరకు రావణుడు తన కుమారుణ్ణి ఇంద్రజిత్తును పంపాడు. ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మాస్త్రంతో హనుమను బంధించాడు. అది హనుమపై స్వల్పకాలమే పనిచేసింది.

రాక్షసులు హనుమను రావణుని ముందు ప్రవేశపెట్టారు. హనుమ తాను రామదూతనని చెప్పి, రాముని పరాక్రమాన్ని చాటాడు. దూతను చంపడం తగదని రావణుని తమ్ముడు విభీషణుడు చెప్పడంతో, రావణుడు హనుమంతుని తోకకు నిప్పంటించి లంకలో తిప్పమన్నాడు. రాక్షసులు రావణుని తోకకు బట్టలు చుట్టి, నూనెతో తడిపి, నిప్పు ముట్టించి లంకానగరంలో ఊరేగించారు. హనుమ ఆకాశంలోకి ఎగిరి, విభీషణుని భవనం తప్పించి, మిగిలిన లంకంతా తగులబెట్టాడు.

తరువాత హనుమ లంకను అంటించి తాను తప్పు చేశానని, సీతామాత ఆ మంటలలో కాలిపోయిందేమో అని, సందేహించాడు. తన తోకను కాల్చని అగ్ని, సీతను దహింపదని చివరకు ధైర్యం తెచ్చుకున్నాడు. సీత క్షేమంగా ఉందని చారణుల ద్వారా తెలుసుకొని సంతోషించాడు. హనుమ సీత వద్దకు వెళ్ళి ఆమెను నమస్కరించి తిరుగు ప్రయాణం అయ్యాడు.

హనుమ 'అరిష్టం' అనే పర్వతాన్నుండి ఆకాశంలోకి ఎగిరాడు. మహేంద్రగిరికి చేరుతూ మహానాదం చేశాడు. జాంబవంతుడు ఆ ధ్వనిని విని హనుమ విజయం సాధించి వస్తున్నాడని వానరులకు చెప్పాడు.

హనుమ మహేంద్రగిరి చేరాడు. పెద్దలకు నమస్కరించాడు. 'చూశాను సీతమ్మను' అని చెప్పాడు. ప్రయాణ విషయాలు వారికి చెప్పాడు. అంగదుడు లంకకు వెళ్ళి, రావణుని చంపి సీతను తీసుకొనివచ్చి రాముని వద్దకు వెడదాం అన్నాడు. జాంబవంతుడు, అది సరికాదన్నాడు. రామసుగ్రీవులు సీతమ్మను చూసి రమ్మన్నారు. రాముడు రావణుని సంహరిస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేశాడు. రామునికి విషయం తెలుపుదాం అన్నాడు.

దారిలో మధువనాన్ని వానరులు ధ్వంసం చేశారు. మధువనాన్ని రక్షిస్తున్న దధిముఖుడు. వానరుల చేతిలో దెబ్బతిని, ఆ విషయం సుగ్రీవుడికి చెప్పాడు. సుగ్రీవుడు ఇదంతా శుభసూచకంగా భావించాడు. అంగద హనుమదాదులు సుగ్రీవుల దగ్గరకు వెళ్ళారు. హనుమ, రాముడికి నమస్కరించి 'చూశాను సీతమ్మను' అని చెప్పి సీత ఇచ్చిన చూడామణిని రాముడికి ఇచ్చి సీతాన్వేషణ వృత్తాంతాన్ని రామునకు వివరించాడు.

యుద్ధకాండం

1. శ్రీరాముడు సైన్యంతో లంకానగరాన్ని చేరిన వృత్తాంతాన్ని తెలపండి.

జ) సీతాదేవిని చూసి వచ్చి కుశల వార్తను అందించిన హనుమను శ్రీరాముడు ఆలింగనం చేసికొన్నాడు. మహోపకారం చేసిన హనుమకు తాను ఇయ్యగల సత్కారం అదే అన్నాడు. రాముడికి దుఃఖం వచ్చింది. సుగ్రీవుడు రాముడిని ఓదార్చాడు. క్రోధం చూపించాలి అని రామునికి సుగ్రీవుడు సలహా ఇచ్చాడు. సముద్రానికి సేతువు కడితేకాని, లంకను జయించలేము అన్నాడు. హనుమ లంకానగర రక్షణ వ్యవస్థను గూర్చి తెలిపాడు.

విజయ ముహూర్తంలో లంకకు బయలుదేరాలని రాముడు అన్నాడు. నీలుడు సైన్యానికి మార్గం చూపించాలని, రాముడు హనుమంతుని భుజం మీద, లక్ష్మణుడు అంగదుని భుజం మీద కూర్చొని వెళ్ళాలని, సుగ్రీవుడు పల్లకిపై రావాలని, రాముడు నిర్ణయించాడు. అందరూ సముద్రతీరాన్ని చేరుకున్నారు.

విభీషణుడు ధర్మం విడిచిన, రావణుని విడిచి పెట్టి, తన నలుగురు అనుచరులతో రామలక్ష్మణులు ఉన్న చోటుకు చేరాడు. విభీషణుడు రాముని శరణు కోరగా, రాముడు అంగీకరించాడు. రాముడు రావణుని చంపి విభీషణుణ్ణి రాజును చేస్తానని ప్రమాణం చేశాడు. ఆ పనిలో రామునికి తాను సహాయం చేస్తానని విభీషణుడన్నాడు. రాముడు విభీషణుణ్ణి లంకకు పట్టాభిషిక్తుణ్ణి చేయమని లక్ష్మణుడికి చెప్పాడు. లక్ష్మణుడు ఆ పని చేశాడు. సముద్రుణ్ణి ప్రార్థిస్తే సముద్రాన్ని దాటగలవని విభీషణుడు రామునికు చెప్పాడు. శ్రీరాముడు సముద్రుణ్ణి ఉపాసించాడు. మూడు రోజులు అయినా, సముద్రుడు ప్రసన్నుడు కాలేదు. రాముడు బ్రహ్మాస్త్రాన్ని స్మరించాడు. సముద్రుడు పరుగుపెట్టాడు. లంకకు వెళ్ళడానికి దారి ఇస్తానని సముద్రుడు చెప్పాడు. రాముడు ఎక్కుపెట్టి అస్త్రం వ్యర్థం కాకుండా పాపాత్ములు ఉండే "ద్రుమకుల్యం" పై ప్రయోగించాడు. నలుడు సేతువు నిర్మించడానికి తగినవాడని సముద్రుడు చెప్పాడు. సేతువును భరిస్తానని సముద్రుడు మాట ఇచ్చాడు.

రాముడు సేతువు నిర్మాణానికి శ్రీకారం చుట్టాడు. వానరులు వృక్షాలు తెచ్చి సముద్రంలో పడవేశారు. 100 యోజనాల పొడవు, 10 యోజనాల వెడల్పు గల సేతువు 5 రోజుల్లో కట్టబడింది. రామలక్ష్మణ సుగ్రీవులు ముందు నడుస్తున్నారు. సైన్యం వారి వెంట నడిచింది. వానరులు కొందరు సముద్రంలో దూకి ఈదుతూ వచ్చారు.

ఈ విధంగా శ్రీరాముడు, సుగ్రీవుడు మొదలయిన వానర నాయకులతో లంకా నగరానికి చేరాడు.

2. రామరావణయుద్ధాన్ని గురించి వ్రాయండి.

జ) హనుమంతుని భుజాలపై కూర్చుండి, రాముడు రావణునితో యుద్ధం చేశాడు. రాముని పరాక్రమం ముందు, రావణుని ధనుస్సు, కిరీటం దాసోహం అన్నాయి. రాముడు రావణునిపై దయతలచి, "నీవు యుద్ధంలో అలసిపోయావు. విశ్రాంతి తీసుకొని రేపురా, నా బలం తెలుస్తుంది" అన్నాడు.

రావణుడు అంతఃపురానికి వెళ్ళి తమ్ముడు కుంభకర్ణుని నిద్ర నుండి లేపించాడు. కుంభకర్ణుడు ఆరునెలలు నిద్రపోయి, ఒకరోజు భోజనం చేస్తూ ఉంటాడు. రావణుడు కుంభకర్ణుడికి విషయం వివరించాడు. కుంభకర్ణుడు యుద్ధానికి సిద్ధమయి, వానరులను చావగొడుతున్నాడు. వానరులు తలో దారి పట్టారు. రాముడు కుంభకర్ణుని ఐంద్రాస్త్రంతో సంహరించాడు. కుంభకర్ణుని తల, లంకలో పడి రాజవీధులలోని భవనాల, ఇంటి కప్పులు, ప్రాకారాలు కూలిపోయాయి. కుంభకర్ణుని మరణవార్త విని రావణుడు విచారించాడు.

రావణ పుత్రుడైన "అతికాయుడు" లక్ష్మణుని బ్రహ్మాస్త్రానికి బలయ్యాడు. ఇంద్రజిత్తు తండ్రిని ఓదార్చాడు. ఇంద్రజిత్తు యుద్ధరంగానికి వచ్చి, రామలక్ష్మణులపై బ్రహ్మాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు. రామలక్ష్మణులు స్పృహ కోల్పోయినట్లు పడియున్నారు. అదిచూసి రామలక్ష్మణులు మరణించారని ఇంద్రజిత్తు తండ్రికి చెప్పాడు.

వానరులు అలజడి చెందడంతో, విభీషణుడు వారికి ధైర్యం చెప్పాడు. రామలక్ష్మణులు బ్రహ్మపై గౌరవంతో అస్త్రబాధను అనుభవించారని విభీషణుడు వానరులకు చెప్పాడు. బ్రహ్మాస్త్ర ప్రభావంతో 67 కోట్ల మంది మరణించారు. హనుమ, విభీషణుడు జాంబవంతుడి కోసం వెతుకుతున్నారు. జాంబవంతుడు ధ్వనిని బట్టి విభీషణుడిని గుర్తించాడు. హనుమ క్షేమమా? అని జాంబవంతుడు విభీషణుడిని అడిగాడు. హనుమ జీవిస్తే వానరులంతా జీవించినట్లే అన్నాడు. హనుమ సర్వౌషధి పర్వతాన్ని పెల్లగించి తెచ్చాడు. ఓషధుల వాసనకు రామలక్ష్మణుల గాయాలు మాయం అయ్యాయి. వానరులు లేచి కూర్చున్నారు. వానరులు లంకకు నిప్పు పెట్టారు.

ఇంద్రజిత్తు మాయా సీతను సంహరించాడు. అందరూ చనిపోయింది నిజం సీత అనుకున్నారు. ఈ వార్త తెలిసి రాముడు విచారించాడు. అది ఇంద్రజిత్తు మాయ అని విభీషణుడు తెలిపాడు. శత్రువుల సంహారానికి ఇంద్రజిత్తు నికుంభిలా అభిచార హోమాన్ని తలపెట్టాడు. ఇంద్రజిత్తు తలను ఐంద్రాస్త్రంతో నేల రాల్చాడు.

రావణుని యుద్ధం : రావణుడు ప్రళయకాల రుద్రుడిలా విజృంభించాడు. వానరులు పారిపోతున్నారు. సుగ్రీవుడు విరూపాక్షుడిని, మహోదరుడిని సంహరించాడు. రామలక్ష్మణులతో రావణుడి యుద్ధం భయంకరంగా సాగుతోంది. రావణుడు విభీషణుడిని చంపడానికి బల్లెము ఎత్తాడు. అప్పుడు లక్ష్మణుడు రావణునిపై బాణాలను వేశాడు. రావణుడు లక్ష్మణునిపై 'శక్తి' అనే ఆయుధాన్ని ప్రయోగించాడు. శ్రీరాముడు 'శక్తి'ని వేడుకొన్నాడు. శక్తి తన ప్రాణశక్తిని కోల్పోయింది. శక్తి లక్ష్మణుని మాత్రం తాకింది. అతడు నేలపై పడ్డాడు. రాముడు ఆ శక్తిని లాగి విరచివేశాడు. రాముడు విజృంభించాడు. దానితో రావణుడు పరుగుపెట్టాడు.

పడిపోయిన లక్ష్మణుడిని చూసి, రాముడు విలవిలలాడాడు. సుషేణుడు లక్ష్మణుడు చనిపోలేదని చెప్పాడు. సుషేణుడి సూచన ప్రకారంగా హనుమ ఓషధులు తెచ్చాడు. ఓషధీ ప్రభావంతో లక్ష్మణుడు లేచాడు. ఇంద్రుడు మాతలితో పాటు తన దివ్య రథాన్ని రాముని కోసం పంపాడు. రాముడు రథం ఎక్కాడు. రామరావణులు సమంగా యుద్ధం చేశారు. రాముడు విజృంభించాడు. దానితో రావణుడి రథసారథి రావణుడి రథాన్ని పక్కకు మరలించాడు. రావణుడు సారథిని మందలించాడు. తిరిగి రావణరథం రాముని ముందు నిలిచింది. అగస్త్యుడు దేవతలతో అక్కడకు వచ్చి, రాముడికి 'ఆదిత్య హృదయ మంత్రం' ఉపదేశించాడు.

రాముని బాణానికి రావణుడి తలలు నేలరాలి తిరిగి మొలుస్తున్నాయి. రావణునిపై బ్రహ్మాస్త్రాన్ని వేయమని మాతలి రామునికి చెప్పాడు. రాముడి బ్రహ్మాస్త్రంతో రావణ సంహారం జరిగింది.

* * *

వెన్నెల

కవి పరిచయం

- ఎఱ్ఱన యుగము సుమారు క్రీ.శ. 1320 నుండి 1400 వరకు
- ఎఱ్ఱన శ్రీవత్సగోత్రుడు, ఆపస్తంబసూత్రుడు
- ఎఱ్ఱన ఇంటిపేరు – చదలవాడ
- ఎఱ్ఱన తల్లిదండ్రులు – పోతమాంబిక, సూరనార్యుడు
- ఎఱ్ఱన పితామహుడు – 'ఎఱపోతసూరి'
- ఎఱ్ఱన బిరుదులు – శంకరస్వామి
- ఎఱ్ఱన బిరుదులు – శంభుదాసుడు, ప్రబంధ పరమేశ్వరుడు భవ్య చరిత్రుడు
- ఎఱ్ఱన అరణ్య పర్వశేషములో, పాకనాటిలో 'గూడ్లూరు'ను తన జన్మస్థలముగా పేర్కొనెను.
- ఎఱ్ఱన ప్రముఖ రచనలు – హరివంశము, భారతారణ్య పర్వభాగం, లక్ష్మీనృసింహ పురాణము, రామాయణము.
- ఎఱ్ఱన రామాయణము, హరివంశము – నరాంకితములు
- భారతము, నృసింహపురాణము – దైవాంకితములు
- తెలుగులో తొలి "పాస్టరల్ పోయెట్" ఎఱ్ఱన. దీన్ని తెలుగులో "గోప కవిత్వం"గా అనువదించుకోవచ్చు.
- హరివంశ రచన ద్వారా ఎఱ్ఱన "పాస్టరల్ పోయెట్" అనే ఘనతను సాధించుకున్నారు.

చదవండి – ఆలోచించి చెప్పండి.

ఈ కవిత చదవండి కొండకోనల్లో నవ్వుతూ, తుళ్ళుతూ పరుగెడుతున్న సెలయేరు, కాలుజారి లోయలో పడిపోయింది. అది చూసి ఆకులు చాటుచేసుకొని, మొగ్గలు బుగ్గలు నొక్కుకున్నాయి. ఇదంతా చూస్తున్న సూరీడు పొట్ట చెక్కలయ్యేలా నవ్వుతూ పడమటి కొండల వెనక్కి పడిపోయాడు.

ప్రశ్నలు

1. ఈ కవిత దేన్ని వర్ణిస్తున్నది?

జ. సూర్యాస్తసమయాన్ని వర్ణిస్తున్నది. సూర్యాస్తమయంతో బాటు సెలయేరును, పూలమొగ్గలను కూడా వర్ణిస్తున్నది.

2. సూరీడు పడమటి కొండల వెనక్కి పడిపోవడమంటే ఏమిటి?

జ. సూరీడు పడమటి కొండల వెనక్కి పడిపోవడమంటే సూర్యాస్తమయం జరిగిందని సూచన.

3. సెలయేరు కొండకోనల మీద నవ్వుతూ తుళ్ళుతూ పరుగెత్తడం అంటే మీకేమని అర్థమయ్యింది?

జ. ప్రాణులకు జవసత్త్వాలను, ప్రకృతికి అందాలను, ఉత్సాహాన్ని ఇచ్చేవాడు సూర్యుడు. సూర్యకాంతి సమస్త జీవులకు ప్రత్యక్షంగా, పరోక్షంగా ఆహారాన్ని అందిస్తుంది. ఆహారంతో కడుపు నిండితే ఆనందం కలుగుతుంది. ఆనందం వలన తుళ్ళుతూ, నవ్వుతూ ఉంటాం. దీనికి సంకేతంగానే సెలయేరు కొండకోనల మీద నవ్వుతూ, తుళ్ళుతూ పరుగెత్తడం వర్ణించబడింది. అందుకే సూర్యాస్తమయ వర్ణనలో సెలయేరు కాలుజారి లోయలో పడిపోయిందని వర్ణించారు.

4. వర్ణనాత్మకమైన కవిత్వం చదవడం వల్ల కలిగే ప్రయోజనాలేవి?

జ. వర్ణనాత్మకమైన కవిత్వం చదవడం వలన మనోవికాసం కలుగుతుంది. ఒక విషయానికి అనేక విషయాలతో కల అనుబంధం తెలుస్తుంది. ఈ కవితలో సూర్యాస్తమయ వర్ణనలో భాగంగా సెయేరును, మొగ్గలను చాలా చక్కగా వర్ణించారు.

సూచన : ఇదే విధంగా ఉపాధ్యాయుడు అనేక ప్రశ్నలు వేస్తూ, వారిచేత ఎక్కువగా మాట్లాడిస్తూ 'సమాధానాలు రాబట్టాలి.'

పాఠ్యాంశ ఉద్దేశం / నేపథ్యం

హిరణ్యకశిపుడు వనవిహారం చేసిన సందర్భంలో వసంత ఋతువును, సాయం సమయాన్ని, చంద్రోదయాన్ని కవి వర్ణించాడు. రోజంతా తీవ్రమైన ఎండను ప్రసరింపజేసిన సూర్యుడు, ఇంకా ఉష్ణతాపాన్ని పెంచితే అసురనాయకుడైన హిరణ్యకశిపుడు సహింపడేమో అన్నట్లు నెమ్మదిగా పక్కకు తొలగి పోయాడు. తదనంతరం ప్రకృతిలో వచ్చిన మార్పులను రమణీయంగా వర్ణించిన రీతిని తెలియజేయడమే ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

ఈ పాఠం కావ్య ప్రక్రియకు చెందింది. కావ్యం వర్ణన ప్రధానంగా సాగుతుంది. ప్రస్తుత పాఠ్యాంశం ఎఱ్ఱన నృసింహపురాణం తృతీయాశ్వాసం లోనిది.

I

చ. ఇను నసమానతేజు దివసేంద్రుఁ గనుంగొనుమాడ్కిఁ జూడఁగాఁ
జన దొరు నల్పతేజు నను చాడ్పునఁ జంచలభృంగతారకా
ఘన వనజాతలోచనము గ్రక్కున మీలన మొందఁజేసెఁబ
ద్మిని పతిభక్తి సత్త్వమున మేలిమికిం గుఱి దానపొమ్మనన్.

ప్రతిపదార్థం :

అసమాన తేజున్	=	సాటిలేని కాంతి గలవానిని
దివస + ఇంద్రున్	=	పగటికి రాజును (అయిన)
ఇనున్	=	సూర్యుని
కనున్ + కొనుమాడ్కిన్	=	చూచునట్లుగా
పద్మిని	=	పద్మము (కమలము)
అల్పతేజుని	=	అల్పమైన తేజస్సు కలవానిని
ఒరున్	=	ఇతరుని
చూడగాన్	=	చూచుటకు
చనదు	=	ఒప్పదు
అను	=	అనెడు
చాడ్పునన్	=	విధముగా
చంచల	=	చలించుచున్న
భృంగ	=	తుమ్మెదలనెడు
తారకా	=	తారకల యొక్క
ఘన	=	గొప్పదనమును (చూడక)
పతిభక్తి	=	భర్తపై ఇష్టం (సూర్యుని పై అభిమానము)
సత్త్వమున	=	బలమున
మేలిమికిన్	=	గొప్పదనమునకు
గుఱి	=	లక్ష్యము (ఉదాహరణ)
తాన	=	తానే (కమలమే)
పొమ్ము + అనన్	=	పో అనగా (తాను మాత్రమే అనునట్లు)
గ్రక్కున	=	వెంటనే
వనజాత	=	కమలము
లోచనము	=	కన్నును
మీలన మొందన్	=	మూసుకొనునట్లు
చేసెన్	=	చేసెను

తాత్పర్యం : పద్మము పతిభక్తిలో సాటిలేనిదా అనినట్లుండెను. అసమాన తేజస్సు కలవాడు, దినరాజు అయిన సూర్యుని చూచితిని. ఆ విధంగా అల్ప తేజస్సు గల ఇతరులను చూడను. చలించుచున్న తుమ్మెదలనెడు తారకలను చూడను అనునట్లుగా గొప్పవైన తన కన్నులను పద్మము వెంటనే మూసుకొన్నది.

చ. సురుచిరతారకాకుసుమశోభి నభోంగణభూమిఁ గాలమ
న్గురువపుసూత్రధారి జతనంబున దిక్పతికోటి ముందటన్
సరసముగా నటింపఁగ నిశాసతి కెత్తిన క్రొత్తతోఁపుఁబెం
దెర యన నొప్పె సాంధ్యనవదీధితి పశ్చిమదిక్తటంబునన్

ప్రతిపదార్థం :

సురుచిర	=	చాలా అందమైన
తారకా	=	చుక్కల
కుసుమ	=	పూల (చే)
శోభి	=	అలంకరింపబడిన
నభః+	=	ఆకాశమనె
అంగణభూమిన్	=	రంగస్థలం (వేదిక) పై
కాలము + అన్	=	కాలం అనే
గురువపు	=	గొప్ప
సూత్రధారి	=	సూత్రధారి (దర్శకుడు)
జతనంబున	=	ప్రయత్నపూర్వకంగా
దిక్పతికోటి	=	దిక్పాలకుల సమూహం
ముందటన్	=	ముందు (ఎదుట)
సరసముగా	=	చక్కగా (యుక్తంగా)
నటింపగ	=	నాట్యం చేయడానికి సిద్ధపడిన
నిశాసతికి	=	రాత్రి అనె స్త్రీకి
ఎత్తిన	=	నిలిపిన (పట్టిన)

క్రొత్త	=	కొత్తదైన
తోఁపున్	=	ఎఱ్ఱని
పెన్ + తెర	=	పెద్ద తెర
అనన్	=	అన్నట్లుగా
పశ్చిమ దిక్ + తటంబునన్	=	పడమటి తీరంలోని (పడమటి దిక్కున)
సాంధ్య	=	సంధ్యకు సంబంధించిన (సంధ్యాకాలపు)
నవ దీధితి	=	కొత్త వెలుగు
ఒప్పెన్	=	ప్రకాశించింది

తాత్పర్యం : మంచి కాంతివంతమైన నక్షత్రాలనెడు పూలతో అలంకరింపబడిన వేదికవలె ఆకాశం ఉన్నది. కాలము అనెడు దర్శకుడు ప్రయత్నంతో దిక్పాలక సమూహం ముందు రాత్రి అనెడు స్త్రీ రసజ్ఞతతో నాట్యం చేయుచుండెను. అందుకు అనుకూలంగా పశ్చిమ దిక్కున ఎఱ్ఱని పరదా అనునట్లు సాయం సంధ్య ఏర్పడింది.

తే. పొదలి యొండొంద దివియును భువియు దిశలుఁ
బొదివికొనియుండు చీఁకటిప్రోవు వలన
మిక్కుటంబుగఁ గాటుక గ్రుక్కినట్టి
కరవటంబన జగదండఖండ మమరె

ప్రతిపదార్థం :

పొదలి	=	వృద్ధి చెంది
దివియును	=	ఆకాశమును
భువియు	=	భూమియును
దిశలున్	=	దిక్కులును
ఒందు+ఒందు+అ	=	ఒకదానితో ఒకటి
పొదివికొని + ఉండు	=	దగ్గరకు చేర్చుకొని ఉన్నటువంటి
చీకటిప్రోవు	=	చీకటి యొక్క కుప్ప
వలన	=	వలన
మిక్కుటంబుగన్	=	ఎక్కువగా
కాటుకన్	=	(నల్లని) అంజనమున
క్రుక్కినట్టి	=	నిండా కూరినటువంటి
కరవటంబు+అన	=	భరిణె అనునట్లు (కాటుక భరిణ వలె)
జగత్	=	లోకమనెడు
అండఖండము	=	బ్రహ్మాండములోని భాగము
అమరె	=	ఏర్పడినది (ఉన్నది)

తాత్పర్యం : ఆకాశం, భూమి, దిక్కులు ఒకదానిలో చీకటి ఒకటి కలిసిపోయాయి. ఈ లోకము అనెడు బ్రహ్మాండ భాగం కాటుక భరిణలాగ ఉంది.

II

చ. దెసలను కొమ్మ లొయ్య నతిదీర్ఘములైన కరంబులన్ బ్రియం
బెసఁగఁగ నూఁది నిక్కి రజనీశ్వరుఁ డున్నతలీలఁ బేర్చు నా
కస మను పేరి భూరుహము కాంతనిరంతర తారకా లస
త్కుసుమ చయంబు గోయుటకొకో యనఁ బ్రాఁకె సముత్సుకాకృతిన్

ప్రతిపదార్థం :

ఆకసమను	=	ఆకాశమనెడు
పేరి	=	పేరుగల
భూరుహము	=	చెట్టున
దెసలను	=	దిక్కులనెడు
కొమ్మలు	=	కొమ్మలలో గల
తారకా	=	నక్షత్రాలనెడు
లసత్	=	ప్రకాశించు
కుసుమచయంబున్	=	పూల సమూహమును
కోయుటకు	=	త్రుంచుటకు
ఒకోయనన్	=	కదా! అనునట్లు
ఒయ్యన్	=	వెంటనే

రజని+ఈశ్వరుడు	=	రాత్రికి ప్రభువైన చంద్రుడు
ప్రియంబు	=	ఇష్టము
ఎసగన్	=	ఎక్కువ కాగా
ఊది	=	నశ్వాసించి (గాలిని ఊది)
నిక్కి	=	నిలబడి
నిరంతర	=	ఎల్లపుడు
కాంత	=	కాంతులతో
అతిదీర్ఘములైన	=	మిక్కిలి పొడవైన
కరంబులన్	=	చేతులతో (కిరణములతో)
సముత్సుకాకృతిన్	=	మిక్కిలి ఉత్సాహమే రూపు దాల్చినట్లు
ప్రాకెన్	=	ప్రాకెను

తాత్పర్యం : ఆకాశం అనే పేరుగల వృక్షం, దానికి దిక్కులనే కొమ్మలు ఉన్నాయి. ఆ కొమ్మలలో ఎల్లపుడు కాంతివంతమైన నక్షత్రాలనే పూలు ఉన్నాయి. ఆ పూలను కోయడానికి చంద్రుడు చాలా పొడవైన చేతులతో (కిరణాలతో) ప్రాకుతున్నాడు. అప్పుడు ఉత్సాహమే రూపు ధరించినట్లుగా చంద్రుడున్నాడు.

ఉ. వెన్నెలవెల్లి పాల్కడలి వ్రేకనంబునఁ బేర్చి దిక్కులున్
మిన్నును ముంప నందు రజనీకరబింబము కుండలీ భవ
త్పన్నగతల్పకల్పనము భంగిఁ దనర్చెఁ దదంతరంబునన్
వెన్నునిభంగిఁ జూడ్కులకు వేడ్కయొనర్చెఁ గలంక మత్తఱిన్.

ప్రతిపదార్థం :

వెన్నెల వెల్లి	=	వెన్నెల ప్రవాహమనెడు
పాల్కడలి	=	పాల సముద్రము
వ్రేకదనంబున	=	భారముతో
పేర్చి	=	ఏర్పరచి (ప్రసరింపచేసి)
దిక్కులున్	=	దిశలును
మిన్నును	=	ఆకాశమును
ముంప నందు	=	ముంచగా
రజనీకర బింబము	=	చంద్రబింబం
కుండలీభవత్	=	చుట్టలు చుట్టుకొనియున్న
పన్నగతల్ప	=	శేషపాన్పు
కల్పనము భంగి	=	కల్పింపబడిన విధముగా
తనర్చెన్	=	ప్రకాశించెను
ఆ + తఱిన్	=	ఆ సమయంలో
తత్	=	దాని (శేష పాన్పువంటి చంద్రుని)
అంతరంబునన్	=	లోపల గల
కలంకము	=	మచ్చ
చూడ్కులకు	=	చూపులకు
వెన్నుని భంగి	=	విష్ణువు వలె
వేడ్క	=	వేడుకను
ఒనర్చెన్	=	కలిగించెను

తాత్పర్యం : వెన్నెల ప్రవాహం పాల సముద్రం లాగ ఉంది. అది అన్ని దిక్కులను, ఆకాశాన్ని ముంచెత్తుతోంది. ఆ సమయంలో చంద్రుడు చుట్టలు చుట్టుకొన్న ఆదిశేషువులాగ ఉన్నాడు. చంద్రునిలోని మచ్చ నల్లని విష్ణువు వలె ఉంది.

III

చ. వడిగొని తేకులుప్పతిల వాలిన కేసరముల్ దలిర్పఁ బు
ప్పొడి దలమెక్కి తేనియలు పొంగి తరంగలుఁగాఁ జెలంగి పైఁ
బడు నెలదేఁటిదాఁటులకుఁ బండువులై నవసౌరభంబు లు
గ్గడువుగ నుల్ల సిల్లె ఘనకైరవషండము నిండువెన్నెలన్.

ప్రతిపదార్థం :

నిండు వెన్నెలన్	=	పండు వెన్నెలలో
ఘన	=	గొప్పవైన

కైరవ షండము = కలువల సమూహం
వడిన్ = వేగంతో
కొని = పూని
తేకులు = పూల తేకులు
ఉప్పతిల = అతిశయించగా
వాలిన = కిందికి దిగిన (వాడిపోయిన)
కేసరముల్ = దిద్దులు
తలిర్పన్ = అతిశయించునట్లుగా
పుప్పొడి = పుప్పొడి యొక్క
తలము = పై భాగమును
ఎక్కి = అధిరోహించి
తేనియలు = మధువులు
పొంగి = ఉప్పొంగి
తరంగలుగాన్ = ప్రవాహాలుగా
చెలంగి = విజృంభించి
పైన్ = పైన
పడు = పడుచున్న
నెల = చంద్రుడు అనెడు
తేటి = తుమ్మెద
దాటులకున్ = కలయికలకు
పండుపులై = (కనుల) పండువలవుతూ
ఉగ్గడువుగ = ఎక్కువగా
నవ సౌరభంబులు = క్రొత్త సువాసనలు
ఉల్లసిల్లె = ప్రకాశించెను

తాత్పర్యం : ఆ పండు వెన్నెలలో కలువల రేకులు విచ్చుకొన్నాయి. వాడిపోయిన కేసరాలు చిగురించాయి. పుప్పొడి పైకెక్కి తేనె పొంగింది. అది ప్రవాహాలుగా ఉప్పొంగింది. దానిపై పడు చంద్రుడనెడి తుమ్మెద లాలింపు కన్నుల పండుగ చేస్తోంది. కలువల సమూహం క్రొత్త సువాసనలు గుబాళిస్తూ అతిశయిస్తోంది.

సీ. కరఁగెడు నవచంద్రకాంతోపలంబుల
తఱచు సోనలఁ గడు దలముకొనుచుఁ
జటుల చకోరసంచయముల యెఱకల
గర్వంపుదాఁటులఁ గడలుకొనుచు
విరియు కైరవముల విపుల రంధ్రములపైఁ
దీవ్రంబుగాఁ గ్రమ్మి త్రిప్పుకొనుచుఁ
గామినీజనముల కమనీయవిభ్రమ
స్మితకాంతిలహరుల మెండుకొనుచుఁ
ఆ॥వె॥ బొదలిపొదలి చదలఁ బొంగారి పొంగారి
మించి మించి దిశలు ముంచిముంచి
యభినుతేందు చంద్రికాంభోధి యఖిలంబు
నీట నిట్టలముగ నిట్టవొడిచె.

ప్రతిపదార్థం :

అభినుత = మిక్కిలి పొగడబడిన
ఇందు = చంద్రుని
చంద్రిక = వెన్నెల అనెడు
అంభోధి = సముద్రము
కరగెడు = కరుగుతున్న
నవ = క్రొత్తదైన
చంద్రకాంత = చంద్రకాంతములనెడు
ఉపలంబుల = ఱాళ్ళను
తఱచు = ఎక్కువగా
సోనలన్ = తుంపరలతో (అల్ప వర్షంతో)
కడు = ఎక్కువగా

తలముకొనుచున్	=	తడుపుతూ
చటుల	=	చలించు
చకోరపక్షుల	=	చక్రవాక పక్షుల
సంచయముల	=	సమూహముల యొక్క
ఎఱకల	=	ఱెక్కల
గర్వంపుదాటులన్	=	గర్వము గల కదలికలను
కదలుకొనుచు	=	అతిశయిస్తూ
విరియు	=	విరబూసిన
కైరవముల	=	కలువల
విపుల	=	ఎక్కువైన (అధికమైన)
రంధ్రములపైన్	=	రంధ్రాల మీద
తీవ్రంబుగాన్	=	ఎక్కువగా
క్రమ్మి	=	ఆవరించి
త్రిప్పుకొనుచున్	=	(తనవైపు) ఆకర్షిస్తూ
కామినీజనముల	=	స్త్రీల యొక్క
కమనీయ	=	అందమైన
విభ్రమ	=	అలంకారాదుల కాంతి
స్మిత	=	చిరునవ్వుల
కాంతిలహరుల	=	వెలుగు కెరటాలను
మెండుకొనుచున్	=	ఎక్కువ చేస్తూ
పొదలి పొదలి	=	పెరిగి పెరిగి
చదలన్	=	ఆకాశంలో
పొంగారిపొంగారి	=	పొంగిపొంగి (ఉప్పొంగి)
మించిమించి	=	బాగా అతిశయించి
దిశలు	=	దిక్కులు
ముంచిముంచి	=	బాగా మునుగునట్లు చేసి
నీటు + అ	=	మురిపముతో
నిట్టలముగ	=	అధికంగా
నిట్టవొడిచె	=	ఉప్పొంగెను

తాత్పర్యం : బాగా పొగడబడిన చంద్రకాంతి అనే సముద్రం ప్రపంచాన్ని ముంచింది. అది చాలా వ్యాపించింది. ఆకాశంలో ఉప్పొంగింది. దిక్కులు ముంచింది. చంద్రకాంత శిలలను తన ప్రవాహపు తుంపరలతో తడిపింది. చక్రవాక పక్షుల రెక్కల గర్వపు కదలికలను పెంచింది. విరబూస్తున్న కలువల రంధ్రాలపై వ్యాపించి తనవైపు ఆకర్షిస్తోంది. స్త్రీల అందమైన ఆభరణాల కాంతులను, వారి చిరునవ్వుల కాంతులను పెంచుతోంది.

వ. ఇట్లతిమనోహర గంభీరధీరంబైన సుధాకరకాంతిపూరంబు రాత్రి యను తలంపు దోఁపనీక తమంబను
నామంబును విననీక యవ్యక్తయను శంక నంకురింపనీక లోచనంబులకు నమృతసేచనంబును,
శరీరంబునకుఁ జందనా సారంబును, నంతరంగంబునకు నానందతరంగంబును నగుచు
విజృంభించిన సమయంబున

ప్రతిపదార్థం :

ఇట్లు	=	ఈ విధంగా (పైన పేర్కొన్న విధంగా)
అతి మనోహర	=	చాలా అందమైన
ధీరంబు + ఐన	=	ధైర్యము కలిగిన (అన్ని చోట్ల వ్యాపించిన)
సుధాకర	=	చంద్రుని (అమృత కిరణుని)
కాంతి పూరంబు	=	కాంతి సమూహము
రాత్రి + అను	=	రేయి అనెడు
తలంపున్	=	ఆలోచనను
తోపనీక	=	తోచనివ్వక
తమంబను	=	చీకటి అనెడు
నామంబును	=	పేరును
వినన్ + ఈక	=	విననివ్వక
అవ్యక్త + అను	=	పరమాత్మ అను
శంకన్	=	అనుమానమును

అందుకరింపనీక = పుట్టనివ్వక
లోచనంబులకు = కళ్లకు
అమృతసేచనంబును = అమృతాభిషేకమును
శరీరంబునకున్ = శరీరానికి
చందన + ఆసారంబును = గంధపు వర్షమును
అంతరంగంబునకును = ఆత్మకును (మనస్సునకు)
ఆనంద = ఆనందమనెడు
తరంగంబును = కెరటమును
అగుచు = అవుతూ
విజృంభించిన = అతిశయించిన
సమయంబున = సమయంలో

తాత్పర్యం : ఈ విధంగా వెన్నెల చాలా అందంగా ఉంది. గంభీరంగా ఉంది. ధైర్యంగా ఉంది. ఆ వెన్నెల రాత్రి అనే ఆలోచన కూడా రానివ్వడం లేదు. చీకటి అనే పేరు కూడా విననివ్వడం లేదు. పరమాత్మ అనే ఆలోచన కూడ పుట్టనివ్వడం లేదు. కళ్లకు ఆ వెన్నెల అమృతాభిషేకం చేస్తోంది. శరీరానికి మంచి గంధంలాగ ఉంది. అంతరాత్మకు బ్రహ్మానంద ప్రవాహంలాగ ఉంది.

ఇవి చేయండి

I. అవగాహన – ప్రతి స్పందన

1. పాఠంలో వెన్నెలను వర్ణించడం గమనించారు కదా! ప్రకృతిలోని వివిధ సందర్భాలను వర్ణించడం వల్ల మీకు కలిగే అనుభూతులను తరగతిలో చర్చించండి.

జ. తెలతెలవారుతుంటే రకరకాల పక్షుల కిలకిలారావాలు వింటుంటే చాలా ఆనందంగా ఉంటుంది. చల్లటి పైరగాలి శరీరానికి తగులుతుంటే ఆ హాయి గిలిగింతలు గొలుపుతుంది. చేలు, తోటలతో పచ్చగా ఉన్న పరిసరాలు చూస్తుంటే పరవశం కలుగుతుంది. పిల్ల కాలువలు, సెలయేళ్లు, నదుల, సముద్ర తీరాలలో ప్రొద్దుటే తిరగాలి. ఆ అందం వర్ణించలేము. హిమాలయ పర్వతాలను ఎంతోమంది మహాకవుల నుండి సామాన్యుల వరకు తనివితీరా దర్శించారు. వర్ణించారు.

సూర్యుడు పడమటికి వాలుతుంటే, అది ఒక అద్భుతమైన సుందర దృశ్యం. సూర్యాస్తమయాన్ని సముద్రతీరంలో చూస్తే చాలా బాగుంటుంది. ఎంతోమంది చిత్రకారుల కుంచెలకు పని కల్పిస్తున్న అద్భుత సన్నివేశాలెన్నో ప్రకృతిలో ఉన్నాయి.

2. మీకు నచ్చిన ఒక సందర్భాన్ని వర్ణించండి.

జ. మాది కోనసీమలోని ఒక చిన్న గ్రామం. ఎటుచూసినా కొబ్బరి తోటలే. ఆ పచ్చని కొబ్బరాకులను చూస్తే భూమాత తన సౌభాగ్యానికి గర్వించి, స్వర్గానికి సవాలుగా ఎగరేసిన జెండాలలా కనిపిస్తాయి. సరిహద్దుల రక్షణకు, భారతదేశ బలపరాక్రమాలకు ప్రతీకలుగా నిలబడిన మన భారత సైన్యంలా కనిపిస్తాయి కొబ్బరిచెట్ల వరుసలు. ఉట్టిమీద దాచిన పాలు, పెరుగు, మిఠాయిలలా కనిపిస్తాయి కొబ్బరికాయలు.

3. ఎఱ్ఱన రాసిన కింది పద్యం చదవండి.

సీ॥ కలండు మేదిని యందుఁ గలఁ డుదకంబులఁ
గలఁడు వాయువునందుఁ గలఁడు వహ్నిఁ
గలఁడు భానుని యందుఁ గలఁడు సోముని యందుఁ
గలఁ డంబరంబునఁ గలఁడు దిశలఁ
గలఁడు చరంబులఁ గలఁ డచరంబులఁ
గలఁడు బాహ్యంబున గలఁడు లోన
గలఁడు సారంబులఁ గలఁడు కాలంబులఁ
గలఁడు ధర్మంబులఁ గలఁడు క్రియలఁ
తే॥గీ॥ గలఁడు కలవాని యందును, గలఁడు లేని
వాని యందును, గలండెల్లవాని యందు
నింక వేయును నేల సర్వేశ్వరుండు
కలఁడు నీయందు నాయందుఁ గలఁడు కలఁడు
(నృసింహ పురాణం – పంచమాశ్వాసం – 78)

అ) పై పద్యంలో చాలా సార్లు పునరుక్తమైన పదమేది?

జ. పై పద్యంలో 'కలడు' అనే పదం 22 సార్లు కలదు.

ఆ) పునరుక్తమైన పదం పలుకుతున్నప్పుడు, వింటునప్పుడు మీకు కల్గిన అనుభూతిని చెప్పండి.

జ. 'కలడు' అనే పద్యాన్ని ప్రతి పాదంలోను సుమారుగా 4 సార్లు ప్రయోగించారు. ఈ పద్యం 'కలడు'తో ప్రారంభమై' 'కలడు'తోనే ముగిసింది. 'కలడు' అని అనేకసార్లు చెప్పారు అంటే తప్పనిసరిగా అది దైవం గురించే. దేవుడు 'కలడు' అని చెప్పాలంటే ప్రతి వస్తువును పరిశీలించి దైవతత్త్వాన్ని తెలుసుకొన్నవారికి మాత్రమే సాధ్యం. సృష్టిలోని ప్రతి వస్తువులోను పరమాత్మను సందర్శించాలి అని ఈ పద్యం చెబుతోంది. నాకైతే ఈ పద్యం వింటున్నప్పుడు దైవాన్ని సందర్శించినంత ఆనందం (బ్రహ్మానందం) కలిగింది.

ఇ) గీత గీసిన మాటల అర్థాలు తెలుసుకోండి.

జ. మేదిని = భూమి

ఉదకంబు	=	నీరు
వాయువు	=	గాలి
వహ్ని	=	అగ్ని
భానుడు	=	సూర్యుడు
సోముడు	=	చంద్రుడు
అంబరము	=	ఆకాశం
దిశలు	=	దిక్కులు
చరంబులు	=	కదిలేవి (జంతువులు, పక్షులు మొ॥నవి)
అచరంబులు	=	కదలనివి (పర్వతాలు, చెట్లు మొ॥నవి)
బాహ్యంబు	=	పై భాగము (కంటికి కనబడే భౌతిక వస్తువులు)
లోన	=	కంటికి కనబడనివి (ఆత్మ, మనస్సు, ప్రాణం మొ॥నవి)
సారంబులు	=	సారవంతమైనవి
కాలంబులు	=	భూతభవిష్యద్వర్తమానాది సమయములు
ధర్మంబులు	=	నిర్దేశించబడిన స్వభావాలు
క్రియలు	=	పనులు
కలవాడు	=	ధనవంతుడు
లేనివాడు	=	పేదవాడు
నీయందు	=	ఎదుటి వానియందు
నాయందు	=	కర్తయందు

ఇప్పుడు పోతన రాసిన కింది పద్యం చదవండి..

మ॥ కలఁడంబోధిఁ గలండు గాలిఁ గలఁ డాకాశంబునన్ కుంభినిన్
గలఁ డగ్నిన్ దిశలం బగళ్ళ నిశలన్ ఖద్యోత చంద్రాత్మలన్
గలఁ డోంకారమునం ద్రిమూర్తులఁ ద్రిలింగవ్యక్తులం దంతటన్
గలఁ డీశుండు గలండు తండ్రి! వెదకంగా నేల నీయాయెడన్.

(శ్రీమదాంధ్ర మహాభాగవతం - సప్తమస్కంధం - 78)

అ) ఎఱ్ఱన పద్యంలో మీరు గుర్తించిన పదాలకు ఈ పద్యంలో ఉన్న సమానార్థకాలేవి?

ఆ) రెండు పద్యాలను పోల్చి చూడండి.

4. పువ్వు గుర్తు గల పద్యాలను భావస్ఫోరకంగా చదవండి.

5. రెండో పద్యానికి ప్రతిపదార్థం ఈ కింద ఉన్నది. ఇదే విధంగా 8, 10 సంఖ్య గల పద్యాలకు ప్రతి పదార్థాలు రాయండి.

II. వ్యక్తీకరణ - సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

అ) "కాటుక గ్రుక్కినట్టి కరవటంబన జగదండఖండ మమరె" ఈ మాటలు కవి ఏ సందర్భంలో పేర్కొన్నాడో వివరించండి.

జ. ఈ మాటలు ఎఱ్ఱన రచించిన నృసింహపురాణం తృతీయాశ్వాసం నుండి గ్రహించబడిన 'వెన్నెల' అను పాఠంలోనిది. దిక్కులు, ఆకాశం, భూమిని చీకటి ఆక్రమించిన విధానాన్ని వివరిస్తున్న సందర్భంలో కవి ప్రయోగించిన మాటలివి. ఈ లోకమనెడు బ్రహ్మాండ భాగము కాటుక భరిణలాగా ఉందని భావం.

ఆ) ఈ పాఠంలో కవి వెన్నెలను వర్ణించడానికి ఏయే అంశాల నెన్నుకున్నాడో తెల్పండి.

జ. సూర్యాస్తమయాన్ని, పద్మాలు ముడుచుకొనడాన్ని కవి వర్ణించాడు. సాయంసంధ్యలో పడమటి వెలుగును వర్ణించాడు. చంద్రోదయాన్ని కూడా రమణీయంగా వర్ణించాడు. 3 పద్యాలలో, వెన్నెల వర్ణించడానికి ముందు అంశాలను వర్ణించాడు. తర్వాతి పద్యంలో చంద్రకాంతి వ్యాప్తిని వర్ణించాడు. 'వెన్నెల' దృశ్యం వర్ణిచడానికి బలమైన పూర్వరంగం కళ్లకు కట్టినట్లు వర్ణించి వర్ణనకు మంచి పునాది వేశాడు. ప్రబంధములకు కావలసిన వర్ణనా నైపుణ్యమిదే. అందుకే ఎఱ్ఱనకు 'ప్రబంధపరమేశ్వరుడు' అనెడి బిరుదు కలిగింది. తర్వాతి కవులందరూ ఎఱ్ఱనలోని ఈ వర్ణనా క్రమ నైపుణ్యాన్ని అనుకరించారు.

ఇ) పాఠం ఆధారంగా ఆకాశంలోని రంగులు ఏ ఏ సమయాల్లో ఎట్లా మార్పు చెందాయో తెల్పండి.

జ. సాయం సంధ్యాసమయంలో ఆకాశం నక్షత్రాలతో అలంకరింపబడిన వేదికలా లేత వెలుగులతో శోభిస్తోంది. పడమటి దిక్కు ఎఱ్ఱని పరదావలె ఉంది.

చంద్రోదయం జరిగినపుడు కొత్త అందాలు సంతరించుకొంది. ముల్లోకాలనెడు స్త్రీ నుదుటి ఎఱ్ఱని కుంకుమ బొట్టువలె, ఎఱ్ఱని గురువింద పూసల బంతివలె, ఐరావతం మూపురంపై ఎఱ్ఱని అలంకారం వలె, ఇంద్రసభలోని మాణిక్యదీపం వలె, అనురాగ రస గుళికవలె, ఔషధపు ముద్దవలె ఉదయిస్తున్న చంద్రుడు ఆకాశంలో కనిపించాడు.

ఎఱుపుదనం కరుగుతూ జేగురు వర్ణమైంది, చంద్రకిరణాలు నక్షత్రకాంతులను అధిగమించటంతో లేత తెలుపురంగు ఆకాశమంతా వ్యాపించింది.

క్రమంగా చంద్రబింబం వెన్నెలను వెదజల్లి ఆకాశాన్ని పాలసముద్రంగా మార్చింది. ఆ ధవళ వర్ణపుటాకాశంలో చంద్రుడు ఆదిశేషువులా కనిపించాడు. చంద్రునిలోని మచ్చ విష్ణువుగా కనిపించింది.

మొత్తం మీద నల్లని ఆకాశం తెల్లగా మారింది.

www.sakshieducation.com

2. కింది ప్రశ్నలకు పదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

అ) పద్య భావాలను ఆధారంగా చేసుకొని పాఠ్యభాగ సారాంశాన్ని ఇరవై వాక్యాలకు కుదించి రాయండి.

జ. 1. సాటిలేని కాంతి గల సూర్యుని చూచినట్లుగా అల్ప తేజస్సు కలవానిని చూడలేనని సాయంసంధ్యలో కమలం కళ్లు (రేకులు) మూసుకొన్నది.
2. నక్షత్రాలనే పూలతో అలంకరింపబడిన ఆకాశమనే వేదికపై నాట్యం చేయడానికి రాత్రి అనే స్త్రీకి ఏర్పరచిన ఎఱ్ఱని పరదా వలె పడమటి దిక్కు శోభించింది.
3. ఇంతలో ఆకాశం, భూమి, దిక్కులు ఒక్కటి చేస్తూ చీకటి, ప్రపంచాన్ని కాటుక భరిణెగా మార్చింది.
4. అంతలో తూర్పున చంద్రుడు ఉదయించాడు. అప్పుడు చంద్రబింబం చీకటి అనే పిశాచపు బాధా నివారణకు ముల్లోకాలనెడు స్త్రీ ధరించిన ఎఱ్ఱని బొట్టువలె ఉంది.
5. రాత్రి అనెడు స్త్రీ తూర్పు దిక్కుకు ఇచ్చిన ఎఱ్ఱని గురువింద పూసల దండవలె శశిబింబం ఉంది.
6. ఐరావతం మూపురంపై ఉన్న ఎఱ్ఱని అలంకారంలా, ఇంద్రసభలోని మాణిక్యదీపంలా నెలవంక గోచరించింది.
7. తెల్లకలువ అనురాగ రసంతో నింపిన మాత్రవలె కన్పించింది.
8. స్త్రీలకు ఉత్సాహం పెంచే ఔషధపు ముద్దలా మెరిసింది.
9. అలా అలా చంద్రుడు పెరుగుతూ ఉన్నాడు.
10. ఆకాశమనే వృక్షానికి గల దిక్కులనే కొమ్మలలోని నక్షత్రాలనే పూలు కోయడానికి తన కరములతో ఉత్సాహంగా ఆకాశంలో పాకుతున్నాడు.
11. వెన్నెలనే పాల సముద్రంతో దిశలు, ఆకాశం ముంచుతున్న నెలవంక శేషపాన్పులా కనువిందు చేసింది.
12. చంద్రునిలోని మచ్చ విష్ణువువలె కన్పించింది.
13. ఆ పండు వెన్నెలలో కలువలు బాగా వికసించి, వెన్నెలకు పరవశిస్తూ
14. వెన్నెల అనే సముద్రం చంద్రకాంత శిలలను తడుపుతూ, చక్రవాకపక్షుల రెక్కల వేగం పెంచుతూ, విరబూసిన కలువలను ఆకర్షిస్తూ, అనేక విధాల అందగించింది.
15. అందంతో రాత్రి అనే ఆలోచన రానివ్వక వెన్నెల చూచేవారి కళ్లకు అమృతాభిషేకం చేస్తోంది.
16. వెన్నెల తన గంభీరతతో చీకటి అనే పేరు విననివ్వక శరీరానికి గంధపు వర్షం అవుతోంది.
17. ధీరమైన వెన్నెలను చూస్తే పరమాత్మ కూడా గుర్తుకు రాదు.
18. ఎందుకంటే వెన్నెలను చూస్తుంటే అంతరాత్మకు బ్రహ్మానందం కలుగుతుంది.
19. ఈ విధంగా కళ్లకు, శరీరానికి, ఆత్మకు ఆనందకారకమైంది వెన్నెల.
20. ఈ వర్ణన ఎఱ్ఱన కవిత్వంలో కలికితురాయి.

3. కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

అ) ఈ పాఠంలోని వర్ణనల్లాగే మీకు నచ్చిన ఒక ప్రకృతి దృశ్యాన్ని గాని, సన్నివేశాన్నిగాని, సమయాన్ని గానీ వర్ణిస్తూ రాయండి.
ఉదా :సూర్యోదయం / సూర్యాస్తమయం.

జ. సూర్యోదయం : చీకటి అనే అజ్ఞానంలో తడబడుతూ అనేక అవలక్షణాలకు ఆలవాలమైన వానికి జ్ఞానం ప్రసాదించే సద్గురువులా సూర్యుడు తూర్పుతలుపు తీస్తున్నాడా అన్నట్లు వెలుగు రేఖలు వస్తున్నాయి. ఆ లేత వెలుగు సోకగానే లోకమంతా ఉత్సాహం ఉరకలేసింది. పక్షుల కిలకిలలు, లేగదూడల గెంతులు, అంబారవాలు, పిల్లల మేలుకొలుపులు, సంధ్యావందనాదులు, ఒకటేమిటి అప్పటి వరకు బద్దకంగా, నిస్తేజంగా నిద్రించిన యావత్ప్రపంచం దైనందిన క్రియలకు బయల్దేరింది. కొలనులలో తామరపూలు పరవశంతో తమ ఆప్తుని చూడటానికి రేకులనే కళ్లతో ఆత్రంగా నింగిని పరికిస్తున్నాయి. ఆ పూల అందాలను చూసి పరవశించిన తుమ్మెదలు ఝుంకారం చేస్తూ తేనెల వేటకు ఉపక్రమించాయి.

రైతులు బద్దకం వదిలి నాగలి భుజాన వేసుకొని పొలాలకు బయల్దేరారు. మహిళలు కళ్ళాపి జల్లి వాకిట రంగవల్లికలు తీరుస్తున్నారు. పిల్లలు పుస్తకాలు ముందేసుకొని ఆవులిస్తూ చదవడం మొదలుపెట్టారు.

లేత సూర్యకిరణ ప్రసారంతో చైతన్యం పెరిగిన జీవరాశి జీవనయాత్రకు నడుం బిగించింది.

సూర్యాస్తమయం : నవ్వుతూ, తుళ్ళుతూ జీవితమంతా గడిపిన వ్యక్తిని వార్థక్యం ఆవహించినట్లుగా, తుపానులో సర్వం కోల్పోయిన వ్యక్తి జీవితంలాగా, వైభవం కోల్పోయిన చక్రవర్తిలాగా సూర్యుడు తన వేడిని, వాడిని ఉపసంహరించుకొంటున్నాడు. పక్షులు గబగబా గూళ్లకు చేరుకొంటున్నాయి. మేతకు వెళ్ళిన పశువులమందలు, ఇళ్లకు చేరుతున్నాయి. ఎక్కడి పనులక్కడ ఆపి, కర్షకులు తలపైన పచ్చగడ్డి మోపులతో ఇళ్లకు ప్రయాణమయ్యారు. నిషేధాజ్ఞలు జారీ అయినట్లు సూర్యుడు బెరుకుబెరుకుగా పడమటి కొండలలోకి పారిపోయాడు. పెద్ద దిక్కు కోల్పోయిన కుటుంబంలా ప్రపంచం కళావిహీనమయ్యింది. దరిద్రుడిని కష్టాలు ఆక్రమించినట్లుగా లోకాన్ని చీకటి ఆక్రమిస్తోంది. క్రూరత్వానికి, దుర్మార్గానికి, అన్ని పాపాలకు చిరునామా అయిన చీకటి దర్జాగా నవ్వుకొంటోంది. దండిచే నాథుడు లేని లోకంలో అరాచకం ప్రబలినట్లుగా సూర్యుడు లేకపోవడంతో చీకటి విజృంభిస్తోంది. మూర్ఖుల ప్రేలాపనలతో సజ్జనులు మౌనం వహించినట్లుగా మెల్లగా పడమటి తలుపులు మూసుకొని సూర్యుడు చీకటిని చూడలేక నిష్క్రమించాడు.

ఆ) పాఠం ఆధారంగా ఎఱ్ఱన రచనాశైలి గురించి 10 వాక్యాలు రాయండి.

జ. ప్రబంధ పరమేశ్వరుడనే బిరుదు గల ఎఱ్ఱన వర్ణనలు అద్భుతంగా చేస్తాడు. వర్ణనాంశానికి తగిన పదాలను, పద్యవృత్తాలను ఎన్నుకొంటాడు. 'ఇను నసమాన తేజు' అనే పద్యంలో సూర్యుని చూచినట్లు 'భృంగ తారకాల'ను చూడలేని పద్మిని కళ్లుమూసుకొన్నట్లు వర్ణించాడు. దీనిని 'చంపకమాల' వృత్తంలో వర్ణించాడు. 'చంపకము' అంటే సంపెంగపువ్వు అని అర్థం. పద్యంలో 'భృంగము' అని పదం ప్రయోగించాడు. భృంగము అంటే తుమ్మెద అనే అర్థం. తుమ్మెద అని పూలపైనా వాలుతుంది. కానీ సంపెంగపై వాలదు. సంపెంగ వాసనకు తుమ్మెదకు తలపోటు వచ్చి మరణిస్తుంది. ఆ విషయం అన్యాపదేశంగా చెప్పడానికే చంపకమాల వృత్తంలో చెప్పాడు, అంటే తుమ్మెదకు ప్రవేశంలేదని చెప్పే పద్యం కదా!

అలాగే పద్మిని అనేది కూడా ఒక జాతి స్త్రీ. పద్మినీజాతి స్త్రీ తన భర్తను తప్ప పరపురుషుల గూర్చి వినదు, చూడదు. ఇక్కడ తామర పువ్వు సూర్యుని తప్ప ఇతరులను (తుమ్మెదలను) చూడడానికే అంగీకరించక కళ్లు మూసుకొంది. అందుకే తామరకు 'పద్మిని' అని ప్రయోగించాడు.

(ఇదే విధంగా ప్రతి పద్యంలోనూ విశేషాలు ఉన్నాయి.)

III. భాషాంశాలు

పదజాలం

1. కింది వాక్యాల్లో గీతగీసిన మాటల అర్థాన్ని గ్రహించి, వాటిని అర్థవంతంగా సొంతవాక్యాల్లో ఉపయోగించండి.

అ) భరతమాత మందస్మితకాంతి అందరినీ ఆకట్టుకున్నది.
జ. స్మితకాంతి = నవ్వుల వెలుగు
సొంతవాక్యం : ముద్దులొలికే పసిపాప నవ్వులవెలుగులో ఇల్లు కళకళలాడుతుంది.

ఆ) మేఘం దివి నుండి భువికి రాల్చిన చినుకుపూలే ఈ వర్షం.
జ. దివి = ఆకాశం
సొంతవాక్యం : ఆకాశం నక్షత్రాలతో పెళ్ళి పందిరిలా శోభిల్లుతోంది.

ఇ) కష్టాలు మిక్కుటమై రైతులు ప్రభుత్వ సహాయం కోసం ఎదురు చూస్తున్నారు.
జ. మిక్కుటము = ఎక్కువ
సొంతవాక్యం : కోపం ఎక్కువైతే ఆరోగ్యం పాడవుతుంది.

ఈ) రజనీకరబింబం రాత్రిని పగలుగా మారుస్తున్నది.
జ. రజనీకరబింబం = చంద్రబింబం
సొంతవాక్యం : పున్నమినాడు నిండైన చంద్రబింబం చూసి సముద్రం ఉప్పొంగుతుంది.

2. నిఘంటువు సాయంతో కింది పదాలకు నానార్థాలు వెతికి రాయండి.

అ) వెల్లి : ప్రవాహము, పరంపర
ఆ) కుండలి : పాము, నెమలి, వరుణుడు
ఇ) నిట్టవొడుచు : ఉప్పొంగు, రోమాంచితమగు, విజృంభించు

3. కింది మాటలకు పర్యాయపదాలు రాయండి.

అ) చాడ్పు : పగిది, విధము, వలె
ఆ) వెల్లి : స్రోతస్సు, వెల్లువ, ప్రవాహము
ఇ) కైరవం : తెల్లకలువ, కుముదము, గర్దభము, చంద్రకాంతము, సృకము, సోమబంధువు
ఈ) కౌముది : వెన్నెల, జ్యోత్స్న, చంద్రిక
ఉ) చంద్రుడు : శశి, నెలవంక, అబ్జారి
ఊ) తమస్సు/తమం : చీకటి, ధ్వాంతము, తిమిరము

4. కింది ప్రకృతి పదాలకు వికృతి పదాలు రాయండి.

అ) సంధ్య : సంజ
ఆ) దిశ : దెస
ఇ) ధర్మము : దమ్మము
ఈ) రాత్రి : రాతిరి, రేయి
ఉ) నిశ : నిసి

5. కింది వికృతి పదాలకు ప్రకృతి పదాలు రాయండి.

అ) గరువము : గర్వము
ఆ) జతనము : యత్నము
ఇ) దెస : దిశ
ఈ) చందురుడు : చంద్రుడు

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది సంధులకు సంబంధించిన పదాలు ఈ పాఠంలో గుర్తించి, వాటిని విడదీసి సూత్రాలు రాయండి.

అ) సవర్ణదీర్ఘ సంధి: అ,ఇ,ఉ,ఋ లకు అవే (సవర్ణ) అచ్చులు పరములయినచో వానికి దీర్ఘములు వచ్చును.

రజని	+	ఈశ్వరుడు	=	రజనీశ్వరుడు	-	(ఇ + ఈ = ఈ)
కులిశ	+	ఆయుధుని	=	కులిశాయుధుని	-	(అ + ఆ = ఆ)
ఉత్సుక	+	ఆకృతిన్	=	ఉత్సుకాకృతిన్	-	(అ + ఆ = ఆ)
చంద్రిక	+	అంభోధి	=	చంద్రికాంభోధి	-	(అ + అ = ఆ)

ఆ) గుణసంధి : అకారమునకు ఇ,ఉ,ఋ లు పరమైన వానికి క్రమముగా ఏ, ఓ, అర్‌లు ఆదేశమగును.

రజని	+	ఈశ్వరుడు	=	రజనీశ్వరుడు	-	(ఇ + ఈ = ఈ)
కులిశ	+	ఆయుధుని	=	కులిశాయుధుని	-	(అ + ఆ = ఆ)
ఉత్సుక	+	ఆకృతిన్	=	ఉత్సుకాకృతిన్	-	(అ + ఆ = ఆ)
చంద్రిక	+	అంభోధి	=	చంద్రికాంభోధి	-	(అ + అ = ఆ)

ఇ) ఉత్వ సంధి : ఉత్తునకచ్చు పరమగునపుడు సంధియగు

పొమ్ము	+	అనన్	=	పొమ్మనన్	-	(ఉ + అ = అ)
మీలనము	+	ఒంద	=	మీలనమొంద	-	(ఉ + ఒ = ఒ)
తిలకము	+	అనగ	=	తిలకమనగ	-	(ఎ + అ = అ)
కుంభము	+	అనగ	=	కుంభమనగ	-	(ఉ + అ = అ)
దీపము	+	అనగ	=	దీపమనగ	-	(ఉ + అ = అ)
కబళము	+	అనగ	=	కబళమనగ	-	(ఉ + అ = అ)
చంద్రుడు	+	ఉదయించె	=	చంద్రుడుదయించె	-	(ఉ + ఉ = ఉ)
నిస్తంద్రుడు	+	అగుచు	=	నిస్తంద్రుడగుచు	-	(ఉ + అ = అ)
ఇట్లు	+	ఉదయించి	=	ఇట్లుదయించి	-	(ఉ + ఉ = ఉ)
దీర్ఘములు	+	ఐన	=	దీర్ఘములైన	-	(ఉ + ఐ = ఐ)
ప్రియంబు	+	ఎసగగ	=	ప్రియంబెసగగ	-	(ఉ + ఎ = ఎ)
ఈశ్వరుడు	+	ఉన్నతలీల	=	ఈశ్వరుడున్నతలీల	-	(ఉ + ఉ = ఉ)
ఆకసము	+	అను	=	అకసమను	-	(ఉ + అ = అ)
కోయుటకు	+	ఒకో	=	కోయుటకొకో	-	(ఉ + ఒ = ఒ)
కలంకము	+	అత్తఱిన్	=	కలంకమత్తఱిన్	-	(ఉ + అ = అ)
తేకులు	+	ఉప్పతిల	=	తేకులుప్పతిల	-	(ఉ + ఉ = ఉ)
తలము	+	ఎక్కి	=	తలమెక్కి	-	(ఉ + ఎ = ఎ)
పండువులు	+	ఐ	=	పండువులై	-	(ఉ + ఐ = ఐ)
సౌరభంబులు	+	ఉగ్గడువుగ	=	సౌరభంబులుగ్గడువుగ	-	(ఉ + ఉ = ఉ)
ఇట్లు	+	అతి	=	ఇట్లతి	-	(ఉ + అ = అ)

2. కింది పదాలు విడదీసి, సంధులను గుర్తించి సూత్రాలు రాయండి.

అ) అత్యంత =అతి + అంత - యణాదేశసంధి

సూత్రం : ఇ,ఉ,ఋలకు అసవర్ణాచ్చులు పరమైన వానికి య,వ,ర లు ఆదేశంగా వస్తాయి.

ఆ) వంటాముదము = వంట + ఆముదము - అత్వసంధి

సూత్రం : అత్తునకు సంధి బహుళంబుగానగు.

ఇ) ఏమనిరి =ఏమి + అనిరి - ఇత్వసంధి

సూత్రం : ఏమ్యాదుల ఇత్తునకు సంధి వైకల్పికముగానగు.

ఈ) అవ్విధంబున =అ + విధంబున - త్రికసంధి

సూత్రం : 1) ఆ,ఈ,ఏలు త్రికమనబడును.

2) త్రికంబుమీది అసంయుక్త హల్లునకు ద్విత్వంబు బహుళంబుగానగు

ఆ + వ్విధంబున

3) ద్విరుక్తంబగు హల్లు పరమగునపుడు దాచ్చికంబగు దీర్ఘమునకు హ్రస్వంబగు.

3. కింది పదాలకు విగ్రహవాక్యాలు రాసి, అవి ఏ సమాసాలో గుర్తించండి.

అ) నలుదెసలు - నాలుగైన దెసలు - ద్విగుసమాసం

లక్షణం : సమాసంలోని పూర్వపదం సంఖ్యావాచకమైతే అది ద్విగు సమాసం. నలు (నాల్గు) అనేది సంఖ్యావాచకమైన పూర్వపదం కనుక ఇది ద్విగు సమాసం.

ఆ) సూర్యచంద్రులు - సూర్యుడును, చంద్రుడును - ద్వంద్వ సమాసం

లక్షణం : సమాసంలోని రెండు పదాలకూ ప్రాధాన్యం ఉంటే అది ద్వంద్వ సమాసం.

సూర్యుడు, చంద్రుడు అనే రెండు పదాలకూ ప్రాధాన్యం ఉంది కనుక ఇది ద్వంద్వ సమాసం.

www.sakshieducation.com

4. కింది పద్యపాదాల్లోని అలంకారాన్ని గుర్తించండి. సమన్వయం చేయండి.

అ) కుముదినీరాగ రసబద్ధ గుళికయనగc
జంద్రుcడుదయించెc గాంతి నిస్తంద్రుcడగుచు.

జ. ఈ పద్యంలో ఉత్ప్రేక్షాలంకారం కలదు. ఉత్ప్రేక్ష అంటే 'ఊహ' అని అర్థం. ఉపమేయమును ఉపమానముగా ఊహించడం. ఉపమేయమైన చంద్రుడిని, తెల్ల కలువ అనురాగ రసంతో నింపిన గుళిక వలె ఊహించుట వలన పై సందర్భంలో ఉత్ప్రేక్షాలంకారం కలదు.

5. పాఠంలోని తేటగీతి పద్యాన్ని గుర్తించి లక్షణాలతో సమన్వయం చేసి చూడండి.
కింది తరగతిలో తేటగీతి లక్షణాలు అర్థం చేసుకున్నారు గదా! ఇప్పుడు ఆటవెలది పద్యం గురించి తెలుసుకుందాం.
ఉదా॥

	న	న	న	త	త
1.	I I I	I I I	I I I	U U I	U U I
	పొదలి	పొదలి	చదలc	బొంగారి	పొంగారి

పై పద్యపాదాల్లో ప్రతి పాదానికి ఐదు గణాలుంటాయి. కాని,
1వ పాదంలో 5 గణాలు (3 సూర్య + 2 ఇంద్ర)
2వ పాదంలో 5 గణాలు (5 సూర్య)
} వేర్వేరుగా ఉంటాయి.
('హ' గణాన్నే 'గలం' అనడం వాడుకలో ఉన్నది, 'వ' గణాన్ని 'లగం' అన్నట్లు.)
యతి, ప్రాస నియమాలు తేటగీతికి సంబంధించినవే దీనికీ వర్తిస్తాయి. పరిశీలించండి.

1. ఇది ఉపజాతి పద్యం. దీనికి 4 పాదాలుంటాయి.
2. 1, 3 పాదాల్లో వరుసగా మూడు సూర్యగణాలు, రెండు ఇంద్రగణాలు ఉంటాయి.
3. 2, 4 పాదాల్లో ఐదై సూర్యగణాలే ఉంటాయి.
4. ప్రతి పాదంలో 4వ గణంలోని మొదటి అక్షరం యతి. యతిలేని చోట ప్రాసయతి చెల్లుతుంది.
5. ప్రాస నియమం పాటించనవసరం లేదు.

బొదలి పొదలలి........ అనే పద్యంలోని రెండు పాదాలు పరిశీలించి లక్షణ సమన్వయం చేయండి.

సంధులు

1) జశ్త్వసంధి
అ) జగదండఖండము = జగత్ + అండఖండము = జశ్త్వసంధి
ఆ) తదంతరము = తత్ + అంతరము = జశ్త్వసంధి

2) గసడదవాదేశ సంధి
అ) కాటుకగ్రుక్కిన = కాటుక + క్రుక్కిన = గసడదవాదేశసంధి
ఆ) నిట్టవొడిచె = నిట్ట + పొడిచె = గసడదవాదేశసంధి

3) అత్వసంధి
అ) గ్రుక్కినట్టి = గ్రుక్కిన + అట్టి = అత్వసంధి

4) త్రికసంధి
అ) అత్తతిన్ = ఆ + తతిన్ = త్రికసంధి

5) పుంప్వాదేశసంధి
అ) గర్వంపుదాటులు = గర్వము + దాటులు = పుంప్వాదేశసంధి
ఆ) గరువపుసూత్రధారి = గరువము + సూత్రధారి = పుంప్వాదేశసంధి

6) యడాగమ సంధి
అ) వేడ్క యొనర్చె = వేడ్క + ఒనర్చె = మడాగమ సంధి

7) సరళాదేశ సంధి
అ) లీలనమొందcజేసె = లీలనమొందన్ + చేసె = సరళాదేశసంధి

8) విసర్గ సంధి
అ) నభోంగణము = నభః + అంగణము = విసర్గసంధి
ఆ) అంతరంగము = అంతః + అంగము = విసర్గసంధి

9) వృద్ధి సంధి
అ) రంజనౌషధము = రంజన + ఔషధము = వృద్ధిసంధి

www.sakshieducation.com

సమాసాలు :

	సమాసపదం		విగ్రహవాక్యం		సమాసం పేరు
1)	అసమానతేజుడు	-	అసమానమైన తేజస్సు కలవాడు	-	బహువ్రీహి
2)	అల్పతేజుడు	-	అల్పమైన తేజస్సు కలవాడు	-	బహువ్రీహి
3)	దివసేంద్రుడు	-	దివసమునకు ఇంద్రుడు	-	షష్ఠీ తత్పురుష
4)	దిక్పతి	-	దిక్కులకు పతి	-	షష్ఠీ తత్పురుష
5)	చీకటిప్రోగు	-	చీకటి యొక్క ప్రోగు	-	షష్ఠీ తత్పురుష
6)	రజనీశ్వరుడు	-	రజనీకరుని యొక్క బింబము	-	షష్ఠీ తత్పురుష
7)	వెన్నెలవెల్లి	-	వెన్నెల యొక్క వెల్లి	-	షష్ఠీ తత్పురుష
8)	రజనీకరబింబము	-	రజనీకరుని యొక్క బింబము	-	షష్ఠీ తత్పురుష
9)	కైరవషండము	-	కైరవముల యొక్క షండము	-	షష్ఠీ తత్పురుష
10)	అమృతసేచనము	-	అమృతము యొక్క సేచనము	-	షష్ఠీ తత్పురుష
11)	చంద్రికాంభోధి	-	చంద్రిక అనెడి అంభోధి	-	రూపక
12)	భృంగతారక	-	భృంగము అనెడి తారక	-	రూపక
13)	వనజాతలోచనము	-	వనజాతము అనెడి లోచనము	-	రూపక
14)	నిశాసతి	-	నిశ అనెడి సతి	-	రూపక
15)	నవదీధితి	-	కొత్తదయిన దీధితి	-	విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
16)	నిండువెన్నెల	-	నిండైన వెన్నెల	-	విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
17)	నవసౌరభము	-	కొత్తదైన సౌరభము	-	విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం

ప్రకృతి-వికృతులు

	ప్రకృతి		వికృతి		ప్రకృతి		వికృతి
1)	సత్త్వము	-	సత్తువ	6)	స్రవణము	-	సోన
2)	రాత్రి	-	రాతిరి, రేయి	7)	మాణిక్యము	-	మానికము
3)	యత్నము	-	జతనము	8)	శంక	-	జంకు
4)	దిశ	-	దెస	9)	విష్ణుడు	-	వెన్నుడు
5)	ఆకాశము	-	ఆకసము				

పర్యాయపదాలు

1)	కుసుమము	:	1) సుమం	2) పుష్పం	3) పువ్వు
2)	లలన	:	1) సతి	2) స్త్రీ	3) ఇంతి
3)	లోచనము	:	1) నేత్రం	2) నయనం	3) కన్ను
4)	చంద్రుడు	:	1) రజనీశ్వరుడు	2) సుధాంశుడు	3) సోముడు
5)	తోయధి	:	1) అంభోధి	2) పయోనిధి	3) సముద్రం

నానార్థాలు

1)	కరము	:	1) చేయి	2) తొండం	3) కిరణం
2)	తరంగము	:	1) కెరటం	2) వస్త్రం	3) గుఱ్ఱపు చాటు

వ్యుత్పత్త్యర్థాలు

1)	వనజాతము	:	నీటి నుండి పుట్టునది (పద్మం)
2)	రజనీశ్వరుడు	:	రాత్రులకు ప్రభువు (చంద్రుడు)
3)	రజనీకరుడు	:	రాత్రిని కలుగచేసేవాడు (చంద్రుడు)
4)	పన్నగము	:	పాదములచే పోవనిది (పాము)
5)	సుధాకరుడు	:	అమృతమయములైన కిరణాలు కలవాడు (చంద్రుడు)

* * *

www.sakshieducation.com